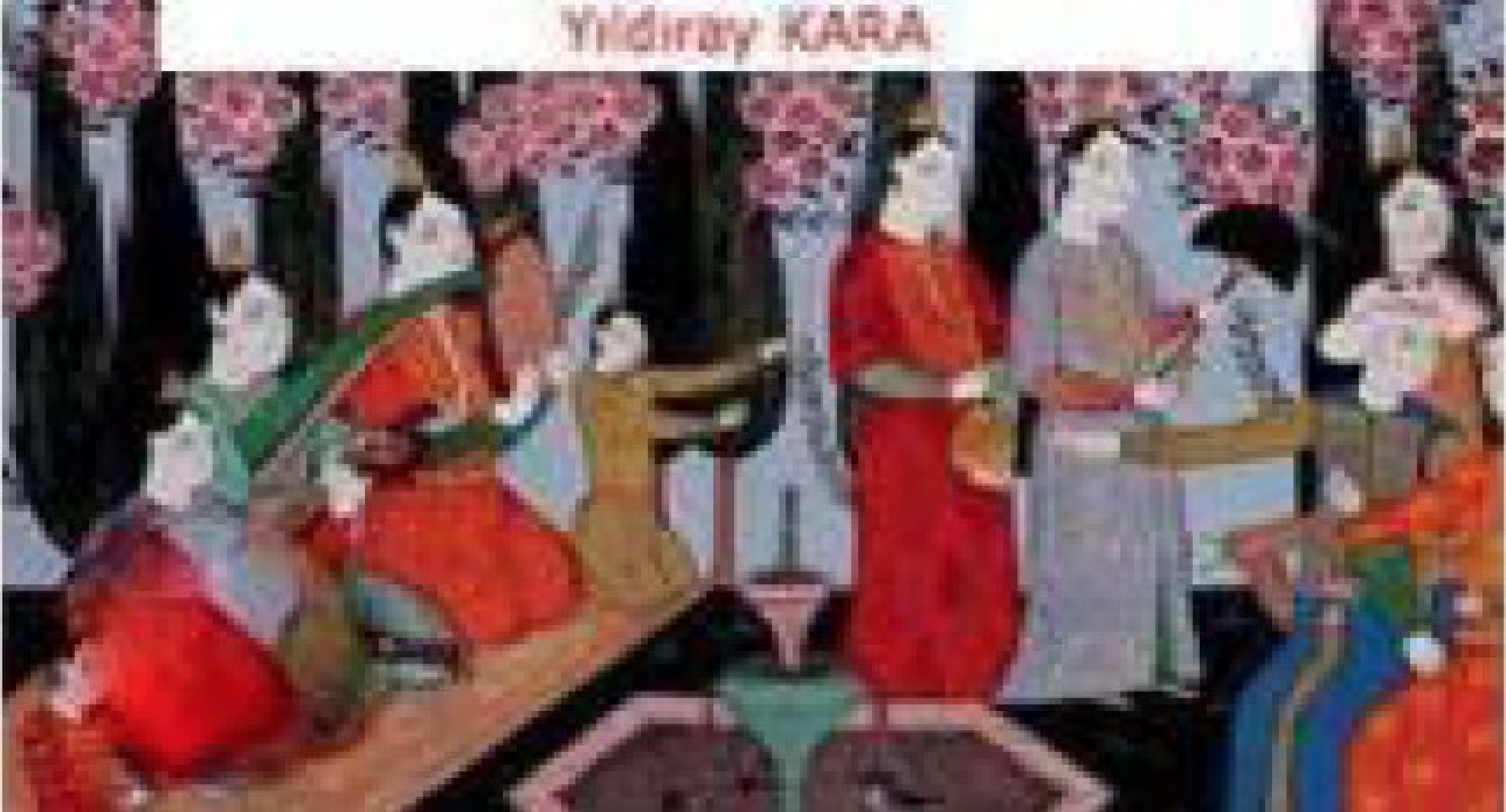

Osmanlı'da Kadın Saltanatı

Yıldıray KARA

OSMANLI'DA
KADIN SALTANATI

OSMANLI'DA
KADIN SALTANATI

Yıldıray Kara

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Karagüllüoğlu

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16427
ISBN: 978-605-4052-46-2
Yeditepe Yayınevi: 127
Araştırma İnceleme Dizisi: 107
1. Baskı: Ekim 2010
Sayfa Düzeni
İrfan Güngörür
Kapak Tasarım
Sercan Arslan
Baskı-Cilt
Şenyıldız Yay. Hed. Eşya ve Teks. San. Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 11964)
Gümüşsuyu Cad. No:3/2 - Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 483 47 91-92

YEDITEPE YAYINEVI
Çatalçeşme Sk. No: 27/15 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com | bilgi@yeditepeyayinevi.com

OSMANLI'DA KADIN SALTANATI

Yıldıray Kara

ÖNSÖZ

Osmanlı saray kadınları dünyası gerek yerli tarihçiler gerekse Batılı tarihçiler tarafından ilgiyle ele alınmış ve oldukça merak edilen bir konu haline gelmiştir. Kadınların siyasi, sosyal ve ekonomik yönleri oldukça dikkat çekmiş ve araştırmacıları bu yöne sevk etmiştir. İşte Osmanlı saray kadınlarının bu yönleri benim de zihnimi meşgul etmiş ve bir takım sorulara .cevap bulma isteği uyandırmıştı

Osmanlı saray kadınları nasıl oldu da bir padişah gibi davranmaya, iktidarı ellerine almaya ve nüfuz elde etmeye başladılar? Nasıl oldu da padişahlar kadınlara bu kadar taviz vermeye başladılar ve yükselmelerine, güçlü konuma gelmelerine müsaade ettiler? Nasıl oldu da padişahlar bu kadar zayıf kalabildiler, kadınların etkisine girebildiler? Kadınlar neden siyasi kimlik kazanmaya çalıştılar ve iktidar ihtirası içerisine girdiler? Kadınlar niçin haremden dışarıya doğru bir etki ve nüfuz gücü oluşturmaya çalıştılar ve bu nüfuz gücüne dayanarak siyasi faaliyetlerde bulundular? Kadınları bu kadar güçlü kılan itici güç neydi ve neden entrikalar girdabı oluşturdular? İktidarı büyük ölçüde ele geçiren kadınlar, ülkeyi ve devleti nasıl yönettiler, hangi sorunlara yol açtılar ve hangi düzensizliklere neden oldular? Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadınlar Saltanatı neydi ve neyi ifade ?ediyordu

Zihnimi meşgul eden bu sorular ve bu sorulara cevap bulma ve ortaya koyma isteği bu araştırmayı yapmamda birincil ve en önemli etken olmuştur. Çalışmaya başladığımda harem kadınlarının bu kadar siyasi bir hüviyet taşıdığını ve bu siyasi kimliklerinin Osmanlı İmparatorluğu için ne gibi sorun ve bunalımlara neden olabileceğini tahmin etmekten uzaktım. Ancak

çalışmanın gelişme ve sonuç kısmına geldiğimde muazzam bir imparatorluk içinde yine muazzam bir kadın etkisini gördüm. Görmüş olduğum bu etkinin .kaynaklarını bularak ortaya koymaya çalıştım

Haremin mekânsallığından çok, yol açtığı siyasal ve sosyal sorunlarına değinmek ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne zemin hazırlayan bu kadın iktidarının anlaşılmasını sağlamak istedim. Bu araştırmayla zihin bulandıran bazı konulara açıklık getirildiğini ve Osmanlı saray kadınları ile .ilgili sorulara cevaplar ortaya konulduğunu ümit ediyorum

Bu onuru borçlu olduğum ve "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadınlar Saltanatı" konulu araştırmamda, benden bilgi, tecrübe ve deneyimlerini esirgemeyen saygıdeğer hocam sayın Doç. Dr. Yücel ÖZTÜRK'e, maddi ve manevi destekleri ile her zaman yanımda bulunan Aileme ve sayın Aynur UYSAL'a; yine bu araştırmamda manevi desteklerini gördüğüm Muhammet Fatih ÜNSAL'a, gazeteci dostum Bayram Kerti'ye ve teyzelerime .teşekkürlerimi bir borç bilirim

GİRİŞ

Harem, padişahın evi olmakla birlikte oldukça disiplinli bir hiyerarşik düzeni de içermekteydi. Birinci bölümde bu hiyerarşik düzen anlatılmakla beraber bu düzeni oluşturan valide sultan, haseki sultan ve sultan kızları ile harem görevlileri hakkında da bilgiler verilmiştir. Valide sultanın görevleri, yetkileri, maiyeti, elde ettiği siyasi kazanımlar ve bu kazanımların yitirilmesine neden olan amiller ortaya konulmaktadır. Padişah kadınları olan hasekiler ve baş kadın efendilerin bu makama hangi aşamalardan geldiği, bu aşamalar hakkında bilgi verilerek (ikbal, has odalıklar, gözdeler, peykler) anlatılmaktadır. Yine padişahların kızları olan hanım sultanlar

hakkında bilgi verilmekte ve onların ilk etapta siyasi mahiyet taşıyan evlilikleri, bu evliliklerin Osmanlı İmparatorluğu'nda yol açabileceği sorunlar üzerinde durulmakta ve bu sorunların analizi yapılarak Osmanlı Devleti'nin bu soruna nasıl çözüm bulduğu dile getirilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu dönemin en büyük ve tek süper gücü olarak varlığını sürdürürken, onun bünyesinde barındırdığı harem dairesi ve kurumu da bu büyük imparatorluğa paralel olarak ihtişam içerisinde idi. Cariyelerle dolu olan haremde sadece padişahın kadınları, anneleri ve kızları bulunmuyordu. Bunların yanı sıra hizmetçi cariyeler ve bu cariyeleri yöneten kadınlarda haremin en etkin görevlileri arasına giriyordu. İşte birinci bölümde onlar hakkında da bilgi verilmekte ve harem dışı siyasi ilişkileri, kazandıkları gücün kaynağı ortaya konulmaktadır. Büyük ölçüde harem ve harem içinde ki hiyerarşik düzenin ve bu düzen içerisindeki kadınların ele alındığı birinci bölümde yararlanılan kaynaklar, bu konuda çok fazla eser ortaya konulmamasına rağmen genellikle Osmanlı Harem'i Hümayun'u ile ilgili .eserler olmuştur

Osmanlı İmparatorluğu kurulduğu 14. yüzyılın başlarından 16. yüzyılın sonlarına kadar oldukça büyüme göstermiş ve üç kıtaya da hâkim olabilmişti. Ancak 16. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti'nde daha önce rastlanılmayan bir durum gerçekleşmiş ve kadınlar siyasi bir hüviyet kazanmaya başlamışlardı. İşte ikinci bölümde Osmanlı Devleti'ni inhitat (çöküş) dönemine sokan veya o döneme girmesine zemin hazırlayan "Kadınlar Saltanatı"nın oluşmasına neden olan amiller ortaya konulmakta ve bu sebepler ortaya konulurken Osmanlı düzenin nasıl bir değişim gösterdiği .süreçler halinde analiz edilmektedir

Osmanlı Devleti padişahları ilk evliliklerini Rum kızları ile ve yerel Türk kızları ile gerçekleştiriyordu. Özellikle Orhan Bey dönemi ile birlikte Bizans, Osmanlılarla yakın ilişki kurmak istemiş ve bu ilişkileri akrabalık düzeyine çekmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti padişahları, Bizans taht kavgalarında adeta bir denge unsuru haline gelmiş, kardeşler arası kavgalarda taraf olmuş ve yakınlık gösterdiği imparatorun kızı veya kız kardeşi ile evlenme yoluna gitmiştir. Osmanlı padişahlarının evliliklerinin,

bu evliliklerin değişim süreçlerinin ortaya konulduğu üçüncü bölümde, bu evliliklerin siyasi boyutu vurgulanmakta ve Osmanlı'nın imparatorluğa geçişi ile birlikte hanedanlar arası siyasi evliliklerin sona ermesinden bahsedilmektedir. Fatih Sultan Mehmet ile sistemleşen devşirmelik, cariyelik sisteminin geliştirilmesi sonucu Osmanlı padişahlarının evlilik sisteminde meydana gelen değişim, bu değişimin ortaya çıkardığı sorunlar, bu sorunların temsilcisi olan Hürrem ve onun entrikaları yine bu üçüncü bölümde ele alınan konular arasındadır. Bu bölümde yine Hürrem'in haleflerine oluşturduğu emsaller vurgulanmış, Hürrem'in entrikalarının yol açtığı sıkıntılardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümün oluşturulmasında yararlanılan kaynaklar genellikle Osmanlı kadın sultanlarını ve Kanuni .dönemi olaylarını anlatan eserler olmuştur

II. Selim ve III. Murat döneminde, zaten Hürrem ile birlikte başlayan siyasi iktidara kadın müdahaleleri daha yoğun bir şekilde görülmüştür. Bu dönemin en büyük kadını Yahudi asıllı olan ancak bir kısım tarihçilerin Venedikli ve İtalyan olduğunu öne sürdüğü, gerçekte Safiye Sultan ile sık sık karıştırılan Nurbanu Sultan'dır. Kadınlar Saltanatı denilen dönem esasında Hürrem'le değil Nurbanu Sultan ile birlikte kurumsallaşmış ve bu kurumun başına da Valide Sultanlık makamı oturtulmuştur. İşte bu makama ilk oturan ve resmi olarak valide sultan unvanı verilen kişi Nurbanu Sultan olmuştur. Kadınların unvanları bu derece büyüyünce ve buna paralel olarak harem kadınlarının etkinlik ve nüfuzları arttınca, eşyanın tabiatı gereği bu kurum içinde bir nüfuz mücadelesi yaşanmış ve padişah iki rakip kadın grubu arasında kalmıştır. Dördüncü bölümde II. Selim ve III. Murat dönemi Kadınlar Saltanatı, içerik olarak bu nüfuz mücadelesi içinde anlatılmakta ve kaynana (Nurbanu Sultan) ve gelin (Safiye Sultan) çatışması tüm yönleri ile ele alınmaktadır. Osmanlı kadın mücadelelerini en etkili şekilde anlatan Ahmet Refik Altınay'ın "Kadınlar Saltanatı" adlı eseri bu dönemin anlatımında temel teşkil etmiştir. Bunun yanında o dönemde yaşamış olan .müverrihlerin eserleri veya onlardan aktarılan eserlerden de faydalanılmıştır

Osmanlı tarihine bir kadın olarak oldukça tesir bırakan ve üzerinde çok sayıda hikâye, roman yazılan ve ilmî araştırma yapılan Safiye Sultan'ın

validеliğinin beşinci bölümde tek başına ele alınması uygun görülmüştür. Bu bölümde Valide Safiye Sultan'ın oğlu III. Mehmet üzerinde ki etkileri teferruatıyla anlatılmakta, bir kadının ne denli nüfuz kazanabileceği ortaya konulmakta ve buna ek olarak kadınların dış politikadaki etkileri dile .getirilmektedir

yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti veraset sisteminde yavaş .17 yavaş bir takım değişimler görülmüştür. Bu değişim sürecinde kadınlar ve özellikle Kösem Sultan'ın rolü oldukça önemlidir. Kösem Sultan'ın içinde oluşmaya başlayan iktidar hırsının yol açacağı sorunların anlatıldığı altıncı bölümde, Kösem Sultan'ın hasekilik dönemi ve bu dönem içerisindeki faaliyetleri ele alınmakta, Kösem Sultan'ın kendine ve oğullarına iktidarı hangi usullerle hazırladığı irdelenmektedir. Bir kadının kayınbiraderi I. Mustafa'yı tahta geçirmek suretiyle Osmanlı veraset sistemini radikal olarak değiştirmesi üzerinde durulmakta, Kösem'in planları ve politikaları yer yer .ayrıntılı şekilde tahlil edilmektedir

Osmanlı'da I. Ahmet'in ölümünden sonra sadrazamlar ve padişahlar fırtınası yaşanmaya başlamıştır. Politik olarak en istikrarsız ve kargaşalı dönemi teşkil eden dört yıl içerisinde I. Mustafa iki kez tahta çıkarılıp indirilmiş, II. Osman vahşice şehit edilmiştir. Yedinci bölümde, bu hadiselerle birlikte yeniçerilerin artan nüfuzu ve bunun etkisiyle gelişen olaylar, şiddetlenen kargaşa ele alınmıştır. Artık saltanat naibesi olarak tarih sahnesine çıkan Kösem Sultan'ın etkileri ve faaliyetleri, bu bölümde ayrıntılı şekilde incelenmiş ve ortaya konulmuştur. Bu bölümde, IV. Murat'ın değişim süreci, validesi Kösem'i iktidardan uzaklaştırması, isyanlara yönelik faaliyetleri, kadınların bozmuş olduğu düzeni iyileştirme çabaları, tarihe kadın müptelası bir padişah olarak geçen Sultan İbrahim'in sefihane yaşamı, bunun Osmanlı Devleti'nde meydana getirdiği sorunlar zincirine yer verilmekte, Kösem Sultan'ın faaliyetleri ve entrikaları bu hadiselerle ilişki .olarak tahlil edilip ortaya konulmaktadır

Tarihe Kadınlar Saltanatı olarak geçen kavramın hiçte boş yere kullanılmadığını ispatlayan olayların yaşandığı IV. Mehmet dönemi olayları ve bu olaylar içerisinde Kösem Sultan'ın yeri, sekizinci bölümün ana

temasını oluşturmaktadır. Ayrıca Kösem'i ölüme götüren nedenler ve ölümünden sonra ortaya çıkan yeni güç unsurları ve bu güç unsurlarının ezici baskısı altında kalan Turhan Sultan'ın zor anları ve bu vaziyetten kurtulma çabalarına yer verilmektedir. Nihaî olarak, "Kadınlar Saltanatı"nı sona erdiren faaliyetler üzerinde durulmaktadır. Köprülü iktidarının Osmanlı ve Osmanlı nüfuzlu kadınları için bir dönüm noktası teşkil etmesi, Kösem Sultan'ın trajik sonun bir emsal oluşturması ve kadınların bundan sonra iktidar merakı içerisinde olmamalarını sağlayan etmenler ortaya .konulmaktadır

Birinci Bölüm - OSMANLI HAREMİ'NDE ETKİLİ OLAN KADINLAR

Valide Sultan

Valide Sultanlık makamı, Osmanlı Haremi'nin en yüksek mevkiini teşkil etmekteydi. Eğer Valide Sultan hayatta ise, tahta çıkan oğlundan sonra protokolde ikinci sırada yer alırdı. Veliahtlar dahi onlardan sonra üçüncü sırayı teşkil ederdi.[1]

Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c.2, Faisal Finans Kurumu Yayınları, .İstanbul 1986, s. 18

III. Murad öncesinde padişahın annelerine diğer Müslüman Devletlerde olduğu gibi resmi olarak "Mehdi Ulyâ" veya "Mehdi Ulyây-ı Saltanat" denmekte idi. III. Murad'dan itibaren ise, padişah annelerine resmi olarak

“Valide Sultan” denilmeye başlanmıştı. Bu resmi tabir saltanatın ilgasına kadar devam etmişti.[2]

.Ahmet Akgündüz, *Tüm Yönleriyle Osmanlı’da Harem*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 149, 150

Valide sultanlarda padişah olan oğullarına şu hitapları kullanmışlardı: “Nur-u didem ve sürur-u sinem ve ciğer köşem; şevketlû nurum, nur-ı didem efendim; şevketlû, mehabetlû, nur-ı didem, sermaye-i hayatım, arslanım efendim; şevketlû, mehabetlû ve yüzü âlemyan ve ciğerimden kıymetli gözüm efendim; şevketlû nur-ı aynım, oğlum, arslanım…”[3]

.M. Çağatay Uluçay, *Harem II*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 62

Valide Sultanlar esas olarak hükümdarlığın bekçileri olarak görülmekteydi. Hükümdarlık gücünü kullanacakların eğitilmesi de onun tarafından sağlanıyordu. Hükümdarın yani padişahın bulunmadığı zamanlar, ya kendi bu gücü bizzat kullanarak bu otorite boşluğunu doldururlar yani oğlunun yerine yönetirler, ya da gücünü kullanamadığı zamanlarda koruma önlemleri alarak saltanatı muhafaza görevini yerine getirirlerdi. Ayrıca Valide Sultanlar, Osmanlı Hanedanı’nın devamı konusunda da sorumluluk sahibi idiler. Bu sebeple çocuklarının cinsel ilişkilerini kontrol altında tutabiliyorlardı. Valide Sultanlar oğullarını saltanatı devralacak şekilde hazırlarlar ve onlara yol gösterirlerdi. Böylece hanedanın kuşakları arasındaki ilişkiyi denetim altında tutan, hanedan tehlikeye düştüğünde sürekliliğini sağlayan Valide Sultanlar, bir tür anaerkil otorite sahibi oldular.[4]

Leslıe P. Peırce, *Harem-i Hümayun (Osmanlı İmparatorluğu’nda Hükümranlık Ve Kadınlar)* , Çev: .Ayşe Berktay, 4. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002, s. 21

Valide Sultanın padişah naibeliği

Valide Sultanlar, yukarıda anlatılan vazifelerinden dolayı “Naibe-i Saltanat” adı ile ifade edilen görevlere getirilebilirlerdi. Ancak onun bu göreve getirilebilmesi için padişahın ya bir çocuk ya da akli dengesi ve iradesi zayıf kişiler olması gerekiyordu. Saltanat naibeliği yapmış Valide Sultan sayısı üçtür. Bunlar: Oğlunun akli dengesi yerinde olmadığı için yönetim, vekâleten kendisinde olan ve 4 yıl ara ile 1 yıl, 6 ay, 26 gün

naibelik yapan Sultan I. Mustafa'nın validesi, IV. Murad'ın çocukluk dönemi ve yine torunu IV. Mehmet'in çocukluk dönemlerinde naibelik yapan ve toplam naibelik süresi 9 yıl, 9 ay ve 24 gün olan Kösem Mahpeyker Sultan ve 5 yıl, 12 gün oğlu IV. Mehmed'e naibelik yapan Hatice Turhan Sultan'dır. Ancak bu saltanat naibeliği görevi; padişahın buluğ çağına gelmesi veya padişahın tahttan indirilmesi durumlarında sona ererdi. [5]

.Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi, s. 18, 19*

Valide sultanın gelir kaynakları

Valide Sultanın en önemli gelir kaynağı, hasekilik makamında iken ya da oğlunun saltanatı sırasında kendisine temellük hakkı verilmiş topraklardan gelen vergi geliriydi. Bu gelenek Osman Gazi tarafından hanımına evlendikleri zaman Kozağaç Köyü'nü vermesi ile başlamış ve Osmanlı hanedan geleneğinde yerini almıştı. Bu özellik yani osmanlı saray kadınlarına toprak bağışlama usulü 16. yüzyıl'ın ortalarından itibaren şehzadelere sancak verilmesi geleneğinin ortadan kalkması ile birlikte daha da yaygınlaşmıştı. Osmanlılar ise yapılan bu toprak bağışlarına "Paşmaklık (Terlik Parası)" adı verirlerdi. Paşmaklık padişah ailesi kadınlarına ihtiyaçlarını karşılaması için tahsis edilen bir has çeşidiydi. Paşmaklık hassı vezire verilen has gibi değildi; vezir göreve getirildiğinde ona has toprağını tasarruf hakkı verilir ancak, görevi bittiğinde ise bu tasarruf hakkı sona ererdi. Padişah ailesi kadınlarının ise yaşamları boyunca bu paşmaklık haslarını tasarruf edebilme hakları mevcuttu. Yine diğer makam sahiplerinin hasları bir kişiden alınıp diğer kişiye verilebilirken, hanedan ailesi kadınlarının paşmaklık hasları devredilemezdi. Böylece bu has toprağı özelliğinden dolayı padişah ailesi kadınları, imparatorluk topraklarını kendi kişisel arazisi olarak elinde tutan Sultana benziyorlardı.[6]

.Peırce, s. 282, 283

Kendilerine elçilerin getirdiği hediyelerle, İskenderiye ve diğer Doğu Akdeniz limanlarına gönderdikleri gemilerin kazancı da yine valide sultanın gelir kaynakları arasına girmekteydi.[7] Bunların yanı sıra padişahların

annelerine bağladıkları maaşlarda vardı. Bazı yazarlara göre bu maaş sadrazam maaşlarının üzerinde idi. Kendisine tahsis edilen bu üstün maaş, onun ne derece yüksek bir statü sahibi olduğunu göstermekteydi. Harem kurumunu yöneten ve ilk defa resmi olarak oğlu Sultan III. Murat tarafından "Valide Sultan"lık unvanı verilen padişah annesi, Nurbanu Valide Sultan'dı. III. Murat pek sevdiği annesine 2000 akçe günlük maaş bağlamıştı. III. Mehmet ise, annesi Safiye Valide Sultan için bu maaşı 3000 akçeye çıkartmıştı.[8]

Nıcolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1538 – 1640)*, c.3, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe .Yayınevi, İstanbul 2005, s. 161

.Turan Şahin, *Harem'in Efendileri*, Nokta Kitap, İstanbul 2006, s. 34

Valide sultanın maiyeti

Valide sultanın servetinin, statüsünün ve nüfuzunun büyüklüğüne paralel olarak maiyeti de o derece büyüktü. Esasen haremin tüm görevlileri onun maiyeti sayılırdı. Zira valide sultan, haremin en yetkili ve en üst düzey kişiliği idi. Ona en yakın görevli dışarıdaki işlerine bakan valide kethüdasıydı. Bu kişinin güvenilir olup olmamasına dikkat edilirdi. Çünkü bunlar, valide sultanları gizlice tahrik edebilir ve kendi çıkarları doğrultusunda isteklerde bulunabilirlerdi. Zira nüfuzlu valide sultan, sadrazamlara gerektiğinde her isteklerini yaptırabilirlerdi. Sadrazamlarda hem hayatını kaybetmemek hem de mevkisini korumak uğruna valide sultanla daima iyi geçinmeye ve isteklerini yerine getirmeye çalışırdı.[9] Valide sultanın maiyeti onunla birlikte hareket ederdi. Valide sultanın Yeni Saray (Topkapı Sarayı)'dan Eski Saray'a veya Eski Saray'dan Yeni Saray'a .geçişlerinde ona eşlik eder ve onun işlerini görürlerdi

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, III. Basım, Türk Tarih Kurumu Basım .Evi, Ankara 1988, s. 158

Valide sultanın Eski Saray'a gönderilmesi

Valide sultanın, padişah vefat ettiği veya tahttan indirildiği zaman, oğlu ile birlikte saltanatı sona ererdi. Valide sultan, maiyeti ve ölen padişahın kızları ve kadınları ile birlikte Topkapı Saray'ından Eski Saray'a gönderilirdi.

Ardından yeni padişahın validesi Topkapı Sarayı'na gitme hazırlıkları yapar ve "Valide Alayı" denilen bir geçiş töreni ile Yeni Saray'a gelirdi.[10]

Ahmet Akgündüz, *İslam Hukununda Kölelik-Cariyelik Müessesesi Ve Osmanlı'da Harem*, 6. Baskı, .Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 302

Padişahın Kadınları

Osmanlı'da cinsellik Batılıların gözünde bir harem efsanesinden başka bir şey değildi. Osmanlı yönetimleri ve padişahları eleştirilirken "Cinsel Alemler" üzerinden yüklenmeler yapılır ve bir doğu tiranı efsanesi geliştirirlerdi. En çok ele alınan dönem ise, 16. ve 17. yüzyıllardaki Osmanlı iktidar dönemleri idi. Ancak Osmanlı Devleti'nde haremin temel unsuru cinsellikten çok aile politikası idi. Haremdeki pek çok güç arasından birini oluşturan cinsellik, Osmanlı Padişahı için sadece bir zevk değil, önemli siyasi anlamlar yüklü bir eylemdi. Çünkü doğan erkek çocuklar tahta kimin geçeceğini belirliyordu. Yani bizzat Osmanlı İmparatorluğu'nu ve hanedanı direkt etkileyecek bir durumdu. Bu nedenle padişah ile haremin seçilmiş kadınları arasında ki cinsel ilişkiler, Osmanlı Hanedanı'nın üreme politikasını teşkil ediyordu. Bu üreme politikası içerisindeki seçilmiş harem kadınları, bu güce dayanarak nüfuz elde edebiliyorlardı.[11]

.Peırce, s. 1, 2

Padişahlar birden çok kadınla birlikte olabilme hakkına sahiptiler ve bu sebeple de aynı devlet protokolünde olduğu gibi bu kadınlarda da üstünlük derecelerine göre hiyerarşik bir düzen oluşturulmuştu. Bu hiyerarşik düzen içersinde ki padişah kadınları: kadın efendiler, ikballer, gözdeler, peykler ve .has odalıklar olmak üzere beş sınıfı teşkil ediyordu

Kadın efendiler / hasekiler

Osmanlı Padişahları'nın cariyelerden seçerek kendine eş statüsüne yükselttiği kadınlara kadın veya kadın efendi denirdi. Padişahın ilk kadın efendisi baş kadın efendi olurdu.[12] Kadın efendiler, padişahın nikâh akdi ile evlendikleri ve çocuk sahibi oldukları cariyeleri idi. Bunların sayısı en fazla

sekize çıkmıştı. Osmanlı geleneği ve kurallarında sultanın, dört kadın ile nikâh akdi yaparak evlenmesi zorunluluğu vardı. Bu sayı aşılırsa diğer kadınlar harama girerdi. Ancak bu kuralı uygulamayan padişahlarda (Sultan İbrahim vs.) vardır.[13] Bu kadın efendilerin en nüfuzlu ve tesiri yüksek olanlarına padişahın izin vermesi halinde "Haseki Sultan" denirdi. Bunların en ünlüsü de Sultan Süleyman Han'ın üzerinde büyük bir tesir yaratan Hürrem Haseki Sultan'dır.[14]

.Uluçay, *Harem II,* s. 41

.Akgündüz, *Tüm Yönleriyle…* s. 160

Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi (Türkiye Medeniyet Tarihi),* c. 6, Ötüken Neşriyat, İstanbul .1994, s. 201, 202

Hasekilik kurumu Hürrem döneminde henüz meşrulaşamamıştı. Hasekinin meşruiyet kazanması ve kabul görmesinin temel nedeni, ondan doğan erkek evladın ayrıcalıklı tutulması idi. Sultan Süleyman ise, bir hasekiyi yani Hürrem'i ayrıcalıklı tutmuş bu durum ise halk tarafından hoş karşılanmamış ve haseki toplumca meşruiyetini sağlayamamıştı. Ancak oğlu II. Selim ve torunu III. Murat dönemlerine baktığımızda bir haseki üzerinden bir şehzadeye ayrıcalık vermek yerine, bir şehzadenin ayrıcalıklı tutulmasından validesi ayrıcalık kazanıyordu. Haseki bu dönemlerde kurumsallaşmış ve Hürrem 'in aksine Nurbanu ve Safiye Hasekilerin politik nüfuzu hoş karşılanmıştı.[15]

.Peırce, s. 128

Hasekiler yani kadın efendiler, maaş durumuna göre haremde valide sultandan sonra en büyük güce ve statüye sahipti. Onun bu denli yüksek statüde yer alması, doğurduğu şehzadeden dolayı potansiyel bir padişah annesi olarak görülmesinden kaynaklanmaktaydı. O denli yüksek bir mevki idi ki bu; padişahın kızlarından, kız kardeşlerinden ve halalarından daha üstün derecede idi. III. Murat, hasekisi Safiye Sultan'a 700 akçe maaş bağlamıştı. Ancak o sırada Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa ile evli olan kız kardeşi İsmihan Sultan sadece 300 akçe almaktaydı. Osmanlı Saray geleneklerine göre hasekilik unvanı kalıcı idi. Yani padişahın karısı kocasının ölmesi veya tahttan indirilmesi durumlarında bu makamdan geri

çekildiğinde unvanı etkin olmasa da statüsünü koruyordu. Kösem Mahpeyker Sultan, kocası Sultan I. Ahmet'in ölümünden sonra Eski Saray'a gönderilmiş ancak, 1000 akçelik haseki maaşını almaya devam etmişti.[16]

.Şahin, s. 34, 35

İlk zamanlarda kadın efendiler oldukça serbest yaşam sürmekte idiler. Sancakta ki oğullarını ziyaret edebiliyor ve onların yanında kalabiliyordu. Ancak III. Mehmet'den sonra kafes usulü sisteminin benimsenmesi ile kadın efendiler veya hasekiler sarayın haremine kapanmak zorunda kalmışlardı. Bu ise devlet işlerine müdahalelerine neden olmuştu. Padişah öldüğünde ise, Yeni Saray'dan adeta sürülürcesine Eski Saray'a gönderilmişlerdi. Eğer bu hasekinin veya kadın efendinin erkek çocuğu tahta geçerse tekrar Topkapı Sarayı'na dönebilirdi.[17]

.Uluçay, *Harem II,* s. 45

İkballer

Osmanlı padişahlarının karı-koca hayatı yaşadıkları ancak çocuk sahibi olmadıkları cariyelere ikbal deniyordu. Bunlar arasında çocuk sahibi olanlar ise kadın efendiliğe yükselebilmişlerdi.[18]

.Akgündüz, *İslam Hukununda…* s. 318

Baş ikbal, ikinci ikbal, üçüncü ikbal, dördüncü ikbal adları ile anılan ikballer, padişahın has odalık, peyk ve gözde unvanları ile tabir edilen cariyelerle ilişkide bulunur, bunlar gebe kalırlar ve sonradan çırağ edilmezlerse, adı geçen cariyelere ikbal adı verilirdi. Bu kadınların sayıları Kadın efendilerde olduğu gibi dört ile sınırlı idi. 17. yüzyıldan itibaren kendini göstermeye başlamış ve özellikle duraklama ve gerileme dönemi padişahlarının önemli kadınları arasına girmişti. Padişahın en önemli kadınları olan kadın efendilerin ölümleri, boşanmaları ve gözden düşmeleri yani padişahın bu kadınlarından birisi vefat eder veya padişah ondan ayrılırsa ikballerden biri kadın efendiliğe terfi edebilirdi.[19]

.Akgündüz, *Tüm Yönleriyle…* s. 165, 166

Gözdeler, peykler ve has odalıklar

Kadın efendiler nasıl ikballer arasından seçiliyorsa, ikballerde has odalık, peyk ve gözde adı ile anılan cariyeler arasından seçilmekteydi. Ancak ikbal adıyla anılan kadınlar 17. yüzyıl yani Sultan II. Mustafa ile birlikte ortaya çıkmaya başladığı için daha önceleri kadın efendiliğe seçilenler, has odalık, peyk ve gözde cariyeler arasından seçilmişti. Hazinedar ustanın nezareti altında saray terbiyesi verilen cariyelerden, önce padişahın şahsi ve hususi hizmetlerini görmek üzere hünkâr kalfaları seçilir, hünkâr kalfaları arasından padişahın beğendikleri de peyk, gözde ve has odalık adıyla padişah için ayrılırlardı. Has odalıklar da peyk ve gözde cariyeler olmak üzere ikiye ayrılırdı. Bunlardan en fazla dörder kişi olurdu.[20]

.Akgündüz, *Tüm Yönleriyle…* s.166, 168

Peyk ve gözdelerden biri eğer padişah ile münasebette bulunmuş ve çocuk dünyaya getirmiş ve de padişaha kendini beğendirmişse ikbal veya kadın efendi olurlardı. Diğerleri ise, sarayın dışından köle erkeklerle evlendirilirlerdi. Bu kadınlar arasından erkek çocuk doğuran ve doğurduğu erkek padişahın ilk erkek çocuğu olursa doğrudan baş kadın efendiliğe yükselirdi.[21]

.Akgündüz, *İslam Hukununda…* s. 320

Sultan Efendiler / Padişah Kızları

Osmanlı Soyundan gelen padişah ve şehzade kızlarına İstanbul'un fethinden önce "Hatun" sonrasında ise, "Sultan" veya "Sultan Efendi" denilmekteydi. Eğer sarayda padişahın bir şehzadesi doğarsa Topkapı Sarayı sahilinden ve Yedikule hisarından yedi pare top atışı yapılırdı. Üç defa yapılan top atışı, sultan doğumunu İstanbul halkına bildirirdi.[22]

.Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi*, s. 21, 22

Bazı yabancı tarihçiler sultanlardan doğan çocukların öldürüldüğünü yazmaktadır. Bu bilgini doğru olmadığı, sultanların hayatları incelendiğinde açık bir şekilde görülebilmektedir. Hatta Fatih Kanunnamesinde, sultan kızlarının çocuklarının hangi görevlere kadar yükselebilecekleri gösterilmişti. Sultanlara genellikle Arapça isimler verilirdi. En çok verilen

isimler Ayşe, Fatma, Esma, Emine vb. idi. Sultan kelimesi şehzadelerde ve padişahlarda ismin başına gelirken, padişah kızlarında yani sultanlarda ise, ismin sonuna gelmekteydi. Ayşe Sultan, Esma Sultan gibi örnekler verilebilir.[23]

.Uluçay, *Harem II,* s. 67

Sultan kızları, kan bağı ile Osmanlı Hanedanı'na bağlı olduğu için nüfuzları çok fazla olmasa da politik yönleri oldukça fazla idi. Sultan kızları yani sultanlarda gerektiğinde siyasi bir aktör olarak ortaya çıkabilirdi. Bizzat kendisi böyle bir kimliğe girmese de onun adına bu politik gücü kullanacak .damatlar yani sultan eşleri ortaya çıkabilecekti

Sultan kızlarının evliliği

Osmanlı Hanedanı'nın toprakları ve gücü erkek hükümdar tarafından yürütülür ve korunurdu. Ancak aynı güç kendileri idare etmeseler bile sultan kızlarında da mevcuttu. İşte bu gücün ve toprakların kendileri yönetmeseler bile Sultan kızlarının evliliği kanalıyla dışarı aktarılması, taşınması sorunu vardı. Osmanlı Devleti ve Hanedanı toprakları, sultan kızlarının içinde payı olsa dahi ata mirasından koparılamaz, ayrılamazdı. Bir sultan kızı evlendiğinde bu gelir ve toprakları çeyiz olarak götüremezdi. Ancak Osmanlı Devleti içinde ki vakıflara bağışlanabilirdi.[24]

.Peırce, s. 28

Nitekim Osmanlı Devleti, Yıldırım Beyazıd'ın Germiyanoğulların'dan Yakup Bey'in kız kardeşi ile evlenmesi üzerine Kütahya'nın da içinde bulunduğu Germiyanoğulları'na ait önemli şehirleri çeyiz olarak almıştı.[25] İşte bu durum Osmanlı Devleti'nin de başına gelebilir ve imparatorluğu .parçalayabilecek bir boyut kazanabilirdi

.Jorga, c.1, s. 237

Ayrıca Osmanlı Devleti için 15. yüzyıldan itibaren devşirme sisteminin gelişmesi de bir takım sorunlara yol açıyordu. Türk güçlü yönetici elitinin Osmanlı Hanedanı'nı ortadan kaldırma ya da onu tehdit etme girişimlerine karşı oluşturulmuş ve geliştirilmiş bir sistem olan devşirme sistemi yani köle sınıfının eğitilip yönetici oluşturma sistemi beraberinde köle sınıfı iktidarının

oluşması tehlikesini de getirmişti. Bu nedenle Osmanlı Devleti, bu iki soruna da yani sultan kızlarının evlilik yolu ile osmanlı toprak ve gücünü dışarı aktarma sorunu ile devşirmelerin itaatsizliği sonucu bir köle darbesinin yaşanabileceği sorununa, sultan kızlarının evlilik politikasını değiştirerek .çözüm bulmuştu

Bu politikaya göre: Osmanlılar, Sultan kızlarını köle eliti ile evlendirme yoluna gitti. Böylece hem kendisine tehlike oluşturabilecek devşirmeler, Osmanlı sultanına ve hanedana evlilik bağı ile bağlanmış ve sadakati sağlanmış, hem de hanedanın devşirme üyeleri merkezde toplanarak gözetim ve kontrol altında tutulmuştu. Ayrıca bu politika ile hanedan gücünün sultan kızlarının evlilik kanalı dışarı aktarılması sorununu da ortadan kaldırmıştı.[26]

.Peırce, s. 95, 96 [26]

Padişah kızını veya kız kardeşini evlendirmek isteyince, Sadrazama bir hattı hümayun yazar ve damat olacak şahsın nişan takımlarını yollamasını emrederdi. Uygun görülen aday fermanı alır almaz, eğer evli ise, diğer kadınlarını boşaması gerekiyordu. Nitekim Sokullu Mehmet Paşa iki karısını bu sebeple boşamıştı. Sultan kızları ile evlenenlere damat, enişte, güveyi veya damad-ı şehriyâri denilirdi. Sultanlarla evlenen pek çok devlet adamı sadrazamlık makamına gelmişti. Sultan eğer eşi ile geçinemezse padişaha başvurmak şartı ile boşanabilirdi. Sultan kızlarının evlilikleri genelde siyasi olduğu için evlilik yaşları da pek önem arz etmemekteydi. Evlilik yaşı yedi, sekiz hatta iki, üç yaşlarında olabileceği gibi yetmiş, seksen yaşlarında da olabilirdi. Bu evlilikler esasen siyasi olduğu için gerçek bir evlilik değil sadece bir nikâh akdi şeklinde evliliklerdi.[27] Bu usul de özellikle I. Ahmet'in eşi ünlü Kösem Sultan çığır açmış, iktidarda kalmak ve durumunu kuvvetlendirmek için küçük yaştaki kızlarını, devrin kalburüstü ve azılı paşaları ile evlendirmişti. I. Ahmet, kızı Ayşe Sultan'ı ve Fatma Sultan'ı 13, Sultan İbrahim Gevher Sultan'ı 3, Beyhan Sultan'ı 2 yaşında evlendirmişti. Çocuk yaşlarındayken evlendirme usulü II. Mahmut dönemine kadar devam etmiş ve bu dönemde kaldırılmıştı.[28]

.Akgündüz, *Tüm Yönleriyle…* s. 172 - 174 [27]

.Uluçay, *Harem II,* s. 92,93 [28]

Harem'deki Yüksek Görevli Kadınlar

Daye Hatun

Osmanlı Sultanlarının kızlarına ve erkek çocuklarına yani şehzadelere süt emzirmek için tutulan ya da satın alınan cariyelere " Daye, Sütnine, Taye" denirdi. Dayelerin bu önemli görevlerinden dolayı oldukça sağlam kişilikli, güvenilir olması ve ailesinin de bir o kadar iyi kimseler olması gerekiyordu. Örneğin II. Mehmet'in dayesi Hundi Hatun, Ahmet Bey'in kızı, mirahur İlyas Bey'in hanımı idi. Ancak bunun dışında çocuklu kadınlarda satın alınabilirdi. Çocuğuna saray dışında bakılırken oda şehzadeleri ve sultanları (sultan kızları) emzirip yetiştirirdi. Sultanlara ve şehzadelere süt verdikleri için, dayeler el üstünde tutulurdu. Dadı ve dayelerden başka hiç kimse yetiştirilen sultanı kucağına alamaz ve sevemezdi.[29]

.Uluçay, *Harem II,* s. 138 .

Padişahların dayesi ile olan ilişkileri bir evlat ilişkisi olarak görülürdü. Padişah, dayesine oldukça hürmetkâr davranırdı. Hatta valide sultanın ölmüş olduğu durumlarda sultanın dayesi törensel bir yol gösterici olarak analık rolü üstlenirdi. II. Osman'ın validesi öldükten sonra dayesi iki yıl anne vekilliğini üstlendi. Bu süre içinde ise, maaşı normal daye maaşının beş katı oranındaydı ve günde 1000 akçe maaş aldı. Statüsü oldukça yüksekti ve kendisine uygun şekilde genellikle yüksek mevkideki devlet adamları ile evlenirlerdi. Sultan kızlarında evlilik yolu ile uygulanan devşirmeleri saltanata ve hanedana bağlama politikası daye hatunlar içinde geçerli idi ve onların evlilikleri de böyle siyasi ve işlevsel bir bağ oluşturuyordu.[30]

.Şahin, s. 39 .

Hazinedar Usta

Padişahın şahsi ve hususi tüm işlerini gören kadınlara hazinedar denirdi. Bunlara hünkâr kalfaları tabirini verenlerde olmuştu. Bunların reislerine yani başındaki kişilere "Hazinedar Usta" veya "Baş Haznedar" denilmişti. Haremin başı valide sultan olduğu gibi, hizmetçi statüsündeki cariyelerin başı da hazinedar ustaydı. En önemli görevleri, padişahın şahsi ve hususi işlerini görmekti. Padişah haremde olduğu müddetçe, onlarda hünkâr

dairesinde bulunurlardı. Hazinedar usta padişahın yanında oturabilir, girip çıkabilirdi. Ayrıca haremdeki bütün hazinelerin anahtarları hazinedar ustada idi. Hazinedar Ustalar, haremde bulunan cariyeler arasından padişah tarafından seçilirdi. Padişahların en yakın ve en sırdaş kişileri olması nedeniyle, yeni padişah gelince, ya çırak olurlar ya da Eski Saray'a gönderilirlerdi.[31]

.Akgündüz, *Tüm Yönleriyle…* s. 144

Hazinedar ustalar, görevlerinden dolayı padişaha en yakın kişiler arasında olmuşlardı. Özellikle de II. Selim'den itibaren padişahların ordunun başında seferlere gitmemeleri ve yine özellikle III. Murat'dan itibaren padişahların dairesi haremin içerisinde yer almaya başlaması gibi nedenlerde hazinedar usta gibi padişaha oldukça yakın kadınların statülerinin ve saray içerisinde ki .nüfuzlarının artmasına sebep olmuştu

Kethüda Kadın

Harem dairesinde oldukça yüksek mevkideki kadın görevlilerindendi. Onun bu yüksek statüsü, sultanla hiçbir aile bağı olmadığı halde 17. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Harc-ı Hassa defterlerinde aile arasında yer alması ile gösterilebilmektedir. Bu makamın statüsünü III. Murat dönemi önemli kadın görevlileri arasına girmiş olan Kethüda Canfeda Hatun yükseltmiştir. Valide Nurbanu Sultan'ın da güvendiği isimler arasında yer alan Canfeda Hatun, Nurbanu Sultan'ın isteği ile Eski Saray'dan getirtilerek aralarında sultanın hususi ve şahsi hizmetine hazırlananlarında bulunduğu kırk kadının eğitimi ile görevlendirmişti. Nurbanu Valide Sultan, oğlu III. Murat'a ölmeden önce haremin sorumluluğunu Canfeda Hatun'a vermesini öğüt etti. Validesinin dileğini yerine getiren III. Murat, Canfeda Hatun'a önemli yetkiler vermişti. Böylelikle bu makamın sorumlulukları, görev dağılımının idaresi ve harem hanesinde ki tüm kadınların eğitim ve terfilerini içine alacak şekilde büyümüştü.[32]

.Şahin, s. 39, 40

Ancak genel olarak kethüda hatunun görevi haremin teşrifatçılığını yapmaktı. Haremde yapılan bütün törenleri o yönetirdi. Kendisine padişahın

huzuruna çıkarken ve resmi günlerde giymek üzere ipekli veya kadife üzerine kenarı sırma işlenmiş “salta” verildiği gibi, memuriyeti müjdelendiğinde de kabak çiçeğine benzeyen beş yapraktan meydana gelmiş, beş tane mücevher iğne verilirdi. Memuriyetinin güç ve yetkisini, taşıdığı gümüş işlenmiş değnekle göstermişti.[33]

.Uluçay, *Harem II*, s. 137 [33]

İkinci Bölüm- KADINLAR SALTANATI’NA NEDEN OLAN ÂMİLLER

Osmanlı Sultanı’nın Yerleşikleşmesi

Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan itibaren gaza, cihat ve kızıl elma gibi ideolojilerle sürekli ve periyodik bir büyüme içerisine girmişti. Ancak 16. püzyıla gelindiğinde sürekli büyüyen ancak, bu yüzyıl sonuna doğru yavaşlayan büyümeye uygun olmayan yeni sistemler ve idari değişiklikler oluştu. İlk olarak padişahlar artık ordunun başında seferlere katılmaktan vazgeçtiler.[34]

Caroline Fınkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu’nun Öyküsü 1300-1923*, [34] .Çev: Zülal Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 177

Böylece 16. Yüzyıl’ın sonu ve 17. yüzyıl padişahlarına bakıldığında sultanların bir iki istisna dışında seferlere katılmadıkları ve saraya kapandıkları görülür. Gerçekte de Süleyman sonrası dönem de padişahlar, başkent ve saray içerisinde daha fazla vakit geçiren bir yerleşik sultana dönüşmüştü ve bunun belki de en önemli temsilcileri ve halktan en kopuk

Sultanlar, Süleyman sonrası padişahlarından II. Selim ve III. Murat'dı. Bu dönemde III. Mehmet'in Eğri Seferi'ne katılmasına kadar Osmanlı Padişahları seferlere katılmadılar ve bu katılımın ardından da ancak 21 sene sonra II. Osman ordu ile seferlere katıldı. Bunların dışındaki padişahlar yine bir iki istisna dışında sefere bizzat katılmayarak bu görevi sadrazamlarına veya vezirlerine vermeyi daha uygun gördüler. Bu sultanların davranışlarının nedenleri; genellikle onların dünyevi meselelere daha fazla önem vermeleri (saray hayatının cazibeleri, rahatlık, cariyeler) ve saray yaşamının güzelliğini ve refahını, gaza anlayışına, savaş alanında muzaffer olma arzusuna tercih etmeleri gösterilmektedir. Ancak gösterilen bu nedenler doğru olmakla birlikte eksik olduğu da bilinmeli ve sultanların Süleyman sonrası dönemde büyümek isteğinden çok devleti korumak ve varlığını devam ettirmek arzusunun ön plana çıkması unutulmaması gereken belki de en önemli nedenler arasına konulmalıdır. Padişahların Süleyman sonrası dönemde tebaası ve hükümet görevlileri ile aralarına bir mesafe koyması bir saray padişahı imajı yaratma girişimi olarak değerlendirilmekteydi. Bu dönem padişahlarının selefleri ise tebaa ve yöneticilerle gerek savaş alanlarında gerek zafer dönüşlerinde yakın temaslar sağlayabiliyorlardı. Ancak bu dönem sultanları ve özellikle III. Murat bir kez bile başkentten dışarı çıkmamıştı. Padişahın halkla katıldığı tek etkinlik olan Cuma namazlarına dahi ya nadiren iştirak ederdi ya da hiç katılmazdı. Padişahın saraya kapanmasında ki etkenler arasında birde "Kafir Kadınlar" kavramı ile nitelenen bir kadın faktörü gösterilmekte idi. Bu faktör ise daha eski tarihlere götürülmüş ve Yıldırım Beyazıd'ın Sırp Kralı Lazar Grebelyanoviç'in kızı Maria ile evlenmesi ve bu kadının Beyazıd'ı bir içki müptelası haline getirmesi ve onu saraya bağlaması olarak gösterilmekte idi.[35]

.Peırce, s. 223, 226, 230, 231 [35]

Saraydan ve başkentten dışarı çıkmayan veya nadiren çıkan padişahların ortaya çıkışı ile birlikte saray içerisinde ki güç odaklarına padişaha daha yakın olabilme ve onu etkileyebilme gibi fırsatlar vermişti. Böylelikle sultan etkilemelere açık ve duyarlı bir kişilik sergilemişti. Bundan istifade etmek

isteyen Saray hizipleri (vezirler, hasekiler, sultan kızları, valideler) de sultanı .nüfuzlarına alma mücadelesi içerisine girmişlerdi

Kafes Sistemi'nin Ortaya Çıkması

İlk zamanlarda veraset usulü olmayan Osmanlılarda, ölen hükümdarın yerine gelecek oğlunun büyük veya küçük olması yönünde bir kural yoktu. Tahta geçecek oğlun seçimi büyük oranda Ahiler ve devletin ileri gelen adamları tarafından belirlenirdi. Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gazi gösterdiği faaliyetler sonucu Ahilerin ve devlet adamlarının desteğini almış ve babasının yerine tahta oturmuştu. Fatih Sultan Mehmet'e kadar süren bu süreç, Fatih ile birlikte ahilerin ve Türk asıllı devlet adamlarının, yönetim işlerinden uzaklaştırılmaları ile değişikliğe uğramış ve Fatih Sultan Mehmet bir kanunname ile veraset konusunda bir kural oluşturmuştu: " her kimseye evladımdan saltanat müyesser ola kardeşlerini nizam-ı alem için katletmek münasiptir…" Bu dönemden sonra ise tahta geçen kişi kardeşlerini katlettirmeye başlamıştı. Kanuni Sultan Süleyman döneminden sonra II. Selim ile birlikte bir kanun halini almasa da sancaktaki şehzadeler arasında en büyük olan şehzade tahta geçmeye başlamıştı. III. Murat ile III. Mehmet bu usulle tahta oturmuşlardı. I. Ahmet ile birlikte "Ekber ve Erşed" sistemi denilen saltanatın hanedanın en büyük oğluna intikali usulü getirilmişti. Böylece şehzadeler sarayda gözetim altında tutulmaya başlanmış ve kafes denilen bir odada yaşamaya mahkûm edilmişti.[36]

.Uzunçarşılı, s. 45, 47 [36]

Bu durumun oluşması esasında tarihsel dönüşüm olgusu ile gerçekleşmiştir. Osmanlı devletini şekillendiren unsurlar arasında önemli bir yeri, devletin düzenli bir fetih siyaseti ve yayılmacı politikası oluşturuyordu. Ancak 16. yüzyıla gelindiğinde fetihler durma noktasına gelerek; askeri, savaşçı ve fetihçi bir devletten, idari ve bürokratik bir devlete dönüşmeye başlanmıştı. İşte şehzadelerin sancaklara gönderilip savaşçı bir kişi olarak yetiştirilmesi, aralarında mücadeleler yaşanarak tahtın ele geçirilmesi; fetihçi, yayılmacı devlet geleneğine uyuyor ve onları bir Fatih olarak gösteriyordu. Ancak fetih ve yayılmacı siyasetin durağanlaşması veya

durması ile birlikte bürokratik bir devlet görünümüne geçilmesi ile Ekber ve Erşed sistemi ve bunun sonucu kafes usulünün getirilmesi bu devlet yapısına daha uygun görülmüştü. Bu ekberiyet sistemi tahtın sadece babadan oğla değil hanedanın en yaşlı ve tecrübeli erkeğine devredilme usulü baba - oğul arasında ki ataerkil yapıyı zayıflatarak yerine valide – oğul ilişkisini arttırmıştı. Artık şehzadeler uzmanlığın ve bilginin aktarımında baba değil valide etken rol alıyordu.[37] Bu ise, şehzadeyi validesine oldukça bağlı ve hürmetkâr yapıyor, padişah olduğunda da validesinin sözlerini dinlemesine .ve ondan etkilenmesine ve onun nüfuzuna girmesine neden oluyordu

.Peırce, s. 31, 32

Şehzadelerin sancaklara gönderilme usulünün terk edilmesi ve şehzadenin şimşirlik dairesi denilen yerde yani kafes dairesi içersinde yaşamaya mahkûm edilmesinin nasıl oluştuğu yönünde kesin bilgiler bulunmamaktadır. Şehzadelerin eyaletlere eğitilmek için sancakbeyi olarak gönderilmesinden vazgeçilmesi ya bilinçli bir şekilde sistemleştirildi ya da III. Mehmet'in babası III. Murat'ın yerine tahta geçtiğinde on dokuz erkek kardeşinin sancakbeyi olacak yaşta olmaması veya kendisinin henüz çocukları eyaletlere gönderilecek yaşa gelmeden ölmesi bu durumun oluşmasına neden olmuş olabilir. Böylece şehzadeler saraya kapalı bir hayat sürerken sosyal ve siyasi rolleri de ortadan kalkmış oldu. Eskiden rakip şehzadeler taht iddiasını kendileri öne sürerken, ancak anlatılan dönemde egemen güçler içindeki rakip kliklerin piyonu haline geldiler. Şehzadelerin saraya kapatılması neticesinde imparatorluğun tahtına tecrübeli kişilerin geçmemesi, Padişah üzerinde hâkimiyet sürmek isteyen ve nüfus kazanma mücadelesine giren birbirine rakip hiziplerin (kadınlar, vezirler) oluşmasına neden oldu.[38]

.Fınkel, s. 177

Haremin Önem Kazanması

Harem girilmesi yasak yer anlamına gelirdi. Genellikle, ev reisinin kadınları, cariyeleri ve çocukları ile yaşadığı yer demektir. Haremin asıl adı

ise Darüssaade'dir.[39] İçerisinde III. Murat'dan sonra padişah, padişahın kadınları, valideleri, kız kardeşleri, kızları ve harem içerisinde diğer başka nüfuzlu kadınlar ve erkek ancak hadım edilmiş görevliler bulunurdu.[40] Fatih Sultan Mehmet tarafından Topkapı Saray'ı yani Yeni Saray yaptırılıncaya kadar Harem, Eski Saray'da yer alırdı. Sultan Fatih'in Topkapı Sarayı'nı .yaptırması üzerine bir kısım bölümleri Yeni Saray'a taşındı

.Uluçay, *Harem II,* s. 7 [39]

Danıel Goffman, *Osmanlı Dünyası Ve Avrupa 1300-1700,* Çev: Ülkün Tansel, Kitap Yayınevi, [40] .İstanbul 2004, s. 151

Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan Yeni Saray (Topkapı Sarayı)'a, Eski Saray'ın hangi bölümlerinin taşınacağı konusunda bir tereddüttü yoktu. Büyük haremi ve hizmetkâr cariyeleri Eski Saray'da kalırken, Yeni Saray'a hazinesini, silahhanesini, kendisine çok yakın olanları ve birkaç kadınını almıştı. Çünkü o Yeni Saray'ı III. Murat ile başlayan "Kadınlar Saltanatı" merkezi olarak değil, bir erkekler dünyası olarak görüyordu.[41]

Andrew Wheatcroft, *Osmanlılar,* Çev: Mehmet Harmancı, Altın Kitapları Yayınevi, İstanbul 1996, [41] .s. 38

Ancak Fatih Sultan Mehmet'den sonra durum değişkenlik göstermiş ve Yeni Saray'a haremin bütün bölümleri taşınmaya başlanmıştı. Harem taşındıktan sonra padişahların haremle olan ilişkileri de değişme göstermeye .başlamıştı

Kanuni Sultan Süleyman ve onun halefi II. Selim sarayın üçüncü avlusunda oturur ve haremle olan ilişkileri yalnızca ziyaret şeklinde geçerdi. Ancak III. Murat ile birlikte bu uygulama değişti ve Sultan III. Murat harem dairesinde kendisine bir yer yaptırarak artık haremde yaşamaya başladı. Bu durum hem padişahın ve haleflerinin davranışlarında hem de imparatorluğun ve yönetimin karakterinde değişikliklere yol açtı. Sultan'ın dairesinin Harem'e taşınması ile birlikte Harem hane halkında da muazzam bir artış oldu. Hatta öyle oldu ki Harem dairesi kadınlara ve hizmetkârlara yetmemeye başladı. Bu sebeple Harem dairesi yeniden inşa edildi. Harem'in büyüklüğünün ve nüfusunun artmasına paralel olarak harem içinde ki kadınların özellikle bunların başı olan valide sultanın ve haremle ilgili olan

yüksek makamların da otoritesi artmıştı. Bunlar içinde önemli bir mevki haline gelen hadımağalığı mevkii daha da önem kazandı ve ona İslam'ın kutsal yerlerini destekleyen vakıfların denetimi verildi. Buda onun elinden büyük paraların geçmesi demek olacağı için makamı bir hayli önem kazandı. Hadımağalığı ve kadınlar politik bir güç haline gelirken, sadrazamlık ve vezirlik makamları önemlerini yitirmeye başladı. Çünkü III. Murat ile birlikte Padişahlar Harem'e çekilmişlerdi. Böylece harem içerisindeki güç odakları padişaha daha yakın olabilme ve onu etkileyebilme fırsatını ellerine geçirmişti. Harem dışındaki güç odakları olan sadrazamlar ve vezirler ise ikinci plana düşme olgusu ile karşı karşıya kaldı.[42] Çünkü durum ve mekânlar göz önünde bulundurulacak olursa kişinin statüsünü sultanın ne dereceye kadar içeri girebildiği belirlerdi. Yani hükümdar hareme ne denli yaklaşır ve harem içerisinde ne denli bulunursa buradakilerin konumu da bu içeri girişe paralel olarak artış gösterirdi. Zira padişah nerede bulunuyor ve nerede yaşıyorsa orada ki üst düzey kişilerde o derece nüfuz kazanıyor ve otoritesi artıyordu. Zira mutlak monarşilerde padişaha yakınlığın güç göstergesi olduğu iyi bilinirdi.[43]

.Fınkel, s. 152 [42]

.Peırce,s. 12 [43]

Böylece harem içerisinde gücü elde eden odaklar ve özellikle padişahın annesi ve gözdeleri genellikle devlet işlerine müdahale eder duruma gelmişlerdi. Harem ve haremdekiler gözdeler, valideler ve cariyeler ile dış dünya arasında ki bağlantıyı Harem Ağaları kurardı. Bunlar devlet işlerinden haremin nüfuzlu kadınlarını haberdar ederdi. Bu köprü vazifesi görenler arasında kâhyalarda vardı. Padişahların mülklerini ve çıkarlarını koruyan kâhyalar çoğunlukla sarayın ya da ordunun sivrilmiş subaylarından seçilirlerdi. Kâhya, kadınların buyruklarını almak veya hesap vermek için kafes arkasından yahut da peçe giymiş kadınların yüzüne konuşurlardı. Kâhya, Saray içinde kadınların çıkarlarına yarayacak veya çıkarlarını zedeleyecek her şeyi onlara haber verirdi. Devlet adamları hakkında iyi ya da kötü bir intiba sahibi olmalarını sağlarlardı. Nüfuzlu kadınların korudukları kişiye hizmet ederlerdi. Kâhya ile Kadınlar kurulacak olan

entrikaları, düşmanlara karşı belirlenecek politikaları görüşürlerdi. Politik çekişmeler dışarıda ne kadar sakin ise, içeride yani haremde bir o kadar canlıydı.[44]

Alphonse de Lamartine, *Osmanlı Tarihi*, Çev: Serhat Bayram, II. Baskı, Toker Yayınları, İstanbul 1995, s. 434, 435.

Hanedan Politikasında Yaşanan Değişme

Politik statü elde edebilmek için padişah kadınlarının şehzade validesi olması gibi bir zorunluluk vardı. 16. yüzyılda ise, bu kadınların çoğalması ve politik statüyü ele geçirme teşebbüsleri sorunlar ortaya çıkardı. Valide sultan saygın ancak kamusal bir gücü bulunmayan biriydi. Görevi şehzade ile birlikte sancağa gitmek, şehzadenin lalası ile birlikte " terbiye ve nezaret" görevini yerine getirmekti. Ancak 16. yüzyıla gelindiğinde Hürrem Sultan ile birlikte bu gelenek terk edilmişti. Hürrem Sultan başkentte kalabilen ilk şehzade annesi olma özelliğini de taşıyordu. Sultan Süleyman'ın diğer hasekisi olan Mahidevran Hatun oğlu Mustafa ile birlikte 1533' de sancağa gönderilmişti. Hürrem ise merkezde yani başkentte kalmayı sürdürdü. Hürrem Sultan'ın başkentte kalmasının sebebi; muhtemelen sakat ve rahatsız olan oğlu Şehzade Cihangir'in bakıma muhtaç olması ile ilgiliydi. Sürekli tedavi altında tutulması gereken Şehzade Cihangir bu sebeple sancağa gönderilmemiş buna bağlı olarak annesi de yanında kalmıştı. Bu gelişme 16. yüzyılın sonlarına doğru şehzadelerin sancağa gönderilme usulünün terk edilmesi ile daha büyük bir önem kazanmıştı. Çünkü şehzadeler saraya kapatılırken valideleri yani padişahın kadınları da merkezde toplanmaya başlamıştı.[45]

Peırce, s. 30, 80.

Bu olay Yeni Saray'da ki güçler dengesini değiştirmişti. Saray içerisinde valide sultan kişiliği ve unvanı ortaya çıkmış ve bu bir güç unsuru haline gelerek çevresinde bir hiyerarşi oluşturmuştu. Kadın hiyerarşisi şu şekilde oluşuyordu; valide sultan şehzade doğurduğu zaman diğer kadınlardan ayrılıp sivriliyordu. Eğer oğlu padişah olursa valide sultanın gücü, nüfuzu ve

etkinliği son derece artıyordu.[46] Onun bu gücünün artışı padişah olan oğlu .üzerinde daha fazla söz sahibi olmasını sağlıyordu

.Wheatcroft, s. 50

Paranın Önem Kazanması

Osmanlı da sadrazamlık makamında devşirmeler, dönmeler, Harem' e cariyeler hâkim oldukça, cariyeler mevkilerini yükseltip Haseki, Baş Kadın ve Valide Sultan oldukça, Osmanlı kültüründe değişmeler görülmeye başlanmış ve 16. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti farklı bir şekil almıştı. Artık "Para" ön plana çıkmış ve mevkilerin salahiyetleri arttıkça fiyatları da yükselmiş ve bu makamlar oldukça büyük rüşvetlerle satılır hale gelmişti. Böylece padişaha yakınlığı ile bilinen ve padişah üzerinde nüfuzu olan kadınlar, statülerinden istifadeye gitmiş ve rüşvetlerle mansıplar satmaya başlamışlardı. Bu yüzden eğer sadarete gelinmek ve mühür ele geçirilmek istendiği zaman, ilk önce valide sultan ve haseki sultan'a yaranılmaya ve gözüne girilmeye çalışılmış ve bunu başaranlar mührü ele geçirebilmişlerdi. Bu dönemde "Sadaret Mührü" oldukça pahalanmıştı. Mührü alabilmek ve onu elinde tutabilmek için büyük bir servet gerekiyordu.[47]

.Ertuğrul Burak, *Cariyeler Saltanatı*, Manifesto Kitap, İstanbul 2006, s. 82,83

Bu şekilde servetlerini büyütebilen kadınlar, bütçeleri oranında güç elde edebiliyorlardı. Bu güçle atamalardan büyük rüşvetler alabiliyorlardı. Bu sebeple, haremin etkili ve nüfuzlu kadınları, oldukça lüks ve ihtişam içinde yaşamışlardı. Bu ihtişamın giderlerini ise, kendilerine gelen hediyeler, İskenderiye ve diğer Doğu Akdeniz limanlarına gönderdikleri gemilerin kazancı ve kendilerine verilen "paşmaklık" veya "terlik parası" denilen hasların kazancı ile sağlamışlardı. Elçiler kadın sultanlara hediye vermek için adeta yarış yapıyorlardı. Çünkü haremin bu nüfuzlu kadınlarının, haremden idari yönetime yollayacağı bir not "Tuna Beyi'nin, patriğin, metropolitin ve sancakbeyinin tayinini belirleyebilirdi".[48]

.Jorga, c. 3, s. 161

Üçüncü Bölüm - KONUN EVVELİYATI

Osmanlılar ilk kuruldukları dönemlerde yani 14. yüzyılın ortasına kadar Anadolu Beyleri ve Bizans yönetimi ile evlilik ittifakı yapacak güçte görülmüyordu. Bu nedenle ilk evlilikleri genelde yerel olmuştur. Ancak yine de bu evlilikler stratejik önemi bakımından etkili idi. Osman Gazi, Osmanlı toprakları içindeki en etkili dini halk önderlerinden biri olan Şeyh Edebalı' nın kızı ile evlenmişti. Bu evliliğin temelinde Türk – Moğol geleneğinde, kutsal kişilerin Tanrı'nın kimi hükümdar gösterme aracı olduğu düşünüldüğü için, Osman Gazi bu dini telakkiden yararlanmak ve Şeyh Edebalı'nın Ahilerin önemli önderlerinden olması hasebiyle ahilerin desteğini arkasına almak istemesi yatmakta idi.[49] Bu sebeple bu evlenmeler hissi olmaktan çok siyasiydi. Daha sonra genişleme siyaseti hız kazandığı için evliliklerde bu yönde gelişmeye başlamıştı. Hanedanlar arası evlilik girişimlerinde bulunarak hem akrabalık yolu ile ittifaklar sağlanmış hem de miras yolu ile topraklar elde etmeye başlanmıştı. İsfendiyaroğulları'ndan kız alınarak Trabzon Rum İmparatorluğu'na ve Akkoyonlu Devleti'ne, Germiyanoğulları'ndan kız alınarak Karamanoğulları'na, Dulkadiroğulları'ndan kız alınarak Memlûklar'a karşı dostluklar ve ittifaklar kurulmuş oluyordu.[50]

.Peırce, s. 40 [49]
.Uluçay, *Harem II,* s. 39 [50]

Bu arada Osmanlı Devleti büyüdüğü ve çevresindeki güç odaklarının dikkatini çektiği için Bizans'ta Osmanlı Devleti ile ilişkiler kurmak istiyordu. Hatta bu ilişkileri evlilik yolu ile ittifaka dönüştürmek ve Osmanlı Devleti'nin desteğini sağlayabilmek gibi düşünceler de taşıyordu. Bizans'la ilk evlilik ilişkisini Orhan Bey kurmuştu. Orhan Gazi'den destek isteyen Bizans İmparatoru İoannes Kontakuzenos, bu destek karşılığında kızı Teodora'yı 1346'da Orhan Gazi'ye vermişti. Ancak Orhan'ın ilk karısı bu

değildi. 15. yüzyıl vakayinamelerine bakıldığında Orhan Gazi'nin ilk karısı .olarak Nilüfer Hatun görülmektedir

yıllarında Osmanlı topraklarından geçen Kuzey Afrikalı gezgin İbni 1331 Batuta'yı Orhan Bey'in hanımlarından biri misafir etmişti. Bu kadının Nilüfer Hatun olduğu söylense de ispat edilememiştir. Ancak Batuta'nın anlattıklarına göre: İznik kentine vardığında, bazı kaleleri teftişe çıkmış olan Orhan Gazi yoktur ve neredeyse boşalmış kentteki askerlerin komutası karısındadır. İbn Batuta "dindar ve mükemmel bir kadın" olarak nitelendirdiği kadınla görüşmesini " bana çok itibar etti, ağırladı ve hediyeler yolladı" diye anlatır.[51] Bu dönem Osmanlı kadınına bakıldığında 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı kadınları kadar olmasa bile bazı siyasi görevleri olduğu .savunulabilmektedir

.Peırce, s. 44, 45

Yine bu dönemde yani 15. yüzyıl'a kadar, Bizanslı tekfur kızları, Rum kızları, Anadolu Beylikleri'nin kızları ile evliliklere devam edilmişti. Balkanlara yönelen Osmanlı Devleti Padişahları, bu sefer de, Balkanlar'daki devletlerin kızları ile evlenmeye başlamışlardı. Ancak evlilikler hala siyasi .bir renk taşımaktaydı

Bunlardan belki en önemlisi Yıldırım Beyazıd'la evlenen Sırp Kralı'nın kızı Olivera Despina (Maria) idi. Ancak bu kadın Osmanlı tarihçileri tarafından oldukça eleştiriye uğramıştır. Yıldırım Beyazıd'ı içkiye zevk-i sefaya alıştırdığını, bunda sadrazam Çandarlı Ali Paşa'nın büyük rolünün olduğunu yazmışlardı. Ayrıca Olivera Despina, 1402 Ankara Meydan Savaşı'ndan sonra Timur'a gönderilmiş ve Timur onu sakî olarak kullanmış ve bundan sonra Osmanlı padişahlarının nikâh ile evlenmeyi bırakmış olduğu öne sürülmüştür.[52] Ancak bu gerçeklere tamamen aykırıdır. Çünkü bu olayı takiben Osmanlı padişahlarından; Çelebi Mehmet Dulkadiroğlu'nun kızı Emine Hatun ile II. Murat Candaroğlu'nun kızı Hatice Kadın ile II. Mehmet Dulkadiroğlu'nun kızı Sitti Kadın ile II. Beyazıd' da Karamanoğlu Nasuh Bey'in kızı Hüsnüşah ile nikâh ve düğün yaparak evlenmişlerdi.[53]

.M. Çağatay, Uluçay, *Padişahların Kadınları Ve Kızları*, 4. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 2001, s.8

.Uluçay, *Harem II*, S. 40

Tüm bu anlatılanlara bakıldığında Osmanlı evlilik sistemlerinin ilk önce yerel (Rumlar – Bizans tekfurları) sonra hanedanlar arası (Bizans – Anadolu Beylikleri) evlilikler olduğu görülür. Ancak 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra yani Fatih Sultan Mehmet'in hükümdarlık döneminde bu devletler havuzunun kuruması ile birlikte, hanedanlar arası evliliklerde sona ermeye başladı. Çünkü Sultan Mehmet, İstanbul'u fethederek Bizans İmparatorluğuna son vermiş ve Anadolu'daki siyasi birliği büyük ölçüde tamamlayarak bu beylikleri ortadan kaldırmıştı. Son hanedanlar arası evlilik Sultan Mehmet'in babası II. Murat'ın 1435 yılında Sırp Kralı Brankoviç'in kızı Mara (Despina) ile yaptığı evliliktir.[54]

.Peırce, s. 36

Mara'nın siyasi yönü ve üvey oğlu Sultan Mehmet ile olan iyi ilişkisi oldukça önemlidir ve bu yönleri ile 16. ve 17. yüzyıl kadınlarına onlar kadar .olmasa da benzemektedir

Mara, kocası öldükten sonra Fatih tarafından bir başkası ile evlendirilmek istendiyse de, kabul etmeyerek Fatih'in izni ile Sırbistan'a gitti. II. Mehmet ona oldukça yüklü paralar ve hediyeler verdi. Bizans İmparatoru Mara ile evlenmek istedi. Ancak Mara ölen kocası II. Murat'a sadık kalarak evlenmedi. Mara siyasi yönünün kuvvetli olduğunu gösterdi ve II. Mehmet'i Venedikliler ile barış yapmaya zorladı. II. Mehmet analığının sözünü dinlediyse de bu girişim başarılı olamadı. Mara dinini değiştirmedi. Dindaşlarına büyük ölçüde yardımlarda bulunan Mara, dini işlere de müdahale ederdi. Patrik değişiminde etkin rol oynar, kafasına uymayan patriği değiştirirdi.[55]

.Uluçay, , *Padişahların Kadınları… s. 16, 17*

Mara ile II. Murat'ın evliliği son hanedanlar arası evlilikti. Oldukça başarılı seferler gerçekleştiren ve Osmanlı Devleti'ni İmparatorluğa dönüştüren Osmanlı Padişahları bu yüksek başarıdan dolayı kendilerini üstün saymışlar ve hiçbir hanedanın kızını kendilerine layık görmemişler ve bu sebeple de başka hanedanlarla akrabalık kurmak istememişlerdi. Ayrıca padişahların evliliğinin ne denli masraflı olduğu düşünülürse, Osmanlı padişahlarının neden devşirilen cariyelerle karı-koca hayatı yaşamaya

başladığı anlaşılabilir. Böylece Fatih'le birlikte, padişahların kadınları ile nikâh ve düğün yapmamaları geleneği kurulmuş oldu. Ancak haleflerinin bazıları bu geleneğe aykırı hareket etmişlerdi. Sultan Süleyman, Hürrem'i; Sultan İbrahim, Hümaşah'ı nikâhla kendilerine eş yapmışlardı. Bunların daha ilerisine giden II. Osman, Şeyhülislam Esat Efendi'nin kızı Akile Hanım ile evlenerek, hem nikâh yapılmaması hem de saray dışından biri ile evlenmeme geleneğine aykırı hareket etmiş oldu.[56]

.*Uluçay, Harem II.* s

Böylece görülüyor ki, Osmanlı evlilik sistemi değişim sürecine girmiş ve Fatih'ten sonra devşirme sistemine dayanan cariyelik müessesesi gelişmişti. Kanuni dönemine kadar hatta daha geri gidilirse Fatih dönemine kadar ki, padişahların kadınları nikâh ile padişaha bağlı olsa dahi devlet yönetimine birkaç istisnai durum dışında karışmamışlardı. Siyasi rolleri ise, yok denecek kadar azdı. Ancak 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı kadınları, cariyeliğin üst seviyede olduğu dönemlerde ise, padişahın nikâhlı eşi olmadıkları halde .oldukça siyasi roller üstlenmiş ve devlet yönetimine müdahale etmişlerdi

Hürrem Sultan

Kimliği

Hürrem Sultan'ın soyu hakkında: "Polonya'da anlatılanlara göre, adı Aleksandra Lisowska idi ve Rutenyalı bir rahibin kızıydı. Tatar yağmacılar tarafından Dinyester üzerinde Lvov yakınındaki Rogatin kentinden esir alınmıştı". Hürrem Sultan, Avrupalılar tarafından "Rutenyalı bakire" anlamına gelen Roxelena olarak tanıtılır.[57]

.Peırce, s. 77

Bu adın yanı sıra batılı tarihçiler Hürrem'i: Rossa, Roza, Rosanne, La Rossa ve Ruziac olarak da tanıtırken, Osmanlı tarihçileri de Haseki Sultan ve Hürrem Sultan diye tanıtmaktadır. Birçok tarihçi onun Rus papazının kızı olduğunu kabul etmekle birlikte, İtalyan veya Fransız olduğunu iddia eden tarihçilerde bulunmaktadır. Hürrem Sultan 1504 yılında doğmuş ve 14-17 yaşlarında iken bir Osmanlı Haremi'ne sokulmuştu. Neşeli olduğu için

kendisine “şen” manasına gelen Hürrem adı verildiği üzerinde durulmaktadır.[58]

.Uluçay, , *Padişahların Kadınları… s. 34* [58]

Kanuni’ye sunulması

Kanuni Sultan Süleyman, batılı tarihçilerin gözü ile “Muhteşem Süleyman”, Osmanlı tahtında kırk altı yıl oturdu. Bu dönem içinde Doğu’nun ve Batı’nın bütün hükümdarları onun haşmet ve kudreti karşısında endişeye kapıldı ve ruhlarında Sultan Süleyman fobisi oluştu.[59] Sultan Süleyman dışarıda diğer hükümdarlara böylesine acı ve korku dolu duygular yaşatırken, kendisi de sarayda Hürrem’in inanılmaz tılsımına ve aşkına .kapılarak sevda tutkusu ile kavrulacaktı

.Reşad Ekrem Koçu, *Osmanlı Padişahları*, 7. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul 2004, s. 155 [59]

Kanuni Sultan Süleyman’ın ilk aşkı Kafkasyalı hasekisi Mahidevran idi. Sultan Süleyman’ın Kafkasyalı eşi Mahidevran, ona dört çocuk vermişti. Ancak üçünün zamansız ölümleri Kanuni’nin validesi Hafsa Sultan’ı endişelendirmiş ve Kafkasyalı güzel Mahidevran Kadın’a kin gütmemekle birlikte, bu duruma çözüm getirme ihtiyacı duymuştu. Bu sebeple de Hürrem Sultan basit bir cariye iken Valide Sultan tarafından seçilmiş ve gözdeliğe yükseltilerek Sultan Süleyman’ın yatak odasına sokulmuştur. [60]

.Lamartine, s. 434 [60]

Bu tarihten itibaren ise, Sultan Süleyman’ın en büyük tutkusu ve aşkı Hürrem Sultan olacaktı. Hürrem Sultan’ın Kanuni’yi nasıl bu denli .etkileyebildiği tartışma konusudur

Bir görüşe göre Hürrem Sultan, Kanuni’ye büyü yaparak onu kendine bağlamış ve isteklerini uygulatabilmişti. İkinci bir görüşe göre ise Hürrem Sultan, güzelliği, zekâsı, davranışlarında ki özelliği ile Kanuninin kalbine girebilmiş ve onu Osmanlı tarihinde ünlü kadınlar arasına girmesini sağlayan, akıl dolu entrikaları çevirebilmişti. Güvenilir tarihçiler Hürrem Sultan‘ı güzel olarak kabul etmemek ile birlikte Kanuni’yi nasıl bu denli etkileyebildiğini de ortaya koyamamaktadır.[61]

.Burak, s. 21 [61]

Hürrem Sultan ile Mahidevran Kadın karşı karşıya

Mahidevran Kadın, Sultan Süleyman'ın kuvvetli bir ihtimalle ilk karısıdır. Adı hakkında bazı kaynaklar Bosfor, Gülbahar şeklinde yazlıyorsa da bu doğru değildir. Bursa da yaşadığı sıralarda yazılan vesikalarda ise Sultan Mustafa validesi diye zikredilmekte ancak isminden bahsedilmemektedir. Ancak türbesindeki sandukasında ki levhaya bakıldığında " Abdullah kızı mahidevran" yazısı görülür. Daha sonraki vesikalarda da bu isme rastlandığından bu kadının isminin Mahidevran olduğu söylenebilir.[62]

[62] Uluçay, , *Padişahların Kadınları…* s. 35, 36.

Mahidevran Kadın, Osmanlı Sarayı Haremi'ne alınarak Osmanlı – Türk-İslam gelenek ve adabına göre yetiştirilmiş ve Sultan Süleyman'ın kadınları arasına girmişti. İlk başlarda Kanuni ile olan birlikteliği gayet güzel ve Mahidevran'ı mutlu edecek şekilde geçmekteydi. Ancak Hürrem Sultan'ın Hareme alınıp, Kanuni'ye sunulmasından ve Kanuni'yi etkilemesinden sonra hayatı adeta bir kâbus gibi geçmişti. Güzelliğine güvenmekte idi. Hürrem'den önce bir şehzade annesi olmuştu. El üstünde tutulmak, sarayda yükselmek istiyordu. Hürrem tüm planlarına ve isteklerine mani oluyordu. Bu sebeple ona karşı nefreti artıyor ve onu çekemiyordu. Aslında Hürrem'den çok ona değer veren ve onun etkisine giren kocası Kanuni'ye kızıyor ancak, Padişaha sitemini iletemediği için hırsını Rus kızından alıyordu.[63]

[63] Nazım Tektaş, *Haremden Taşanlar (Padişahların Bütün Kadınları)*, Çatı Kitapları, İstanbul 2004, s. 119.

Hürrem Sultan ise, Mahidevran'ın kendisine beslediği bu kini kendi çıkarına kullanabilecek bir akla ve kurnazlığa sahipti. Nitekim Hürrem Sultan, Mahidavran Kadın kendisine ne yaparsa yapsın susmayı tercih ediyordu. Ancak kendisine yapılanlardan padişahın bir şekilde haberi oluyordu. Hürrem Sultan'ın Osmanlı Sarayı içerisinde ve kendi kariyerinde önemli ve uzun vadeli planları olduğu bilinmekte ve bu suskunluğunun sebebi buna bağlanmaktaydı. Hürrem Sultan, yapılanlara ses çıkarmayarak Kanuni'nin gözünde şikâyetçi olmayan ve rakibesi tarafından ezilen bir kadın olarak görülecek, padişahın merhametine mazhar olacak, ona karşı

sevgisi daha da artacak ve rakibi Mahidevran Sultan ise, yaptıkları ile padişahın gözünde daha da alçalacaktı.[64]

.Burak, s. 24

Mahidevran Kadın, Sultan Süleyman'ın birkaç kadını olmasına izin vermek zorunda idi. Bunda da herhangi bir sorunu yoktu. Ancak tahammül edemediği şey kendisinin birinci kadın efendi iken Hürrem ile birlikte ikinci plana düşmesi idi. Bir ara hırsına yenildi ve Hürrem'i karşısına çağırttı. Karşılıklı laf dalaşı ile başlayan kavga, kıskançlık duyguları ile daha da alevlendi. Mahidevran, Hürrem'e: "Seni hain kadın! Seni satılık et yığını seni! Benimle ortaklığa kalkışan sen misin, bakayım?" diyerek Hürrem'in üzerine atıldı ve hırsla tırnaklarını genç kadının yüzüne geçirdi, saçlarını yoldu. Hürrem ise, ağlayarak odasına çekildi ve bu durumu lehine çevirebilme hesaplarına girişti. Kurduğu entrika basitti: Savunma yapmayacak, ezilmiş bir kadın imajı çizerek padişahın kalbine seslenecekti.[65]

.Fairfax Downey, *Kanuni Sultan Süleyman*, Çev: Kemal Atasoy, Nokta Kitap, İstanbul 2005, s. 100

Sultan Süleyman bu olaydan birkaç gün sonra Hürrem'i görmek istemişti. Ancak Hürrem, karşısına çıkmaya yüzüm yok diyerek gitmek istememişti. Kanuni'nin kesin talimatı ile karşısına geçmiş ve olanları padişaha anlatmıştı. Olay karşısında hiddetlenen Kanuni ardından Mahidevran Kadın'ı çağırtmıştı. Kendisine kabahatini soran Sultan Süleyman'a " Bu daha az, ona daha beteri ister. Bu kız bütün haremi kendine boyun eğdirmeyi başarmış" diyerek Sultanı daha da kızdırmıştı.[66]

.Ahmet Refik Altınay, *Kadınlar Saltanatı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara 2005, 28

Mahidevran Kadın, Rus kızı Hürrem Sultan'ın Kanuni'yi avuçları arasına aldığı günden itibaren kendi kariyeri hızla sönmeye başlamış ve sarayda onunla mücadele içerisine girmişti. Hürrem Sultan'ın eli Kanuni gibi bir Hürrem müptelası kocası olduğu için kuvvetliydi. Mahidevran Kadın'ı ise Padişahın Validesi Hafsa Sultan desteklemekte ve Hürrem'e ilk gelinini ezdirmemekte, hatta Mahidevran'dan olan torunu Mustafa'yı dahi korumaktaydı. Ancak Valide Hafsa Sultan'ın 1538'de ölümü üzerine yalnız kalmış ve çareyi Manisa Sancakbeyi olan oğlu Mustafa'nın yanına gitmekte

bulmuştu. Zira Hürrem saray içerisinde çevirdiği entrikalarla ona rahat vermiyordu.[67]

.Tektaş, *Harem*… s. 120

Hürrem Sultan nüfuz kazanıyor

Hürrem Sultan, Osmanlı Devleti tarihinde evlenilerek azat edilip yasal eş yapılan ilk köle cariyeydi. Ona bunu bahşeden ise onu çok seven ve uğrunda gelenekleri hiçe sayan Kanuni Sultan Süleyman idi. Bu evlilik ile birlikte hasekilik gözdelik dönemi başlıyor ve Hürrem kendisine tanınan bu ayrıcalıktan yararlanarak hızla yükseliyordu. Evliliğin ne zaman gerçekleştiği tam olarak bilinmemekle birlikte bu teşebbüsün Hürrem Sultan'ın otorite ve gücünü arttırdığı kesindir. Onun bu kabaran saltanatı ve hükümdarın tek bir kadına bağlanarak hareket etmesi, halk üzerinde de rahatsızlık oluşturuyordu. Osmanlı geleneklerine bağlı olan tebaa bu geleneklerden radikal kopuşu hazmedemiyor ve hükümdarı eleştiremediği için ise Hürrem Sultan'ı cadılık ve büyücülük ile suçluyordu. Tebaaya göre padişah, Hürrem Sultan tarafından muskalarla ve büyülerle ele geçirilmişti.[68]

.Peırce, s. 81- 84

Hürrem Sultan, Kanunin gözünde yükselmesinin nedenlerinden biri de, :padişah seferde iken ona yazdığı mektuplardı

Canımın ta kendisi sultanım, yüce Allah'a yalvarıyorum ki, artık sizi" …benden ayırmasın mübarek yüzünüzü çok geçmeden göreyim

Bütün denizler mürekkep ve bütün ağaçlar kalem olsa, bu ayrılık hasretinin acısını yinede anlatamazlar. Sultanım melek yüzlüm; gece yoktur ki hasret anımın ateşinden ve yüreğimden kopan kıvılcımlardan dünya tutuşmasın. Ağaran gün yoktur ki güneş yüzünüzün hasretiyle ben feryat ettikçe felekler parçalanmasın…"[69]

Ali Kemal Meram, *Padişah Anaları Ve 600 Yıl Bizi Yöneten Devşirmeler*, 6. Baskı, Toplumsal .Dönüşüm Yayınları, İstanbul, s. 210

Yine Kanuni Sultan Süleyman, 1526'da Mohaç seferindeyken Hürrem sultan eşine mektuplar yazarak hasretini bildiriyordu. " Benim Sultanım, can ve gönülden sevgili Şah'ım ve rûhi revanım… Ben cariyenizi hâkten refi buyurdunuz." Sözlerini taşıyan mektubu ile padişaha karşı sevgi ve hasretini

bildirmekte idi. Ancak Hürrem Sultan'ın isteklerine ve ne yönde ihtirasları olduğuna bakıldığında, Padişaha sevgi sözcükleri haricinde esasen şunları söylemek istediğini düşündürmektedir: " Ey! Hünkâr! Sen cihanı idâre et, ben seni idâre edeyim. Kılıcını düşmana bile, sevgini bana."[70]

.Burak, s. 27

Hürrem'in Kanuni'ye bu denli sık mektup göndermesinin altında onun ilgisinin üzerinden kaybolmamasını sağlamak yatıyordu. Yani Hürrem, Kanuni üzerinde kurduğu etkininin kaybolmaması için elinden geleni .yapıyordu

Hürrem Sultan gözde hasekiliği ile sarayda oldukça önemli bir yer teşkil ediyordu. Adeta sultanın danışmanlık görevini ifa ediyordu. Hürrem Sultan'ın Kanuni'nin seferleri sırasında ona yazdığı mektuplara bakılacak olursa, onun siyasete ne denli karıştığı ve padişahın başkentteki vekili gibi davrandığı ve hareket ettiği açıkça görülebilir. Hürrem, Sultan Süleyman'ın ilk saltanat yıllarında dahi siyasete karışmaktan geri durmamıştı. Padişaha yazdığı bir mektubunda Sadrazam İbrahim Paşa ile ilgili daha önceden de söz ettiği belli olan bir soruna değinerek ve Sultan Süleyman'ın paşaya niçin kızgın olduğunu sorması üzerine oda cevaben: Paşaya niçin kızgın olduğumu Allah izin verirse yine beraber olduğumuz bir sırada anlatırım diye yazmıştı. Hürrem'in padişaha yazdığı mektuplarına bakıldığında içeriğin eşine duyduğu özlem, aile haberleri, onlardan selamlar ve saray ile başkentte ki siyasi gelişmeler hakkında bilgiler olduğu görülür. Sultan Süleyman'ın Doğu Seferi sırasında Hürrem, Barbaros Hayrettin Paşa'nın başarılı Tunus Deniz Seferleri'nin haberlerini ona iletmişti. Sadrazamın ve diğer önemli devlet adamları padişahla birlikte seferdeyken Hürrem Sultan, sarayda ve başkentte sultan Süleyman'ın güvenilir haber kaynağı ve siyasi danışmanı gibi önemli rolleri üstlenmişti.[71]

.Peırce, s. 84 – 86

Hürrem'in Çevirdiği Entrikalar

İbrahim Paşa'nın öldürülmesi

Büyük padişahın yarım asır süren saltanatının ilk on beş yılını, Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa doldurur. İbrahim Paşa, Kanuni'nin sadece veziri değil aynı zamanda şehzadeliğinden itibaren en yakın dostu ve nedimidir. 13 yaşlarındayken Maltız korsanları tarafından kaçırılmış, sonra Türk korsanlarının eline düşmüş, İzmir veya Çeşme'ye getirilip burada satılmış. Alan kişi ona ibrahim adını vererek, Manisa'da o zaman Sancakbeyliğinde bulunan Süleyman'a hediye etmişti. Adamın davranışı pek makbule geçtiği için İbrahim "Makbul İbrahim" diye anılır olmuştu. Oldukça akıllı ve zeki olan İbrahim Paşa, şehzadeye nedim olmak için gereken tahsil ve terbiyeyi kısa zamanda almış, Sultan Süleyman, padişah olunca nedimini de yanında götürmüştü. [72]

.Koçu, s. 161, 162

İbrahim Paşa, Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Hatice Sultan ile evlendirildi. Kariyeri oldukça hızlı bir şekilde yükseldi. Osmanlı Devleti'nde kariyerin en üst noktasına gelmek yani sadrazamlığı ele geçirmek uzun ve belirli bir kariyer çerçevesi içerisinde gerçekleştirilirdi. Enderun da yetişen yetenekli görevliler ilk önce sarayın iç hizmetlerinde bulunurlardı. Yeniçeri Ağalığı, mirahurluk, miralemlik, kapıcıbaşılık gibi. Sonrasında rütbeleri artarak Sancakbeyliğine, Beylerbeyliğine, vezirlik unvanı kazandıktan sonra ise dördüncü, üçüncü, ikinci vezirliğe sonrasında ise sadrazamın görevinden alınması ya da ölmesi durumunda sadrazamlığa kadar çıkılabiliyordu. Bu süreç yaklaşık otuz yıl sürebilirdi. Ancak İbrahim Paşa'nın sadrazamlığa (1523) ve yanında Rumeli Beylerbeyliği'ne atanması bu kariyer sürecine uymuyordu. İbrahim Paşa daha Enderun da ki görevini yaparken Sultan Süleyman'ın iktidarının üçüncü yılında sadrazamlığa getirilmişti. Bu duruma bakıldığında Hürrem ile İbrahim Paşa'nın yükselişleri paralellik gösterir. Her ikisi de hızlı kariyer çıkışlarını padişahın lütfu ile sağlamışlardı. Sultan Süleyman hem vezirlik hem de cariyelik kurallarını yöneten geleneklere aykırı hareket ederek hem gözdesi Hürrem'e hem de nedimi İbrahim Paşa'ya hızlı bir yükseliş imkânı sağlamıştı. Tebaa ise bu gelenek kopuşlarından rahatsız olmakla birlikte, padişahlarına hürmeten bir şey söyleyemedikleri için eleştiri hedeflerini Hürrem ve İbrahim Paşa'ya yöneltmişlerdi.[73]

.Peırce, s. 96, 97, 100

İbrahim Paşa, sadrazam olduktan sonra adeta devletin temel direği olmuştu. Neredeyse tüm siyasi işler onun elinden geçiyor ve onun yönlendirmeleri ile hareket ediliyordu. Sultan Süleyman'da sadrazamı ve nedimini seviyor, ona güveniyordu. Mısır Valisi'nin saltanat davasını yatıştırmaya İbrahim Paşa memur edildiğinde Kanuni ona olan sevgi ve muhabbetini ortaya koymuş, onu bizzat uğurlamıştı. Kanuni'ye olan yakınlığı, siyasi idareyi büyük ölçüde elinde bulunduruşu sayesinde sarayda mutlak güç ve nüfuz sahibi olmuştu. Saraya istediği gibi giriyor, çıkıyor, Hafsa Valide Sultan ile istişarelerde bulunuyor, bazen onun onayına başvuruyordu. Zekâsı ve aklı ile bütün sarayın güvenini kazanmış, Sultan Süleyman saltanat sürerken, o devleti idare etmişti.[74]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 29, 30

Bir Hıristiyan "Türklerin İmparatorluğu, İbrahim Paşa'nın iradesi ile yürütülüyor" diye yazmış ve İbrahim Paşa'nın o dönemde ki gücünü ortaya koymuştu. Yine bir Macar elçi İbrahim Paşa'ya: " Sultanı yöneten sensin" demiş, İbrahim Paşa'da: "Ben efendimin kölesiyim" cevabını vermişti. İbrahim Paşa otorite ve siyasi gücü yanında zenginliği ve serveti ile de adından söz ettiriyordu. Etrafında altın işlemeli brokar ve ipek giysiler içinde 1500 kölesi vardı. Kendi giysileri, Sultan Süleyman'ınkinden daha değerli idi. Sultan Süleyman bundan gocunmuyor hizmetlerinden dolayı onun bunu hak ettiğini savunuyordu.[75]

.Jorga, c.2, s. 293

Kanuni Sultan Süleyman, iki sevdiği yakını tarafından kuşatma altına alınmış, birbirlerinin nüfuz alanı haline gelmişti. Bir yandan Hürrem, padişahın kendisine daima yakın olması için çeşitli faaliyetlerde bulunuyor, bir yandan İbrahim Paşa'da padişaha olan yakınlığı ile bunun nimetlerinden yararlanıyor ve onun itimadını kaybetmek istemiyordu.[76] Bu durum açık bir .mücadelenin başlayacağının sinyalini veriyordu

.Tektaş, *Harem*… s. 96, 97

Nitekim Hürrem Sultan, kendi şehzadelerinden birini tahta geçirmek istediği için buna engel olabilecek tüm cephelere karşı düşmanca bir tutum

içerisine girmişti. Bu cephelerden biride Sadrazam Damat İbrahim Paşa idi. Paşa, Valide Hafsa Sultan'a yakın bir isim ve Şehzade Mustafa'nın veliahtlığını destekleyen biriydi. Hürrem Sultan ise ilk gelini Mahidevran Kadın'ı her fırsatta koruyan ve onun oğlu Mustafa'yı destekleyen Hafsa Valide Sultan ile onlara destek veren Sadrazam İbrahim Paşa'ya karşı cephe almış ve ilk fırsatta İbrahim Paşa'dan kurtulmak istemişti. Ayrıca İbrahim Paşa'nın ikinci bir Süleyman gibi yani Padişah gibi davranmasına da kızıyor ve bu durum onu çıldırtıyordu.[77] Zira Kanuni'nin tek gözdesi olması gerekirdi ve bu tabii ki tarihin ünlü kadını, entrika uzmanı Hürrem Sultan .olacaktı

.Burak, s 29

Ancak Hürrem Sultan, İbrahim Paşa'nın düşürülmesi için onun hata yapması gerektiğine inanıyor, aksi durumda ona karşı bir şey yapamayacağını biliyordu. Valide Hafsa Sultan'ın 1534'te ölmesi üzerine İbrahim Paşa en büyük destekçisini kaybetmiş oluyordu. Hürrem Sultan'da kayınvalidesinin ölümü ile daha rahat hareket olanağı buluyor ve Sultan Süleyman'ı daha da avuçlarının içine almayı başarıyordu. İbrahim Paşa'ya karşı kini ise, hiç eksilmiyordu. Nihayet Hürrem, İbrahim Paşa'nın yapmasını beklediği hatalar zincirini gerçekleşiyordu. İbrahim Paşa, Defterdar İskender Çelebiyi öldürtmüş, seferlerde bir padişah gibi davranmış hatta kendisini "serasker sultan" diye çağırtmıştı. Bu hatalar ve Hürrem Sultan'ın telkinleri ile Sultan Süleyman, eniştesi, sadrazamı ve nedimi İbrahim Paşa'dan soğumuş ve onun 1536 yılında idam emrini vermiş ve gece yarısı infazı gerçekleştirilmişti.[78] Böylelikle Hürrem önemli bir .rakibinden kurtulmuş oluyordu

.Altınay, *Kadınlar*… s. 32, 33

Hürrem'in oluşturduğu aile ittifakı

Mihrimah Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem' den 1522 yılında doğan ve hayatta kalmış tek kızı idi. Bu sebeple Kanuni tarafından çok sevilen ve dilekleri yerine getirilen sultan kızı olma özelliğini kazanmıştı.[79]

.Uluçay, , *Padişahların Kadınları*… s. 38

Hürrem Sultan da eşinin bu zaafını biliyor ve bazen isteklerinde kızını da kullanıyordu. Kanuni'ye yazdığı mektuplardan birinde yapılması zor bir istekte bulunuyor ve kızı Mihrimah'ı kullanarak " Mihrimah'ın yüzü suyuna!" diyerek isteğinin yapılmasını istiyordu. Entrikalarını gerçekleştirmek, otorite ve elini daha da güçlendirmek için yine kızı Mihrimah Sultan'ı kullanıyor ve onu iyi bir asker olduğuna inandığı Rüstem Paşa ile evlendirmek istiyor ve böylece cephesini kuvvetlendirmeyi amaçlıyordu.[80]

.Burak, s. 37

Rüstem Paşa'yı çekemeyenler onun cüzzam hastalığına yakalandığını öne sürüyorlar ve Kanuni'nin kızının bu adama verilmesini istemiyorlardı. Bunun üzerine Sultan Süleyman, başhekimine bu hastalığın belirtilerini sormuş, başhekimde: Bu hastalığa yakalananlarda bit olmaz cevabını vermişti. Kanuni, bu cevap üzerine durumun yerinde araştırılması için saray doktorlarından Mahmut Ağa'yı, Diyarbakır'a Rüstem Paşa'nın yanına göndermişti. Mahmut Ağa, Rüstem'in üzerinde bit gördüğünü bildirmesi üzerine bu hastalığın bir iftira olduğuna kanaat getirerek kızını 1539/ 1540 yılında Rüstem Paşa'ya vermişti.[81]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 33, 34

Hürrem Sultan'ın çocuklarından birini tahta geçirmek için oluşturacağı aile ittifakı için zemin hazırlanmıştı. Nitekim Sultan Süleyman'ın hanedan politikasında yaptığı değişikliklerde buna ayrı bir müsaade ve güç alanı oluşturuyordu. Osmanlı hanedan politikasına göre: Hanedan üyeleri merkezden uzak tutuluyor ve böylece devlet işlerine müdahaleleri engelleniyordu. Ancak Sultan Süleyman'ın Osmanlı geleneklerine aykırı tutumu neticesinde hanedan üyeleri merkezde toplanmaya başlamıştı. Daha önce damat vezirler sancaklara gönderilirken artık merkezde kalmaya ve devlet işlerine, padişaha müdahale etmeye başlamışlardı. Koçi Bey'e göre; damat vezirlerin sancaklarda bulunması hem o sancağın gelişmesini ve hem de korunmasını sağlıyordu. Bu politikanın değişmesi ile beraber güçlü vezirler başkentte toplanmaya başlamış ve diğer hanedan üyeleriyle birlikte bir müdahale hizbi (grubu) oluşturmuşlardı.[82]

.Peırce, 93, 94 [

Bu değişimden yararlanmak isteyen Hürrem Sultan, ilk olarak kızı Mihrimah ile Rüstem Paşa'yı evlendirmeyi başarmıştı. Ardından da damadını yüksek bir mevkie getirip onun bu gücünden yararlanmaya çalışmıştı. 1544 yılında Sadrazam Hadım Süleyman Paşa, sarayda kubbe vezirlerinden Divane Hüsrev Paşa'ya hançer çekmişti. Hürrem'in aradığı fırsat ayağına gelmiş ve sadrazamı azlettirerek yerine damadı Rüstem Paşa'yı getirtmişti. Bu girişim Hürrem Sultan'ın İbrahim Paşa'nın katledilmesinden sonra ikinci zaferi idi.[83]

.Altınay, *Kadınlar*… s 34, 35 [

Şehzade Mustafa'nın katli

Hürrem Sultan'ın, en büyük gayesi erkek çocuklarından birini Kanuni'den sonra Osmanlı tahtına oturtmaktı. Kendisinin Mehmet, Beyazıd, Cihangir ve Selim isimlerinde dört tane oğlu vardı. Mahidevran Kadın'ın ise, bir tek Mustafa adında şehzadesi vardı.[84] Hürrem Sultan kendi oğullarının .istikbalini ise Mustafa'nın ortadan kalkmasında görüyordu

.Kocu, s. 164 [

Henüz büyük evladın veliaht olarak tayin edilmesi kuralı yoktu. Bu sebeple Şehzade Mustafa'nın veliahtlığı kesin değildi. Bunu bilen Hürrem Sultan, yinede işini şansa bırakmak istememişti. Bu sebeple oğlu Mehmet'i İstanbul' a yani Osmanlı tahtına en yakın yere gönderebilme çabası içerisine girdi. Şehzade Mustafa'yı Amasya Sancakbeyliğine göndermeyi başaran Hürrem Sultan, onu İstanbul'dan yani tahttan uzak tutmayı başarabilmiş ve oğlu Mehmet'i Manisa Sancakbeyliğine getirterek ve 1540 yılında onu veliaht ilan ettirerek amacına büyük ölçüde ulaşabilmişti.[85]

.Burak, s. 37 [

Ancak bu başarısı uzun sürmedi ve Sultan Süleyman en çok sevdiği şehzadesi ve Hürrem'in Osmanlı tahtına oturtmayı düşündüğü oğulları Şehzade Mehmet, 1543 yılı Kasımında ölmüştü. Bu ağır darbeden sonra Kanuni tüm sevgisini hastalıklı olan oğlu Cihangir'e adadı. Hürrem Sultan ise, hem oğlunu kaybetmişti, hem de tahta kendi oğlunu oturtabilme ümidini.

Ancak yinede pes etmedi bu sefer ilgisini oğlu Beyazıd'a yoğunlaştırdı. Şehzade Mehmet'e temin edemediği Osmanlı tahtını bu oğluna temin için çalışmaya başladı.[86]

.Koçu, s. 164, 165

Bunu başarabilmek için oluşturduğu aile ittifakını kullanacaktı. Nitekim Sultan Süleyman'ın hanedan siyasetinde yaptığı değişiklikler bu hareketi .adeta teşvik ediyordu

Süleyman'ın Osmanlı geleneklerine aykırı hareketleri Osmanlı hanesi içerisinde siyasi hiziplerin oluşmasına neden olmuştu. Merkezde toplanan hanedan üyeleri arasında oluşan bu politik gruplaşma; cariye, cariye kadının kızı ve onun sadrazam damadı; o cariyenin şehzadesini destekliyordu. Yani ortaya cariye kadın-onun kızı ve kızının eşi olan sadrazam damadı arasında bir politik hizip ortaya çıkıyor. Sultan Süleyman'ın hâkimiyet devresinde hanedan içerisinde ki aile hizipleri arasında en güçlüsü Hürrem, kızı Mihrimah ve Mihrimah'ın eşi ve Hürrem 'in damadı Rüstem Paşa arasında ki hizipti. Bu politik gurup Hürrem Sultan'ın bir oğlunu tahta geçirmek ve bunun içinde Şehzade Mustafa'yı tasfiye etme girişimlerde bulunmuş ve sonrasında da bu oğlanları arasında şehzade Beyazid'i tahta geçirebilmek için onun konumunu güçlendirme faaliyetlerini yürütmüştür. Bu teşebbüsler bu aile hizbinin çıkarına çalışmalardı. Çünkü bu teşebbüslerin başarısızlığı Rüstem Paşa'nın kariyerinin sonu, Hürrem ve kızı Mihrimah'ın da statüsünün düşmesine neden olabilirdi.[87] İşte Hürrem'in oluşturduğu bu aile ittifakı Şehzade Mustafa'yı babasına ezdirmek için entrika ağını ustalıkla .ördü

.Peırce, s. 104, 106

Şehzade Mustafa, mert, cesur ve bilgili idi. Ancak fazlaca temiz kalpli idi. Bu sebeple yeniçeriler arasına girmiş bir takım satılmış kişiler şehzadeye onu şaşırtacak telkinlerde bulunmaya başlamışlardı. 1533'de başlayan İran Seferi sırasında Şehzade Mustafa'nın başına üşüşen dalkavuklar ona şu telkinleri yapmaya başlamıştı: Babanız artık yoruldu ve yaşlandı, seferlere artık gidemez oldu. Tahtı size bırakacakları kesin ancak, Rüstem Paşa buna mani olmaktadır. Rüstem'in başını kesseniz, askerin önüne düşseniz cümle

asker sizin yanınızda yer alır. Babanızda istirahata çekilsinler… Diyerek, bu sözleri sanki şehzadeden çıkmış gibi etrafa yaymaya başlamışlardı.[88]

.Koçu, s. 165, 166

Rüstem Paşa'da, Kanuni'ye sipahilerden Şemsi Ağa'yı göndermiş ve Şehzade Mustafa'nın yeniçerilerle birlikte saltanat davasına kalkıştığını haber vermişti. Sultan Süleyman ilk başta söylenenlere kulak asmadı ve haberi getiren Şemsi Ağaya: "… Hâşâ Mustafa Han'ım saltanat sevdası ile bunun gibi küstahlık etmeye cüret ede. Bu gibi hareket ondan beklenmez. Nihayet bazı fesatçılar ve gaddarlar böyle yakışıksız sözleri ortaya atıp sürekli konuşurlar. Halkta bire beş katar. Sakın bir daha bunun gibi boş ve yakışıksız sözleri ve bunun gibi dedikoduları dilinize dolayıp günaha girmeyin ve böylesi söylentilere yol açmayın" diye sıkıca tembih etmişti. Ancak bu sözlerine rağmen Kanuni'nin aklı ve kalbi bulanmıştı bir kere, durumu Hasekisi Hürrem'e de açtı. Hürrem'in istediği an, bu andı ve bu anı kullanmalıydı. Derhal Sultan Süleyman'ı oğluna karşı doldurmuş ve şehzadenin katlinden başka çare olmadığını belirtmişti. Sultan Süleyman kafasında kararını vermişti: Şehzade Mustafa idam edilecek.[89]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 37, 38

Sultan Süleyman 1553 yılında İran'a Sefer düzenledi. Bu seferlerin önemli amaçlarından biri de, Şehzade Mustafa'yı idam ettirmek ve çevresinde toplanmış askerleri dağıtmaktı. İstanbul Boğazı'ndan yola çıkan Kanuni, Anadolu'ya ayak bastığında yanında, yaptığı şakalarla babasının yüzünü güldüren kambur Şehzade Cihangir vardı. Kanuni, Avrupa'daki toprakları koruması için bu sefer Şehzade Beyazıd'ı görevlendirmişti. Şehzade Selim ise, 21 Eylül'de babasına katıldı. Şehzade Mustafa'da Amasya'dan çağırtıldı ve kısa süre sonra 6 Ekim'de kendisi için kurulmuş olan trajik entrikadan habersiz Ereğli'deki karargâha geldi. Babasının çadırına girdi. Sarayın idam işlerine bakan ve bu tür katletmelere alışık olan dilsizler tarafından Kanuni'nin emri ve onun gözlerinin önünde yay kirişi ile boğuldu. Arkasından da emrinde ki kapıcıbaşısı ile mirahuru olan Venedikli devşirme Mihail öldürüldü. Yeniçeriler Mustafa'nın idamını duyar duymaz huzursuzluk çıkarmaya başladılar. Bunun üzerine onlara altın paralar

dağıtıldı ve öfkelerini aç gözlü ve gaddar ve Hürrem'in biricik müttefiki Sadrazamın üzerine çekmemek için Sadrazam Rüstem Paşa görevinden azledildi. Ardından da Şehzade Mustafa'nın oğlu Kanuni'nin torunu Bursa'da bulunarak öldürüldü.[90]

.Jorga, c. 3, s. 114, 115 9

Hürrem'in kambur oğlu Cihangir, Şehzade Mustafa'yı öz ağabeyi gibi severdi ve öldürülmesi onu derinden etkiledi. Vücudunun sakat oluşu onu oldukça fazla duygusal, içe kapanık ve melankolik bir mizaca sokmuştu. Babası ile Halep'de kışlarken Şehzade Mustafa'nın acısı onun durumunu daha da kötüleştirmiş ve 27 Kasım 1554' de ölümüne neden olmuştu. Böylece Hürrem Sultan, bir zalim kasırga misali her yeri yıkmak ile suçlanıyor ve Damat İbrahim Paşa'nın katledilmesinde, Şehzade Mustafa'nın katledilmesinin planlanmasında ve küçük oğlu Cihangir'in ölümünde dolaylı yoldan etkili olmakla sorumlu tutuluyordu.[91]

.Burak, s. 43, 44 9

Hürrem Sultan, Şehzade Mustafa'nın öldürülmesine yol açtığı gibi eski rakibesi ve Mustafa'nın validesi Mahidevran Kadın'ın da Amasya'dan Bursa'ya sürülmesine neden olmuştu.[92]

.Tektaş, *Harem*… s. 121 9

Böylece Hürrem Sultan'ın karşısında ne ibrahim Paşa gibi nüfuzlu ve güçlü bir adam, ne kendisini sarayda çekemeyen ve kendisine türlü hakarette bulunan bir kadın (Mahidevran Kadın) nede oğullarının tahta geçmesini engelleyebilecek bir şehzade (Mustafa) kalmamıştı. Hepsini sistemli bir o .kadar akılcı entrikalarla saf dışı etmişti

Şehzade Mustafa'nın katline Kanuni açısından bakış

Şehzade Mustafa'nın öldürülmesine neden olan amil sadece Hürrem – Mihrimah – Rüstem ittifakı değildi. Bunun yanında Sultan Süleyman'ın hafızasında daima canlı kalan bir tarihi olay sebep olarak gösterilebilir. Sultan Süleyman'ın babası Yavuz Sultan Selim, yaşlanan babası Sultan II. Beyazid'i muhtemelen kendi adamlarına zehirletilerek iktidarı ele geçirmişti. Şehzade Mustafa yeniçeriler tarafından sevilen ve başarılı sayılan biri olarak

görülüyor tahtın varisi olduğu düşünülüyordu. İşte onun bu nüfuzu, yaşlanmış ve dedesinin akıbetini hala unutmayan Kanuni Sultan Süleyman'ı endişelendirmiş ve oğlunun da kendisini tasfiye edebileceğini düşünmüş ya da Sadrazam Rüstem Paşa tarafından buna inandırılmıştı. Ayrıca Şehzade Mustafa, o güçlü nüfuzu ile Sultan Süleyman'ın uzun seferlerinden istifade edebilir ve tahtı ele geçirebilirdi. İşte Şehzade Mustafa'nın dramatik bir biçimde babası tarafından katlettirilmesinin görünen nedeni, onun I. Selim 'in kine benzer bir hareket planı gerçekleştirme ve tahtı ele geçirme olasılığıydı.[93]

.Peırce, s. 108, 110 9

Ancak şehzade Mustafa'nın öldürülmesi taht kavgası sorunu ortadan kaldırmamıştı. Bu seferde Hürrem'in hayatta kalan oğulları Şehzade Selim ile Beyazıd'ın mücadelesi ile uğraşılacaktı. Beyazıd babasına asi davranışlarda bulunduğu ve kendisine teklif edilen sancakbeyliğini kabul etmediği için, Sultan Süleyman, Şehzade Selim ile anlaşma yoluna gitti ve onu İstanbul'a oldukça yakın bir yerde Bursa'da bıraktı. Hürrem Sultan'ın damadı Rüstem tekrar sadrazamlığa getirildi. Bunda Hürrem'in payı oldukça büyüktür.[94]

.Jorga, c. 3, s. 117 9

Zira Rüstem Paşa azledilip zamanını eşi Mihrimah'ın sarayında geçirirken Hürrem Sultan da Sultan Süleyman 'a damadı Rüstem Paşa için merhamet dileklerinde bulunmuştu. " Rüstem Paşa kölenizdir. Asil teveccühünüzü ondan esirgemeyin bahtı güzel sultanım. Kimsenin sözlerine kulak asmayın. Bu defalık, köleniz Mihrimah 'ın başı için bırakın, benim bahtı güzel hünkârım, kendi başınız ve benim başım için de yüce sultanım." Bu temenni ve merhamet dileği Hürrem'in ve onun ittifakının (Hürrem - Mihrimah - Rüstem) gücünü göstermekle birlikte Rüstem Paşa'ya tekrar sadrazamlık yolunu açan Sadrazam Kara Ahmed Paşa'nın idamını isteyenleri ve tertipleyenleri de ortaya koymaktadır.[95]

.Peırce, s. 111, 112 9

Dördüncü Bölüm- II. SELİM VE III. MURAT DÖNEMİ KADINLAR SALTANATI

Kanuni'nin oğullarından Şehzade Mehmet genç yaşında eceli ile ölmüş, Şehzade Mustafa kanlı bir Hürrem entrikasına kurban gitmiş ve babasının çadırında boğularak öldürülmüş, Şehzade Cihangir ise hastalıklı bedenine yenik düşmüş ve ölmüştü. Geriye Şehzade Selim ve Şehzade Beyazid kalmıştı. Artık ikisinin de gözü tahtta idi. Nurbanu Sultan ise birinin ağlayıp diğerinin güleceği bu iktidar kavgasını seyredecek ve eşi Şehzade Selim'in muvaffak olması için dua edecekti. Daha Sultan Süleyman hayatta iken başlayan bu iktidar mücadelesi bir meydan muharebesine dönüştü. Hürrem Sultan'ın tüm entrikalarına rağmen, Kanuni, Şehzade Beyazid'i değil, Şehzade Selim yanlısı bir politika izlemişti. Buda gösteriyor ki, Hürrem'in entrikaları, Şehzade Beyazid'in aleyhine kurulan entrikaya mağlup olmuştu. Bu mağlubiyet savaş alanına da yansımış ve Kanuni'nin desteğini alan Şehzade Selim adına, Şehzade Beyazid ile savaşan Sokullu Mehmet Paşa onu hezimete uğratmış ve daha sonrada idam edilmesine yol açmıştı. Böylece Nurbanu Sultan'ın arzusu gerçek olmuş ve Şehzade Selim rakipsiz kalarak tahtın biricik veliahtı durumuna gelmişti. Artık yapacağı tek şey babasının ölümünü beklemekti. Nitekim bu fazla uzun sürmedi.[96]

.Burak, s. 52

Kanuni Sultan Süleyman, 1566 yılı sonunda Zigetvar Kalesi ele geçirilmeden üç gün önce ölmüştü.[97] Osmanlı Ordusu, sultanlarının ölümünden habersiz bir şekilde kaleyi almak için mücadele vermiş ve nihayet kale zapt edilebilmişti. Asker bu sırada padişahlarının öldüğünden habersizdi. İstanbul'a dönerlerken bu vefatı, yolda öğrenebilmişlerdi.[98]

.Jorga, c.3 s. 64

.Altınay, *Kadınlar*… s. 49

Kanuni'nin ölümü üzerine Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, bu vefatı oldukça ustalıkla gizlemeyi başarmıştı. Vakit kaybetmeden Kanuni'nin ölüm

haberini Şehzade II. Selim'e gizli bir mektup göndererek bildirmişti. Mektubu götüren ulak dahi içinde ne yazdığını bilmiyordu. Ulak Şehzadeyi sarayında bulamamış ve avda olduğu haberini alınca onu av sırasında bulmuş ve elinde ki mektubu okuyarak: Kanuni'nin sağlıklı olduğunu ancak, kaleyi tamamen ele geçiremediği için İstanbul'a gelemeyeceğini bildirmişti. II. Selim, kurmayları; Lalası Hüseyin Paşa, Hocası Ataullah Efendi, musahiplerinden Celal Çelebi ile istişarede bulunduktan sonra derhal İstanbul'a gitmeye karar verdi. Kurmaylarını da yanına alarak İstanbul'a gelmekte gecikmedi. Saraya da mektup yollayan Sokullu Mehmet Paşa, tüm tertibatı almış ve II. Selim Eylül 1566' da tahta oturmuştu. [99]

.Koçu, s. 193-195 9

Sultan II. Selim, tahta geçtikten sonra devleti yönetme işini büyük ölçüde babası döneminde de sadrazamlık yapmış olan Sokullu Mehmet Paşa'ya bırakmıştı. Zira Kanuni Sultan Süleyman'ın yerine geçen II. Selim, babasının meziyetlerine sahip değildi. Sefahate düşkün olan padişah, ordunun başında hiçbir sefere katılmamıştı. Böylece ilk defa ordunun başında bulunmayan ve sefere gitmeyen padişah, II. Selim olmuştu. Ancak Kanuni devrinden itibaren görevlerini sürdüren Sokullu Mehmet Paşa, Piyale Paşa, Kılıç Ali Paşalar ve Ebusuud Efendi gibi kişiler sayesinde Sultan Süleyman devrinin tüm azameti bu dönemde de devam etmişti.[100]

Uzunçarşılı, s. 87, 88 10

Sultan II. Selim, devlete ait işleri bu kişilere bırakmış ve kendisi içki meclislerine, sefahat alemlerine dalmıştı. Özellikle içki müptelalığı, hem Osmanlı Devlet yönetiminde bir takım bozulmalara yol açmış, hem haremin yani Osmanlı kadınlarının iktidara el atmalarına neden olmuş, hem de kendi .ölümünü hızlandırmıştı

Onun bu içki müptelalığı daha şehzadeliği sırasında oluşmuş ve onun bu tutkusu Sarhoş Selim lakabı ile dillere düşmesine neden olmuştu. Durumun farkında olan Rumeli Kazaskeri Hamid Efendi ile Anadolu Kazaskeri Perviz Efendi, Sultan II. Selim'e: Merhum babanız içkiyi yasak etmişti, umarız sizin zamanınında da şarap memnu (yasak) olur diyerek onu uyarmışlardı.

Ancak onların bu uyarılarını dikkate almayan Sultan II. Selim onları azlederek içki yasağı meselesini kendi lehine çözümlemişti.[101]

.Koçu, s. 198 1(

Sultan II. Selim, işret ve zevk-i sefa alemlerinde gününü gün ederken, Kanuni'den itibaren görevlerini sürdüren güçlü komutanlar tarafından Kıbrıs ve Yemen, Osmanlı toprakları arasına katılmıştı. Komutanlar dışarıda bu başarıları sağlarken, Osmanlı Saray'ı eski ciddiyetini kaybetmeye yüz tutmuştu. Kadın nüfuzu sarayda kol geziyor, Nurbanu Sultan'ın etkisi harem dairesini bütünüyle sarıyordu. Sultan II. Selim de, sarayda oluşan kadın nüfuzuna ses çıkarmıyor ve o yine işret ve eğlence alemlerine dalıyordu. Sarayda Beşiktaşî Yahya Efendi'nin torunu Hubbi Ayşe Hatun gibi musahibeler, Kumru Hatun gibi dayeler Sultan II. Selim'in bu işret eğilimini kıramıyorlardı[102]. Nitekim Sultanın bu sefihane yaşamı onun bedeninde tamir olunmaz hastalığa yol açmıştı. Bu sebeple içkinin ne denli zararlı olduğunu artık anlamış ve tövbe etmişti. Ancak iş işten geçmiş ve Sultan II. Selim'in vücudu içkiyle perişan olmuştu. Aniden içkiyi bırakması da ona daha fazla zarar vermiş ve vücut direncini kaybetmişti. Doktorların içkiyi yavaş yavaş bırakması konusunda ki uyarılarını dinlemeyen Sultan II. Selim, 15 Aralık 1574' de ölmüştü.[103]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 52 1(

.Burak, s. 57 1(

(Nurbanu Sultan (Hasekiliği

Sultan II. Selim'in hasekisidir. Kimi tarihçiler Yahudi olarak belirtirken bazı tarihçiler de İtalyan asıllı olduğunu ileri sürerler.[104] Adı Raşel olan bu Yahudi kızı, Manisa'ya götürülerek Sancakbeyi Şehzade Selim'e takdim edildi. Raşel ismi bir Yahudi kadın için uygun olsa da, o artık bir Türk Sarayı'na girmiş ve Osmanlı - Türk - İslam adap ve geleneklerine göre yetiştirilmiş bir kadındı. Bu nedenle isminde değişiklik yapılmış ve haline tavrına bakılarak ona uygun bir isim olan " Nûr" ışık, "Banû" büyük kadın, nurlu büyük kadın demek olan "Nûrbanû" ismi konulmuştu. Böylelikle

Yahudi kızı Raşel, Türk ve Müslüman Nurbanu olmuştu. Kabiliyeti ve verileni anında alması onu diğer cariyeler arasından ön plana çıkmasını sağladı. Şehzade Selim'in bir numaralı kadını yani kadın efendisi oldu.[105]

.Uluçay, *Padişahların Kadınları…* s. 40 1(

.Tektaş, *Harem…* s. 130 1(

Sultan II. Selim'in Şehzadeliği sırasında uyguladığı tek erkek evlat politikası ve Sultan Süleyman döneminde Hürrem ile birlikte şehzade annelerinin şehzade ile sancağa gönderilme politikasından vazgeçilmesi, Nurbanu Sultan'ı ön plana çıkaran diğer bir etkendi. Sultan II. Selim, Nurbanu Sultan'dan olan oğlu Murat'ı daha şehzadeliği sırasında tek varis olarak belirlemişti. Tek erkek evlat politikasının temelde ki nedeni de buydu. Murat'ın varis olarak belirlenmesi, onun annesi olan Nurbanu Sultan'ı da gözde bir haseki yapmıştı. Ve yine Hürrem Sultan'ın sancağa oğlu ile birlikte gönderilmemesi yani II. Selim'in sancaktaki görevi sırasında validesinin de yanında bulunmaması, şehzade hareminde en büyük nüfuz ve gücü elinde bulunduran "Şehzade Annesi" statüsünün yerine "Şehzadenin Kadını" statüsünü ortaya çıkarmış ve bunun ilk örneğini ise Nurbanu Sultan teşkil etmişti. Nurbanu Sultan'ın bu statüsünün Sultan Selim 'in saltanatı sırasında da sürdüğü söylenebilir.[106]

.Peırce, 124, 125 1(

Sultan II. Selim, babası Kanuni'nin yerine tahta geçtikten sonrada Nurbanu Sultan birinci hasekilik konumunu korudu. Saray'da Rus kadın'ın yerini Yahudi bir kadın almıştı. Yani Hürrem, yerini Musevi bir kadına bırakmıştı. Tabi bıraktığı sadece yeri değildi. Aynı zamanda siyasi entrika ve saltanat arzularını da gelini Nurbanu'ya bırakmıştı. II. Selim vaktini çoğunlukla işret alemlerinde geçiriyor, Nurbanu Sultan sarayın ruhunu teşkil ediyordu.[107] Kocasının devlete olan ilgisizliği onu saltanat hırsına itiyor ve hâkimiyeti kendi ellerine almak istiyordu. Oğlu III. Murat döneminde bu .arzusuna büyük ölçüde kavuşacaktı

.Altınay, *Kadınlar…* s. 52 1(

Hürrem Sultan, Kadınlar Saltanatı döneminin başlatıcısı ve önderi olmuştu. Hürrem ile başlayan bu süreç gelini Nurbanu Sultan ile

müesseseleşmiş ve ondan sonra gelen kadınlarda entrikalar girdabına kapılarak “ Kadınlar Saltanatı” ifadesinin tarih kitaplarına yazılmasına neden olmuşlardı. Böylece Osmanlı Sarayı, kadınların nüfuz savaşı alanı haline gelmişti.[108]

.Burak, 59 1(

II. Selim 1574 yılında içki ve işretten bitab düşmüş vücudu fazla dayanamamış ve hastalanarak ölmüştü. Nurbanu Sultan kocasının ölümünden müteessir ve perişan olmuştu. Ancak onu oğlu III. Murat’la birlikte bir saltanat bekliyordu.[109]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 53 1(

Nurbanu Sultan ve Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, II. Selim’in ölümünü gizlemiş ve Manisa’ da şehzade sarayında bulunan III. Murat’a hünkâr yaverlerinden Hasan Çavuş ile haber göndererek derhal İstanbul’a gelmesini istemişlerdi.[110]

.Yılmaz Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, 5. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, s. 29 1:

III. Murat’ın Tahta Çıkışı

Sultan III. Murat’ın yetişmesi daha Kanuni gibi büyük bir hükümdar zamanına rastlamakta idi. Dönemin tüm şehzadeleri gibi o da yüksek bir ilim ve oldukça kuvvetli bir tahsil görmüştü. Ayrıca 15 yaşında iken Manisa Valiliği’ne gönderilmiş ve cülusuna kadar yaklaşık 14 sene bu görevi sürdürmüş, devlet işlerinde ve idari yönetimde tecrübe kazanmıştı. Zeki ve edebi kişiliği yüksek bir hükümdardı. Ancak bu olumlu kişiliğinin yanında birde kadınların yönetimine müdahale edemeyen ve vaktini kadınlar arasında ve eğlencelerle geçiren zayıf ve zevke müptela olmuş bir kişiliği de vardı. İşte bu sebeple Kanuni devrinde emarelerini gösteren “Kadınlar Saltanatı” III. Murat döneminde daha kuvvetli bir şekilde kurulmaya başlamıştı.[111]

.İsmail Hami Danişmend, *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 3, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 2 1

Avrupalı elçiler de Manisa’da bulunan III. Murat hakkında bilgiler edinmişlerdi. Bu bilgiler ışığında İstanbul’da bulunan Avrupalı elçiler III. Murat’ı: İslam yasalarına çok saygılı, en büyük zevki okumak ve silah

kullanmak olan genç bir adam olarak tasvir ediyorlar, serbest fikirli, kültürlü, kusursuz davranışlarda bulunan, ince ruhlu ve dindar biri olarak tanımlıyorlardı. Aynı zamanda uzun süre kendisine bir erkek çocuk vermiş olan Safiye'den başkasını gözü görmüyordu diyorlardı.[112]

Radovan Samarcıc, *Sokullu Mehmet Paşa*, Çev: Meral Gaspıralı, Sabah Kitapları, İstanbul 1997, s. 1
.287

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'a getirdiği osmanlı tahtında, devletin" kurucularının, seçkin cengâverlerin torunları olarak büyük hükümdarlar görmeye alışmış olan göz, Sultan III. Murat'ı yadırgayacaktır." Bu sözler III. Murat için söylenebilecek doğru sözlerdir. Osmanlı tahtına babası II. Selim'in ölmesi üzerine validesi Nurbanu ve Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın İstanbul'a çağırmaları sonucu 1574 yılı Aralık ayının yirmi ikinci Çarşamba günü 28 yaşında oturmuştu.[113] Ardından biat merasimine geçildi. Sokullu Mehmet Paşa kayınbiraderi olan Sultan III. Murat'ın eteğini öptü. Gelenekte etek öpme âdeti yokken Sokullu'nun dalkavukluğu nedeni ile bundan sonra kanun haline geldi. Fatihler, Yavuzlar, Kanuniler el öptürmüşlerdi. Ancak torunları artık etek öptürecekti. Tuhaf olan yanı şu ki eteği öpülen padişahlar, etek öpülesi icraatlarda bulunmamışlardı.[114]

.Koçu, s. 201 1

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 30, 31 1

İlk yaptığı icraat ise, sarayda bulunan kardeşleri: Şehzade Mustafa, Şehzade Osman, Şehzade Süleyman, Şehzade Selim ve Muhammet (Mehmet)'i öldürtmek oldu.[115] Gerçi Fatih Kanunnamelerine göre kardeş katli devlet düzeni için bir zorunluluk haline getirilmişti. III. Murat'ın tahta çıktığı sırada da şehzadelerin öldürülmesi gerekliliği tüm gerçekliliği ve vahşeti ile düşüncelerde ve geleneklerde varlığını koruyordu. III. Murat'ın eşi Safiye Sultan'dan etkilendiği, kendisinin masum kanı dökmekten hoşlanmadığı, bu yüzden eşine kardeşlerinin yaşamasına müsaade edeceği hakkında söz verdiği söylenmektedir. Fakat kraldan çok kralcı olan devlet erkânı şehzadelerin yaşamasına müsaade edilmemesi yönünde girişimlerde bulunmuşlardı. Özellikle Padişah'ın çıkarı konusunda titiz davranan Şeyhülislam, yasaların amansız uygulayıcısı olduğu için Padişah'ın acıma

duygusunu önleyen bir fetva çıkardı. Din ve adaletin en yetkili kişisinin elinden çıkan bu yazılı buyruktan kuvvet alan vezirler II. Selim'in beş şehzadesini hemen boğdurttular.[116]

Faris Çerçi, *Gelibolulu Mustafa Âli Ve Künhü'l Ahbarı'ında II. Selim, III. Murat Ve III. Mehmet Devirleri*, c.1. Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2000, s. 173. [1]

Lamartine, s. 521. [1]

II. Selim'in cenaze namazı kılındıktan sonra saraydan gelen Kapıcılar Kethüdası devlet erkânını tekrar saraya davet etmiş ve bu seferde Fatih Kanunnamesi gereği nizam-ı âlem için kurban edilen beş şehzade tabutu saraydan çıkarılmış ve Ayasofya yanında yapılan babalarının türbesine gömülmüşlerdi.[117]

Danişmend, s. 2. [1]

III. Murat saltanatının daha başında kardeşlerini katlederek ilk hatasını yapmıştı ve bu Sultan III. Murat'ın ilk yanlışı olmayacaktı. Sultan III. Murat dönemi bir bakıma monarşik devlet düzeni içerisinde oligarşik bir yapı teşkil etmiş ve adeta tek başlılıktan çok başlı bir siyasi idare organizasyona dönüşmüştü.

Bu dönemde padişah yani hükümdar dışında hükümdar gibi görünen pek çok kişinin varlığı görülür. Devletin aynı otorite ve nüfusa sahip tüm ileri gelen Osmanlı elit kesiminin adeta osmanlı padişahı gibi davranışlarda bulunduğunu ima eden bu kişileri; tek tek ziyaret ve iltifat edip ve kazanmaya çalışmaktan yorulmuş bir elçinin söylediklerine bakılacak olursa "sadece bir divan-ı hümayun değil binlercesi var", osmanlı sarayı içerisinde bu dönemde ve bu dönemi takip eden devirde pek çok kişinin adeta saltanat makamındaymış gibi davrandığı görülebilmektedir. Bu dönemde haremin etkisi büyük ölçüde kendini göstermiş ve III. Murat onların doğrultusunda hareket etmiş ve onlara yumuşak ve iradesiz davranmıştı. "Kadınlara danışılarak devlet yönetilemez" diyen Koca Sinan Paşa dahi, bu görüşünün tam tersi bir tavır sergilemiş ve devletin en üst ikinci makamı olan sadrazamlıkta kalabilmek veya o makamı tekrar geri kazanabilmek için pek çok defa Safiye Haseki Sultan'a danışmak ve ondan yardım talep etmek zorunda kalmıştı.[118]

.Jorga, c.3, s. 159 1

III. Murat dönemi büyük ölçüde kadınların gölgesinde geçmiş ve bu kadınlar arasında Hasekisi Safiye Sultan ile Validesi Nurbanu Sultan'ın .amansız nüfuz mücadelesine sahne olmuştu

(Safiye Sultan (Hasekiliği

O dönemde Venedik, dünyanın belli başlı devletlerinden biriydi. Bilhassa deniz gücü hâkimiyeti Osmanlı Devletini yıldırmıştı. Ancak Osmanlı ile Venedikliler arasında bir sulh vardı. Yinede Türk korsanları Venedik gemilerinden ve denizcilerinden hoşlanmazdı ve bilhassa Turgut Paşa bir Venedik düşmanı idi. Türk korsanları iyi istihbaratçılığı sayesinde birçok Venedik gemisine el koyabiliyordu. Baffo ailesi Venedik'in asil ailelerindendi. Bu aileden biri olan Bay Baffo, Venedik'e bağlı Korfu Adası'nın valisi idi. Kızı Sinyorina Baffo babasını ziyaret etmek için Venedik Limanı'ndan, Korfu Adası'na doğru hareket eden Venedik kadırgasına binmişti.[119]

.Tektaş, *Harem*… s. 148 1

Bu arada Türk korsanları da boş durmuyor, casusları ve haber alma servisleri aracılığı ile Venedik limanından hareket eden bu kadırga ve bu kadırgada bulunan vali kızı Baffo'nun hakkında bilgiler topluyordu. Türk korsanları, Kanuni Sultan Süleyman'ın Damat Lütfi ve Barbaros Hayrettin Paşalar ile birlikte Korfu adasına çıkışı ancak padişahın burada fazla kalmak istememesi… Hikâyesini bilmekte ve padişahın ayağının değdiği yerin kâfir elinde olmasını kabul edememekteydi. Bu sebeple Korfu valisi büyük Baffo' ya kızını kaçırarak acı vermek, onu sıkıntı içine sokmak korsanlara huzur verecekti ve düşünüldüğü gibi de yapıldı. Kadırga tespit edilerek top ateşine tutuldu. Venedikli kaptan teslim bayrağını çektiğinde Türk leventleri kadırganın içine sızmıştı. Kadırga ele geçirilmiş ve ganimet tespiti yapılamaya başlanmıştı. Hemen Korfu valisinin kızı bulundu ve Reisin karşısına çıkartıldı. Reisin karşısına çıkan Sinyorina Baffo; genç kızlıkla çocukluk arasında ki Sinyorina Baffo sanki hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi boynu dik, reisin gözlerine bakmıştı. Reisin amacı belliydi vali kızını ya

siyasi bir koz olarak kullanacak ya da karşılığında oldukça yüklü bir fidye koparacaktı. Ancak kızın güzelliği ve zarafeti karşısında kararını değiştirmiş ve bu kızı Osmanlı Harem-i Hümayununa göndermeye karar vermişti.[120]

.Öztuna, Üç Haseki Sultan, s. 9, 10 1

Genç Baffo, Manisa'da bulunan Şehzade III. Murat'a uygun görüldü. Türk leventleri İzmir Limanı'nda kızı karaya çıkardılar. Buradan, kara yolu ile Manisa'ya geçildi ve Manisa Sarayı'nda bulunan Murat'ın haremine teslim edildi. İlk olarak haremin tecrübeli kadını Raziye Kadın'a bu kızın yetiştirilmesi görevi verildi. Genç kız, olan bitenin farkında değildi. Esir edildiğini biliyor ancak, nereye ve ne için getirildiğini bilmiyordu.[121]

.Burak, s. 69 1

Şehzade haremine giren Venedikli Genç Baffo hayretler içerisinde kalmış ve harem içerisindeki kadınların güzelliğinden ve terbiyelerinden oldukça etkilenmişti. Kendisi de güzeldi ancak, bu güzeller arasında sivrilmek için sadece güzellik değil oldukça keskin bir zekâ da gerekiyordu. Baffo, Şehzade Murat'a giden yolu bulmuştu: Güzellik ve zekâ. Zekâsına güvenen Venedikli Baffo neşeli, karamsarlığa kapılmayan, azimli bir tabiata sahipti. Öncelikle Türkçe ve Türk adet, terbiye ve ahlakını öğrenmesi gerekiyordu. Kelime - i Şahadet getirtilen Baffo artık Müslüman olmuş ve Raziye Hatun'un talimatı ile de Venedikli genç Baffo Safiye adını almıştı. Bundan sonra Baffo değil, Safiye olacaktı.[122]

.Öztuna, Üç Haseki Sultan, s. 15, 16 1

Safiye'ye istikbali hissettirilmeye çalışıldı. Şehzade Murat'ın gönlünün fethedilme yolları anlatıldı. Sonunda Safiye'nin istikbal anı gelmiş, Raziye Kadın görevli cariyelere Safiye'nin Şehzade için hazırlanmasını emretmişti: " …Bu gece için Safiye'yi efendimize hazırlayın!" Safiye beline mücevherli kemer kuşatılarak, saçlarına elmaslı bir tarak iliştirilerek hazırlandı. Akşam olmuş Şehzade Murat odasına çekilmişti. Ardından da hazinedar kalfalar, Safiye'yi Şehzade'nin yatak odasına sokup çekilmişlerdi.[123]

.Tektaş, Harem… s. 150 1

Safiye bu gece hamile kalmış ve 26 Mayıs 1566'da bir Şehzade doğurmuştu. Bu sırada Kanuni Sultan Süleyman, Zigetvar önlerindeydi ve

son anlarını yaşıyordu. Murat dedesi Kanuni'yi çok severdi. Bu nedenle çocuğunun adını o sırada Manisa Sancakbeyliğinde bulunan babası II. Selim''in değil, dedesi Kanuni'nin koymasını istemişti. Kanuni'de çocuğun isminin Mehmet olmasını bildirdi. Kanuni Zigetvar'da hayatını kaybederken, II. Selim'de tahta oturmuştu. Şehzade Murat ise veliaht olmuştu. Safiye artık veliaht zevcesiydi.[124]

.Burak, s. 70 1.

İleride padişah karısı olacağını bilen Safiye'nin içi iktidar hırsı ile dolmaya başladı ve derhal kadın iktidarını ve nüfuzunu ortaya çıkaran ve "Kadınlar Saltanatı" denilen dönemin açılmasına neden olan o ünlü kadını .yani Hürrem Sultan'ı araştırmaya koyuldu

Hürrem Sultan, onun kayınvalidesinin kayınvalidesi ve kocasının babaannesi idi. Onunla ilgili ne varsa okumaya, elinden geldiğince onun hakkında bilgi toplamaya başladı. Kararı belliydi; oda Hürrem Sultan gibi muhteşem bir kadın olacaktı; o diğer gözdeler, cariyeler gibi bir kenara atılmış kadın olmayacaktı. Yaptıkları ile kötü bir şöhrete sahip olan Hürrem Sultan' ı inceleyen Safiye, onun neler yaptıkları ile değil, Sultan Süleyman gibi ulu cihan hakanının üzerinde nasıl bir nüfuz kazandığı ile ilgileniyordu. Hürrem güzelliği, alımlılığı ve zekâsı ile önemli bir kadın haline gelmişti. Safiye de güzelliğine ve zekâsına güveniyordu. Oda Hürrem Sultan gibi bu meziyetlerini değerlendirecekti. Zaten Şehzade Murat'ı etkilemiş ve bir dediği iki edilmeyen gözde bir kadın haline gelmişti. Her şeye sahipti ancak, sadece Manisa sarayında. Oda biliyordu ki, imparatorluk İstanbul'dan yönetiliyordu. Kayın validesi Nurbanu Sultan'ı da incelemiş, onu Hürrem Sultan'ın nüfuzuna erişmekten uzak görmüştü. Bu sebeple Safiye iktidar hırsı ile yanıyor padişah karısı olacağı günü iple çekiyordu.[125]

.Öztuna, Üç Haseki Sultan s. 24, 25 1.

Nurbanu Ve Safiye Sultan Karşı Karşıya

Hürrem Sultan hâkimiyetini bir valide sultan ile paylaşmamış ve sarayın tek hakimesi olmuştu. Gelini II. Selim 'in hasekisi Nurbanu Sultan 'a valide

sultanlık edemeden ölmüştü. Bu sebeple sarayda bir valide – haseki çekişmesi gerçekleşmemişti. Ancak kadınlar saltanatının başladığı bu dönemde bu saltanatın rakibelerinin ortaya çıkması kaçınılmaz bir gerçeklikti. Bu sebeple de Nurbanu‘nun validelik döneminde yani oğlu III. Murat‘ın padişahlığı sırasında saray kadınlarının en yaşlısı ve tecrübelisi olarak valide sultan ile onun bir hâkimiyet rakibi olarak gördüğü gelini yani padişahın karısı arasında bir mücadele dönemi başlayacaktı.[126]

.Peırce, s. 121 1:

Modern tarihçiler Kanuni sonrası dönemdeki saltanat değişimlerini, padişahların zaaflarına yenik düşmeleri ve kendi kontrollerini kaybetmelerine değil, tam tersi daha fazla otoriter olma, denetimi ele alma ve kendini daha üstünleştirme buna paralel olarak da soyutlama siyasetine bağlamaktaydı. Kamusal otorite kurumlarından kopan padişah, gücünü kısıtlayan geleneklere daha az bağlı kaldığı düşünülmekteydi. III. Murat’ın buyruklarında görülen hızlı çoğalma ve artış padişahın, yasama biçimini aşırı şekilde kullanımını ve daha önce sadrazama ait olan yetkileri de haksız yere ele geçirdiğinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktaydı. Genel hayattan bu şekilde kendini soyutlayan padişahın tercih ettiği bu hayat tarzı saray içinde bulunan ve kendisine yakın olan kişilerin etkilerine maruz kalmasına zemin hazırlamaktaydı.[127] Nitekim bu etki gruplarının oluşması çok fazla zaman .almayacak ve III. Murat’ın etrafını saracaktı

.Peırce, s. 239 1:

Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa II. Selim’in ölmesinin hemen ardından Manisa’da şehzade sarayında bulunan III. Murat’a hünkâr yaverlerinden Hasan Çavuş ile haber göndererek derhal İstanbul’a gelmesini istemişti. Sultan Murat haberi alır almaz lalası Tiryaki Hasan Paşa’nın da bulunduğu küçük bir maiyeti ile derhal hareket etmiş ve ilk önce Mudanya oradan da gemi ile Topkapı Sarayı’na ulaşmıştı. Oldukça zor ve heyecanlı bir gece geçiren III. Murat, Haseki Safiye Sultan’a mektup yazarak derhal İstanbul’a hareket etmesini bildirmişti.[128]

.Öztuna, Üç Haseki Sultan, s. 29, 30 1:

Böylece Safiye Haseki Sultan senelerce hayalini kurduğu Topkapı'nın o eşsiz ve ihtişamlı hayatına kavuşacaktı. O artık tek başına hâkimi olduğu küçük ve dar şehzade sarayı olan Manisa Sarayı'nda kalmayacaktı. Ancak Topkapı Sarayı'nda yaşamak ve orada nüfuz sahibi olmak kolay değildi. Zira onu bekleyen oldukça nüfuzlu, zengin siyaseten güçlü ve padişah üzerinde egemen kadınlar vardı. İlk önce onlarla mücadele etmeli ve savaşı galip bitirmeliydi.[129]

.Tektaş, Harem… s. 154 1:

Kendisini bekleyenler arasında oldukça güçlü bir isim vardı. O isim III. Murat'ın validesi, "Mehdi Ulyâ veya Mehdi Ulyây-ı Saltanat"[130] yani Valide Nurbanu Sultan idi. Sultan II. Selim'in ölmesi ve Nurbanu Sultan'dan olan büyük oğlu Şehzade Murat'ın tahta geçmesi ile Nurbanu Sultan da valide sultanlık makamına erişmişti. Osmanlı sarayı protokolü gereği sarayın kadın hakimesi valide sultandı. Bir haseki, valide sultan varken sarayda ikincil bir kadın statüsündeydi. Birincil kadın eğer ölmediyse valide sultandı. Nurbanu Valide Sultan, Safiye Haseki Sultan'ın oğlunu daha Manisa sarayında iken etkilediğini ve Sultan Murat üzerinde önemli bir nüfuz kazandığını bilmekte idi. Şimdi Sultan Murat cülus etmiş ve tahta oturmuştu. Safiye Sultan da İstanbul 'a gelecek ve padişah karısı olarak sarayda önemli bir yer teşkil edecekti. Nurbanu Sultan'ın terbiyesi gereği; bir padişahın tek bir kadına bağlanması doğru değildi. Bu yüzden kayınvalidesi Hürrem Sultan'ı da sevmiyordu. Kendisi Hürrem gibi olmamıştı ve olmayacaktı. Kendisine harem-i hümayunu yönetmek ve hayır işleri ile uğraşmayı vazife olarak görmekteydi. Sarayın en nüfuzlu kadını olarak methini duyduğu gelini Safiye Sultan'a hâkimiyeti kaptırmayacak ve hatta yetkilerini gelini ile paylaşmayacaktı. Bu düşünceleri taşıyan Valide Nurbanu Sultan gelinini tek başına bertaraf edemeyeceği kanısına vararak müttefik bulma ihtiyacı hissetmişti.[131]

.Akgündüz, *Tüm Yönleriyle… s. 149* 1:

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 28, 29 1:

Bu nedenle Valide Nurbanu Sultan; Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın karısı II. Selim ile Nurbanu'nun kızı İsmihan (Esma-Han/Esma) Sultan,

ikinci vezir Piyale Paşa'nın eşi II. Selim'in kızı Gevherhan Sultan, II. Selim'in diğer kızları olan Fatma ve Şah Sultan ki bularında eşleri vezir, Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan[132], harem kethüdası Canfeda Kadın, vekilharç (haznedar) Raziye Kadın'dan oluşan bir ittifak gurubu kurmuştu. Bu ittifakın tek hedefi vardı: III. Murat'ın üzerinde ki Safiye Haseki'nin etkisini kırmak. Çünkü; III. Murat Venedikli Baffo ailesinden gelen bu asil kadına yani Safiye Sultan'a âşık olmuş ve ondan başka kadına bakamaz olmuştu. III. Murat'ın Safiye'ye bu denli bağlı olması Valide Nurbanu Sultan'ı bir yandan üzüyor bir yandan da endişeye sevk ediyordu.[133] Safiye Sultan ise kocasının sevgisini destek olarak görüyor ve bu aşkın karşı .cepheye galip geleceğini umuyordu

.Tektaş, Harem… s. 154 1:

.Altınay, *Kadınlar*… s. 53, 54 1:

Böylece Osmanlı Sarayı hareminde iki güç unsuru karşı karşıya gelmişti. Bir yanda sultan kızlarının desteğini ve Osmanlı protokol geleneğinden gelen gücü elinde bulunduran Valide Nurbanu Sultan, bir yanda da henüz İstanbul' a yeni gelmiş olan ve kendisine harem kadınları tarafından diş bilenen Safiye Haseki Sultan. Nurbanu Sultan'ın amacı oğlunun üzerindeki gelini Safiye Sultan'ın etkisi ve nüfuzunu kırmaktı. Safiye Sultan ise, Valide Nurbanu' ya nazaran daha hafif bir düşünce içerisinde idi. Nitekim Osmanlı hanedan geleneğinde padişah karısı, padişahın validesinin ve Osmanlı hanedanın kadın üyelerinin (sultan kızları) nüfuzlarını ortadan kaldıramazdı. Ancak daha hafif yolla etkilerini ve otoritelerini azaltabilirdi.[134]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 32, 33 1:

Valide Nurbanu Sultan, gelinin oğlu üzerindeki baskısının bir an önce kırılması gerektiğine inanıyordu. Bunu gerçekleştirmek için yaptığı plan ise oldukça basitti. Plan, III. Murat'a Safiye Sultan'dan daha güzel, daha alımlı hanımlar sunarak onu Safiye Sultan'ın etkisinden kurtarmak amacını güdüyordu. Çünkü; III. Murat Safiye Sultan'a âşık olmuş ve ondan başka kadını gözü görmez olmuştu. Nurbanu Sultan planın tatbiki için III. Murat'a devamlı cariyeler sunmaya başlamıştı. Ancak III. Murat'ın Safiye Sultan'a olan ilgisini bir türlü kıramamıştı.[135]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 54 1:

İsmihan Sultan bu işin kendisine bırakılmasını istedi. İsmihan bir oyun tertiplemişti ve bu oyunun adı iki cariye hadisesi olarak tarihe geçecekti. III. Murat kız kardeşi İsmihan'a arada sırada misafirliğe giderdi. Yine bir gün III. Murat kız kardeşi İsmihan (Esma Han)'ı ziyarete gitmişti. Kız kardeşi ile bahçede dolaşırken çiçek tarlaları arasında iki cariye göründü. İkisi de oldukça güzel, naz ve işvede usta idi. Sultan Murat bu kadınları görür görmez etkilendi. Bu cariyelerden biri Ulahyalı (Eflak), diğeri Macar asıllı idi. Ulahyalı cariye Sultan III. Murat için müzik çalarken, Macar asıllı olan cariye kıvranarak raks ediyordu. İsmihan, padişahın bu kadılardan etkilendiğini görmüş ve oldukça umutlu ve planın işe yaramasına sevinçli bir şekilde bu iki cariyeyi Sultan Murat'ın ardından padişahın sarayına yollamıştı. Ancak ne Valide Sultan'ın bu isteği gerçekleşmiş ne de bu planı ustalıkla hazırlayan İsmihan Sultan'ın. III. Murat yatak odasına gelen bu cariyeler ile birlikte olmayı başaramamıştı.[136]

.Meram, *Padişah Anaları… s. 280, 281* 1:

Valide Nurbanu Sultan, oğlunun bu haline oldukça müteessir olmuş ve "Bir cadının oyunudur!" diyerek Safiye Sultan'ın III. Murat'a büyü yaptırdığını iddia etmişti. Derhal padişahtan izin almış ve Safiye Haseki'nin hizmetine bakan cariyelerini haremin kara hadımları elinde işkenceye tabi tutmuştu. Kızlarda Safiye Sultan'ın, Sultan Murat'ın kendisinden başka bir kadına bakmaması için büyü yaptırdığını söylemişti. Nihayet büyü bulunmuş ve erbabı tarafından çözülmüştü.[137]

.Koçu, s. 206 1:

Büyü bozulur bozulmaz Sultan Murat'a cariye yetiştirilemez oldu. İstanbul'da cariye piyasasında büyük bir yükselme görülüyordu. O zamana kadar köle cariyelerin fiyatı iki yüz altından üç bin altına kadar çıkmıştı. Bu kadınlar arasında Sultan Murat'ı en ziyade etkileyen daha önce İsmihan Sultan'ın kendisine takdim ettiği cariyelerden, Macar asıllı olanı idi.[138]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 55 1:

Safiye Haseki Sultan'a karşı oluşan ittifak büyük ölçüde başarılı olmuştu ve Safiye Sultan'da bir ittifaka ihtiyaç duymaya başlamıştı. Nitekim o

istemese de ona destek verecek isimler mevcuttu. Zira kadınlar arasında bu tür çekişmeler yaşanırken, devlet ricali de boş durmuyor ve kıyasıya .mücadele içerisine giriyorlardı

Safiye Sultan ilk başlarda kendisine karşı oluşturulan cepheye karşılık kocasının aşkına güvenmekteydi. Ancak bu karşı cepheyi zayıflatmak ve bertaraf etmek için yeterli gelmemekteydi. Bu sebeple harem dışarısından zaten fırsat bekleyenlerce kendisine destek gelmişti. Bunlar içerisinde Hoca Saadeddin Efendi, Şemsi Paşa, Bâbüssaâde Ağası Gazanfer Ağa, Kadızâde Şemseddin Efendi, Şeyh Şüca, ve Kara Üveys Paşa başı çekmekteydi. Saray dışarısında oluşan bu grubun amacı Sokullu Mehmet Paşa'yı bertaraf etmekti. Nasıl Sokullu, Safiye Sultan'ın nüfuz kazanmasının kendisine tehlike arz edebileceğini düşünerek karısı İsmihan (Esma Han) ve kayın validesi Nurbanu Valide Sultan'ın da içerisinde bulunduğu koalisyona destek veriyor ve yanlarında saf tutuyorsa, dışarıda Sokullu'ya karşı oluşmuş olan bu muhalefet gurubu da Safiye Sultan cephesinde yer alıyordu.[139]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s.35, 36 13

Ayrıca Safiye Haseki Sultan'ın bir şey dikkatini çekiyordu. Karşı cephe kadınları zengin ve bu zenginliklerini kullanarak taraftar satın alıyorlardı. Valide Nurbanu Sultan'ın büyük hasları vardı ve Mihrimah ise kadınlar içinde belki de dünya kadınları içinde en zengini idi. Safiye Sultan bunun bilinci ile hareket etmiş ve rüşvet almaya ve vermeye başlamıştı. Nüfuzlu idi ve bu nüfuzunu kullanmasını bildi. Dönemin en değerli mücevherleri, altın ve diğer pahalı madenleri çekmecelerine akmaya başladı. III. Murat'da eşine oldukça gelir getiren haslar bağışlamıştı. Safiye Sultan'ın serveti kısa zamanda büyümüştü. Ancak bir yandan kesesini doldururken bir yandan da nüfuz satın almak, taraftar elde etmek için boşaltıyordu.[140]

.Tektaş, Harem… s. 157 14

Kadınlar Mücadelesinde III. Murat'ın Durumu

Kadınlar arası mücadele devam ederken III. Murat, saray hayatını kendinden önceki büyük Osmanlı Padişahlarından farklı olarak yaşıyordu. O

hayatını zevk ve sefa içerisinde geçiriyor, büyük şölenler tertip ederek gönlünü hoş tutuyordu. Kendini eğlendirenlere de bol bol ihsanlarda bulunmayı eksik etmiyordu. Gönlü Safiye Sultan'da olmasına rağmen birbirinden güzel ve işveli cariyelerin ihtiraslarına, cazibelerine kapılıyor devlet işlerini ve dünyayı unutuyordu. III. Murat, bu hayatından gayet memnundu.[141]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 56 14

Hatta Sultan III. Murat, eğlence toplantıları yapıldığı her gün ikindi namazını kıldıktan sonra Harem Dairesi'ne geçer ve bugünde böyle eğlence ile geçti diyerek Allah'a şükrederdi. Sultanın cariye müptelalığı o kadardı ki, yatağına aldığı kadın sayısı bazen kırka yaklaşır bazen de geçerdi. Padişah olduktan sonra yalnızca birkaç sene tek bir kadınla yani Safiye Haseki Sultan ile vakit geçiren III. Murat, annesi Nurbanu Sultan ve onunla ittifak eden saray kadınlarının çeşitli entrikaları ile tek kadın anlayışından vazgeçerek, cinsel duygularının esiri olarak çok kadın anlayışına yönelmişti.[142]

Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi II*, Haz: Bekir Sıtkı Baysal, Kültür Bakanlığı Yayınları, 14 Ankara 1992, s. 2

Hasekisi Safiye Sultan gibi III. Murat'da rüşvete bulaşmıştı. İçi Para hırsı ile dolan padişah, bu hırsı sebebi ile her yıl 2,5 milyonu bir araya getirmek ve kendi sikkelerine dönüştürüp, yakınlarda bir yerlerde gizleye bilmek için Boğdan ve Eflak tahtına oturmak isteyenlerden olağanüstü paralar istiyordu. Rum ruhbanları arasında patrikliğe getirilme konusunda da onlardan para aldığı biliniyordu. Sultan III. Murat'ın bu para hırsı o kadar büyümüştü ki, kendine hediye edilen altın işlemeli brokar kaytanları birisine hediye olarak vermek isteyenlere bunları satmak için pazarlıklar dahi yapıyordu.[143]

.Jorga, c. 3, s. 157 14

Sokullu'nun Öldürülmesinde Kadınların Rolü

III. Murat hayatını zevk-i sefa içerisinde geçirirken devlet işlerini yürütme işini de ulema ile vezirlere bırakıyordu. Fakat bu vezirler ve ulema arasında

da tam bir mutabakat yoktu. Sarayın nüfuzlu kadınları gibi devlet ricali de arzu ve ihtiraslarına kapılarak mevki ve hâkimiyet yarışına girişmişti. III. Murat‘ı nüfuz altına alan hocası Hoca Sadeddin Efendi, Şemsi Paşa ve Üveys Paşalar, Sokullu Mehmet Paşa ve Reisülküttap Feridun Bey’e karşı hasımane bir tutum sergiliyorlardı. Hoca Sadedin, III. Murat ‘ın hocasıydı ve bilgili, alim bir adamdı. Ancak Sokullu’ya muhalif bir kişi idi. Sokullu’nun sevmediği simaları kazaskerliğe seçerdi. Şemsi Paşa; Kızılahmetlilerden (isfendiyaroğulları) olup Osmanlılara karşı düşmanca düşünce içerisinde olan bir ailedendi. Avcılıkta gösterdiği başarıdan dolayı Kanuni ve II. Selim zamanında yüksek yerlere getirilmiş ve Osmanlı Devleti’ne ilk rüşvet aldıran kişi olarak anılmıştı. Hatta bunu: Bu gün Kızılahmetlilerin intikamını Osmanlılardan aldım. Onların ocağını söndürecek rüşvet mikrobunu, III. Murat’a kırk bin altınlık bir rüşvet aldırarak aşıladım. Artık Osmanlı Devleti iflah olmaz ve sebat bulmaz diyerek övünerek anlatmıştı.[144] Üveys Paşa ise, III. Murat‘a şehzadeliği sırasında bağlanmış III. Murat tahta geçer geçmezde Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa aleyhine padişahı kışkırtmaya başlamıştı. Tam bir Sokullu aleyhtarıydı. Sokullu, Üveys Paşa hakkında yolsuzluk tahkikatı başlatmak istemiş ancak Üveys Paşa etkin nüfuzu ile bunu engellemişti.[145]

.Danişmend, s. 4 1·

.Altınay, *Kadınlar*… s. 57 1·

Gerçekte bu kişiler III. Murat’ın daha şehzadeliği sırasında Sokullu’nun etki ve nüfuzundan korkuyorlardı. Zira Kanuni’nin oldukça kudretli Sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa, devlet yönetiminin selameti ve kendi kariyerinin istikbali için Sultan II. Selim’in maiyetini padişahın yanından uzaklaştırmıştı. Bu durumdan haberi olan Şehzade Murat’ın bendeleri, maiyeti dillerine “Sokullu Paşa sadrazamken şehzademizin cülusunu istemeyiz, zira Selim Hanlılara yaptığı gibi her birimizi bir tarafa sürer…” derlerdi. Şehzade Murat’ın Hocası Sadeddin Efendi, Şeyhi Şüca Efendi, Akhadımı Gazanfer Ağa, silahtarı, çuhadarından oluşan maiyeti bu endişelerini Şehzade Murat ile de paylaşmışlardı. Şehzade de onlara müsterih olmalarını, Sokullu’ya onları hırpalatmayacağını ve

ezdirmeyeceğini söylemiş ve bu konuda söz vermişti. Ancak oda Sokullu'nun otoriter simasından çekiniyor, ona karşı bir nefret duygusu oluşuyor ve Sokullu zamanında muhakkak ki padişah olmak istemiyordu.[146]

.Koçu, s. 203 14

Ancak istemediği şey gerçekleşmiş ve Sokullu Mehmet Paşa üçüncü padişaha ulaşmış ve III. Murat döneminde de etkin rol oynamıştı. Ancak III. Murat'ın maiyeti ve güvendiği adamları olan; Padişah Hocası Sadeddin Efendi, İsfendiyaroğlu Şemsi Paşa, Defterdar Kara Üveys Paşa, Rumeli Kazaskeri Kadızade Şemseddin Efendi, Babüssaade Ağası Gazanfer Ağa ve Padişah şeyhi Şeyh Şüca Efendi ve bunların etkisinde kalan Padişah III. Murat, Sokullu'ya karşı yoğun bir muhalefet duygusu beslemekteydi.[147]

.Danişmend, s. 3 14

Sokullu Mehmet Paşa ise, daha Kanuni ile başlayan kariyerini, II. Selim'in saltanat yıllarında arttırmış ve oldukça yüksek bir nüfuz kazanmıştı. II. Selim büyük ölçüde hükümet işlerini ona bırakmıştı. Şimdi III. Murat'ın padişahlığı sırasında da bu kariyerini muhafaza etmek de ve devlet işlerini elinden kaçırmamaya gayret göstermekteydi. III. Murat' da Sokullu'nun bu başına buyruk yönetiminden rahatsız oluyordu. Bu sebeple Sokullu'yu ortadan kaldırmanın çarelerini aramaya başladı. Sokullu Mehmet Paşa oldukça zengin bir vezirdi. "Sokullu'nun yıllık şahsi geliri 1983 değerleriyle 135 milyar TL., ölümünde bıraktığı servet yaklaşık 2 trilyon TL. idi." Bu derece zengin olan ve zenginliğini nüfuz elde etmede kullanmış bir sadrazamı görevinden azletmek oldukça riskli bir hareket olacaktı.[148]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 41, 42 14

Sokullu Mehmet Paşa, II. Selim ile kardeşi Beyazıd arasında ki taht mücadelesinde II. Selim yanlısı bir politika izleyip, Sultan II. Selim'in tahta geçmesini sağladığı için Sultan II. Selim'de mükâfat olarak kızı İsmihan Sultan ile evlendirdi.[149]

.Uluçay, *Padişahların Kadınları…* s. 40 14

Böylece Sokullu, III. Murat'ın eniştesi Valide Nurbanu Sultan'ın damadı olmuştu. Ayrıca daha öncede belirtildiği gibi, Safiye Sultan'a karşı kurulmuş olan bir ittifak vardı. Bu ittifakın en önemli isimleri ve kurucusu olan

Nurbanu Valide Sultan’ın damadı, İsmihan (Esma Han) Sultan’ın da kocası olan Sokullu’da pek tabi onların en önemli müttefiki olmuştu. Zira onların Safiye Sultan ile olan mücadelelerini kaybetmeleri, Sadrazam Sokullu’nun harem içinde ki en büyük müttefiklerini kaybetmesine, kendisine muhalif olanların elinin güçlenmesine ve sonuçta da kariyerinin sona ermesine neden olabilirdi. Bu nedenle bu ittifakın en güçlü savunucusu, koruyucusu ve destekçisi Sokullu Mehmet Paşa olmuştu. Nitekim Nurbanu Valide ile İsmihan Sultanlar’da Sokullu’nun o muazzam nüfuzuna ve otoritesine .güveniyordu

Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, kaynanasına, eşine ve kendi nüfuzuna güvenmekte ve dayanmakta iken ona muhalefet eden, otoritesinden sıkılan ve bundan kurtulmak isteyen Hoca Sadeddin Efendi, Şemsi Paşa, Bâbüssaâde Ağası Gazanfer ağa, Kadızâde Şemseddin Efendi, Şeyh Şüca, ve Kara Üveys Paşa’nın oluşturduğu muhalefet gurubu ise, Nurbanu Valide Sultan’ın gelini ve düşmanı Safiye Haseki Sultan’ın etrafında toplanmakta ve onun III. Murat üzerinde ki etkisinden yararlanmaktaydı. Sokullu, ancak haremin desteği ile çökertilebilirdi ve bunu bilen Sokullu muhalifleri, Safiye Sultan’a destek vermekte onunda kendilerine destek vermesini istemekteydiler.[150]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 35, 36 [150]

Böylelikle padişah üzerinde iki etki ve nüfuz gurubu oluşmuştu. Bunların ilkini Narbanu Valide Sultan’ın temsil ettiği ittifak ve ikincisini de Safiye Sultan’ın temsil ettiği gurup oluşturuyordu. Nihayet bu ittifaklardan Safiye Sultan’ın temsil ve başkanlığını ettiği gurubun, Nurbanu Valide ve damadı Sokullu ittifakına üstün geldiğini gösteren bir takım gelişmeler yaşanmaya .başlamıştı

Budin Valisi Mustafa Paşa, Sokullu Mehmet Paşa’nın amcasının oğlu idi ve bu sebeple Sokullu düşmanlarının hedefi haline gelmişti. Sokullu aleyhtarları Mustafa Paşa’yı saf dışı etmenin yolunu bulmuş ve Budin Sarayı ve baruthanesine yıldırım düştüğü gerekçesi ile İstanbul’dan mirahur Ferhat Ağa gönderilerek katlettirilmişti. Bununla da yetinmeyen Sokullu düşmanları, sadrazamın adamlarından olan Nişancı Feridun Bey’in en yakın

yardımcısı olan kethüdasını astırdılar ve kendisini kentten dışarı sürdüler. Ayrıca Hüsrev Paşa'nın kethüdası ile Sinan Ağa'nın ikişer yüz akçelik zeametlerini ellerinden alarak padişah hasları arasına kattılar ve kendilerini görevden uzaklaştırdılar. Bu girişimler neticesinde Defterdar Üveys Paşa, " görsün bakalım, padişah yakınlarına yapılan ihanet kendi adamlarına olunca hoş bir şey midir " diyerek Sokullu Mehmet Paşa'ya ağır bir gönderme yapmıştı.[151]

.Peçevi, s. 6 [151]

Sokullu zekâsı ve dirayeti ile Safiye Sultan ve onun ittifakına karşı direniyor ve hâkimiyetini kaybetmemeye çalışıyordu. III. Murat'ta bu ittifakın tesiri altında bu güçlü veziri devirmenin yolunu öldürülmesinde görüyordu. Zira validesinin damadı ve kız kardeşinin kocası idi ve onu bariz bir şekilde idam etmek kolay değildi. Bu sebeple suikast en iyi plandı. Nitekim 12 Ekim Pazartesi bu planın tatbiki gerçekleştirildi ve Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa ikindi divanından çıkarken derviş kıyafetli biri tarafından hançerlenerek öldürüldü. Sokullu'yu öldürenin arazi meselesi yüzünden Sadrazam Sokullu'yla ihtilafı olduğu söylenmişti. Böylece bu cinayetin gerçek planlayıcılarının ismi gizlenmiş oldu. Sokullu'nun ölümü ile Safiye Sultan ve ittifakı rahat bir nefes alırken, Nurbanu Valide Sultan'ın ittifakı ise en güçlü ve en önemli destekçisini kaybetmişti.[152]

Nazım Tektaş, *Sadrazamalar (Osmanlı'da İkinci Adam Saltanatı),* Çatı Kitapları, İstanbul 2002, s. [152] .148, 150

Bundan bir yıl önce de yani 25 Ocak 1578 yılında da Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan ölmüş ve Nurbanu koalisyonu büyük bir yara almıştı. Zira Mihrimah Sultan oldukça güçlü, nüfuzlu ve zengin bir Osmanlı hanedan kadını idi.[153] Babası Kanuni'nin yegâne kızı idi ve onun Hürrem'den sonraki en önemli kadın danışmanı olmuştu. Hatta babasına sürekli Malta'yı fethedecek olursa Hz. Peygamber'in hayır dualarını alacağını söylüyor ve Malta'nın fethedilmesi gerekliliğini vurguluyordu. Kanuni kızının bu isteğine kayıtsız kalamıyor ve Malta'nın fethini emrediyordu. Ayrıca padişahın adeta siyasi danışmanı gibi davranan Mihrimah Sultan, babasını Kuran-ı Kerim'in en önemli hükümlerinden olan, kâfirlerle dövüşerek kanını

savaş meydanında akıtmak koşulunu ihmal etmiş olmakla suçlamış ve bunun üzerine Sultan Süleyman'da yanına sadrazamı ve Anadolu ile Rumeli ordularını alarak Tuna Seferi'ne yürümüştü.[154] Tabi ki bu gelişmelerde ki tek etken Mihrimah değildi ancak, onun etkisi yadsınamayacak kadar büyüktü. Bu denli etki ve güce sahip olan Mihrimah 56 yaşında ölmüştü. Bu ölüm Safiye Sultan'ı rahatlatırken, Nurbanu Sultan ittifakını zor duruma .sokmuştu

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 39 1:

.Lamartine, s. 461, 464 1:

III. Mehmet'in Sünnet Düğünü Ve Saray Kadınlarının Törensel İmajı

III. Mehmet'in 16 yaşında iken sünnet edilmesine karar verildi. Hazırlıklarına Ocak aynın 26. günü 1582'de başlanan III. Mehmet'in sünnet düğünü için üç yüz güvenilir kişi ve daha birçok bu işten anlayan kimseler görevlendirildi. Hazırlıkları aylarca süren sünnet düğünü 1 Cemaziyelevvel 990 (24. 05. 1582) tarihinde başladı. Her yönüyle güzel olan bu düğünde ihtişam, debdebe ve gösteriş muazzam ölçülerde idi. Tam kırk gün kırk gece eğlenceler, törenler, oyunlar sürdü.[155]

.Peçevi, s. 65, 66 1:

Saraya kapanmışlığı ile bilinen Sultan III. Murat'ın halkla padişahın yegâne buluştuğu zaman olan Cuma namazına dahi gitmemesi, Validesi Nurbanu'nun halkın önünde daha fazla bulunmasına neden olmuş ve padişahın ortaya çıkardığı bu boşluk validesi tarafından doldurulmaya çalışılmıştı. Sadece Valide Nurbanu değil, sarayın diğer mühim kadınları da yine III. Murat'ın saltanatı sırasında törenlerde yerini almışlardı. Özellikle III. Mehmet'in 1582'deki sünnet töreninde kadınlar olağandışı önde gelen roller oynamışlardı. Sultan Murat bu törene bizzat katılmadı; sadrazam tarafından temsil edildi. Sultan Murat yoktu ama Validesi, hasekisi ve cariyeleri ve kızları gözlerden uzak da olsa tören alanında yerlerini almışlardı. Şenlikler esnasında Şehzade Mehmet'in halası İsmihan Sultan'ın müzisyenleri tarafından gerçekleştirilen bir temsili oyun, Osmanlı kadın imajının nasıl yaratılmaya çalışıldığını göstermesi bakımından önem

taşımaktadır. Bu temsili oyuna göre: "… Kiralık bir katil… küpid kılığındaki ufak bir çocuğa yaklaştı, önce övgülerle sonra zorla onu teslim almaya çalıştı. Fakat o anda müdahale eden… Eli mızraklı bir genç kız, küstah saldırganı uzaklaştırarak çocuğu kurtardı." Bu temsili oyuna bakıldığında çocuğu kurtaran bir kadın teması, Orta Asya'nın Dede Korkut masallarının içindeki temaları hatırlatır. Osmanlılarında iyi bildiği bu masallarda kadınlar, özellikle anneler delikanlıları kurtarmak için silaha sarılırlar. Bu şekilde bir bakış açısı ile bu oyunda ki tema ile verilmek istenen: Politik kariyere doğru yürüyen şehzadenin kadın büyüklerinin onu tehlikelerden koruyacağı ve bunun içinde tetikte olacağı vurgusu olabilir. Bu sembolik anlamlarla Osmanlı saray kadını bir nevi kendi imajını halka tanıtıyordu.[156]

.Peırce, s. 255-257 1

Osmanlı saltanat kadınları bu şekilde kendilerini halka tanıtmaya çalışırken ve hatta "valide motifi" ile validelik kurumunun ne denli önemli olduğu vurgusu yapılırken, III. Murat'da yeniçeri ocağı geleneğini bozmakla .uğraşıyordu

Oğlu III. Mehmet'in sünnet düğününde hünerlerini ve yeteneklerini gösteren bir takımı oldukça beğenen Sultan Murat, onlara mükâfat olarak ne istediklerini sordu. Verilen cevap Osmanlı geleneğinde oldukça sıkıntı yaratacak ve Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürecekti. Bu gurup verdikleri cevapta: Sultanım biz yeniçeri ocağına yazılmak isteriz demişlerdi. Sultan Murat ilerisini düşünmeden bu isteği hemen kabul etti. Bilmiyordu ki bu istek-kabul ilişkisi disiplinli bir ocağın bozulmasına, Osmanlı ordu gücünün zayıflamasına neden olacaktı. Eğlenceler arasında gerçekleşen bu olay kimsenin dikkatini çekmedi. Ta ki yeniçeri ocağının Osmanlı Devleti için sorun oluşturmaya başlamasına kadar.[157]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 46 1

Düğünün kırkıncı gününde Şehzade Mehmet, Cerrah Mehmet Paşa tarafından sünnet edildi. Bu hizmetinden ötürü Padişah, Mehmet Paşa'yı on bin altın vererek ödünlendirdi.[158] Ayrıca Valide Nurbanu Sultan'da üç bin altın ile değerli mallar vermişti. Daha sonra 1583'de Şehzade Mehmet, .Manisa'ya Sancakbeyliğine gönderildi

.Peçevi, 66 [15]

Veliaht Şehzade Mehmet, Manisa Sancakbeyi olarak İstanbul'dan“ ayrılırken, anası (Safiye Sultan) ona gümüş bir tas gösterip demiştir ki: Sana babanın ölüm haberini getiren kim olursa olsun, bu tası görmeyince inanma. Emri Hak vaki olursa seni bu tasla çağıracağım. O zaman hiç vakit kaybetme!”[159] Diyerek oğlunu uğurlamış ve adeta siyasi istikbalini .hazırlamıştı

.Burak, s. 85 [15]

Safiye Sultan'ın Rakiplerinden Kurtulması

Nurbanu Sultan'ın, gelini Safiye Haseki'ye karşı kurmuş olduğu koalisyon 28 Ocak 1978'de Mihrimah Sultan'ın ölümü ve 12 Ekim 1979'da da Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın bir suikast sonucu öldürülmesi ile oldukça zayıflamıştı. Bunlar ise Safiye Sultan'ı mutlu eden olaylar arasında yer almıştı. 1582 yılında Valide Nurbanu Sultan'ın ölümü de yine Safiye'yi oldukça mutlu etmişti. Zira Valide Nurbanu, Safiye Sultan'ın saray hâkimiyetini eline geçirmesinde bir engel teşkil ediyordu. Safiye Sultan ‘ın her hamlesi karşılığında Valide Nurbanu Sultan bir başka hamle ile cevap veriyordu. Valide Nurbanu 'nun ölümü ile Safiye Haseki serbest kalmış ve hâkimiyetinde en büyük engel ortadan kalkmıştı. Valide Nurbanu ile Safiye Sultan arasında ki rekabetten III. Murat'ın da haberi olmuş ve hatta annesinin Safiye Sultan ve oğlu Şehzade Mehmet tarafından zehirlenmiş olması ihtimali üzerinde durmuştu. Ancak III. Murat sefahate öylesine dalmıştı ki, çevresinde gelişen olaylara tepki bile veremiyordu. Safiye Sultan onun bu durumundan yararlanmasını bilecek zekâya sahip bir kadındı.[160] Nitekim Safiye Sultan III. Murat‘ın başka cariyelerle birlikte olmasına ilk zamanlarda içerlenmiş ancak, zamanla Sultan Murat‘ın cariyelerine kıskançlıklar göstermeyerek statüsünü korumuş hatta padişaha çeşitli köle cariyeler sunarak onun şükranlarını kazanmış ve konumunu daha da güçlendirmişti.[161]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 58 [16]

Peırce, 126 [16]

Yine Nurbanu ittifakının önemli üyelerinden ve Safiye Sultan'ın güçlü rakiplerinden ve Sokullu'nun eşi olan İsmihan Sultan Sokullu'nun öldürülmesi üzerine dul kalmış ve Özdemiroğlu Osman Paşa ile evlenmek istemişti. Osman Paşa bu teklifi kabul etmemişti. Bunun üzerine Budin Valisi Kalaylikoz Ali Paşa'ya göz koydu. Ali Paşa bu teklifi kabul ederek İsmihan Sultan ile 1584 yılında evlendi. Ancak, İsmihan Sultan, çok geçmeden bir sene içerisinde 1585 yılında lohusa döşeğinde öldü. Babasının Ayasofya'da ki türbesine gömüldü. Böylece Safiye Sultan'ın rakipleri ortadan kalkıyor ve kendisinin nüfuz alanı genişliyordu. Ayrıca II. Selim'in Nurbanu Sultan'dan olan en küçük kızı ve 1574'te Siyavuş Paşa ile evlendirilmiş olan Fatma Sultan da 1580'de yine erken doğum nedeni ile ölmüştü. Yine Nurbanu ittifakının bir üyesi ve Nurbanu'nun kızı ve Zal Mahmut Paşa'nın karısı olan Şah Sultan'da 1580 yılında ölmüştü.[162] Böylece Nurbanu ittifakı kendisi ve üyelerinin ölmesi ile sona ererken, .Safiye Sultan ve onun taraftarlarının iktidarı başlayacaktı

.Uluçay, *Padişahların Kadınları*... s. 41, 42 16

Nurbanu Sultan'ın Haleflerine Oluşturduğu Paradigmalar

Nurbanu Valide Sultan kendisinden sonraki valide sultanlar için bir takım paradigmalar (değerler dizisi) oluşturdu. Padişahın annesine Valide Sultan denilmesi resmi olarak ilk defa III. Murat'ın padişahlığı sırasında olmuştur. Daha önceleri padişahın annesi; " Padişah X'in Annesi" veya "Mehd-i Ulya" ya da "Sedef-i Dürr-i Saltanat" gibi deyimlerle anılırdı. Valide Sultan resmi unvanının kullanılması ile birlikte Nurbanu Sultan ve halefleri en üst düzeydeki devlet görevlileri arasına girmiş oldu. Bu unvanın altında yatan anlamlara bakıldığında: Padişahın annesinin ne derece üst seviyede olduğunu, annesinin padişah olan oğlundan ayrı meşruiyet hakkı olduğunu ve ona tabi olmadığını göstermesi bakımından önemliydi. İkinci bir paradigma ise; Valide alayı olarak bilinen padişahın annesinin ve maiyetinin Eski Saray'dan Yeni Saray'ın harem dairesine getirilmesi ilk olarak III. Murat'ın padişahlığında Nurbanu Valide Sultan ve maiyeti için yapılan geçiş

töreni ile birlikte başladı ve sonrasında da bir gelenek haline geldi. Oluşan üçüncü paradigma ise; Valide Nurbanu ile başlayan iki minareli selatin camii yaptırımı ondan sonraki Valide Sultanlar tarafından da yaptırılmaya devam edilmesi idi. İki minareli selatin camileri, sultanlara has bir ayrıcalıktı. Ancak Nurbanu Sultan'ın da bu ayrıcalığı elde etmesi onun ne derece etkili olduğunu ve oğlu üzerinde ne derece nüfuz oluşturduğunu göstermektedir. Haleflerinin de aynı ayrıcalıklara sahip olmaları bir ölçüde Nurabanu Sultan'ın oluşturduğu modelden, paradigmadan kaynaklanmaktaydı. Yine Nurbanu Sultan'ın oluşturduğu bir başka paradigma ise; padişahların validesinin cenazesi sırasında sarayda kalma adetinin aksine III. Murat'ın annesinin cenaze töreninde bulunması ve annesinin tabutuna cenaze namazının kılınacağı Fatih Camii'ne kadar hem yürüyüp hem ağlayarak eşlik etmesidir. Bir başka paradigma da; Osmanlı geleneklerine aykırı düşen ancak, en büyük sembolik öneme sahip olan Nurbanu Sultan'ın II. Selim'in türbesine gömülmüş olmasıdır. Böylece Nurbanu Sultan, padişah kocası ile birlikte gömülen ilk cariye olma ayrıcalığını sahip olurken, III. Murat da babası ile annesi arasında bir nevi bağ kurmak düşüncesinin yanı sıra kendi meşruiyetinin babası ile birlikte annesinden de geldiğini ima ediyordu.[163]

.Peırce, s. 250-253 [16

Ayrıca daha öncelerde de var olan ancak, kendi eski milliyetinden ve dininden olan Yahudilerin Osmanlı içerisinde varlığı ve etkisi Valide Nurbanu ile birlikte daha da yoğunlaşmıştı. Nurbanu Sultan, Şehzade Selim'in haremine alınmış, Türk ve Müslüman yapılmıştı. Ancak Türk-Müslüman kalıbı içerisine giren Nurbanu, zaman zaman milliyetçi ve eski inanç duyguları depreşerek bu kalıptan taşmalar gösteriyordu. Bunun ilk örneğini Osmanlı sarayının kapılarını dindaş ve millettaşları olan Yahudilere açması ile göstermişti. İçlerinden önemlileri arasında yer alan Yasef Nassi, garip bir nedenle Şehzade Selim'e 80 bin duka altın götürmüş ve Selim'in içki alemlerine girerek gözüne girmeyi başarmıştı. Bu yakınlaşmanın tek sebebini 80 bin duka altına bağlamak doğru değildi. Bu yakınlaşmada etkisinin büyük olabileceği şüphesiz olan Nurbanu Sultan'ın girişimleri de küçümsenmeyecek kadar önemlidir. Yasef Nassi'nin Kıbrıs'ın fethi için

ısrarlı olduğu ve buraya kendisini kral ya da vali tayin ettirmek istediği söylenmekle birlikte onun bu düşüncesi gerçekleşmemişti. Ancak Kıbrıs fethedilmişti.[164]

.Burak, s. 55 1(

Yasef Nassi'nin yanı sıra Valide Nurbanu'nun döneminde Yahudi Kira Kadınlar'da Osmanlı Sarayı'nda etkili olmaya başlamışlardı. Osmanlı Sarayı'na intisap eden bu Yahudi kadınlara Kira Kadın veya Kiraca denmekteydi. Bu kadınlar Harem dairesi içerisinde sıkışıp kalmış ve dış dünya ile bağlantı kuramayan Osmanlı Saray kadınlarının bir nevi dışarısı ile bağlantı kurma aracı rolünü üstlenmişlerdi. Bu Yahudi kadınlar Harem'deki kadınlara dışarıdan değerli eşyalar(mücevher, süs eşyaları) veya mallar getirip satmış ve Harem'den aldığı değerli şeyleri de dışarıda satmak sureti ile değerlendirmişti. Bu görevinin yanı sıra Yahudi Kira Kadınlar gizli ve tıbbi bazı bilgileri Harem'deki kadınlara bildirmekteydi. Bu bilgiler arasında (Harem'deki kadınların Sultan'ın gözdesi olabilmek için çatıştığı bir ortamda) büyü ve sihir bilgileri ön plana çıkıyordu. Buna örnek verilecek olursa; III. Murat'ı kendisine bağlamak isteyen ve diğer kadınlardan uzak durmasını sağlamayı amaçlayan Safiye Sultan, bu tür bilgilere oldukça sık başvurmuştu. Bu şekilde Saray kadınlarının güvenlerini sağlamayı başaran Yahudi Kira Kadınlar, zamanla daha önemli görevlere gelebilme imkânına kavuşmuşlardı. Sarayda önemli bir yer teşkil etmeye başlayan bu kadınlar, saraydan menfaati olanlar için bir başvuru merkezi haline gelmiş ve saray ile bu kişiler arasında aracılık rolünü üstlenmişlerdi. Bu kadınlar arasında en önemlisi Nurbanu Sultan'ın ilgi ve güvenini kazanabilmiş Ester Handali (Ester Kira) adında bir Yahudi kadın idi. Ester Handali (Ester Kira), ilk olarak III. Murat'ın saltanatının başlangıcından itibaren kendini göstermiştir. Bu görüşü; 1574-1575 yıllarında ki Venedik elçilerinin Haseki Safiye ve Valide Nurbanu Sultan ile bunların kâhyası olan Yahudi Kira Kadın (Ester Kira) ve Doktor Salomon Nathan Eşkanazi'nin yardımlarını gördüklerini bildirmeleri desteklemektedir. Yine Venedik elçilerinin bilgilerine göre Ester Kira, Valide Nurbanu Sultan'a sık sık değerli eşyalar götürerek, Nurbanu Valide'nin güvenini kazanmış, onun sırdaşı ve en önemli yardımcısı haline

gelmişti.[165] Böylece Valide Nurbanu Sultan halefleri için yeni paradigmalar oluştururken onlara yardımcı ve dışarıdaki rüşvet ellerinden biri olabilecek .Yahudi kadın geleneğini de başlatmış oluyordu

Mahir Aydın, " *Osmanlı Dünyasında Yahudi Kira Kadınlar*", Belleten, cilt. LXV, sayı, 243, (16 .Ağustos 2001), s. 624, 625, 628

Safiye Sultan'ın İktidarı Ele Geçirmesi

Sultan Murat'ın devlet işlerine yönelik ilgisizliği, vurdumduymazlığı ve Valide Nurbanu Sultan'ın ölümü, yönetim'in Safiye Haseki, kadın sultanlar ve saraydaki nüfuzlu kadınların eline geçmesine neden olmuştu. İstedikleri faaliyetleri gerçekleştiriyorlardı. Vezirleri istekleri doğrultusunda azledip atayabiliyorlar, emektar askerlere verilen tımarları kendilerine paşmaklık olarak tevcih ettirmeye çalışıyorlardı. III. Murat ise güzel cariyelerle meşgul oluyor, bu işveli kadınlardan kendini alamıyor, meydanı ise Safiye Sultan'a ve diğer kadın sultanlara bırakıyordu. Safiye Sultan sarayın tek hakimesiydi. Canfeda Kadın ile Raziye Kadın ve Yahudi Kira nüfuz sahibi olan bir diğer kadınlardı. Safiye Sultan sarayda hâkimiyetini sağladıktan sonra III. Murat'ın zevk ve sefa dolu hayatına karışmamaya başlamıştı. Çünkü, bu durum Safiye Sultan'ın tamamıyla işine gelmekte ve ona boş bir alan bırakmaktaydı. Böylece Saray tamamen Safiye Sultan ve kethüda kadınların eline geçmişti.[166]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 59, 60, 61 16

Safiye Haseki Sultan, kocasının sevgisi ve ilgisi ile istediklerini yapıyordu. Haremdeki ve dışarıdaki rüşvet elleri ile kendine altınlar, mücevherler, değerli taşlar toplatıyordu. Bir gün sarayda oldukça büyük bir rezalet oldu. Zülüflü baltacılardan Rıdvan Bey'in delaleti ile saraya iki parça kıymetli mücevher getiren Yahudi elmas tüccarı, haremde pazarlıklar uymayınca mücevherleri satamamış geri dönmeye çalışmış ancak, sarayda kaybolmuştu. Birkaç gün sonra birinci avludaki odun ambarında öldürülmüş olarak bulundu. Cinayetten zülüflü baltacı Rıdvan Bey sorumlu tutuldu ve mücevherlerden biri üzerinden çıktı. Sadrazam Koca Sinan Paşa, ikinci parçanın nerede ve kimde olduğunu sorduğunda: Haremin nüfuzlu

kadınlarınca desteklendiği açıkça görülmüş ve sadrazama pervasızca ve küstahça "ağzımı açtırmayın" cevabını vermişti. Bu olay Rıdvan Bey'in de Yahudi tüccarın akıbeti gibi öldürülmesi ile sonuçlandı. Bu olayla ilgili Safiye Haseki Sultan'ın adı temize çıkarılamamıştı.[167]Bu olaylara bakacak olursak; III. Murat'ın kadınların etkisine açık ve iradesi güçlü olmayan kişiliği, hem Osmanlı Devlet düzenine zarar verirken, hem de Osmanlının .gerileme emareleri göstermesine neden olmuştur

.Koçu, s. 206,215 1(

Kadınların İç Politikaya Müdahaleleri

Nurbanu Sultan amacına ulaşabilmek için birbirinden güzel cariyeleri oğlunun yatak odasına göndermiş ve onun aklını bu kadınlar ile meşgul tutmaya çalışmıştı. III. Murat' da validesinin bu çabalarını boş çıkarmamış ve genç güzeller ile vaktini heba eden, eğlenceyle devleti yönetmeyi aklına getirmeyen bir padişaha dönüşmüştü. Valide Nurbanu Sultan' da oğlunu Safiye Sultan'dan uzak tutmak için yoğun çabalara dalmış ve devlet işlerine bakmayı bile aklına getirmemişti. Bu teşebbüsleri hem oğlunu hem de kendisini, devlet yönetiminden uzak bırakmış ve memleket yönetimi deneyimli devlet adamı Sokullu Mehmet Paşa' ya kalmıştı. Ancak buda uzun sürmemiş Sokullu, Safiye Sultan ve onun ittifakının tertiplediği suikastla 1579'da öldürülmüştü.[168]

.Burak, s. 61 1(

Sokullu'nun öldürülmesinden sonra bir türlü istikrar sağlanamamış ve sırayla Semiz Ahmet Paşa(13 Ekim 1579-28 Nisan 1580/ 6 ay, 16 gün) , Lala Kara Mustafa Paşa(28 Nisan 1580-7 Ağustos 1580/3 ay, 9 gün)[169], Koca Sinan Paşa ve Kanijeli Siyavuş Paşa sadrazamlığa getirilmişlerdi. Görüldüğü üzere Sadrazamlar oldukça kısa süreler görev yapmaya başlamıştı. Bunun en büyük nedeni ise, sadrazamlık mührünü ele geçirmek veya elinde tutmanın Valide Nurbanu ve Haseki Safiye'nin gönlünün ve kesesinin hoş tutulmasına bağlı olması idi. Yani sadrazamlık mührünü eline

alacak kişinin servetinin oldukça büyük olması gerekiyordu. Aksi durumda ya mührü ele geçiremez ya da mühür kısa süre kendisinde kalırdı.[170]

.Tektaş, *Sadrazamlar*… , 152, 153 1(

.Tektaş, *Harem*… s. 162, 163 1'

Örneğin Nurbanu Valide Sultan, III. Murat'ın kız kardeşinin eşi Siyavuş Paşa'yı destekliyordu. Safiye Haseki Sultan ise, Siyavuş Paşa'yı oğlu Mehmet'i veliahtlıktan uzaklaştırmak ve Paşa'nın Padişah'ın sevgili kız kardeşinden olan iki oğlunu taht varisi yapmak için çalışmakla suçluyordu.[171] Böylece Siyavuş Paşa'nın iktidarını devirmeye çalışıyordu. Nihayet Valide Nurbanu Sultan 1582'de ölüyor ve Kanijeli Siyavuş Paşa en büyük destekçisini kaybediyordu. Safiye Sultan'da desteksiz kalan Paşa'yı .iktidardan düşürmesini başarıyordu

.Lamartine, s. 533 1'

Yerine İş başına geçen Özdemiroğlu Osman Paşa (1584) istediğine zeamet verdiriyor, saray kadınları da arzu ettiklerine "zembil tımarları" ihsan ediyorlardı. Osmanlı Devleti için orduda yiğitlik, kahramanlık edenlere verilecek tımarlar, artık saray dilsizlerine, harem çengilerine verilmeye başlanmış, kadınlara sürekli paşmaklıklar bağlanarak yolsuzluk ve rüşvet akıl almaz boyutlara ulaşmıştı. Bu haksızlıklar devletin en önemli ve güvenilir kurumunda (sadrazamlık) da bozulmalara yol açmıştı.[172]

.Altınay, *Kadınlar*… s.62, 63 1'

Bu arada elini güçlendirmeyi amaçlayan Safiye Sultan, kızı Ayşe Sultan'ı Mısır Valisi ibrahim Paşa ile evlendirmişti. Mısır Valisi İbrahim Paşa valilik görevi boyunca oldukça güçlenmiş ve hazinesi altınlar ile dolmuştu. Servetinin bir anda artışı onun eyaleti soyarcasına para ve mal toplatması ile yorumlanmıştı. Zira bu paraları Mısır'daki Memlük zenginlerinden toplamıştı. İbrahim Paşa daha önce Sultan III. Murat'ın kızı Ayşe Sultan ile nişanlanmıştı. 9 Haziran 1586 yılında düğünleri yapılması için İbrahim Paşa İstanbul'a gelmiş ve yanında ise kayınvalidesi Safiye Sultan 'a ve nişanlısı Ayşe Sultan' a oldukça pahalı hediyeler getirmişti. Bu hediyeler içersinde kalın altın levhaların birleştirilmesi ile oluşturuluş saltanat tahtı vardı ki, yapımına seksen bin altın harcanmıştı. Bu hediyenin yanı sıra İbrahim

Paşa'nın hediyeleri arasında iki milyon küsür altın ve 117 köle ile 63 Arap atı, bir fil, bir zürafa, mücevherler, değerli kumaşlarda bunuyordu. Ayşe Sultan' a babası Sultan III. Murat, çeyiz olarak üç yüz bin altın vermişti. Bu zamana dek sultan kızlarına yüz binden fazla altın verilmemişti. Bu evliliğin gerçekleşmesi ile birlikte Safiye Sultan hem zengin hem nüfuzlu hem de güçlü bir Paşa'yı damat edinmiş ve elini güçlendirmişti.[173] Daha sonra bu damadını sadrazamlık makamına çıkaracak ve onun en büyük kollayıcısı .olacaktır

Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 53,54 1'

III. Murat'ın Son Dönemi

Eski bir Osmanlı halk destanı esasen Osmanlı Devlet kavramına ışık tutar. " Derviş Sarı Saltuk, Osman Gazi'ye şu öğüdü verir: Adil ol yan tutma; yoksulun ahını alma; uyruklarına kötü davranma… Kadı ve valilerini denetle ki iktidarda kalasın ve uyruklarının bağlılığını yitirmeyesin"[174]

Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300 – 1600*), Çev: Ruşen Sezer, 7. Baskı, Yapı 1'
.Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s. 72

Bu sözler III. Murat dönemi için çok büyük anlamlar taşımamaktadır. Gerçi III. Murat devrinde Osmanlı İmparatorluğu yine ihtişamını ve muazzamlığını koruyordu ancak, bu büyük ölçüde onun seleflerinin marifetiydi ve öylesine bir sistem kurmuşlardı ki, imparatorluk çok uzun bir müddet varlığını sürdürmüştü. Ancak yinede imparatorluğu zayıflatan ve onu eski ihtişamından yavaş yavaş uzaklaştıran inhitâtın (Çöküş) mikropları Osmanlı Devleti bünyesine girmeye başlamıştı. İlk hastalık belirtileri de III. Murat'ın saltanat döneminde başlamıştı. Bu belirtiler şu şekilde sıralanabilir: Sultan Murat'ın para müptelalığından dolayı ilk defa rüşvet alması, kadın tutkusundan dolayı harem kadınlarının devlet işlerine kolayca karışabilmelerine ve padişahı etkileyebilmelerine olanak sağlayan bir Kadınlar Saltanatının kurulması, akçe tağşişi nedeni ile yeniçerilerin ve sipahilerin ilk defa saraydan insan istemesi, batıl inançların devlet siyasetinde amil olmaya başlamasıdır.[175]

.Danişmend, s. 140 1'

Paranın Bozulması Sonucu Çıkan İsyanlar Ve Bu İsyanlarda Kadınların Rolü

Osmanlı padişahları, Allah tarafından kendilerine Hutbe ve Sikke gibi iki önemli şeyin verildiğini düşünürlerdi. Bunların her ikisi de Osmanlı Devleti'ni idame ettiren temel unsurlardı. Bunlardan sikke yani Osmanlı parasının ve ekonomisinin korunması ön planda gelmekte idi. Bu sebeple ekonomik faktörün önemli bir bölümünü oluşturan reayanın çıkarları Osmanlı için ön planda tutulurdu. İmparatorluğun kent ve kasabalarında, bozuk mal üreten ve satanları, hile ile kazanç elde etmek isteyenleri takip etmek ve engellemek için muhtesip denen kişiler görevli idi. Yani Osmanlı Devleti ekonomik adaleti sağlamak için narh sistemini uygulamaktaydı.[176]

.Çerçi, s. 130 1'

Ancak bu dönem Fatih, Yavuz, Kanuni dönemi değildi. Kadınlara müptela olan ve iktidarı kadınların elinde ve özellikle Safiye Sultan'ın elinde oyuncak eden III. Murat dönemi idi. III. Murat 'ın devlet işleri ile ilgilenmemesi ve karısı Safiye Sultan'ın onun bu zaafından yararlanması Osmanlı Devleti'nde düzenin, intizamın bozulmasına neden olmuştu. Bir yandan devlet erkânı bir yandan saray kadınları rüşvet ve yolsuzluklara bulaşarak Osmanlı intizamını zedeliyorlardı.[177] Bu bozulmalar para .sistemine de sıçramıştı

.Altınay, *Kadınlar*… s. 62 1'

Osmanlı paraları akçe, sikke vs. gümüş veya altın madeninden basıldığı için hem bir para olarak değeri vardı hem de paranın kendi özelliğinden dolayı değerli idi. İşte paranın bu özelliği haksız ve kolay kazanç heveslilerinin en çok ilgilendikleri konu olmuştu. Bu sebeple kalpazanlık Osmanlı Devleti'nde en çok rastlanan terim haline gelmişti. Paraların etrafları kırpılarak kıymetli madenden (altın, gümüş) bir kısmı çalınarak paraların vezinleri düşürülerek haksız kazanç elde ediliyordu.[178] Yani III. Murat'ın dönemi ile birlikte " 100 dirhem halis ayar gümüşten 450 akçe kesilirken, tağşişten sonra aynı miktarda ki gümüşten 850 akçe kesilmeye başlandı." Böylece akçenin gümüş içeriği yüzde 44 azaltılarak geri kalan

gümüş kar olarak alınıyor ve bu bozuk akçeler piyasaya sürülüyordu.[179] Valide Nurbanu Sultan'ın Yahudi nüfusunu sarayda ve darphanelerin önemli yerlerinde arttırması sonucu bu kalpazanlık işleri ile Yahudiler oldukça ilgilenir olmuşlardı. Hatta Darphanenin Yahudi mültezimi, Defterdar Mahmut Efendi'ye oldukça ince ve hafif bir kalitesiz akça getirerek, "mevacib" ödenmesi için böyle bir parayı kabul ettiği taktirde, kendisine 200 bin akçe vereceğini söylemişti. Ancak Mahmut Efendi bu teklifi kati surette reddetmişti. Yahudi mültezim bu seferde, Sultan Murat'ın her konuda yetkili kıldığı Rumeli Beylerbeyi Mehmet Paşa'ya başvurmuş ve Mehmet Paşa öneriyi kabul etmişti. Mehmet Paşa Yahudi mültezimin verdiği parayı alarak, o akçenın mevacip için sorun çıkarılmadan kabul edilmesini Defterdar Mahmut Efendi'ye emretmişti. Ancak bu haber Yeniçeriler tarafından duyulmuş ve Yeniçeriler bunun üzerine Topkapı Sarayı'nı kuşatmış ve 3 Nisan 1589'da Osmanlı tarihinde ilk kez yeniçeriler saraydan öldürülmesi için insan istemeye başlamışlardı. Nitekim Rumeli Beylerbeyi Mehmet Paşa ile Defterdar Mahmut Efendi öldürülmüştü.[180]

[17] Mustafa Öztürk, "*Osmanlı Para Politikası*", XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler, III. Cilt, III. Kısım, TTK Yayınları, Ankara 2002, s. 7

[17] Şefket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Para Politikası*, 4. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, .İstanbul 2007, s. 147

[18] .Aydın, s. 631

Yeniçerilerin tağşiş akçe sebebiyle çıkardıkları ve saraydan ilk defa insan isteyecek kadar ileri gidebildikleri Beylerbeyi İsyanın yeniçerilerin galibiyeti ile sonuçlanması sipahileri de cesaretlendirmişti. Bu sebeple 1001/1593 (26 Kanunusani – 22 Rebilülahir) Salı günü askerlere mevacip (ulufe) dağıtımında yeniçerilere tahsisatın tam verildiği halde hazinenin kötü durumda olmasından dolayı sipahilere eksik verilmesi, sipahileri de yeniçeriler gibi isyana itmiş ve verilen tahsisatı "almazuz!" diyerek reddetmişlerdi. Sipahiler çıkardıkları isyan sonucunda saraydan Sadrazam Siyavuş Paşa'nın, Başdefterdar Emir Paşa'nın ve Harem'de nüfuzlu bir kadın olan Kethüda Kadın'ın kendilerine verilmesini istediler. Bunun üzerine tahsisatlarında eksik olan elli kese kuruş ve akçe kendilerine verilerek dağılmaları yönünde çağrıda bulunuldu. Ancak dağılmayarak

saydıkları isimlerin kendilerine verilmesi için ısrar etmişlerdi. Bunun üzerine III. Murat'da çevresindekilere " şu bi-edebleri sürsünler, inad ederlerse ursunlar (vursunlar)!" diye emir verdi ve sipahilerin bir kısmının öldürülmesi ile sonuçlanan bu isyan böylece bastırılmış oldu.[181]

.Danişmend, s. 125 18

III. Murat'ın Ölümü Ve Safiye Haseki'nin Valide Sultan Oluşu

Kanuni Sultan Süleyman ve onun halefi II. Selim sarayın üçüncü avlusunda oturur ve haremle olan ilişkileri yalnızca ziyaret şeklinde geçerdi. Ancak III. Murat ile birlikte bu uygulama değişti ve Sultan Murat harem dairesinde kendisine bir yer yaptırarak artık haremde yaşamaya başladı. Bu durum hem padişahın ve haleflerinin davranışlarında hem de imparatorluğun ve yönetimin karakterinde değişikliklere yol açtı. Sultan'ın dairesinin Harem'e taşınması ile birlikte Harem hane halkında da muazzam bir artış olmuştu.[182] Harc-ı Hassa defterlerine bakıldığında yeni saraydaki bu harem nüfusunun ne denli büyüdüğü, kalabalıklaştığı görülebilir. Sultan III. Murat'ın yirmi bir yıllık saltanatı sırasında harem nüfusu babası Sultan II. Selim dönemi harem nüfusunun birkaç katı büyüklüğünde idi. Hatta harem o kadar dolmuştu ki harem dairesi yenilenmiş ve genişletilmişti.[183]

.Fınkel, s. 152 18

.Peırce, s. 163, 164 18

Sultan III. Murat'ın kendisine harem dairesinde yer yaptırması ile birlikte hareme dayalı bir hayat yaşamaya başlamıştı. Hatta Sultan Murat kadınlarla işret alemlerinde bulunmaktan oldukça yorgun düşmüş sıhhati bozulmuştu. 41 kadınından 130 çocuğu dünyaya gelmiş ancak, sıhhatinin bozulduğu dönemde sadece 19 şehzade 26 sultan kızı hayatta kalmıştı. [184]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 58 18

Hareme o denli bağlı, kadınların sözlerine o denli ehemmiyet veriyordu ki, sefere çıkmayı aklına bile getirmiyor, hayatını kadınlar ve saray arasında idame ettirmek istiyordu. Onun saraydan çıkması bazı kadınların (Valide Nurbanu Ve Safiye Haseki Sultanlar) işine gelmezdi. Nitekim bir seferinde

İstanbul’a dönen Sinan Paşa, orduda düzenin sağlanması ve ordunun manevi yönden güçlenmesi, disiplin altına sokulabilmesi için padişahın ordunun başında safere katılması yönünde III. Murat’ı ikna etmeye çalıştı. Ancak Sultan Murat’ın annesi Nurbanu Sultan ve Hasekisi Safiye Sultan, padişahın sefere katılmasını istememişlerdi. Çünkü; eğer padişah sefere katılırsa onun uzun süre dönmeyeceğini ve bununda kariyerlerinin sona ermesine neden olacağını biliyorlardı. Bu sebeple sadrazamın bu önerisine şiddetle karşı çıkmışlardı. Zira III. Murat’ da böyle bir sefere katılmak istemiyordu. Onun için padişahlık demek, sarayda eğlencelerle vakit geçirmek, birbirinden güzel cariyelerle işret alemlerinde bulunmak, kısacası saraydan dışarı adım atmamaktı. Sinan Paşa’nın ısrarla zafer ve şan öneren ordunun başında sefere katılması teklifine karşılık III. Murat sadrazama karşı tutumunu setreleştirdi ve onun İran’ı yenmek yerine barış görüşmelerinde bulunmakla suçlayarak onu Malkara’ya sürdü. Böylece saray kadınları kariyerlerini güvence altına alabilmişti.[185]

.Lamartine, s. 528 18

Sultan III. Murat böylece bedenini ve sıhhatini zevk ve sefa meclislerinde harem kadınlarının kollarında harcamıştı. III. Murat bu zevk ve işret dolu yaşamında halsiz ve yorgun düşmüş doktorlardan çare istemişti. Ancak doktorlar hastalığına çare bulamadığı gibi kendiside sağlığına dikkat etmemiş Sinan Paşa köşküne, Marmara sahillerine çekilerek hanendelerle, şarkılarla ömür sürmüştü. Bedeni daha fazla dayanamayan Sultan III. Murat 1595 yılında hayata veda etmişti.[186] Bundan sonra Safiye, Haseki Sultan .değil Valide Sultan olacaktı

.Altınay, *Kadınlar*… s. 64 18

Beşinci Bölüm - III. MEHMET DÖNEMİ KADINLAR SALTANATI

Sultan III. Murat öldüğünde akıllı ve zeki karısı Safiye Sultan, onun ölümünü oğlu Şehzade Mehmet İstanbul' a gelip babasının tahtına geçene kadar saklamıştı. Hatta bunu büyük bir ustalıkla yapmış ve Sultan Murat'ın ölümünü Harem Kethüdası Canfeda Kadın ve Babüssaade Ağası Gazanfer Ağa'dan başkasına söylememişti. Sadaret Kaymakamı Ferhat Ağa ile diğer vezirlere bile duyurmamıştı. Derhal Bostancıbaşı Ferhat Ağa'yı Gazanfer Ağa vasıtası ile davet ettirip ona bu sırrı anlatmış ve kendisinden oğluna saltanatı müjdeleyen mektubunu Manisa'ya götürmesini istemişti.[187] Halkın bir şey sezmemesi için de zindandan idam cezası olan mahkûmlar çıkarılarak ahaliyi korkutmak için idam edilmişti.[188]

.Danişmend, s. 142 18

.Altınay, *Kadınlar*… s. 64 18

Henüz doğruluğu kanıtlanamamış olan bir görüşe göre ise, "Veliaht Şehzade Mehmet, Manisa Sancakbeyi olarak İstanbul'dan ayrılırken, anası ona gümüş bir tas gösterip demiştir ki: sana babanın ölüm haberini getiren kim olursa olsun, bu tası görmeyince inanma. Emr-i Hak vâki olursa seni bu tasla çağıracağım. O zaman hiç vakit kaybetme!" Aradan yıllar geçmiş III. Murat ölmüştü. O ebediyete doğru yol alırken, Safiye Sultan' da gümüş tası Bostancıbaşı Ferhat Ağa ile Manisa'ya göndermişti.[189]

.Burak, s. 85 18

Neticede Bostancıbaşı Ferhat Ağa ile Manisa'da Sancakbeyi bulunan Şehzade Mehmet'e babasının ölüm haberi ulaştırılmış ve acilen İstanbul'a gelmesi bildirilmişti. Sultan III. Mehmet, babasının yerine tahta geçmek için Manisa'dan ayrılmış ve İstanbul'a doğru hareket etmişti. Yolda gelirken bahşişler dağıtmış ve bu bahşişler çoğu günlerde 20 bin floriyi aşmıştı. Bunun yanı sıra, çeşitli ihsanlarda da bulunmuştu. Mudanya İskelesine kadırgasını getiren Sancakbeyine Kıbrıs eyaletini ihsan etmiş ve kadırgada

bulunan kürek çekmekle yükümlü iki yüz kadar kürekçi köleleri azat etmişti. Ayrıca kadırganın reisine ve geminin taifesine devlet tersanesinde görev vermişti. Bu tür kayırılmaları duyan Mudanya İskelesi'nde ki bazı yeniçerilerde bundan istifade etmek istemişler ve kendilerinin de kayırılması için dilekçe vermişlerdi. Bunun üzerine bunlarda korucu yapılmıştı.[190]

Peçevi, s. 151,152 19

İstanbul'a gelen III. Mehmet biat töreninin ardından padişah ilan edildi. Diğer şehzadelerin saray içerisinde bulunması ve Safiye Sultan tarafından padişahın ölümünün gizlenmesi gibi durumlar Şehzade Mehmet'in tahta emin şekilde çıkmasını sağlamıştı. III. Murat'ın sayısız cariyesinden, sayısız çocuğu dünyaya gelmişti. Ancak hepsi yaşamamış, öldüğü sırada geride 27 kız çocuğu ve 20 erkek çocuğu kalmıştı. Osmanlı Devleti yasası gereği kız çocuklarına dokunulmazdı. Ancak erkek çocukları yani şehzadeler Fatih Kanunnamesine dayanılarak boğularak öldürülürdü. III. Mehmet' de İstanbul'a geldiğinde ilk yaptığı icraat on dokuz erkek kardeşinin öldürülmeleri hükmünü vermek oldu. Bebek şehzadeler annelerinin kucaklarından, erişkin şehzadelerde odalarından alınarak katledildi. Bunlar içersinde en çok acı vereni kültür ve dehası ile çevresi tarafından sevilen III. Murat'ın ikinci oğlu Mustafa'dır. Fakat halk arasında sahip olduğu bu sevgi onun öldürülmesini daha zorunlu hale getirmişti. Saray'daki bu büyük kıyımın dramı, dilsiz cellâtların sessizliği içerisinde gömülü kalmıştı.[191] Buda kâfi gelmemiş olacak ki, on kadar gebe cariyede denize atılmıştı (rivayet). Bu olay halk üzerinde oldukça üzüntüyle karşılanmış, Valide Safiye ve oğlu III. Sultan Mehmet, halk üzerinde kötü bir intiba uyandırmıştı.[192] Bu cinayetlere çok kadınlılık, üvey analık, üvey kardeşlik hislerinin de büyük tesiri oluyordu. İcabında öz kardeşlerini öldüren padişahlar, yüzlerini hiç görmedikleri, bilmedikleri ve tanımadıkları üvey kardeşlerini öldürmekte güçlük çekmiyorlardı. Genellikle üvey ana düşmanlığı, ortaklık rekabeti de sarayda entrikaların, cinayetlerin sürüp gitmesine neden oluyordu. III. Mehmet'in kardeşlerini öldürmesinde şüphesiz ki Valide Safiye Sultan'ın da rolü vardı. Zira III. Mehmet

babasından daha iradesizdi ve validesinin sözünden çıkmaz onu dinler, sayardı.[193]

.Lamartine, s.553 1!

.Koçu, s. 217 1!

.Altınay, *Kadınlar*… s. 67 1!

Ayrıca Valide Safiye Sultan'ın bu cinayetlerde etkisi şu şekilde de ifade edilebilir: Valide Sultan'ın nüfuzu, otoritesi ve kariyeri tümüyle padişah olan oğluna bağlı idi. Oğlunun tahttan indirilmesi, ölmesi veya bir darbe ile değiştirilmesi gibi durumlarda oğlunun kariyerinin sona ermesi ile onunda statüsü ve kariyeri sona ererdi.[194] İşte bu nedenle Valide Safiye Sultan'da kuvvetle ihtimal ki böyle bir tehlike ile karşı karşıya gelmek istememiş ve .oğlunu bu cinayetlere teşvik etmiş olabilirdi

.Akgündüz, *İslam Hukununda…* s. 302 1!

Netice itibari ile kocası III. Murat'ın son yıllarında nüfuzu oldukça artmış olan Safiye Sultan, oğlu III. Mehmet'in tahta geçmesi ile birlikte bu nüfuzunu değerlendirebileceği hatta daha da arttırabileceği mevki olan valide sultanlık makamına yerleşmişti. Şahsi menfaatlerini her şeyin üzerinde tutan Valide Safiye Sultan artık konumunu muhafaza etmek ve oğlunun kendi sözünden çıkmamasını sağlamak için çalışmaya başladı. Harem-i Hümayun kethüdası Canfeda Hatun ile Babüssaade Ağası beyaz hadımlardan Macar Gazanfer Ağa'yı elde eden Safiye Valide Sultan, Harem'den Enderun'a oradan Divan'a kadar bir nüfuz alanı oluşturmuştu. Artık makama ve mevkie gelmek isteyenler, Valide Safiye Sultan'ı memnun edip onayını almak gereğini duyacaklardı. İmparatorluğun ve dünyanın en güçlü kadınını memnun etmek ise o derece büyük bir hediye ile mümkün olabilirdi. Valide sultana verilecek rüşvet oldukça yüksek meblağlara ulaşıyor ancak, Valide Sultan rüşvet meblağı yükseldikçe doymuyor iştahı daha da kabarıyordu. Kendinden önceki ne hasekiler nede valide sultanlar bu denli rüşvet batağına saplanmamış ve buna tenezzül etmemişti. Valide Sultan bir yandan servetine servet katarken bir yandan da parası ile nüfuz satın alıyor ve elini daha da güçlendiriyordu.[195]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 61 1!

Saraya hâkim olurken yanında ona yardım eden taraftarları da mevcuttu. Bunlardan Canfeda Kadın: Valide Nurbanu hayatta iken en güvendiği ve sadakatinden memnun olduğu kethüda kadın idi. Valide Nurbanu Sultan onu eski saraydan getirtmiş ve oğlu III. Murat'a ben öldükten sonra Harem-i Hümayun'un yönetimini bu kadına bırak diyerek onu oğluna tavsiye etmişti. Böylece Canfeda Kadın sarayda güçlü bir kadın haline gelmiş ve erkek işlerinde de kendinden söz ettirmeye başlamıştı.[196] Valide Nurbanu Sultan öldüğünde ise, Safiye Sultan'a yanaşmış ve onun güvenini kazanarak artık tüm hünerlerini onun emrine amade kılmış ve Safiye'nin validelik döneminde de önemli taraftarlarından olmuştu. Yine Safiye Valide Sultan'ın taraftarlarından Raziye Kadın: III. Murat'ın annesi Nurbanu Sultan 'ın yetiştirmesi olan Raziye Kadın henüz genç sayılabilecek bir yaştayken, Nurbanu Sultan tarafından oğlunun harem dairesi ile ilgilenmek üzere görevlendirilmişti Nurbanu Sultan, oğlunun sarayında yani Manisa Sarayı'nda değil de, kocasının sarayında Şehzade Selim'in Kütahya'daki sarayında bulunuyordu. Bu sebeple Manisa Sarayı'nda bir büyük kadın yani şehzade annesi bulunmadığı için Raziye Kadın, Manisa Sarayı Haremi'nin en nüfuzlu ve yüksek statülü hâkimi durumuna gelmişti.[197] Onun bu yükselişi III. Murat'ın padişahlığında da devam etmiş ve sarayın nüfuzlu kadınları arasında yerini almış ve Safiye Sultan'ın bu güçlü döneminde onun en büyük yardımcısı olmuştur. Yine Valide Safiye Sultan'ın rüşvet ellerinden biri olan Yahudi Kira Kadın: Nurbanu Valide Sultan dönemindeki statüsünü gelini Safiye Sultan'ın Validelik döneminde de sürdürmeyi başarmış ve Safiye'ye adeta diplomatik danışmanlık görevi yapmıştı. Safiye Sultan Fransız elçiliği ile olan ilişkilerini kayınvalidesi dönemindeki gibi iyi tutamamış ve Fransız elçisine sempati duymamıştı. Bu sebeple Ester Kira araya girmiş ve Fransız elçiliği ile yeni dostluk ilişkileri kurulmuş ve Ester Kira'da böylece Safiye Sultan döneminde mevcut statüsünü korumayı başarmıştı.[198] Babüssaade Ağası Gazanfer Ağa: Macar asıllı bir ak hadım ağasıdır. Valide Safiye Sultan'ın gözüne girmek ve geleceğini garantilemek için onun yanında yer almış ve taraftarlığını yapmıştır.[199] Bu şekilde saray

hâkimiyetini elde eden Valide Safiye Sultan, kendine rakip bir kadın .oluşmasına dahi izin vermemişti

.Altınay, *Kadınlar*… s. 55 19

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 13, 14 19

.Aydın, s. 628 19

.Tektaş, *Harem*… s. 165 19

Sultan III. Mehmet kadın sultanlar dönemine hizmet ve yardımda bulunan bir kişiliğe sahipti. Validesinin sözünden çıkmaz onu dinler ve sayardı. Bu durum Validesi Safiye Sultan'a yönetime hükmetme ve hükümranlık sürme kolaylığı sağlıyordu. III. Mehmet babası III. Murat gibi içki zevk ve sefa düşkünü değildi. Dinine bağlı, peygamberine oldukça saygılıydı. Onun en büyük kusuru Validesine kaşı aşırı düşkünlüğü ve onun sözünden çoğu kez çıkamaması idi.[200]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 67 20

Sultan III. Mehmet 'in, dedesi II. Selim, babası III. Murat ve kendinden sonra tahta geçen oğlu I. Ahmet'den farklı olarak hasekisi yoktu. Ayrıca oğullarını sancaklara göndermeyerek, şehzadelerin sancağa gönderilme geleneğini de ortadan kaldırmıştı. III. Mehmet'in bir hasekisin olmayışı ve çok cariyeliği tercih etmesinin nedenleri arasında Safiye Sultan'ın teşebbüslerinin rolü büyüktür. Sultan III. Mehmet üzerinde büyük bir nüfuzu olan Valide Safiye Sultan, onu oğullarından ve onların annelerinden herhangi birine özel bir statü vermesinden alıkoymuştur. Eğer oğullarından birine varislik konusunda ayrıcalık verdiği taktirde onun validesini de ayrıcalıklı konuma yani hasekilik makamına getirmiş olacaktı. Oldukça akıllı ve kurnaz olan Valide Safiye Sultan hem kendi nüfuzunu bir diğer kadın ile yani gelini ile paylaşmayacak hem de oğlunun saltanatını güvence altına almış olacaktı. Çünkü şehzadeye politik bir ayrıcalık verildiği taktirde padişah babası için tehlike arz edebilirdi. Ayrıca ona verilen ayrıcalık validesini de güçlü konuma getirebilir ve buda Valide Safiye Sultan'ın hâkimiyetini gelini ile paylaşmasına neden olabilirdi.[201] Bu sebeple III. Mehmet'in baş kadını olmayı başarmış olan Handan Sultan, kayınvalidesi Safiye Sultan'ın gölgesinde yaşamak zorunda kalmıştı. Valide Safiye Sultan gelinine

hâkimiyet alanı bırakmamış, onun tarihe silik bir kadın karakteri olarak geçmesine neden olmuştur.[202]

.Peırce, s.140 2(

.Tektaş, Harem… s. 179 2(

Valide Safiye Sultan'ın Siyasete Müdahalesi

III. Murat'ın ölümünün ardından tahta geçen III. Mehmet, iradeyi büyük bir ölçüde Validesi Safiye Sultan ile paylaşmış veya ona bırakmıştı. Valide Sultan'da bundan istifade ederek istediği kişiyi sadrazamlığa getirtmiş ve istemediğini de bu mevkiden azlettirmişti. Bu sebeple dönem içerisinde on bir sadrazam görev başına gelmişti. Böylece bir istikrarsızlık ortamı oluşmuş, uzun sürede bu istikrar yakalanamamıştı. Sarayda baş gösteren bu istikrarsız ortam dışarıya da yansımış ve yeniçeri ve sipahilerin başını çektiği bir dizi ayaklanma baş göstermişti. Ayrıca askerler, ağır vergiler altında ezilmiş ve varını yoğunu yitirmiş köylüleri de rüşvetçi devlet adamlarına ve köylüleri ezen tımar sahiplerine karşı kışkırtarak kendi saflarına çekmişlerdi. Bu şekilde gerçekleşen oluşumlar hemen sonrasında "Celali İsyanları" olarak kendini gösterecekti.[203]

Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I,* Çev: Server Tanilli, 8. Baskı, Alkım Yayınları, 2(
.İstanbul 2007, s. 274

Hâkimiyeti büyük ölçüde ele geçiren Valide Safiye Sultan'ın, oğlu ile birlikte siyasette kullandığı kişiler: Hoca Sadeddin Efendi, Sinan Paşa, Ferhat Paşa, Çağalazade ve Yemişçi Hasan Paşa idi. Sözde yönetim bu kişiler eliyle yürütülüyordu. Gerçekte ise, Safiye Sultan'ın onayı olmadan bir şey yapılamıyordu. Padişah III. Mehmet'de validesinin sözünden çıkmıyordu. Böylece Osmanlı Devleti'nde tek hâkimiyet mercii artık Safiye Valide Sultan olmuştu. III. Mehmet'in nüfuz sahibi Hocası Sadeddin Efendi bilgili olmasının yanında hırslı biri idi. Hoca Sadeddin bütün güçlü nüfuzunu Valide Safiye Sultan sayesinde sürdürüyordu. Zaten tüm devlet adamları nüfuz kazanmak için Safiye Sultan'ın desteğine ihtiyaç duyuyorlardı.[204] Hatta "Kadınlara danışılarak devlet yönetilemez" diyen Koca Sinan Paşa, bu görüşünün tam tersi bir tavır sergilemiş ve devletin en üst ikinci makamı

olan sadrazamlıkta kalabilmek veya tekrar geri kazanabilmek için pek çok defa Safiye Valide Sultan'a danışmak ve ondan yardım talep etmek zorunda kalmıştı.[205] Valide Safiye Sultan vezirler arasındaki mücadelelerden .ustalıkla yararlanmasını bilmişti

.Altınay, *Kadınlar*… s. 66 2(

.Jorga, c. 3. 159 2(

Vezirler arası çatışmaya büyük bir örnek teşkil eden bir olayda şu şekilde cereyan etmişti: Ferhat Paşa, dördüncü kez iktidara yani sadrazamlığa gelmek isteyen Koca Sinan Paşa tarafından tuzağa düşürülmüş ve İstanbul 'a geldiğinde idam edileceği haberini almıştı. Bunun üzerine Ferhat Paşa, Valide Safiye Sultan'a hediyeler göndererek onun yardımını talep etmişti. Hediyeleri kabul eden Valide Sultan, Ferhat Paşa için oğlu III. Mehmet nezdinde girişimlerde bulunmasına rağmen başarılı olamamış ve Ferhat Paşa idam edilmişti. İdam mahkûmundan dahi rüşvet alan Valide Sultan'ın ne denli rüşvet batağına düştüğü, bu olayla da kendini göstermişti.[206]

.Burak, s. 86 2(

Eğri Seferi Ve Padişah Vekili Valide Safiye Sultan

Valide Safiye Sultan, oğlu III. Mehmet'in ordunun başında bir sefere çıkmasını istemiyordu. Çünkü onun makamı, statüsü ve meşruluğu padişah olan oğlundan kaynaklanıyordu ve onun bir sefer sırasında ölümü, Valide Safiye'nin kariyerinin sona ermesine ve Eski Saray'a gönderilmesine neden olabilirdi. Bu sebeple Padişah III. Mehmet, validesini avuta bilmek için annesinin maaşını üç bin akçeye çıkartmış ve yıllık tuvalet masrafları içinde bir milyon akçe bağışta bulunmuştu. III. Mehmet 20 Haziran 1596'da İstanbul'u terk ederek, Sadrazam İbrahim Paşa ve Hoca Sadeddin Efendi ve Osmanlı Ordusu ile birlikte Eğri Seferi'ne çıkmıştı. Başından beri oğlunun böyle bir sefere çıkmasına karşı olan Valide Sultan, oğlunun İstanbul'a dönmesi için bir hayli uğraşmıştı. Padişah da validesinin isteğini tüm kalbi ile destekliyor, fakat geri dönmesinin vezirler tarafından istendiği izlenimini veriyordu. Sadrazam'a yazdığı bir mektupta; "Lala, seni burada başkomutan olarak bırakarak İstanbul'a dönmem de ne gibi sakıncalar olabilir?" diye

soruyordu. Fakat padişahın varlığı orduya büyük bir manevi güç verdiğini ve askerin disiplinini sağladığını bilen Damat İbrahim Paşa, Padişahın orduyu terk etmesine kesinlikle karşı çıkmış, onu bu istekten vazgeçirmeye çalışmıştır. Bu girişimde en etkili olanı ise, Hoca Sadeddin Efendi olmuş ve Padişahı bu arzusundan vazgeçirmeyi, başarmıştır.[207]

.Lamartine, s. 557,558 2(

Padişahın seferde olduğu süre içerisinde Safiye Valide Sultan, vekaleten yönetimi ele aldı. Hoca Sadeddin Efendi'nin Edirne Kadısı olan oğlu Esad Efendi, Padişah tarafından İstanbul'a tayin edildiği halde, Safiye Valide bu kararın aksine hareket ederek İstanbul Kadısı Abdülhalim Efendi'yi yerinden oynatmadı. Böylece padişahın emirlerinin aksine dahi hareket edebilecek güçte olduğunu ispatladı.[208]

.Burak, s. 88 2(

Sinan Paşa'nın vefatı ve Eğri Seferi'nin sonuçları yeni bir kıskançlık kapısı daha açmıştı. Sinan Paşa'nın ölümünden sonra sadrazamlığa Damat İbrahim Paşa getirilmişti. Ancak Cağalazade, Eğri muharebesinde ilk kaçan kendi olduğu halde, Hoca Sadeddin ve Gazanfer Ağa'nın yardımı ile sadrazamlığı elde etmişti.[209] Ancak, Damat İbrahim Paşa ile işbirliği içerisinde bulunan Valide Safiye Sultan, oğluna mektuplar yazarak Cağaloğlu Paşa'nın sadrazam olmasına şiddetle karşı çıkmıştı. Validesinin mektuplarını okuyan Padişah III. Mehmet'de, Cağaloğlu Paşa'yı sadrazamlıktan alarak yerine annesinin istediği Damat İbrahim Paşa'yı tekrar getirdi. Bununla da yetinilmeyerek Damat İbrahim Paşa'ya düşmanlık eden Cağaloğlu Paşa, Hoca Sadeddin Efendi ve başmirahur Ahmet Bey görevlerinden alınarak sürüldüler. Sadece Hoca Sadeddin Efendi ilerlemiş yaşı nedeni ile sürgünden kurtulabildi.[210]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 68 2(

.Lamartine, s. 560 2

İbrahim Paşa, Valide Safiye Sultan'a saygıda kusur etmeye başlamıştı. Kırım hanları arasında düşmanlık yaratmak bahanesi ile görevinden alınınca da Valide Sultan, Hadım Hasan Paşa'yı sadrazamlığa getirmek istemişti.[211]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 69 2

Atamalarda büyük bir etki sahibi olan Valide Safiye Sultan, Hadım Hasan Paşa'yı kendisine değerli hediyeler, mücevherler ve altınlar vermesi şartı ile sadrazamlık makamına getirmeyi başarmıştı. Bu şekilde sadrazamlığı adeta satın alan Hadım Hasan Paşa, Valide Sultan'a para yetiştirebilmek için memuriyetleri müzayedeye koymuşçasına satmaya başlamıştı. Para talebinde bulunduğu kişilere de Valide Safiye Sultan'ı kastederek: "sizden aldığım paraları kime teslim ederim bilir misiniz?" diyerek Valide Sultan'ı dile düşürmüştü. Sadaretten azledilişinin ve sonrada idam edilişinin temel nedeni budur. Ancak bunun yanında Padişah III. Mehmet'in, Şeyhülislamlığa Hoca Sadeddin Efendi'yi getirmek istemesi üzerine Sadrazam Hasan Paşa buna muhalefet ederek meşhur Şair Baki'nin Şeyhülislam olmasını önermiştir ve bunu üç defa tekrarlamışsa da padişahtan ret yanıtını almıştı. Bu nedenle Hoca Sadeddin Efendi'yi kendisine düşman etmişti. Ayrıca sarayın Kapı Ağası Gazanfer Ağa'nın aleyhinde konuşarak padişahtan idamını istemişti. Sadrazamın bu teklifini de kabul etmeyen Sultan III. Mehmet, meseleyi hem Validesi Safiye Sultan'a hem de Gazanfer Ağa'ya açmıştı. Bunun üzerine Valide Sultan, Gazanfer Ağa, Hoca Sadeddin Efendi ve Sadrazam'ın aleyhinde olan diğer şahsiyetler Hasan Paşa'ya karşı bir ittifak oluşturmuşlardı. Sadrazamın azledilip öldürülmesinde en büyük rolü Gazanfer Ağa oynamıştı.[212] Gazanfer Ağa, Sadrazamın rüşvet meselesinde Valide Safiye Sultan'a: Hasan Paşa açıkça rüşvetler alıp valide sultan hazretleri, beni haraca bağlamıştır diye söylentiler yayıp herkese yakınarak, sizi teşhir edip dillere düşürdü. Bu şikâyetle kastı; eşkıyayı başınıza musallat edip kulu ayaklandırarak sizi padişahın huzurundan uzaklaştırmak ve böylece başına buyruk hareket edebilmekti. Daha önce beni öldürtmek ister .ki, bu manayı padişaha söyleyecek benden başka kimse yoktur demişti

Danişmend, s. 186 2

Valide Safiye Sultan, bunun üzerine hiddetlenerek oğluna bu durumu açmış ve parayla makam ve rütbe satın alanlar çağırılarak şahitlerle Sadrazam Hadım Hasan Paşa'nın suçluluğu kanıtlanmıştı.. Nihayet bu mesele Hoca Sadeddin'in kabulüne vesile olmuştu. Hoca Sadeddin Efendi ile Gazanfer Ağa sadrazamın katli vaciptir kararını vermişler ve bir gün

devlet erkânı Üsküdar ‘da Valide Sultan Camii’nde esas duruş merasimi yaparken Hasan Paşa’da çağırılmış aynı gecesi Yedikule’de boğularak öldürülmüştü [(1005)1596/1597].[213] Onun yerine sadarete Cerrah Mehmet Paşa getirildi. Pasif ve oldukça sıradan bir vezirdi ve etkili olamadığı içinde sadrazamlıkta fazla kalamadı ve onun yerine Damat İbrahim Paşa tekrar sadrazam yapıldı.[214]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 69, 70 2

.Tektaş, *Harem*… s. 170 2

Valide Safiye Sultan’ın Rüşvet Eli Ester Kira’nın Sonu

Ester Kira diğer Yahudi Kira Kadınlara göre daha hırslı ve çıkarcı faaliyetlerde bulunmuş ve siyaset işlerine karışmıştı. Ester Kira, Safiye Valide Sultan’a Kira Kadın’lık görevini yerine getirmekle birlikte, onun adına bazı ekonomik faaliyetlerde de bulunmuştu. Haksız devlet atamaları sırasında rüşvet alınması ve darphanede basılan paraların ayarları ile oynanması bu faaliyetler arasında yer almaktaydı. Bu tür teşebbüslere bazı devlet adamları da iştirak etmişti. Ester Kira, Safiye Sultan’ın sarrafı ve rüşvet vasıtası olmuş, itibarı ve nüfuzu artmıştı. Birçok ekonomik entrikalar çevirerek servetine servet katmıştı. İşte onun bu mali entrikaları İstanbul halkını ve Yeniçerileri oldukça kızdırmış ve kendisine karşı büyük bir nefretin oluşmasına yol açmıştı. Fakat Valide Safiye Sultan’ın koruyuculuğu altında olduğundan, bir müddet ona karşı bir şey yapılamamakla beraber, uygun bir an kollanmaya başlanmıştı.[215]

.Aydın, s. 630,631 2

Nitekim askerlerin gümüş akçe ile maaşları dağıtılacağı zaman Ester Kira, piyasadan tırtılsız akçeleri toplamış tırtıllı hale getirmiş yani akçelerin kenarını yontmuş ve bu bozuk, züyuf akçelerde askerlere maaş olarak dağıtılmıştı.[216] Yeniçeriler kendilerine verilen bu bozuk akçeleri esnafa kabul ettirememişlerdi. Bu sebeple kendilerine tağşiş akçe[217] verildiğini söyleyerek isyan etmişlerdi. Şeyhülislam’a giden isyancılar: Bize ulufe olarak verdikleri bozuk ve eksik akçe ile aldığımız mallar helal midir?

Dediklerin de Şeyhülislam değildir, cevabını vermişti. İsyancılarda: Yahudi kira kadın gümrükleri iltizam etmiş, bu bozuk akçe ki bize verilir, bizde onu katlederiz, diyerek Şeyhülislam Sunullah Efendi'den fetva istemişlerdi. Sunullah Efendi'de cevaben: Zimmîyenin katli şer'i hükümlere göre caiz değildir, ama şehirden sürülsün, durmasın gitsin demiştir ve ilaveten kendilerinin bir arzuhal yazmalarını ve kendisine getirmelerini, onlar adına isteklerini padişaha ileteceğini belirtmiştir. Ancak Yeniçeriler bununla yetinmek niyetinde değildi. Bu sebeple Halil Paşa'nın yanına giderek Kira Kadın'ın kendilerine verilmesini istediler. Ancak Halil Paşa kendisinden haberi olmadığını söyleyerek isyancıları başından savmak istedi.[218]

2 .Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 66

2 dirhem halis ayar gümüşten 450 akçe kesilirken, tağşişle birlikte aynı miktarda ki gümüşten 100" 850 akçe kesilmeye başlandı. Böylece bir hamlede akçenin gümüş içeriği yüzde 44 azaltılmış .oluyordu". bkz. Şefket Pamuk, s. 147

2 Selaniki Mustafa Efendi, *Tarih-i Selaniki 1003-1008/1595-1600*, Haz: Mehmet İpşirli, TTK .Yayınları, Ankara 1999, s. 854,855

Yahudi Ester Kira Kadın, Valide Safiye Sultan'ın gözdesi idi. Valide Sultanı gücendirmeden onun öldürülmesi mümkün olamazdı. Bu durumun farkında olan Kaymakam Halil Paşa, sipahilerin tecavüzünden kurtarmak için Yahudi Kira'nın evini bastırıyor, kadını oğulları ile beraber konağına getirtiyordu. Fakat sipahiler galeyan içinde idi. Devlet işlerinin Musevilerin elinde oyuncak olmasını istemiyorlar, II. Selim'den beri saraya hâkim olan Musevi nüfuzunu kırmak istiyorlardı. Sipahiler, kira kadını oğulları ile divanhane merdiveninden çıkarken görmüşler ve sabredemeyerek ellerinde hançerlerle üzerlerine hücum etmişlerdi. Kira ile bir oğlunu orada öldürmüşler diğer oğlunu da Müslüman yapmışlardı. Sipahiler bununla kalmamış; kiranın elini ve kadınlık organını keserek, Ester Kira'ya bağlı devlet ricalinin kapılarına mıhlamışlardı. Bu felaket Valide Safiye Sultan'ı derinden etkilemiş ve kira'nın katli yüzünden Şeyhülislamı ve Kaymakam Halil Paşa'yı teşvik suçuyla itham etmiş ve ikisini de azlettirmiştir. Kira Kadın öldüğünde devlet mirasına el koymuş ve rüşvet çarkının ne denli büyük olduğu anlaşılmıştı. Mücevherler ve akardan başka oldukça büyük hazinesi ortaya çıkmıştı (1008/1600).[219]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 70, 71 2

Ester Kira'nın oldukça trajik şekilde öldürülmesinden sonra hiçbir Yahudi kadını bu denli büyük nüfuz sahibi olma ve büyük servetler edinme teşebbüslerinde bulunmamıştı. Bu korkunç vaka sonrasında tüm Yahudileri ilgilendiren giyim ve kuşam konusunda kısıtlayıcı tedbirler içeren bazı kanunlar çıkarıldı. Bu kanunlara göre; Yahudilerin değerli elbise ve kırmızı şapka giymeleri yasaklanmıştı. Venedik elçileri, Eski ve Yeni Saray'da Yahudi kadınlarının varlığı ile ilgili bir yoğunluktan bahsetmekteydi. Bu kadınlar Kira Kadın vazifelerini yerine getirmişler ancak, korkunç vakadan etkilendiklerinden dolayı, hiç biri Ester Kira gibi faaliyetlerde bulunmak istememişlerdi.[220]

.Aydın, s. 633 2

Rüşvetler Sonucu Çıkan Sipahi İsyanı

Damad ibrahim Paşa'nın ölümü üzerine Safiye Valide Sultan aciz ve hainlik ile tanınan Yemişçi Hasan Paşa'yı sadrazamlığa getirtmişti. Ertesi yılda ibrahim Paşa'nın ölümü ile dul kalan kızı Ayşe Sultan' ı, Yemişçiye vermiş böylece devletin en yüksek siyasi organını kendisine bağlamıştı. Bu sırada Anadolu celali isyanları ile kaynıyordu. Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa, celali taraftarı olan Şeyhülislam Sunullah Efendi'yi görevinden azlettirmişti. Celali isyanları öyle ki, İstanbul 'a dahi sıçramış ve sipahiler, İstanbul'daki yolsuzlukların giderilmesi, bozuk düzenin iyileştirilmesi için 6 Ocak 1603'de İstanbul'da isyan çıkartmışlardı. Hüseyin Halife, Poyraz Osman ve Katip Cezmi adlarındaki subayların teşviki ve kışkırtması ile başlayan sipahi ayaklanması "Yemişçi Hasan Paşa'yı sadrazam olarak istemezük" sesleri arasında daha da büyümüştü. Bu sırada Hasan Paşa peşine Osmanlı Ordusunu takmış Orta Avrupa'da geziyordu. Safiye Sultan ile kızı Ayşe Sultan ise onun koruyuculuğunu üstlenmiş bir şekilde azledilmemesi için padişahı ikna ediyorlardı. Böylece Sultan Mehmet, harp seferinde olan sadrazamın değiştirilmesinin doğru olmayacağını belirterek Yemişçi'yi azletmemişti. Onun yerine ona vekâlet eden ve onun adamı olan Saatçi Hasan Paşa'yı azletmişti. Yerine ona muhalif olan Güzelce Mahmut Paşa'yı

getirdi. Bundan başka isyanın teşvikçisi olan eski Şeyhülislam Sunullah Efendiyi tekrar şeyhülislam yaptı. Ancak bu teşebbüsler isyanı dindirmemiş ve isyancılar padişahtan ayak divanı talep etmişti.[221] İstekleri yerine getirildi ve III. Mehmet bir ayak divanı yaptı. İsyancılar " türlü suiistimallerin başı, izaleleri vacip hainler" dedikleri Kızlarağası Osman Ağa ile Babüssaadeağası Macar Gazanfer Ağa'nın öldürülmelerini istediler. Sultan Mehmet çaresiz annesinin iki sadık ve sır ortağı ve rüşvet elleri biri Macar dönmesi akhadım Gazanfer Ağa diğeri zenci Osman Ağa'yı idam ettirdi.[222]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 71, 72 22

.Koçu, s. 222 22

Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa içinde idam fermanı hazırlanmıştı. Bunu haber alan Yemişçi, sipahilere karşı yeniçerilerin desteğini almıştı. Böylece yeniçerilerden aldığı destekle sipahileri sindirmişti. Artık Yemişçi, Safiye Sultan'ın koruyuculuğunda, padişahın iltifatından mağrur olarak baskısını artırıyordu. Sevmediği kişileri boğduruyor, sadrazamlığa aday olanları ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Sadrazamın baskısı artık çekilmez bir hal almıştı. Ancak Yemişçi'yi hal etmekte kolay bir iş değildi. Çünkü o, Valide Safiye Sultan tarafından desteklenmekte idi. Yemişçi o kadar gururlu ve iktidarından emindi ki kendisini en ziyade destekleyen Raziye Hatunzadelerle bile bozuşmuştu. Yemişçinin düşmanları da bundan istifade ederek Raziye Hatun ile Darüssaade Ağası vasıtasıyla Yemişçiyi makamında tutan Valide Sultan'a zulümlerinden bahsederek Valide Sultan'ın ondan soğumasını sağlamaya çalışıyorlardı. Yemişçinin düşmanları Valide Safiye'nin Yemişçi'den sırt çevirmesini sağlamak için güzel bir iftira bulmuşlardı. "Yemişçinin maksadı Valide Sultan'ı sarayından çıkarmaktır. Bunun içinde bütün yeniçerilerle birleşmiştir." Hatta Safiye Sultan'ı ikna için şahitler getirilmiş yeminler ettirilmişti. Valide Sultan bu sözlere inanmış ve yemişçinin katline onay vermişti. Yemişçi gözden düştüğünü anlamıştı. Yeniçerileri kışkırtması da bu kez işe yaramamıştı ve sadrazamlık mührü kendinden alınarak Yavuz Ali Paşa'ya verilmiş, Yemişçi Hasan Paşa da hadım ağaları ve bostancılar elinde katledilmişti.[223]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 73, 74 [2]

Valide Safiye Sultan Torun Katili Oluyor

Sultan III. Mehmet, çevresinde doğru düzgün insanların olmadığını, dünyanın bozulduğunu ağlayarak dile getiriyor, neden bu şekilde buyurduğu sorulduğunda ise; " Evvela Şeyhülislam olan Bostanzade' ye iltifat ettim. O acele olarak cahil bir kardeşini Rumeli Kazaskeri olarak tayin ettirdi. Bir oğluna da Selanik Kazası'na rica etti. Daha sonra, babamın hocası Mevlana Hoca Sadeddin'e rağbet ettim. Yani din ve devlet için hayırlı olur ümidiyle kendisine güvendim. O hemen genç bir oğlunu Anadolu Kazaskerliğine ve çocuk yaşta bir oğlunu da Edirne Kazası'na uygun görüşle bana arz etti. Böylece hem halk arasında benim adımı kötüye çıkardı ve hem de kendisini ve evladını rüsva etti." sözleri ile cevap veriyordu.[224]

.Çerçi, s. 238 [2]

Sultan III. Mehmet'in bu yakınışları sadece devlet içinde ki adamların gayri ahlaki davranışlarından ibaret değildi, bunun yanında Anadolu'da çıkan büyük Celali isyanları da onu üzmekte ve düşündürmekte idi. Şehzade Mahmut da babasının bu halini gördükçe üzülmüş ve babasına: Hünkârım, niçin üzülürsünüz, kederlenirsiniz, beni celali isyancılarına karşı askerin başına serdar eyle, yüce Allah'ın izni ile ayaklanmaları sona erdireyim, soysuzların kökünü kazıyayım diyerek, babası Sultan Mehmet'den görevin kendisine verilmesini istemişti. Sultan III. Mehmet'de oğluna bu işi nasıl yapacağını sorduğunda, Şehzade Mahmut: Kimi zorbaları kılıçla, kimini tatlı sözlerle, kimini de vaatlerle dize getirebileceğini söylemişti. Şehzade Ahmet (sonra padişah olacak) kardeşi Mahmut'un bu çıkışlarına karşı onu sürekli uyarmıştı. Çünkü Şehzade Ahmet, kardeşi Mahmut'un babasından bu tür isteklerde bulunmasından, Sultanın rahatsız olduğunu ve üzüldüğünü görmüştü. Ancak Ahmet kardeşine söz geçirememişti. Kardeşi hakkında onurlu, çalışkan ve hareketli bir şehzadeydi diye bahseden Şehzade Ahmet, ona sözünü dinletemediği için üzülmüştü.[225]

.Peçevi, s. 264 [2]

Şehzade Mahmut'un bu beklenmedik çıkışı babası Sultan Mehmet'i endişelendirdi. Ondan daha fazla endişelenen ise iktidar hırsı ile dolu olan Valide Safiye Sultan'dı. Torunu Mahmut'un tahta geçmek, annesinin de valide sultanlık makamını ele geçirmek üzere çalıştığını düşünen Valide Safiye Sultan, derhal bir önlem planı hazırlamış ve şehzade ve annesinin padişaha suikastte bulunacağını ve saltanatı ele geçireceklerini yaymıştı. Bunu ispatlayacak sahte delillerde hazırlatan Safiye Valide, oğlunu bir evlat katili yapacak entrikayı kurmuştu. 7 Haziran 1603 tarihinde Şehzade Mahmut boğazına ibrişim kement atılarak boğuldu.[226] Validesi de denize atılmak sureti ile öldürüldü.[227]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 74 22

.Danişmend, s. 220 22

Şehzade Mahmut'un ölümünden Valide Safiye sorumlu tutulmuştu. Halk Şehzadenin acısı ile Valideye nefretler yağdırıyor ve onu suçluyordu. Padişah, milletin ve devletin maceraya atılması yerine oğlunun boğazına kement atılmasını tercih etmişti. Oğlunun masum olduğu düşüncesi vicdanını kemiriyor ve onu derinden yaralıyordu. Oğlunu öldürtmesinin ardından kendiside çok fazla yaşamamış ve bu vicdan azabını yüreği daha fazla kaldırmayarak 21/22 Aralık 1603'de ölmüştü.[228]

.Burak, s. 95 22

Halkın Kadınlara Tepkisi

Valide Safiye Sultan 'ın hükümranlığının yanı sıra diğer harem kadınları da hüküm sürüyordu. Bunlardan en önemlisi olan Canfeda Kadın 1596/1597 (1005) senesinde ölümü ile boşta kalan nüfuzu Raziye Kadın ele geçirmişti. Raziye Kadın hüküm sürmeye başlayınca damadı Mehmet Efendi, Rumeli kazaskerliğine tayin olmuştu. Artık kadınlar saltanatı ile birlikte saraya yakın olanlar da yükseliyordu. Bu durum herkes tarafından bilinmekte idi. Halk saray nüfuzu ile yükselenlerin başına felaket geldikçe seviniyordu. Raziye Kadın'ın vefat etmesi ile damadı Rumeli Kazaskerliği görevinden alındığı ve

yerine Kuş Yahya Efendi getirildiği zaman bu düşüş hicivlerle .alkışlanıyordu

dinlesin nush u pendi cümle enam“
İrtişadır veren cihana zalam
Azl olundukça kaz asker-i rum
Hasıl oldu cihana Behçet-i tam
Saldı damadı raziye karısın
Kuşu kaldırmaya edip ikdam
Girdi çıktı saray-ı amireye
”Dedi hayfa ki sağ olaydı anam

Bu hicivler halkın kadınlar saltanatına ve himayesine ne derece tepkili olduğunu göstermektedir.[229] Nitekim Haremin tek hâkimi olan Safiye Valide Sultan, oğluna uyguladığı tahakküm ve etkisi altına alma politikası ile oldukça fazla nüfuz kazanmış ve Harem-i Hümayun'un rüşvet kapısını sonuna kadar açarak dışarıdan mücevherler, kıymetli ve antika eşyaların kendisine akmasını sağlamıştı. Büyük bir rüşvet batağına saplanan Valide Sultan, 1598'de tamamlanması kendisine nasip olmayacak olan bir camii yaptırmaya kalkışmıştı.[230] Safiye Sultan'ın yaptıracağı cami alanında yani "Emin İskelesi" denilen Eminönü ile Sirkeci arasında Yahudi mahallesi ve sinagog bulunuyordu. Bu caminin yapımı için buraların istimlâk edilmesi gerekiyordu. Böylece bütün bunların iki misli değerleri ile istimlâk edilmesine karar verildi. Ancak Bina-emini tayin edilen Kara Mehmet Ağa bölge halkına zulmedip sekiz ay para vermediği için, mülk sahipleri şikâyet etmişti. İşte bundan dolayı o dönemlerde halk arasında bu yapıya "Zulmiye" denilmişti. Neticede Kara Mehmet Ağa görevinden azledilmiş, herkesin hakkı sahiplerine verilmişti. Bu inşanın ilk mimarı Davut Ağa 1007/1599'da vebadan ölmüştü. Yerine Dalgıç Ahmet Çavuş atanmıştı. Fakat Valide Safiye Sultan'ın 1014/1605'de ölmesi üzerine caminin yapımı durmuştu.[231]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 74, 75 [229]
.Koçu, s. 321 [230]
.Danişmend, s. 185 [231]

Valide Safiye Sultan'ın İktidarının Sonu ve Ölümü

Sarayda III. Mehmet'in hasekisi Handan Sultan'ın sadece ismi vardı. Bütün nüfuz Valide Safiye Sultan'ın elindeydi. Safiye Sultan dış siyasette Venediklileri yani vatandaşlarını himaye ettiği gibi, iç siyasette de mevkiini ve hâkimiyetini güçlendirmekten başka bir şey düşünmemişti. Ancak oğlu III. Mehmet'in bir hastalıktan sonra vefatı Valide Safiye Sultan'ın saltanatına son vermişti. III. Mehmet 'in vefatı ve ardından oğlu I. Ahmet 'in tahta çıkışı en çok Valide Sultan 'ı müteessir etmişti.[232]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 75 [23]

Sultan I. Ahmet kadınların nüfuzundan nefret eden bir mizaca sahipti. Büyük babaannesi Hürrem'in entrikalarını tarih kitaplarında okumuş, babaannesi Valide Safiye'nin entrikalarına ise bizzat şahit olmuştu. Bu sebeple sarayda bir kadın nüfuzu istemeyen Sultan Ahmet, bu yönde ki kararlılığını babaannesi Safiye Sultan'ın Topkapı Sarayı'ndan Eski Saray'a gönderilmesi yönünde emir vermekle göstermişti. Safiye Sultan pek çok entrikalarla dolu olan Topkapı Sarayı hatıralarını 9 Ocak 1604 günü geride bırakarak, cansız, entrikasız, sade olan Beyazıt' daki Eski Saray'a gönderildi. Pek sevdiği iktidarından koparılan Safiye Sultan çok geçmeden 10 Kasım 1605 günü Eski Saray'da öldü. Sultan I. Ahmet'in "şerefiyle mütenâsip şekilde defnedilsin" buyruğu ile Ayasofya Camii avlusunda ki türbeye, sultan III. Murat'ın yanına gömüldü.[233]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 76, 77 [23]

Nurbanu Ve Safiye Sultan'ın Osmanlı Dış Politikasına Etkisi

Türkler de kadın diplomasiye katılabilirdi. Buna yönelik herhangi bir sınırlama ve engelleme görülmemişti. Hükümdarın diğer bir hükümdar ile diplomatik bir ilişki kurmak için hanedan ailesinden bir kadını ve özellikle hükümdarın annesini elçi olarak göndermesi eski bir Türk geleneği idi.

Bunun açık bir örneği; Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Fatih Sultan Mehmet ile anlaşabilmek ve onun doğuya doğru yayılımını durdurabilmek için bir müzakere elçisi olarak annesi Sara Hatun'u göndermesinde ve yine Sultan II. Mehmet'in ölümünden sonra ortaya çıkan Bayezid - Cem saltanat mücadelesinde Cem Sultan, halası Selçuk Hatun'u ağabeyini kendisiyle imparatorluğu bölüşmeye ikna etmek üzere Bayezid'e göndermesinde görülür. İşte bu diplomatik girişimlerde kadınlar da rol oynamış ve siyasi bir takım vazifeler üstenmişti. Ancak 16. yüzyıla kadar saray dışı aktif bir diplomatik faaliyet gösteren gerek şehzadeler gerekse Osmanlı Sarayı kadınları bu dönemden sonra saraya kapanmakla birlikte diplomatik faaliyetlerini mektuplar ve hediyeler vasıtası ile yapmaya başlamışlardı. Ayrıca Avrupa elçilerinin 16. yüzyıldan sonra İstanbul'da daha düzenli bulunmaları ve adeta büyükelçilikler gibi çalışmaları Osmanlı Saray kadınları için diplomatik bir saha yaratıyordu. Bu elçiler vasıtası ile Avrupalı krallar ve kraliçelerle diplomatik ilişkiler kurabilmişlerdi. Osmanlı Saray kadınlarının bu diplomatik faaliyetlerinin en önemli özelliği de yanlı olmasıydı. Kölelikten, cariyeliğe, cariyelikten hanım sultanlığa yükselen Rum, Yahudi, Venedikli vs. Osmanlı nüfuzlu kadınları eski ırkdaşlarının, dindaşlarının lehinde dış politika izleyebilmekteydiler.[234]

.Peırce, s. 291, 292 2

İngiltere İle Olan İlişkileri

yüzyıl boyunca en güçlü Hıristiyan Avrupa Devleti İspanya idi. .16 Osmanlılar ise hepsinden üstte bir imparatorluktu. Bu iki süper güç bu yüzyıl boyunca sürekli çatışma halinde idi. İspanya tahtında Kral II. Felipe vardı. İspanya, İngiltere'yi oldukça zor durumlara düşürüyor ve ülkeyi tehdit altına sokuyordu. Bu nedenle İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth dayanacağı yegâne güç olan Osmanlı İmparatorluğu'na yanaşmaya başlamıştı. Bu sırada Osmanlı tahtında III. Murat vardı. Kraliçe Elizabeth, Osmanlıların gönlünü hoş etmek için elinden geleni yapmaktaydı. Sadece Padişahın değil Padişahın Validesi Nurbanu Sultan'ı ve eşi Safiye Sultan'ında gönlünün hoş

edilmesi gerektiğini biliyordu. Bu nedenle onları hediyelere boğuyor, onlara iltifatlar yağdırıyordu. Osmanlı Padişahının annesini ve eşini kendine çekmeyi başaran İngiltere Kraliçesi, Osmanlı Devleti'nden yardım görüyor ve 1588'de "İspanya Armadası" denilen deniz savaşında İspanya'yı yenmeyi başarıyordu.[235] İngiltere ile ilişkiler en sık Safiye Sultan'ın validelik döneminde yaşanmış ve Safiye ile Elizabeth arasında karşılıklı çıkarlara .dayanan yakın bir dostluk kurulmuştu

Soner Yalçın, " *Bakire Kraliçenin Bekâretini Osmanlı Padişahı Korudu*", Hürriyet Gazetesi, 9 2[235] Aralık 2007, http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/7836090.asp

Safiye Sultan bu nedenle İngiltere için bir takım faaliyetlerde bulunmuştu. Daha 1583'de kurulan İngiliz elçiliğinin kısa sürede başarılar elde etmesinde ve itibarının yükselmesinde Safiye Sultan'ın payı yadsınamayacak kadar büyüktü. İngiliz elçiliği oldukça itibar kazanmıştı.[236] Hoca Sadeddin Efendi'nin teşviki ile III. Mehmet, Almanya' ya karşı harp etme kararını alarak Eğri Seferi'ne çıktığında, III. Mehmet'in yanında İngiltere Kraliçesi Elizabeth' in İstanbul büyükelçisi Sir Edward Burton'un da bulunması bu yüksek itibarı göstermektedir. Çünkü İngiltere de Osmanlı gibi Almanya ve İspanya ile harp halinde bulunuyordu. Kraliçe Elizabeth, dönemin Avrupa'sının en güçlü devleti olan İspanya'nın olası saldırısına karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesini talep etmekte idi. Bu sebeple padişahın bu yönde iknasının Safiye Sultan vasıtası ile olacağını bilen Kraliçe, Safiye Sultan' a mektuplar yazarak ve hediyeler göndererek desteklerini istiyordu. Yabancı devletler ve devlet adamları artık Valide Safiye Sultan'ın onayını almaksızın bir iş yapmanın bir iş yürütmenin mümkün olmadığını bilmekte ve bu sebeple Valide Sultan'ın kabulünü almaya çalışmaktaydılar. Bu ise yalnız pahalı hediyeler ile mümkün olabilirdi. Böylece Safiye Valide Sultan sadece Osmanlı Devlet adamlarını .değil yabancı devlet ve devlet adamlarını da haraca bağlamıştı

.Peırce, s. 299 2[236]

Safiye Sultan'ın İngiltere Kraliçesi Elizabeth ile yazışmaları iki ülke arasında ki ilişkileri kuvvetlendirmek ve iyileştirmek amacını gütmekle beraber, daha çok maddi içeriğe dayanan yazışmalardı. Esasen bu

mektupların yazılış amaçları Kraliçe tarafından gönderilen hediyelere teşekkür etmek ve Kraliçeye gönderilecek hediyeleri ona bildirmekti. Hediye alışverişine dayanan bu tür bir diplomasi faaliyetleri, hiç de küçümsenmeyecek siyasi öneme sahipti. Bu hediyelerle hükümdarlığın ihtişamı ve büyüklüğü sergilenebilmekte ve karşılığında gönderilen hediyelerin büyüklüğü imparatorluğa yaraşır hediyeler olmasına dikkat edilmekteydi. Aksi durumda hediyelerin zamanlaması ve kalitesi diplomatik sorunlara yol açabilirdi ki, bunun örneği İngiltere Kraliçesi'nin padişahın cülusu şerefine vereceği hediyelerin III. Mehmet ve validesi Safiye Sultan'a yollanmasındaki dört yıllık bir gecikmenin İstanbul'daki İngiliz elçiliği için sıkıntı yaratmasıyla yaşanmıştı. Safiye Sultan, Kraliçeye mektuplarında kendisinin sultan ile kendisi arasında bir aracı olmak istediğini belirtir. Böylece Safiye Sultan, Elizabeth'in Osmanlı Sarayı'ndaki sesi olmak istemektedir. Elizabeth' de mektubunda Safiye'den iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin devam ettirilmesi için destek vermesini talep etmektedir. Safiye Sultan'da bu mektuplara cevaben şunları demişti: " Mektubunuzu aldım… Allah'ın izniyle yazdıklarınıza uygun şekilde harekete geçeceğim… Oğlum padişaha sürekli anlaşmaya göre hareket etmesini nasihat ediyorum… Allah'ın izniyle dostluğumuz hiç ölmez. Bana bir araba yollamışsınız, bu bana takdim edildi. Memnuniyetle kabul ediyorum. Bende size bir elbise, bir kuşak, iki büyük sim işlemeli hamam havlusu... İncili taç yolluyorum. Size layık olmayan bu hediyelerin kusuruna bakmayın".[237]

.Peırce, s. 303-305 2[

Fransa İle Olan İlişkileri

Fransa ile olan kadınların dış politika ilişkileri genelde Fransa Ana Kraliçesi Catherine de Medicis ile olan yazışmaları kapsamaktaydı. Nurbanu Sultan'ın, Fransa Kralı III. Henri'nin Annesi ve vasisi Kraliçe Catherine de Medicis ile karşılıklı yazışmalarının amacı Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa Devleti arasında iyi ilişkiler oluşturmaktı. Nurbanu Sultan, Catherine'i iki ülke arasında ki ilişkileri güçlü hale getirmek amacı ile İstanbul'a bir elçi

yollamaya davet etmişti. Nurbanu'nun bu teşebbüsü göstermektedir ki, Osmanlı gibi yüksek bir imparatorluğun çokta fazla önemsemediği devletle ilişki kurma görevi büyük ölçüde Valide Sultan'a verilmişti. Catherine, Nurbanu'ya bir mektup yazmıştı. Bu mektubun içeriğini büyük ölçüde iyi ilişkilerin sürdürülmesi ve Fransa'ya ilk olarak 1536'da verilen kapitülasyonların tekrar yenilenmesi için Nurbanu'dan yardım isteği oluşturmaktaydı. " Kralın Ana Kraliçesinden Büyük Senyörün Anne Sultanına" diye başlayan Catherine'nin mektubunda şunlar yazmaktaydı: Çok mükemmel padişahın anne sultanı, iki hükümdarlık arasında iyi ilişkilerin devam ettirilmesi konusunda sizinde aynı düşünceleri taşıdığınızı biliyor ve bu konuda yardımınızı bekliyoruz. Ayrıca daha önceleri Osmanlı ile Fransa arasında yapılmış olan ve iki ülke arasında ki ticareti güvenli hale getiren kapitülasyon anlaşmasının acilen yenilenmesi için olabildiği kadar yardımcı olmanızı rica ediyoruz[238] demişti. Bu mektup Fransa Ana Kraliçesi'nin, Valide Nurbanu Sultan'ın padişah olan oğlu üzerindeki tahakkümünden yararlanmak istediğini göstermektedir. Fransa Kraliçesi sadece Nurbanu Valide Sultan'a değil, zaman zaman Safiye Haseki Sultan'a .da mektup yazıyor ve ondan yardım talep ediyordu

.Peırce, s. 302,303 23

Yine Fransa Kraliçesi Catherine de Medicis, Safiye Sultan'a mektup göndererek, ondan III. Murat'ın Osmanlı Donanması'nı, İspanya Kralı II. Filipe ile savaşan Fransa Donanması'nın yardımına yollamasını istedi. Safiye Sultan'ın sırdaşı Yahudi Kira, Catherine de Medicis'in bu mektuplarından birini eline geçirmiş ve Venedik elçisine iletmişti.[239] Böylece dış diplomaside Yahudi kadınların rolünün ne denli önemli olduğu da görülmüştü. Hatta 1584'de Fransa Ana Kraliçesi Catherine de Medicis, Valide Nurbanu ve Safiye Haseki'ye mektup ve hediyeler gönderdiği sırada Valide Nurbanu Sultan ölmüştü. Ester Kira vakit kaybetmeden araya girerek hediyelerin hepsinin Safiye Sultan'a sunulmasını sağlamıştı. Böylece .Fransa'yı bu çelişkili durumdan kurtarmıştı

.Lamartine, s. 542 23

Ayrıca Safiye Sultan, validelik döneminde Fransız elçiliği ile olan ilişkilerini kayınvalidesi dönemindeki gibi iyi tutamamış ve Fransız elçisine sempati duymamıştı. Bu sebeple Ester Kira yine araya girmiş ve Fransız elçiliği ile yeni dostluk ilişkileri kurulmuştu.[240]

.Aydın, s. 628, 629 24

Üç Devlet – Üç Kadın – Üç Halk

İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth, Fransa Ana Kraliçesi Catherine de Medicis, Osmanlı İmparatoru'nun Validesi Safiye Sultan ve bunların tahakkümünde ki üç farklı halk: İngilizler, Fransızlar, Osmanlılar. İşte 16. yüzyılda garip bir tesadüf olsa gerek üç devletin başında da, yönetiminde de üç farklı kadın bulunmakta idi. Bunlar belki farklı ülkelerin, farklı kültürlerin kadınları ya da kadın yöneticileri idi. Ancak ortak yanları da vardı: Üçü de iktidarı seviyordu, üçünün de içerisinde tutkulu bir iktidar .hırsı yatıyordu, üçünün de otoritesi ve gücü tartışılamayacak boyutta idi

İngiltere; İngiliz Kraliçesi I. Elizabeth'in tahakkümünde, Fransa; Ana Kraliçe Catherine de Medicis'in egemenliğinde, Osmanlı gibi dönemin muhteşem imparatorluğu Valide Safiye Sultan'ın hükümranlığı ile .yönetiliyordu

Bu üç kadından I. Elizabeth iradesinin yarattığı zulümle, Catherine de Medicis din maskesi altında sarayda yürüttüğü kanlı entrikalarla, Valide Safiye Sultan ise, Harem üzerinde kurduğu büyük otorite ve güçlü siyasi ihtirası ile tanınmıştı. Hepsinin kendilerini güçlü kılan politikaları vardı. Elizabeth siyaseti, Catherine de Medicis mezhebi, Safiye Valide'de annelik duygusunu kullanmıştı. Yani birincisi bir kraliçe, ikincisi bir ihtiras sahibi, üçüncüsü ise bir anne idi. Hiç biri düşmanlarına acımamıştır. Elizabeth taraftarları ile Kraliçenin kafasını kestirmiş, Catherine de Medicis mezhep taraftarlarını saf dışı etmek için milletinin bir bölümünün öldürülmesi olayına karışmış, Safiye Valide'de tahtı herhangi bir rakipten korumak amacı ile Padişah III. Mehmet'e on dokuz erkek kardeşini ve oğlu Mahmut'u

boğdurtmuştu. [241] 16. yüzyıl adeta dünyada bir “Kadınlar İmparatorluğu” .dönemiydi

Lamartine, s. 570 24

Venedik İle Olan İlişkileri

Nurbanu Sultan’ın ileri gelen Venedikli bir ailenin gayri meşru kızı olduğunu belirten ve Osmanlı Kaptan-ı Deryası Hayrettin Paşa tarafından 1537’de esir edildiğini öne süren Peırce, Nurbanu Sultan’ın asıl vatanın Venedik olduğunu ve bu sebeple de dış diplomaside Venedik Cumhuriyeti’nin çıkarları doğrultusunda hareket ettiği görüşünü öne sürmektedir. Ona göre: Venedik Cumhuriyeti için yararlılıklar göstermiş olan Nurbanu Sultan’a, Venedik Senatosu 2 bin Venedik altını değerinde bir hediye yollamayı kararlaştırmıştı. Valide Sultan’ın ölmeden önce anavatanına yaptığı en büyük iyilik Venedik’e bağlı Girit Adası’na yapılması düşünülen Osmanlı işgalini önlemekti. Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa’nın Girit’i işgal planını öğrenen Nurbanu Sultan, ona hiçbir koşul altında Venedik’e savaş açılmaması konusunda uyardı. Kaptan-ı Derya’da böylece bu plandan vazgeçmek zorunda kaldı. Valide Nurbanu Sultan’ın Venedik’e karşı yararlılık göstermiş olduğu doğru olması yüksek bir ihtimaldir. Ancak Nurbanu’nun Venedikli olmadığı ve Yahudi asıllı olduğu daha önce belirtilmiş ve Osmanlı ülkesinde Yahudi dindaş ve millettaşlarını koruduğu ve kolladığı anlatılmıştı. Nurbanu Sultan diğer devletlerle olduğu gibi Venediklilerle de mektuplaşmıştı. Nurbanu Sultan’ın Venediklilerle olan mektuplaşmaları sınırlı içeriğe sahiptir. Genelde içerik; gönderilen hediyelerin alındığının bildirilmesi, dukaya ya da İstanbul’daki elçiye gönderilmekte olan hediyelerin duyurulması ve Valide Sultan tarafından tavsiye edilen kişilere ayrıcalıklı davranılmasına ilişkin isteklerlerden oluşmaktadır. Nurbanu’nun Venedikliler’den yapılmasını istediği işler oluyordu. Bunlar, Saray-ı Hümayunda görevli Samuel Sevi adında bir doktorun ve diğer bazı Yahudi tebaasının bir Venedik kalyonunda kaybettikleri mallar için kendilerine tazminat ödenmesini içeriyordu. Ayrıca kişisel aracısı Ester Kira namına da oğlu Salomon’ un Venedik’de lotarya

usulüyle bazı mücevherler satmasına izin verilmesini istemişti.[242] Nurbanu Sultan'ın Venedikliler ile olan ilişkileri bu şekilde sınırlı olmuştur. Asıl sıkı ilişkiler ise Venedikli asil bir ailenin kızı olan ve sonra Osmanlı Haremi'ne alınıp burada yüksek bir nüfuz elde eden Safiye Sultan döneminde gerçekleşmişti. İlk Venedik – Safiye ilişkisi Safiye Sultan'ın hasekilik dönemine rastlamaktadır. Safiye Haseki'nin nüfuzu ve otoritesi kocası III. Murat'ın padişahlığı sırasında iyice artmış ve devlet işlerine müdahale eder duruma gelmişti. Devletin dış politikasında da kendini gösteren Safiye Haseki Sultan, eski vatanı olan Venedik'in adeta koruyuculuğunu üstlenmişti. 1585 yılında Cicogna, Venedik Doçu (Cumhurbaşkanı) seçilmişti. Onun akıllı idaresi altında ve Safiye Haseki'nin muhafazasıyla Venedik ile Osmanlı Devleti barış içerisinde yaşamıştı. Ancak 1589'da gerçekleşen Venedik korsanlık olayı bu iki devlet arasında gerilim yaratmış ve iki devleti savaşın eşiğine getirmişti.[243]

.Peırce, 296, 297, 302 24

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 55 24

Bu olay şu şekilde cereyan etmişti: O dönemde Trablus'ta Ramazan Paşa yeniçeri isyanı sonucu öldürülmüştü. Bunun üzerine Ramazan Paşa'nın karısı; hazinesi, esirleri ve kırk kadar cariye ile birlikte İstanbul'a doğru yola çıkmıştı. Kefelonya'ya gelince Venedikli korsanların saldırısına uğramış ve tecavüze maruz kalmıştı. Korsanlar ellerine geçirdikleri cariyelerin ırz ve namuslarına saldırmışlar, öldürerek denize atmışlardı. Bu vahşet İstanbul'da duyulur duyulmaz büyük bir etki yaratmış, Venedik ülkesine düşmanlık hissi uyandırmıştı. İşte bu sırada Safiye Sultan devreye girmiş ve hem İstanbul'a gönderilen Venedikli sefirin hapse atılmasına hem de Venedikliler'e savaş ilan edilmesine engel olmuştu. Ancak yine durumun cezasız kalmaması için çabalamış, tehdit ve şikâyet içeren fermanı Hasan Çavuşla Venedik'e göndermişti. Onun bu hareketi Venediklilerce dikkate alınmıştı.[244] Venedik Senatosu bu tehditler karşısında oldukça korkmuş ve korsanlık olayına karışan başta Amiral Emmo olmak üzere tüm denizcileri Hasan Çavuş'un gözleri önünde idam ettirmişti. Reisliğini Emmo' nun yaptığı Venedik korsanlarının ele geçirdiği sekiz yüz bin altın ile dört yüz köle (Amiral

Emmo Osmanlı gemisinde ele geçirdiği dört yüz köleyi satmış ya da öldürmüş olduğundan başka köleler bulunmuştu) Osmanlı Devleti'ne iade edilmişti. Böylece Safiye Sultan, Venedik lehine çalışmış ve Venedik için Girit'in kaybıyla sonuçlanabilecek bir Osmanlı – Venedik savaşının çıkmasını önlemişti (1589).[245]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 61, 62 24

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan* s.57 24

Venedik elçileri de Safiye Sultan'ın politik nüfuzundan yararlanma eğiliminde bulunmuşlardı. Venedik elçisi Morosini, Safiye Sultan'ın 1585'de daha haseki statüsünde iken dahi Venedik çıkarlarını koruduğu yönünde bilgiler vermektedir. 1588'de Venedik elçisi Moro, Safiye Sultan'dan; Venedik Cumhuriyeti'nin İngiltere'ye karşı bir saldırıyı desteklemek üzere İspanya Kralına kalyonlar yollamadığını böyle bir bilginin kesinlikle yanlış olduğunu Sultan Murat'a anlatmasını istemişti. 1592'de yine Venedik elçisi Bernardo, Venediklilerin tahıl ticaretini elde etmesinde Safiye Sultan'ın yardımcı olduğunu bildirerek onunla ilişkiler hakkında şunları söylemişti: "Ona zaman zaman kendisinde şükran duyguları uyandıracak hoş bir şey sunarak onun iyi niyetini elde tutmayı akıllıca buluyorum".[246]

.Peırce, s. 297, 298 24

Yine Safiye Sultan'ın hasekilik döneminde Venedik ile Osmanlı arasında ki ilişki oldukça gerginleşmiş ve hatta Osmanlı Devleti, Venedik'e savaş açacak duruma gelmişti. İki ülke arasında ki bu gerginliğe neden olan olay ise Uskok hadisesi idi. Uskoklar, Kanuni döneminde kaçaklardan ve çeşitli kavimlerden oluşmasına rağmen, Dalmaçya Sahili'ndeyken Kilis Kalesi'ni ele geçirmişlerdi. Burada güçlerini arttırdıktan sonra Avusturya'nın himayesine güvenerek Osmanlı ve Venedik sınırlarına saldırılarda bulunmaya başlamışlardı. III. Murat, Uskok saldırılarından sıkılmış ve Avusturya ile Venedik hükümetlerine şikâyetlerini iletmişti. Ancak bu şikâyetlerin sonuçsuz kalmasına sinirlenen III. Murat harbe karar vermişti. Venedik hükümeti ise Osmanlı Devleti ile savaşmamak için sefirlerini devreye sokmuş ve bu sefirler vasıtasıyla Safiye Sultan'ın Venedik lehine müdahale etmesini sağlamaya çalışmışlardı. Safiye Sultan 'a mektuplar,

hediyeler gönderilmiş Safiye Sultan'da teşekkürlerini iletmişti. Safiye Sultan bu hadisede de hâkimiyetinin gücünü göstermiş ve Venedik'i koruyarak sadece Avusturya'ya karşı savaş ilan edilmesine muvaffak olmuştu [(999)1591].[247] Böylece Safiye Sultan asıl vatanını daima himaye etmiş .ancak bu himayesi bile menfaate dayanan bir koruyuculuğa dönüşmüştü

.Altınay, *Kadınlar*… s. 62 24

Kadınların Dış Politikaya Karışma Nedenleri

Kadın Sultanların dış diplomasi faaliyetleri büyük ölçüde III. Murat ile III. Mehmet'in saltanat dönemlerinde yoğunlaşmıştı. Bu dönemde bu diplomatik girişimlerde kadınların aktif olması bazı özelliklerin sonucu idi. Birincil özellik olarak; bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa Devletleri arasında yoğun diplomatik ilişkilerin başlaması. İkincil özellik; Avrupa hanedanlarında güçlü kadınların bulunması (Fransa Ana Kraliçesi Catherine de Medicis, İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth) ve üçüncül özellik ise; Nurbanu ve Safiye Sultan'ın dış politikada etkin olmalarına izin veren muazzam nüfuzları gösterilebilmektedir.[248]

.Peırce, s. 296 24

Altıncı Bölüm - SULTAN I. AHMET, I. MUSTAFA VE II. OSMAN DÖNEMLERİ KADINLAR SALTANATI

Sultan I. Ahmet'in Tahta Çıkışı

Sultan I. Ahmet tahta oturduğunda hala kardeşi Şehzade Mahmut'un acısını yüreğinde hissediyordu. Beraber büyümüşlerdi, birbirlerine can yoldaşı olmuşlardı. Ancak kardeşinin aşırı devletçi tutumu ve isyanları bastırma, memleketi kurtarma hayalleri yanlış anlaşılmış ve babası Sultan III. Mehmet ve babaannesi Valide Safiye Sultan'ın merhametsiz tutumuyla boğdurulmuştu. Şimdi babası III. Mehmet ölmüş kendi tahta oturmuştu (Aralık 1604). Ancak, olaylar hala daha zihninde canlı duruyordu. O günden sonra kana ve ölüme karşı nefreti çoğalmıştı. Saltanatı sırasında Mustafa isminde bir kardeşi daha vardı. Sultan Ahmet'in geleneklere göre ve atası Fatih Sultan Mehmet'in kanunu ve devletin bekası için kardeş katli caizdir kuralını uygulaması gerekiyordu.[249] Zira Halk, Sultan III. Murat'ın beş, Sultan III. Mehmet'in on dokuz şehzadeyi tahta çıktıkları gün öldürttüğünü görmüş ve buna istemeden de olsa alışmıştı. Sultan Mehmet'i kabrine bırakan topluluk bir müddet dağılmamış ve Şehzade I. Mustafa'nın cenazesi için haberci beklemişlerdi. Ancak haber bir türlü gelmemiş bu duruma hayret edilmişti. Onlar Sultan I. Ahmet'in tahta çıkar çıkmaz kardeşini öldürteceğini sanıyorlardı. Çünkü onun babası ve dedesi bunu uygulamış ve birçok şehzadenin canına kıymıştı. Ancak Sultan Ahmet, beklentileri boşa çıkardı ve kardeşini öldürtmeyerek daha tahta çıkar çıkmaz halkın sempatisini kazanmış oldu.[250]

.Burak, s. 101 24

.Koçu, s. 227 25

Gerçekte ise I. Ahmet'in kardeşi Mustafa'nın hayatını bağışlamasının altında yatan başka nedenler vardı. I. Ahmet tahta çıktığında kendisi on üç, kardeşi Mustafa ise dokuz yaşında idi. İdam edilmemesinin nedeni olarak genelde akli dengesizliği yüzünden Sultan Ahmet için bir tehlike oluşturamayacağı ve bu rahatsızlığı yüzünden tahta geçemeyeceği gösterilir. Ancak, Sultan I. Ahmet ‘in ölümünden sonra Şehzade Mustafa‘nın tahta geçirilmesi böyle bir sorunun olmadığını ve asıl sebebin ise hanedanın devamını henüz çocuk yapma yeteneği sınanmamış olan tek bir erkek çocuğa (Sultan Ahmet'e) bağlamanın oluşturabileceği riske girilmek istenmemesi olarak gösterilebilir. Buna rağmen Sultan Ahmet kardeşinin

hayatta kalmasını tam anlamıyla kabul etmiş değildi ve kardeşini birçok kez öldürme planları tasarlamıştı. Peırce'ın Venedik elçisi Simon Contarini'nin 1612 deki raporundan aktardığına göre, Sultan Ahmet'in, kardeşi Mustafa'nın öldürülmesi için emirler verdiğini ancak, birinde kardeşinin şiddetli karın sancısı çekmesi, diğerinde ise büyük fırtınaların patlaması .üzerine bundan vazgeçtiğini belirtmektedir

Sultan I. Ahmet'in Kadın Nüfuzuna Yönelik Faaliyetleri

I. Ahmet'in annesi Handan Sultan, III. Mehmet'in gözde kadını olmasına rağmen Valide Safiye Sultan'ın müdahaleleri ile geri planda kalmıştı. 1603'ün Aralık ayında kocası Sultan III. Mehmet'in ölümü, ardından oğlu I. Ahmet'in tahta geçmesi ve Safiye'nin kendisini gölgede bırakan hâkimiyetinin sona ermesi onun istikbalinin artık parlayacağına dair sonuçlardı.[251]Ancak tam valide sultanlık makamı gibi yüksek bir mevkie erişmişken kocası III. Mehmet'in ölümünden iki sene sonra yani 1605'de ölmüş ve Ayasofya'daki eşinin türbesine gömülmüştü.[252] Böylece valideliği .oldukça kısa sürmüştü

.Tektaş, Harem… s. 179 25

.Uluçay, , *Padişahların Kadınları…* s.47 25

I. Ahmet babası ve dedesi gibi iradesiz değildi ve sarayda bir kadın nüfuzuna tahammül etmek istememişti. Bunun ilk örneğini babaannesi Safiye Sultan'ı Topkapı Sarayı'ndan Eski Saray'a göndermekle göstermişti. Böylece Safiye Sultan pek sevdiği iktidarından koparılmış ve çok geçmeden 10 Kasım 1605 günü Eski Saray'da ölmüştü.[253] Daha 14 yaşında tahta geçen Sultan I. Ahmet 'in bu siyaseti kendi zekâsıyla takip ettiği düşünülemezdi. Bu siyasetin arkasında kadınların nüfuzundan rahatsız olanlar, Raziye kadınların tahakkümünü çekemeyenler vardı. Bunlar padişaha sürekli telkinlerde bulunuyorlardı. Bu telkinlerin en önemli sonuçlarından biride İstanbul'da büyük bir nüfuz kazanmış olan Raziye Kadın 'ın oğlu Mustafa Paşa'nın Şam'a gönderilmesidir. I. Ahmet'in kadınlara yönelik bu yönde faaliyetleri olsa da hasekilerinden olan ve

kendisini etkileyen Kösem Mahpeyker Sultan'ın Osmanlı Haremi'ne girmesi ile yine kadınlar arası kıskançlık mücadelesi baş gösterecekti.[254]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan* s. 76, 77 25

.Altınay, *Kadınlar*… s. 75 25

Sultan I. Ahmet'in Kadınları

Hatice Mahfiruz Sultan

Mahfiruz Sultan, I. Ahmet' in ilk hasekisidir. I. Ahmet'in Mahfiruz Sultan'dan Şehzade Genç Osman (1604), Mehmet (1605), Süleyman (1611), Bayezid (1612) ve Hüseyin (1613) adlarında şehzadeleri dünyaya gelmişti. Mahfiruz Sultan'ın hayatı harem dairesinde Kösem Mahpeyker'in ortaya çıkıp da I. Ahmet'i etkisine alması ve Şehzade IV. Murat'ı doğurmasına kadar refah içinde geçmişti. Ancak bu dönemden sonra, iki kadın arasında kıyasıya rekabet başlayacak ve bu durum Sultan Ahmet'in 1617'de ölümüne kadar sürecekti.[255] Mahfiruz Sultan güzeldi. Ancak güzelliğini, diğer hasekiler gibi nüfuz kazanmak ve padişahı etkisi altına almak için kullanmadı. Onun bu geri planda kalma mizacı Kösem Mahpeyker'in işine yaradı ve Kösem, I. Ahmet'in ikinci hasekisi olmasına rağmen bir Hürrem misali onu etkisi altına almayı başardı.[256]

.Uluçay, , *Padişahların Kadınları*… s. 47, 48 25

.Tektaş, *Harem*… s. 184 25

Kösem Mahpeyker Sultan

Kösem Sultan bir Rum rahibinin kızı idi. İsmi Anastasya'ydı ancak, ona Nasya derlerdi. Nasya küçük yaşta babasını kaybetmiş ve öksüz kalmıştı. Bosna Beylerbeyi'nin bir şekilde eline geçmiş ve Beylerbeyi ise onu Darüssaade Ağasına hediye olarak vermiş ve nihayet oda onu I. Ahmet'in haremine sokmuştu. Saraya geldiğinde 15 yaşlarında idi. Güzel, tatlı bir yüze sahip, düzgün fizikli ve gururlu bir yapıya sahipti. Harem dairesine alındıktan sonra Türk – İslam gelenek ve göreneklerine ve Osmanlı Devlet adabına göre yetiştirilmiş ve gerçek adı olan Anastasya ismi yerine

kendisine Mahpeyker adı verildi. Yani Rum kızı Nasya, Osmanlı Haremi'ne girdikten sonra Türk ve Müslüman Mahpeyker oldu.[257]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 76 [25]

Mahpeyker, daha genç kızlığında istikbalini düşünmüş olacak ki, hareme alındığı ilk günden beri dikkatli, itaatli, akıllı bir kız imajı çizmiş ve haremin kalfa ve usta denilen tecrübeli, kıdemli cariyeleri tarafından beğenilmişti. Beğendikleri bu cariyeyi en iyi şekilde yetiştirmeye karar veren sarayın kıdemli cariyeleri onu padişah için hazırlanan has cariyeler sınıfına almıştı. Handan Valide Sultan'ın da olurunu alan harem dairesi içerisinde yönetici eliti oluşturan "hazinedar" denilen ve haremde beylerbeyi ve hatta vezir derecesindeki tecrübeli kadınlar, zekâsına, bilgi ve becerilerine, güzelliğine ve hünerlerine güvendikleri Mahpeyker'i genç padişaha eş olarak sunmuşlardı.[258] Mahpeyker Sultan güzelden ziyade ince, zarif, nezaket kurallarını bilen ve kendini sevdiren bir kadın olarak tanınmıştı. Kendini sevdirme özelliğinden olsa gerek ki, Sultan I. Ahmet' in kalbini çalmayı başarmış ve onu etkilemişti. Sultan Ahmet'de kendisini etkileyen bu hasekisine Kösem lakabını vermişti.[259] Kösem adı: Dövüştürülmeye alıştırılmış iri koç veya teke. Sürünün önünde giderek kılavuzluk eden koç, sürü kılavuzu. Yol gösterici, kılavuz, cesur, atak, serbest manalarını taşımaktadır. Sultan Ahmet, bu manaları taşıyan ve haremde en önde giden, harem kadınlarını peşinde sürükleyen, cesaretli, atak bir kadın olarak Hasekisi Mahpeyker'e bu ismi vermişti. Bundan sonraki süreçte ondan Kösem Sultan olarak bahsedilir. Sultan Ahmet, hasekisine öyle bir lakap vermişti ki, Mahpeyker'in içinde ki öbür kadını dışarı çıkaracaktı. Saltanat hırsı ve ihtirası ile yanan bir kadına öncü lakabını vermek, onun yolunu açmak, onun yaptıklarını meşrulaştırmak demekti. Kösem Sultan tabi ki bu ismi layığı ile taşıyacak ve bu adın anlamlarını boşa çıkartmayacaktı.[260]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan* s. 80, 82 [25]

.Uluçay, , *Padişahların Kadınları*… s. 48 [25]

.Burak, s. 105 [26]

Peırce'ın aktarmasına göre, Venedik elçisi Simon Contarini 1612 'de Kösem Sultan'ı: Güzel, kurnaz ve pek çok yetenekleri olan ve padişahın çok

sevdiği ve devamlı yanında görmek istediği gözdesi olarak tanımlar. Yine bir Venedik elçisi olan 1616 'da Cristoforo Valier, Kösem Sultan hakkında; padişahın en yakını ve çok sevdiği hasekisi olmasına rağmen akıllıca davranarak padişahla devlet meseleleri üzerine çok sık konuşmayan ve bu konuda ihtiyatlı davranan bir kadın sultan olarak bahseder. Kösem 'in bu ihtiyatlı tutumu, Sultan Ahmet 'in hâkimiyetine bir kadın müdahalesi istememesi ve eğer kendisinin böyle bir müdahalede bulunursa padişahın hoşnutsuzluğuna neden olacağını düşünmesinden kaynaklanmıştı.[261]Ancak yine de Kösem Sultan iktidar hırsından vazgeçmeyecek ve bu arzusunu gerçekleştirmek için çalışacaktı. Bunun içinde kendisine Safiye Sultan'ı .örnek almıştı

.Peırce, s. 141 2(

Safiye Sultan hareme girdiği ilk günden beri kayınvalidesinin kayınvalidesi Hürrem Sultan'ı araştırmaya, onun hakkında bilgiler edinmeye başlamıştı. Hatta onu kendine örnek dahi almış, onun izinden giderek entrikalarla dolu bir hayat sürmüştü. Şimdi Safiye Sultan örnek almayacak, örnek alınacaktı. Mehpeyker Sultan' da hareme girdiği ilk günden beri Safiye Valide'nin davranışlarını ve hareketlerini takip etmiş, görebildiği ölçüde onu incelemişti. Safiye Sultan'ın büyük nüfuzu, dokunulmaz iktidarı, muhteşem serveti Mahpeyker'i büyülemişti. Kararını verdi: Oda kayınvalidesinin kayınvalidesi yani Safiye Valide Sultan gibi olacaktı. Safiye Sultan'da kayınvalidesinin kayınvalidesi Hürrem'i örnek almamışmıydı? Safiye Sultan, Hürrem'i görme şansını bulamamış sadece tarih kitaplarından onu tanıyabilmişti. Ancak, Mahpeyker Kösem Sultan'ın, Safiye Valideyi yakından görebilme ve onu inceleyebilme şansı vardı. Oda Safiye Valide Sultan gibi haremde çok çalışacak, kocasının biricik gözdesi olmak için çaba gösterecek ve bu amacına ulaşıncaya kadar gaflet uykusuna dalmayacaktı.[262]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan* s. 81, 82 2(

Kösem Sultan kocası Sultan Ahmet'in gönlünü çalmayı başarmış ve I. Ahmet onun bu taze güzelliğinden oldukça etkilenmişti. Ancak Kösem Sultan'ın bu öne çıkışı diğer kadınların başta Mahfiruz Sultan olmak üzere

onu kıskanmasına yol açtı. Fakat diğer kadınlar Kösem Sultan'ın güzelliğinin, zarafetinin ve zekâsının önüne geçemiyorlar ve ona üstünlük kuramıyorlardı. I. Ahmet, Kösem'in güzelliği ve zarafeti karşısında onu mücevherlere, yakutlara boğuyordu.[263]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 76, 77 2(

Kösem Sultan şehzade dünyaya getirme peşinde

Osmanlı haremine giren ve padişahın eşi olarak seçilen cariyelerin en büyük arzusu ve isteği kuşkusuz bir şehzade doğurmak ve kocasının gözdesi olmak, sarayda önemli bir yer teşkil etmekti. Mahpeyker Sultan' da biliyordu ki, Sultan Ahmet'in ilgisini ve bağlılığını sadece güzellik ile çekemezdi. Onun gözdesi olmak için mutlaka şehzade dünyaya getirmeliydi. Nitekim de hamile kaldı. Ancak bu seferde ilk şehzadeyi kendisi doğurmak istedi. Fakat bu mümkün değildi. Sultan Ahmet'in bir diğer hasekisi Mahfiruz Sultan 3 Kasım 1604 günü Şehzade Osman'ı doğurdu ve ilk şehzadeyi dünyaya getirme şerefine o nail oldu. Mahpeyker örnek aldığı Safiye Sultan gibi ilk şehzadeyi doğurma ve buna bağlı olarak kendi oğlunu veliaht yapma şerefine erişemese de önünde bir başka örnek duruyordu: Hürrem Sultan. Oda Hürrem Sultan gibi kendi oğlunu çeşitli oyunlar ve entrikalarla tahta geçirebilirdi. Bu düşünce onu karamsarlıktan uzaklaştırdı ve daha fazla mücadeleye sevk etti. Mahpeyker'in tüm hırs ve ihtirasına rağmen Allah'ın takdiri ilahisi tecelli etmiş ve üst üste iki kız dünyaya getirmişti. Ancak sabırlıydı, Sultan Ahmet henüz gençti önünde uzun seneler vardı. Sabrının mükâfatını alan Mahpeyker Sultan ilk şehzadesi Murat'ı 27 Temmuz 1612'de doğurdu. Bu seferde tek şehzade ile yetinmek istemeyen Mahpeyker Sultan, Şehzade Murat'dan bir yıl sonra Şehzade Kasım'ı iki yıl sonrada Şehzade İbrahim'i doğurdu. Belki ilk şehzadeyi dünyaya getirme şerefine nail olamamıştı ama üç şehzade ve iki sultan kızı dünyaya getirerek Sultan Ahmet'in en çok çocuklu hasekisi olma özelliğini kazanmıştı.[264]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan* s. 83, 86 2(

Böylece artık o üç şehzade annesi bir kadın idi. Bu durum ona tabi ki bazı avantajlar sağlayacaktı. Kösem Sultan, bunun bilincinde bir Haseki'ydi ve ilk işi de bu ayrıcalığını kullanmak olmuştu. Sarayda bir Osmanlı hanedanından biri gibi dolaşmaya, hareket etmeye başlamıştı. Üzerine vazife olmayan işlere karışıyor ve yetkilerini olabildiğince arttırmaya çalışıyordu. Sultan Ahmet, kadın saltanatından haz etmeyen bir padişahtı. Bu sebeple de hasekisi Kösem'e otoriter bir tutum sergilemek zorunda kaldı. Kösem Sultan ise kocasının mizacını öğrenmiş ve ona göre hareket eder hale gelmişti. Padişahı kızdıracak müdahalelere girişmemiş, ölçüyü bilmiş ve kocasının gerisinde kalmayı siyaseten uygun görmüştü. Artık o siyaseti bilen bir Kadın Sultan'dı.[265]

.Burak, s. 108 2(

Sultan I. Ahmet'in Ölümü

Kösem Sultan saltanat hırsı ile sarayda hâkimiyeti elde etmek için faaliyetlerde bulunmuş ve kızını Nasuh Paşa'ya nikâhlamış ve onu sadrazamlığa getirmek istemişti. Ancak Nasuh Paşa'nın ölümü onun bu hamlesini boşa çıkartmıştı. Ayrıca Şehzade Mustafa'nın Abaza Validesi ile birlik olmuş ve Şehzade II. Osman'ın annesi Mahfiruz'a üstün gelmeye çalışmışlardı. Ancak yinede Sultan I. Ahmet zayıf kişiliğine rağmen hâkimiyeti sırasında sarayda kadın nüfuzuna izin vermemişti. O mide hastalığından 28 yaşında öldüğünde güçlü bir Kösem Mahpeyker ve Mahfiruz nüfuzu yoktu. Sultan Ahmet bu güçlü hâkimiyetini At Meydanı'nda yaptırdığı oldukça büyük ve ihtişamlı cami ile simgeleştirmişti (Sultan Ahmet camii).[266]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 77, 78 2(

Kösem Sultan'ın Osmanlı Veraset Sitemine Müdahalesi

Kösem Sultan, kocası Sultan I. Ahmet'in ölümünün (22 Kasım 1617'de tifüsten ölmüştü) ardından büyük bir endişeye kapıldı. Osmanlı geleneğine ve kanununa göre ölen padişahın oğlu, tahta geçerdi. Evet, bu Kösem Sultan

için bir sorun teşkil etmiyordu. Ancak, Kösem Sultan'ın oğulları IV. Murat, İbrahim ve Kasım henüz küçük yaşta idiler ve Kanuni'den sonraki padişahlar en büyük oğlu tahta geçirme gibi bir tutum takınmışlar ve bunu bir usul haline getirmişlerdi. Tüm bu nedenlerden dolayı Kösem Sultan, şu düşünceye kapılmıştı: I.Ahmet'in oğulları arasında en büyük olan Mahfiruz Sultan'dan olma Şehzade Osman (14 yaşında) tahta geçecek ve Kösem Sultan'dan olma diğer şehzade kardeşlerini katledecekti.[267] Ayrıca Şehzade Osman ile birlikte annesi Mahfiruz Sultan'da kariyerinin en üst noktasına gelecek ve iktidarını sürdürecekti. Mahpeyker önemli bir rakibesi olan ancak, kendisi gibi iktidar hırsı ile yanmayan Mahfiruz'u nasıl saf dışı bırakabilirdi? Bütün bunları kafasında tasavvur eden Mahpeyker Sultan, akli zayıflığı ile bilinen Sultan I. Ahmet'in kardeşi Şehzade Mustafa'yı tahta geçirterek, Osmanlı veraset usulünde "Ekber ve Erşed" sistemini ortaya koyarak köklü bir değişim oluşturacak, böylece amacına ulaşacaktı. Düşüncesine göre; Mustafa hastalıklıydı ve bu durumda olan padişah, çok da fazla saltanatta kalamayacak ve bu süre zarfında Kösem, diğer şehzadeleri (Osman ile Mehmet) bertaraf ederek kendi oğullarına saltanat yolunu açacaktı ki, bunu büyük kayınvalidesi Hürrem Sultan'ın yapabildiğini biliyordu. Ayrıca Mustafa'nın annesi de Mahpeyker için kolay lokma niteliğindeydi. Mustafa'nın validesi: Saltanat hırsı ile yanan, merhametsiz olduğu nispette akılsız bir kadındı. Oda oğlunun tahta geçmesine pek tabi sevinecekti. Planını uygulamaya koydu ve ilk önce Şehzade Mustafa'nın Eski Saray'da yaşamak zorunda kalan validesine haber göndererek ona, oğlunun Osmanlı hanedanın en yaşlı erkeği olduğunu hatırlatarak, Şehzade Mustafa'nın tahta geçmesi gerektiğini bildirdi. Kösem servetini nüfuz kazanmaya adayan bir kadın sultandı bu sebeple devletin ileri gelenlerinden oluşan bir taraftar gurubu da vardı ve bu gurubu da kullanarak Şehzade Mustafa'yı tahta geçirmeyi başardı.[268] I. Mustafa'yı tahta geçirmeyi, Sadrazam Halil Paşa'nın o sırada İran Seferi'nde olmasından yararlanarak (Halil Paşa eğer İstanbul'da olsaydı genç olmasına rağmen Şehzade Osman'ı tahta geçirebilirdi.) başarmıştı. Böylece Osmanlı veraset usulünde radikal bir değişim yaşanmıştı.[269]

Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu Ve Modern Türkiye*, Çev: Mehmet Harmancı, e Yayınları, 2(
.İstanbul 1982, s. 263
.Öztuna, *Üç Haseki Sultan* s. 93-95 2(
.Shaw, s. 263, 264 2(

Sultan I. Mustafa'nın İlk Saltanatı

Sultan I. Mustafa kafes usulüne uygun olarak yıllarca bir oda içerisinde hayatını sürdürmüş ve bir nevi hapis hayatı yaşamıştı. Bu durum ise onun psikolojisini bozmuş ve depresyonik hareketler göstermesine neden olmuştu.[270] Sultan Mustafa için kılıç kuşanma merasimi tertiplendi. Ancak, bu törende Sultan Mustafa akli rahatsızlığını da gün yüzüne çıkarttı. Halka dağıtması için ceplerine altınlar konmuştu, bu altınları kayıkta iken avuç avuç denize attı. Kayıktan inmek istemedi, zorla indirdiler. Ata binemedi, güçlükle bindirdiler bu seferde üzerinde dengeli duramadı, yardım edildi. Kendisini görmeye, alkışlamaya gelen kalabalık halktan ürktü, onları görmemek için kolları ve elleri ile gözlerini kapadı. Sultanın bu hareketleri halkın ve askerin hoşuna gitmedi. Padişahın bu hareketlerine manevi bir anlam yükleme gayretinde olanlarda vardı ki, bunların önderliğini Sultan Mustafa'nın Validesi yapıyordu. Halk arasında şu evliyalık şayiaları dolaşıyordu: Sultan Mustafa çok güçlüymüş, onda yedi padişahın kuvveti varmış, onun zamanında kâfirler baş kaldırmayacakmış, Sultan Mustafa sabah namazlarını Bedir şehitleri ile kılarmış, Seyit Battal Gazi onu her gün ziyaret edermiş…" halkın arasında dolaşan bu söylentileri meczup oğlu için Valide Sultan, şeyh köçekleri vasıtasıyla yaydırıyor ve Sultanın hareketlerine uhrevi bir hüviyet kazandırmaya çalışıyordu.[271]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 79 2'
.Koçu, s. 237, 238 2'

Padişahın ruhi bozukluğu olduğunu daha önceden bilen Kızlarağası Mustafa Ağa, devlet erkânına durumu anlatmış ve Sultan Mustafa'nın tahta kalmasının ne gibi sakıncaları olabileceğini bildirmişti. Ancak, devlet erkânı başta Mustafa'nın validesi olmak üzere bu durumdan memnundu. Zira Sultan Mustafa'nın bu meczup hali hâkimiyetin onlara geçmesini sağlıyordu.

Hatta Sultan Mustafa'nın bu durumundan nemalanan birçok kişi, Kızlarağası Mustafa Ağa'yı saraydan uzaklaştırmak için Valide Sultan nezdinde girişimlerde bulunmuşlardı. Zira devletin yönetimi Sultan Mustafa'da değil validesinde idi. Kızlarağası Mustafa Ağa'ya yönelik bu girişimlere karşın Mustafa Ağa, zekâsı ve kurnazlığı ile Valide Sultan'ın güvenini kazanmıştı. Bu sebeple Valide Sultan, Mustafa Ağa için gelen şikâyetlere kulak asmamıştı. Saray içerisinde durum bu şekilde iken halk arasında da Sultan Mustafa'nın akli bozukluğu yönünde bir takım mırıldanmalar başlamıştı. Bunu halk arasında yayan aslında Mustafa Ağa idi. Böylece Mustafa Ağa, bir yandan Valide Sultan'la iyi geçinmiş bir yandan da halkı Sultan Mustafa konusunda bilgilendirmişti. Devlet erkânı Sultan Mustafa'yı daha fazla tahtta tutamayacaklarını anlamıştı.[272]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 80 2'

Bu durum Kösem Sultan'ın çabalarını boşa çıkartacaktı. Nitekim Kösem Sultan, veraset usulünde değişiklik yapmış ve Sultan I. Ahmet'in kardeşi Şehzade Mustafa'yı tahta geçirmişti. Hasta ve akli sorunları olan Mustafa'nın tahta kalamayacağını oda biliyordu. Zaten amacı da bu yönde idi. Sultan Mustafa tahtta kaldığı süre içerisinde kendi oğlu Murat'ı tahta geçirme hazırlıkları ile uğraşacak, bunu sağlamak için rüşvetler dağıtacak, önemli devlet adamları elde edecekti. Ancak, Kösem Sultan'ın hazırladığı bu plan çok da fazla işe yaramamış ve Sultan Mustafa'nın akli ve ruhi bozukluğu gün yüzüne çıkarak saltanata layık olmadığı anlaşılmış ve şeyhülislam Esad Efendi'nin "muhtellü'ş–şuür olanın hilafeti caiz değildir…" fetvası ile Sultan Mustafa, tahttan indirilerek Şehzade II. Osman tahta çıkartılmıştır (25 Şubat 1618).[273]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan* s. 96 2'

Kösem Sultan'ın Politika Değişikliği

Sultan II. Osman 28 Şubat 1617'de tahta geçirilmişti. Bu Kösem Sultan için beklenmedik bir durumdu ve hesaplarında da bu yoktu. Ancak, ihtiyatlı ve tedbirli olan Kösem Sultan, derhal bir plan hazırladı. Kendi oğlunu tahta

geçirebilmek için Sultan Osman'ın tahttan ayağının kaydırılması gerekiyordu. Ancak, bunu gizlice yapmalı, Sultan Osman'a ve annesi Mahfiruz Sultan' a hediyeler takdim ederek gözlerini boyamalı ve dostluklarını sağlamalıydı. İki işi bir arada yürütebilecek yeteneğe haiz olan Kösem Sultan, bir yandan Sultan Osman ile annesinin güvenini kazanacak, bir yandan da Padişah Genç Osman'ın hal edilmesi için çalışacaktı.[274]

.Burak, s. 112, 113 2'

Kösem Mahpeyker Sultan, Eski Saray'da olmasına rağmen Topkapı Sarayı ile yakın münasebetlerini sürdüren ve müdahalelerde bulunabilen bir kadın olma özelliğini taşıyordu. Kocası zamanında oldukça servet edinmiş ve kocasının kendisine verdiği ihsanları ve hasları ile hazinesini doldurmayı başarmıştı. Bu hazinesini Eski Saray'da iken de kullanmaya devam eden Kösem, rüşvetler ve ihsanlar vererek Topkapı Sarayı'nda önemli bağlantılar kurup, nüfuz elde etmişti. Şimdi bu bağlantıları ve nüfuzu, Genç Osman'ın yakınlığını kazanmak için kullanmak gerekiyordu. Çünkü oda biliyordu ki; II. Osman'ın saltanat hakkına tecavüz eden kendisiydi ve padişah olan Genç Osman intikamını alabilirdi. Bu suretle üvey oğlu ile iyi geçinme politikası gütmüş ve gerek Sultan Osman'a gerekse validesi Mahfiruz Sultan'a hediyeler göndererek dostluklarını kazanmaya çalışmıştı. Kösem Sultan'ın bu politikasının ne denli işe yaradığını Sultan Genç Osman'ın 1619 yılı Nisan aynın ilk günlerinde, üvey annesi Kösem Sultan'ın bir ihtiyacı olup olmadığını ve hatırını sormak amacı ile ziyaret etmesinden anlaşılabilir. Sultan Osman'ın bu hareketi Osmanlı kanununa aykırı bir hareketti. Osmanlı padişahları Eski Saray'a gitmezlerdi. Ancak, Kösem Sultan, Genç Osman'ı kendisinin iyi bir kadın olduğuna ve onu desteklediğine o denli inandırmıştı ki, kanuna aykırıda olsa II. Osman üvey validesini ziyaret etmekten geri durmamıştı. Bu hadise neticesinde Kösem Sultan'ın nüfuzu iyice artmış ve Eski Saray'da olmasına rağmen devletin en kudretli kadını durumuna gelmişti. 1621 yılında Valide Mahfiruz'un ölümü ise bu gücüne güç katmıştı.[275]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan* s. 95, 97, 100, 101 2'

Sultan II. Osman Dönemi

Sultan I. Mustafa'nın akli yetersizliğine hükmeden devlet ileri gelenleri ve özellikle Darüssaadeağası (Kızlarağası) Mustafa Ağa, Sultan I. Mustafa'nın tahttan indirilmesine karar verdi. Bunun üzerine bir toplantı günü (1 Rebiulevvel 1027 / 26 Şubat 1618) Mustafa Ağa, Sultan Mustafa'nın bulunduğu evin kapısını üzerine kapadı ve Genç Sultan Osman'ı öteki kapıdan çıkartarak padişahlık tahtına oturttu.[276]

.Peçevi, s. 338, 339 2'

Sultan II. Osman tahta çıktığında henüz oldukça gençti. Fakat, kendinden öncekilerden azim ve kararlılıkta oldukça üstündü. Validesi Mahfiruz Sultan onu oldukça iyi yetiştirmişti. II. Osman saray kadınlarını siyasete ve devlet işlerine karıştırmıyordu.[277] Gerçi validesi Mahfiruz Sultan'ın saltanat hırsı yoktu. Sultan Ahmet'in ölümü, veraset usulünde ki değişiklik ve I. Mustafa'nın tahta geçişi, ardından akli yeterliliği olmadığı yönünde karar alınmasının ardından tahttan indirilmesi ve oğlu Osman'ın tahta geçmesi ile Valide Sultan olmuş ancak, hala daha saltanata ilgisi olmayan bir mizacı sürdürmüştü. Yeni Saray'a geldiğinde sakin ve soluk bir hayatı tercih etmiş, iktidar sevdası gütmemişti.[278]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 83 2'

.Tektaş, *Harem*… s. 184, 185 2'

Sultan Osman tahta çıkar çıkmaz ilk işi, I. Mustafa'yı tahta çıkaranları iktidar mevkiinden uzaklaştırmak oldu. Bunun yanı sıra kendini tahta çıkartıp da bu hizmetlerinden istifade etmeyi düşünenleri de yine önemli mevkilerden alma yoluna gitti. Şeyhülislam ve II. Osman'ın kayınpederi Esat Efendi görevinde kaldıysa da ulema sınıfı üzerindeki atama ve azletme yetkileri Padişah Hocası olan Ömer Efendi'ye verildi. Böylece Şeyhülislamın ulema sınıfı üzerindeki yetkisi sona ermiş oldu. Sadrazamlığa Güzelce Ali Paşa'yı getirdi. Yeni Sadrazam II. Osman'ı kardeşi Mehmet'i öldürtmesi için teşvik etti ve kardeş katlini yeniden diriltti.[279] Ayrıca Şehzade Mehmet için askerler arasında: " Osman Çelebi bize padişah olmaz, bize Şehzade Sultan Mehmet gibi padişah lazımdır ki siması latif ve hem

dahi merhametlidir” dedikodusu yayılmıştı. İşte bu söylentiler Sultan Genç Osman’ın da kulağına gitmiş ve o sırada Lehistan Seferi’ne çıkmak için hazırlık yapmakta olan II. Osman arkasında bu şekilde bir tehlike bırakmak istememişti. Bu sebeple kardeşi Mehmet’in öldürülmesine karar verdi. Şeyhülislam Esad Efendi’den bu yönde fetva istemiş, ondan alamayınca da bu fetvayı Rumeli Kazaskerinden temin etmişti. Bunun üzerine Lehistan Seferi’ne çıkmadan 12 Ocak 1621 Salı günü Şehzade Mehmet, Sultan Osman’ın emri ile boğduruldu. Şehzade Mehmet, cellatlar odasına geldiğinde: “ Osman! Allah’tan dilerim ki, ömrün ve devletin berbat olup beni hayatımdan nice mahrum ettin ise sen dahi behremend olmayasın!” diyerek bağırmıştır.[280]

.Shaw, s. 264 27

.Koçu, s. 249 28

Sultan Osman’ın geleneklere aykırı tutumu

Daha öncede belirtildiği gibi Osmanlı Devleti’nin ilk yıllarında padişahlar büyük hanedanlara mensup kızlarla evlenmişlerdi. Fakat daha sonraları Avusturya ve Rusya gibi ülkelerin sarışın ve endamlı güzelleri ile evlenmeye (birkaç istisnai durum dışında nikâhlanmak adet değildi. Cariyeler ile karı koca hayatı yaşanırdı.) başlamışlardı. Böylece bunlar arasında sivrilenler hasekiliğe ve valide sultanlığa kadar yükselebilmişlerdi. Ancak Sultan II. Osman bu âdeti terk etti ve devlet adamlarının kızları ile evlenmeye başladı. Sultan Osman birer ay arayla Pertev Paşa’nın kızıyla ve Şeyhülislam Esad Efendi’nin kızı Akile Hanım ile evlendi.[281]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 84 28

Sultan II. Osman’ın neden cariyelerle değil de bir devlet adamının kızı ile evlendiği sorusuna şu şekilde bir cevap ortaya konabilir: Genç Osman oldukça iyi bir tahsil görmüş ve bu tahsili sırasında ayrıntılı bir “Osmanlı Tarihi” okumuştu. Ayrıca diğer şehzadeler gibi oda saray içerisinde yaşamıştı ve saray içinde gerçekleşen veya kurgulanan entrikaları bilmekte veya duymakta idi. İlk Osmanlı padişahlarının evlilikleri daha öncede

belirtildiği gibi cariyelik usulü ile değil de genelde hanedanlar arası evlilik ve Türk Beylikleri ile olan evlilik ilişkileri neticesinde, siyasi evliliğe dayanıyordu. İlk dönem kadınlarına bakıldığında ise, birkaç istisna dışında devlet işlerine müdahale eden kadın imajı görülmemektedir. Ancak, Fatih Sultan Mehmet ve sonrasında Kanuni ile yoğunlaşan cariyelik usulü ile Kanuni dönemi de dahil devlet işlerine kadın müdahaleleri görülmüştür. İşte tüm bu nedenler, kendisini devletin bekası ve düzelimi için adayan Sultan II. Osman'ın, devlet işlerine müdahale edebilecek ve entrikalarla düzeni bozabilecek bir kadın imajının ortaya çıkmaması için hanımını, cariyeler arasından değil de devlet adamlarının kızlarından tercih etmesinin nedenleri .olarak görülebilir

Sultan II. Osman'ın reform çabalarında validesinin rolü

Sultan Osman, Osmanlı Devleti'nde ki düzensizlikleri görmüş ve bunu düzeltmenin yollarını aramaya başlamıştı. Bu nedenle Validesi Mahfiruz Sultan'ın ve Hocası Ömer Efendi'nin telkinleri ile Osmanlı İmparatorluğu'nu çöküşe götüren nedenleri: Rüşvet, adam kayırma, ademi merkeziyetçilik olarak saptamıştı. Bu faktörlerin tetikleyicisi ve etkileyicisi olarak devşirmeleri görüyor ve bu durumu düzeltmenin tek yolu olarak da orduyu ve devletin önemli mevkilerini Türkleştirmek olduğunu düşünüyordu. Bu düşünce paralelinde hareket etmek istemiş ve Anadolu ve Suriye'nin Müslüman köylülerinden bir ordu oluşturmak gibi bir plan geliştirmişti. Ayrıca yine bu düşüncesine paralel olarak, adeta bir devşirme merkezi haline gelmiş Osmanlı başkentini İstanbul'dan, Türk gelenek ve görenek değerlerinin daha üstün olduğu Bursa veya Ankara'ya taşımak istemiştir. Şeyhülislam'ın ulema üzerinde ki yetkilerini kısıtlama nedeni de, istediği yasaları kolayca koyabilme gücünü arttırmak içindi. II. Osman'ın Osmanlı Devleti'ni tekrar eski yüksek seviyesine ulaştırma niyeti ile beslediği bu reformist düşünceler, değiştirmeyi düşündüğü ve reformların menfaatlerine ters gelecek olduğu gruplarla karşı karşıya gelmesine neden olacaktı.[282]

Shaw, s. 265,266 28

Yeniçeri isyanı

Sultan Osman gençlik kanı ve heyecanı içerisinde her şeyi hemen yapabileceğini düşünüyordu. Yeniçerileri ortadan kaldırma düşüncesi büyük bir düşüce idi. Ancak, bu ıslahatın esasları belirlenmemişti. Hac bahanesi ile Mısır ve Suriye'den asker temin etme düşüncesi yeniçeriler arasında hızla yayılmış ve Sultan Osman'a karşı düşmanca bir tutum takınılmıştı. Sultan Osman'ın ordu içerisinde yoklama yaptırması, meyhaneleri bastırması bu düşmanlıkları büsbütün arttırmıştı. Böylece yeniçeriler Sultan II. Osman'a karşı isyana kalkışmıştı. Hac ziyaretinin kendilerini yok etmeye yönelik olduğunu, eskiden beri padişahların Nizam-ı Âlem için haccı terk etmiş olduklarını bağırıyorlar ve isyanı daha da büyütüyorlardı.[283]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 89 28

Bu isyana halktan bazı gruplar ve softalarda eşlik etmiş ve büyük kalabalık At Meydanı'na doğru yürümüştü. Burada bir meydan toplantısı yapan isyancılar, padişahı baştan çıkaranlar ve onu yönlendirenler hakkında "şer'an ne lazım" diye fetva yazdırdılar. Şeyhülislamdan onaylamasını istediler. Padişahtan isteyecekleri kellelerin arasında Hoca Ömer Efendi'de olduğu için Şeyhülislam hemen bu fetvayı onayladı ve "katli lazım gelir" diye fetva verdi. Bunu duyan Sultan Osman isyancılara hacca gitmekten vazgeçtiğini ancak, Sadrazam Dilaver Paşa ile Hoca Ömer Efendi'yi azletmeyeceğini bildirdi. İhtilalcılar akşam olması üzerine ertesi gün Fatih Camii'nde buluşmak sureti ile dağıldılar. Denildiği gibi ertesi gün toplanıldı ve isyancılar istedikleri isimlerin kendilerine verilmesinde ısrar ettiler. Ulemada Padişahı bu yönde ikaz etmiş ve isyancıların isteklerinin yerine getirilmesinin daha doğru olacağını belirtmişlerdi. Sultan Osman, ulemanın bu ısrarı karşısında onları, bu isyanı siz çıkarmışa benziyorsunuz diyerek suçlamıştı.[284]

.Koçu, 252, 253 28

Genç Osman'ın istenilen isimleri vermemesi üzerine, At Meydanı'nda toplanan kalabalık Babüssaade kapısından saraya girmeye başlamıştı. Artık yeniçeriler fikirlerini değiştirmişlerdi. Sultan Mustafa'yı padişah olarak

isteriz diye bağırmaya başlamışlar ve sarayda Sultan Mustafa'yı aramaya koyulmuşlardı. Sultan Mustafa bulunur bulunmaz "padişahım dışarıda asker sizi bekliyor" demişlerdi. Sultan II. Osman isyancıların bu hareketlerinden ürkmüş onlara istediklerini vermeye razı olmuştu. Sadrazam Dilaver Paşa ve Kızlarağası Süleyman Ağa'yı isyancıların eline vermiş hemen orada katledilmişlerdi. Ulema isyancılara istediğinizi aldınız daha ne istersiniz .dediğinde; biz padişah olarak Sultan Mustafa'yı isteriz demişlerdi

Ulemanın direnmesi boşuna çıkmış ve Sultan Mustafa tekrar tahta oturtulmuştu. Ancak onu Yeni Saray'da bırakmak istememişler ve ata binemeyecek kadar zayıf olduğu için Orta Cami'ye araba ile taşımışlardı.[285]

.Jorga, c. 3. s. 365 28

Peçevi bu taşıma anını ve halkın bu durumda ki ahvalini şu şekilde anlatır: "Şehzade Camii yakınındaki sokağa bakan pencereden görüntüyü seyrettik. O kadar kalabalık insan toplanmıştı ki, sanki kıyamet kopmuş, mahşerde insanlar dirilmişlerdi. O geniş cadde öyle dolmuştu ki, havadan bir iğne atılsa yere düşmesi mümkün değildi. Halk Sultan Mustafa'yı taşıyan arabanın etrafına üşüşmüş, birbirini ite kaka kimi başından, kimi yeninden kumaş parçaları koparıp nişan için arabaya veriyorlardı. Sultan Mustafa arabanın arka bölümünde neredeyse gözükmeyecek bir durumda oturuyordu. Önünde yer almış olan annesi nişanları alıp halka güzel vaatlerde bulunuyordu".[286]

.Peçevi, s. 358 28

Sultan I. Mustafa'nın validesinin hâkimiyeti ele geçirmesi

Sultan Mustafa'nın validesi onun ruhsal durumundan faydalanarak hâkimiyeti eline geçirmişti. Valide Sultan adeta devletin tek hâkimi olmuştu. Yeniçeri Ağalarının yanından ayrılmıyor, isyanı bizzat idare ediyordu. Saltanat tümü ile onun eline geçmişti. Görevden almalar, atamalar onun isteği ile geçerli oluyordu. Bütün ağalar Orta Cami'de Valide Sultan'ın etrafında tonlanmışlardı. Ocak ağaları, kethüdabeyler, zağarcıbaşılar görevden alma ve atama konusunda Valide Sultan ile görüşüyorlardı. En

önemli atama sadrazam seçimi idi. Valide Sultan tereddütsüz Davut Paşa'yı .sadrazamlığa getirtmişti

Bu sırada iş işten geçtiğini anlayan Sultan II. Osman, Sadrazamın fikri ile Anadolu tarafına gitmenin uygun olacağını düşünmüştü. Bu sebeple ağa kapısına gitmişti. Burada yeniçeri ağası Ali Ağa'ya yeniçerilere Sultan Mustafa'nın durumundan ve onun deli olduğundan bahsetmesini istemişti. 20 Mayıs 1622 günü yeniçeri ağası Ali Ağa yeniçerilere bunu söylemek istedi ancak, yeniçerilerin söyletmeyin vurun edaları arasında öldürüldü. Sultan Osman'da ağa kapısında saklanmıştı. [287]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 97-99 28

Sultan Osman, saklı olduğu yerden çıkarılarak Orta Cami'ye götürülmek üzere ata bindirilmişti. Oldukça perişan bir halde idi. Sırtında beyaz bir entari, başında kirli bir sarık vardı. Fitneci, fesatçı kişiler Sultan Osman'ın etrafını çevrelemiş ve ona garip davranışlarda bulunarak ağır hakaretler etmişlerdi. Sultan Osman, böylece Orta Cami'ye getirilmişti. Onun camiye girmesi ile Sultan Mustafa'nın validesi, oğlunun yeniden tahta getirilmiş olduğuna tamamen kanaat getirdi ve derhal Damadı Davut Paşa'yı işlerle ilgilenmesi için görevli kıldı. Sultan Mustafa'nın validesinin damadı olan Davut Paşa, Sultan Genç Osman'ı öldürtmeye kararlı idi. Sultan Osman, Orta Cami'de tutulurken onu öldürtme girişimlerinde bulunmuştu. Birinci girişimini Sultan Osman, can havli ile önlemiş ve boynuna atılan ibrişim kemendi üzerinden savuşturabilmişti. Çevresinde bulunan ulemada buna engel olmaya çalışmış ve Sultan Osman'ın öldürülmesi başımıza türlü işler açar asker bizi sağ koymaz diyerek Davut Paşa'nın bu girişimlerini önlemek istemişlerdi. Sultan Osman'da kendisini öldürtmek isteyen Davut Paşa'ya dönerek, " behey zalim, ben sana neyledim? İki, üç kez ölecek kadar suçun varken seni öldürtmedim, sana mansıplar verdim, saygınlık gösterdim. Bana bu kadar düşmanlığın ve ihanetin neden? Diyerek haykırmıştı. Çevresindekilere de dönerek, bu zalim beni sağ koymaz öldürür demişti. Çevresindekilerde; korkmayın padişahım ortalık yatışsın siz yine sultanımızsınız diyerek onu telkin etmişlerdi. Bu sırada Sultan Mustafa'nın Validesi'de " ah ağalar siz bilmezsiniz, bu ne yılandır, buradan sağ

kurtulursa bizden ve sizden hiçbir canlı komaz” diye söyleniyordu. Davut Paşa yine Sultan Osman’ın üzerine kement attırdı ancak, bu seferde Osman’ın çevresindekiler bunu engellemişti.[288]

.Peçevi, s. 360-362 [28]

Valide Sultan, Orta Cami’de hapsedilen II. Osman’ın yaşamasını kendisi ve oğlu için tehlikeli görüyordu. Zira halkın ve askerin duyguları ve kararları değişebilir ve Sultan Osman tekrar padişah yapılabilirdi. Bu sebeple II. Osman’ın öldürülmesi Valide Sultan ve onun çevresindekilerin istikbali için zaruri olarak görülüyordu. Nitekim Valide Sultan’ın talimatı ile Sadrazam Davut Paşa, yanına aldığı yeniçeri ağası Derviş Paşa ile birlikte Genç Osman’ı Yedikule Zindanı’na götürdü ve bir odaya hapsetti. Akşam olduğunda ise, Sadrazam Davut Paşa, kethüdası, cebecibaşı ve birkaç askerle Genç Osman’ın bulunduğu odaya girmişti. Ellerinde bulunan kementleri hemen II. Osman’ın boynuna atmışlar ve vahşice katline çalışmışlardı. Sultan Osman gücü yetene kadar direnmiş ancak, daha fazla dayanamayarak taşlar üzerine yığılarak can vermişti. Katillerin içinden cebecibaşı, bununla da yetinmeyerek Valide Sultan’a götürmek üzere Genç Osman’ın kulağını kesme vahşiliğinde bulunmuştu. Bu cinayet sonucunda Valide Sultan oldukça memnun olmuştu. Artık deli oğlunun padişahlığında kendisi rahatça .hüküm sürebilecekti.[289] Ancak bu uzun sürmeyecekti

.Altınay, *Kadınlar*… s. 104-106 [28]

Valide Sultan’ın saltanatının sonu

Sipahiler, Sultan Osman’ın öldürülmesinde Yeniçerilerle işbirliği yapmıştı. Ancak hem subayları hem de halk tarafından nefretle eleştirilen sipahiler, dava arkadaşları yeniçerilerin yanında olmaktan vazgeçtiler. At Meydanı’nda toplanarak Sultan Mustafa’ya dilekçe sundular (gerçekte yönetim valide sultan’ın elinde bulunuyordu) Bu dilekçede Sultan Mustafa’ya: Padişahımız, Sultan Osman’ın öldürülmesinde emir verdiyse bildirsin, bizde halkın nefretinden iftiralarından kurtulalım diyerek cevap beklemişlerdi. Sipahilerin amacı kendilerini temize çıkartmaktı. Bu

dilekçeden sonra da Sultan Osman'ın katillerini isteyecek kadar ileri gitmişlerdir. Sultan Mustafa dilekçeye yanıt vererek durumu yumuşatmaya çalışmıştır. Verdiği cevapta: " Ben kimseye Sultan Osman'ın öldürülmesi gereklidir, demedim. Davut Paşa yalan söylüyor. Eğer katiller yaşıyorsa, cinayetlerinin kefaretlerini ödeyeceklerdir." Ancak, bu cevap sipahileri yumuşatacağına ve sakinleştireceğine aksine daha da cesaretlendirdi. Ve adeta hâkim hüviyetine büründüler. Artık sipahiler Genç Osman'ın katillerinin peşine düşmüştü. Yedikule Zimdanı'nında II. Osman'ı boğanlardan ve öldükten sonra kulağını kesip Sultan Mustafa'nın validesine götüren Cebecibaşı evinden zorla çıkartıldı ve öldürüldü. Sıra Davut Paşa'ya gelmişti, oda gizlendiği yerde yakalandı ve Osman'ın akıbetine uğraması için Yedikule Zindanı'na gönderildi. Cellâtlardan biri olan Kalenderoğlu'da yine Davut Paşa'nın yanına gönderildi. Gelişen olaylar Sultan Mustafa'dan çok Validesi'ni endişelendiriyordu. Bu sebeple Davut Paşa'yı kurtarmak için bir mektup hazırlattı ve gizlice Yeniçeri Ağasına gönderdi. Yeniçeri Ağası da Harem'den aldığı bu gizli buyrukla, askeri cami avlusunda topladı. Askerin tarihi merhametine vurgu yaparak, Davut Paşa'yı, Sultan'ın adaletine bırakarak, kimse için ölüm istememelerini söyledi ancak, Davut Paşa öldürüldü.[290]

.Lamartine, s. 612, 613 29

Sultan Osman'ın öldürülmesinden sonra ayaklanan sipahiler bir yandan Sultan Osman'ın katillerinin cezasını vermeye çalışırken bir yandan da Kösem Sultan'ın oğullarına bir zarar gelmemesi için tedbirler almaktaydı. Kösem Sultan'da bu olaylar karşısında bir siyaset geliştirmesi ve kendi oğullarını koruması gerekiyordu. Bu sebeple Arnavut devşirmesi Mere Hüseyin Paşa'yı sadrazamlığa getirtti. Hüseyin Paşa'da, Sultan Osman'ın katillerini yok etme düşüncesi altında bir zorbalık dönemi başlattı ve devlet hazinesini yağma ederek kendi durumunu sağlamlaştırmak için yeniçerilere ve onların ağalarına dağıttı. Sadrazam, ulema sınıfından da para almaya kalkışınca ulemada Anadolu isyancılarını destekledi ve ayrıca, İstanbul'daki yeniçeri ve sipahileri de Merre Hüseyin Paşa'nın görevden alınması ve yerine Ispartalı bir Türk olan Kemankeş Ali Paşa'nın getirilmesi için

kışkırttılar. Ancak bu görev değiştirimi için çıkartılan isyan oldukça büyüdü ve Sultan Mustafa'yı tahttan indirme girişimine dönüştü. Bu duruma Anadolu'daki isyancılarda destek verdi. Özellikle Abaza Mehmet Paşa, tahta Şehzade Murat'ın getirilmesi için adamlarını gönderdi (Ağustos 1623).[291]

.Shaw, s. 267 29

Neticede sadrazamlık makamına getirilen Kemankeş Ali Paşa'nın ilk işi, bu siyasi fetret dönemine son vermekti. Bunun içinde Sultan Mustafa'nın tahttan indirilmesi ve Valide Sultan'ın idareden uzaklaştırılması gerekiyordu. Çünkü Valide Sultan, oğlunun yarım akıllılığından yararlanarak idareyi ele geçirmiş ve yanlış politikalarla memleketi karmaşaya sürüklemişti. Devlet aciz ve cahil bir Valide Sultan ile onun yarım akıllı oğluna, memleket ise yeniçeri istibdadına maruz kalmıştı. Devletin geliri 244,5 milyon akçeden ani bir şekilde 48 milyon akçeye düşmüştü. 48 milyon akçeye inen devlet gelirlerinin büyük bir kısmı da yine saray kadınlarına gidiyordu. Hazineye ancak 10 milyon akçe girebiliyordu. Memleket çöküşe gidiyordu. Bunun ise en büyük sorumlusu Sultan Mustafa'nın validesi idi. Bu nedenle Kemankeş Ali Paşa çevirdiği bir oyun ile Sultan Mustafa'yı tekrar, eskiden bulunduğu kafese kapatmış ve tahta onun yerine Şehzade IV. Murat'ı getirmişti. Böylelikle Sultan Mustafa ikinci defa saltanattan indirilirken Validesi de ikinci kez Eski Saray'ın yolunu tutmuş ve hâkimiyeti tamamen sona ermişti.[292]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 121, 122 29

Yedinci Bölüm - SULTAN IV. MURAT VE İBRAHİM DÖNEMLERİ KADINLAR SALTANATI

Sultan IV. Murat'ın Tahta Çıkışı ve Kösem Sultan'ın Valideliği

Osmanlı Donanması'nın 1571 yılında İnebahtı Deniz Savaşı'nda Venedikliler ve müttefiklerine yenilmesi, Hıristiyan Avrupa için bir dönüm noktası oluşturmuş ve Osmanlıya karşı yeni bir bakış açısı getirmişti. Ayrıca, 16. yüzyılın sonlarında Macaristan'da Alman İmparatoru'nun birlikleri karşısında; 17. yüzyılın başlarında Gürcistan'da ve Azerbaycan'da İran karşısında Osmanlı Ordusu'nun uğradığı başarısızlıklar; Anadolu ve Suriye'de baş gösteren ayaklanmalar Osmanlı Devleti'nin zayıflığını ortaya çıkaran unsurlardı. Tabi bu unsurları oluşturan etkenlerde vardı. Padişahın siyasi iradesinin kendisinden Harem'e doğru kayması yani iktidarın Valide Sultan ile Harem'in nüfuzlu kadınlarına geçmesi. Yönetim zayıflığının ve otorite boşluğunun meydana getirdiği gruplar ve bu grupların nüfuz mücadeleleri. Önemli makamların ki, bunlar içerisinde padişahtan sonra ikinci sırada yer alan sadrazamlık gibi makamların, ehliyet ve yeteneklere göre değil desteklendiği gurubun ne derece kuvvetli olmasına bağlı olarak verilmesi. Makamların satılması, adam kayırılması, eksik akçe, tağşiş akçe denilen paraların ortaya çıkması, ekonomik bunalımlar ve celali isyanları bu etkenlerin başında geliyordu.[293] İşte Sultan IV. Murat bu şekilde bozuk ve .düzensiz bir ortamda tahta çıkacaktı

.Mantran, s.269 29

Şehzade Murat, IV. Sultan Murat Han unvanı ile 10 Eylül 1623 günü cülus etti. Oğlunun tahta geçmesi ile birlikte iktidar hırsı ile yanan ve elde edebilmek için her türlü entrikayı çevirmiş olan Kösem'de, valide sultan olmuştu. Böylece zaten var olan nüfuzu ve otoritesi daha da artmıştı. Oğlu Sultan Murat henüz 11 yaşında idi ve devleti yönetebilecek salahiyete haiz değildi. Bu sebeple ona naiplik etmesi için Kösem Valide Sultan seçildi. Böylece devletin önemli meselelerine müdahale edebilecek, sadrazamları, büyük devlet adamlarını tayin ve azledebilecek ya da hiç olmazsa tasdik edebilecekti. Onun bu denli nüfuzu, seleflerini kıskandıracak derecede idi. Ne Hürrem, ne Nurbanu, ne de Safiye Sultan bu denli nüfuz elde

edememişlerdi. Ancak, bu kadar nüfuz ve yüksek makamların bir takım zorlukları da vardı ve Kösem Sultan, II. Osman'ın katlinden sonra çıkan ve bir türlü dinmek bilmeyen isyanlar ile uğraşmak zorunda kalacaktı. Ancak, bunu ustalıkla bertaraf etmesini bilecek ve kendi şahsi menfaatlerini devletin menfaatleri ile birleştirecek ve kariyerini kati suretle muhafaza etmek isteyecekti.[294]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 103,104 29

Sultan Mustafa'nın annesi, Kösem Sultan'ın daha oğlu padişahken halk ve devlet adamları arasında saygınlığının artmasını görmüş ancak, müdahale edebilme cesaretini gösterememişti. Ayrıca II. Osman'ın vahşice öldürülme hadisesinde halkın ve askerlerin tepkisine ve nefretlerine neden olmuştu. Bu sebeple Kösem Sultan'ın çocuklarını öldürme girişiminde bulunamadı. İşte belki de bu kaygı Kösem Sultan'ın çocuklarının hayatta kalmasını sağladı.[295] Böylece Sultan Mustafa'nın validesi Eski Saray'a gönderilirken .Kösem Sultan, "Naibe-i Saltanat" olarak Yeni Saray'a gelmişti

Lamartine, s. 619 29

Kösem Valide Sultan'ın devlet idaresi

Osmanlı Devleti'nde kısa süreler içerisinde Sultan Ahmet'den sonra padişahlar bir biri ardına tahta geçti. 1617'de Sultan Mustafa, 1618'de Sultan II. Osman, 1623'de yine Sultan Mustafa ve 1623 'de Sultan IV. Murat tahta geçmişti. Bu kısa dönem içerisinde ki taht değişiklikleri cülus bahşişi veren Osmanlı hazinesini oldukça sıkıntıya sokmuştu. Şimdi IV. Murat tahta geçmiş ve yeniçeriler cülus isteriz diye diretmişlerdi. Kösem Sultan padişah naibi ve valide sultan olarak buna çözüm bulmalı ve oğlunun ve kendisinin üzerinden bu tehlikeyi uzaklaştırmalı idi. Ancak, Osmanlı hazinesi bu cülusu karşılayacak kadar dolu değildi. Kösem Valide derhal bir çözüm bularak sarayda kullanılmayan antika eşyaları darphaneye göndererek bunlardan sikke kestirtti ve böylece, askere cülus bahşişi dağıtılarak üzerlerinde ki tehlike bertaraf edildi. Yinede Kösem Valide rahat değildi. Bir

yanda Sultan Osman'ın kanını isteyen isyancılar bir yanda da Bağdat'ı ele geçirmiş olan İran'la uğraşmak zorunda kalacaktı.[296]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 105 2

Nitekim Kösem Valide Sultan idaresindeki hükümette de rekabetler yaşanıyor ve vezirler birbirine diş biliyordu. Kemankeş Ali Paşa Sultan Mustafa'yı tahttan indirerek yerine IV. Murat'ı tahta oturtmayı başarmıştı. Bundan aldığı kuvvetle bulunduğu sadrazamlık makamını korumak için faaliyetlere girişti. Bu sebeple de rakiplerini öldürme yoluna gitti. Daha önce sadrazam olmuş olan rakibi Mere Hüseyin Paşa'yı yakalatıp öldürttü. Rakiplerine karşı entrika çevirmekten de geri durmamıştı. Mısır'dan azledilen ve Budin vilayetine atanan Biber Mehmet Paşa, Sultan Osman döneminde Bostancıbaşı görevinde idi. O dönemde meyhaneleri bastığı ortaya çıkmaması için ve makamını korumak için sipahilere, iki hizmetkârı aracılığı ile yirmi beş bin flori altın göndermişti. Ancak, bu iki hizmetkâr yarısını kendilerine almış yarısını da sipahilere dağıtmıştı. Biber Mehmet Paşa makbuz isteyince bu iki hizmetkâr, düzenbazlıklarının ortaya çıkmasından korkarak onu öldürtmeye karar vermişti. Sipahilere giderek Biber Paşa size verdiği altınları geri almak ister diye iftira atmışlardı. Sipahilerde buna öfkelenerek Sadrazam Kemankeş Ali Paşa'ya gitmişler ve Biber Paşa'nın sizin yerinizde gözü var, ona yardım etmemiz için bize altınlar gönderiyor diyerek, Kemankeş Paşa'yı Biber Paşa'ya karşı kışkırtmışlardı. Rakiplerine karşı acımazsız olan Kemankeş Paşa derhal Biber Paşa'yı öldürtmüştü. Kösem Valide Sultan, idaresi altındaki hükümette yaşanan bu cinayetlere ses çıkarmıyordu. Ancak, henüz küçük olan Sultan IV. Murat olup bitenleri anlıyor ve başta annesi olmak üzere sorumlulara diş biliyordu.[297] Kemankeş Ali Paşa'da rakiplerine uyguladığı cezaya uğrayacak ve öldürülecekti öldürülmesinden sonra ise Kösem Valide Sultan .birbiri ardına sadrazam atayacaktı

.Altınay, *Kadınlar*… s. 123-125 2

Bu sırada İran ile savaş devam ediyordu ve bir yandan da ülkede çıkan isyanlar Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürüyordu. Bağdat'ın alınamaması bir sadrazamın boynun vurulmasına neden oluyordu. Sadrazam

Kemankeş Ali Paşa’nın 3 Nisan 1624’de idam edilmesinin ardından Çerkez Mehmet Paşa sadrazam oldu. Oda çok fazla duramadı ve Kösem Sultan, sadrazamlık mührünü kızı Ayşe Sultan ile evli olan Damadı Müezzin-zade Hafız Ahmet Paşa’ya verdi. Ancak iyi bir devlet adamı olan fakat iyi bir asker olmayan Hafız Ahmet Paşa Bağdat‘ ı alamayınca sadrazamlıktan azledildi. Yerine Damat Halil Paşa getirildi. Bağdat hala İran’ da bulunuyordu. Sadrazam Halil Paşa bu sorunu halletmek üzere hareket ettiyse de başarı sağlayamadı. Oda görevinden 6 Nisan 1628’ de azledildi.[298]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 105-107 29

Kösem idâresindeki devlette sadrazamlar fırtınası yaşanırken, Anadolu’da da Genç Osman faciasından sonra başlayan, şiddetini daha da arttıran Abaza İsyanı Anadolu’yu harabeye çeviriyordu. Sultan Murat bu durumu görüyordu. Ancak, hala Validesinin vesayeti altında hüküm sürüyordu. Bu durum ise adım atmasını engelliyordu. Yaşı ilerledikçe annesinin idaresinden kurtulmaya çalışıyordu. Fakat Kösem Valide’nin saltanatı devam ediyor ve onun idaresinde ki memleket ve devlet karışıklıklar, isyanlarla çalkalanıyordu.[299] Sadrazam Halil Paşa’nın yerine Boşnak asıllı Hüsrev Paşa sadrazam olarak atandı. Anadolu’daki karışıklıkları sona erdirmeye ve İran’ı dize getirmeye kararlı idi. Nitekim bunu büyük ölçüde başarmış ve isyancıların birçoğunu öldürmüştü. Ulufelerini beğenmeyen sipahilerin başındakileri idam ettirmiş, ayaklanmalara katılanların tımarlarını elinden almıştı. İran Seferi’ne çıkmış ancak başarısız olduğu gerekçesi ile azledilmişti. Hafız Ahmet Paşa tekrar sadrazamlığa getirilmiş ancak, Topal Recep Paşa’nın entrikaları ile bir isyan çıkmış ve bu isyan neticesinde IV. Murat’ın gözleri önünde Sadrazam Hafız Ahmet Paşa vahşice öldürülmüştü. Gerçekte Hafız Ahmet Paşa padişah için kendini feda etmişti. Çünkü çıkan isyan, Sultan IV. Murat’ın tahttan indirilmesine neden olabilirdi. IV. Murat bu olayın etkisinden uzun süre kurtulamadı. Ardından Hüsrev Paşa’nın, Murtaza Paşa tarafından gönderilen kesik başı İstanbul’a geldi. Olaylar dinecek, hadiseler bitecek gibi değildi. IV. Murat’ın en sevdiği musahibi Musa Çelebi’de asilerce öldürülmüştü. Bir kadın idaresi hem ülkeye hem de canlara zarar vermiş ve Kösem idaresinde ki devlet vahşi entrikalara ve kanlı

sonlara gebe kalmıştı. Tüm olup bitenler IV. Murat için bir dönüm noktası olacak ve Validesi hâkimiyetinin sonuna gelecekti.[300]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 126 29

.Jorga, c. 3, s. 375-377 30

Sultan IV. Murat'ın validesinden idareyi ele alması

Sultan IV. Murat 20 yaşına gelmiş, azameti ve gücü ile Validesinden idareyi ele almıştı (1632). Validesi Kösem bu döneme kadar oğluna naibelik yapmış ve tek başına saltanatını sürdürmüştü. Ancak oğlu Murat büyümüş ve bir valide nüfuzunu üzerinde istememişti. Akıllı Kösem Valide ise, oğlunun bu kararlılığından çekinmiş olacak ki köşesine çekilerek bir müddet bunu istemese de devlet işleri ile ilgilenmemişti. Oğlu Murat'ın 11 yaşında tahta çıkması ile başlayan iktidarı, şimdi oğlunun 20 yaşına gelip devlet işlerini eline geçirmesi ile -daha sonra kavuşacakta olsa- şimdilik sona ermişti. Çünkü biliyordu ki, azameti ve oldukça güçlü mizacı ile oğlu, iktidarı kendisi ile paylaşmayacaktı.[301]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 110,111 30

Valide Kösem Sultan'ın desteği ve kendi entrikaları ile sadrazamlığa getirilen Recep Paşa sipahilerin elinde oyuncak olmuş, onların her istediğini yapar hale gelmişti. Onun bu durumu IV. Murat'ı rahatlatmış ve yeniçeri ağası Köse Mehmet Ağa'yı elde ederek Recep Paşa'nın hilelerini öğrenmişti. İlk iş olarak validesinin desteklediği Recep Paşa'yı tepelemek istemişti. Derhal, Paşa'yı saraya çağırtarak öldürtmüştü. Bu teşebbüs ise Valide Kösem'e adeta gözdağı niteliğinde idi ve bu olay Kösem'in en büyük destekçisini ve ittifak üyesini kaybetmesine neden olmuştu. Sadrazamlığa Tabanıyassı Mehmet Paşa getirildi. IV. Murat artık Validesi döneminde ki gibi halkın ve memleketin kötü duruma düşmesini istemiyor ve bu kötü durumu düzeltmek için devletin ileri gelen devlet adamlarını toplantıya çağırıyordu.[302] Kararlı idi. İsyanlar bitecek, memleket düzelecek ve kadın .iktidarı bir müddet görülmeyecekti

.Altınay, *Kadınlar*… s. 137, 139 30

IV. Murat, Sadrazam Tabanıyassı Mehmet Paşa'dan aldığı destek ve Koçi Bey'in risalesinde belirttiği eleştirilerden aldığı ilhamla düzeni sağlama yolunda girişimlerde bulundu. Yeniçeri ve sipahilerden, idari ve adli görevliler arasından ayaklanmalara katılanları, şeyhülislamda dâhil olmak üzere yığınla rüşvetçi, haraççıyı ölüme mahkûm etti veya sürdü. Böylece yönetim mekanizmasında büyük bir temizliğe girişti ve bu ayıklama sonucunda idari kadro yeniden şekillenmiş oldu. Kahve ve tütün içilmesini yasakladı ve kahvehaneleri kapattırdı. Aynı şekilde içkiyi de yasakladı ve meyhaneleri kapattırdı. Müslüman olmayanların kendilerini belli eden kıyafet giymeleri kanununu yeniden yürürlüğe koydu. Böylece geçici de olsa düzen sağlanmış, daha önce kadınların etkisi ile sarsılan sultanın otoritesi ve saygınlığı onarılmıştı.[303]

.Mantran, s. 278 30

IV. Murat'ın kardeşlerini öldürme teşebbüsü ve Kösem Sultan'ın bunu engelleme çabası

Sultan IV. Murat 28 Mart 1635'te bizzat ordunun başında İran Seferi'ne çıktı. Saltanat naibi olarak geride Bayram Paşa'yı bıraktı. Seferde bulunan Padişah IV. Murat, Bayram Paşa'ya bir Hatt-ı Hümayun gönderdi ve üvey kardeşleri Şehzade Süleyman ile Şehzade Beyazid'in öldürülmelerini emretti. 25 Ağustos 1635 günü saraya ulaşan bu padişah emri, biri 23 diğeri 20 yaşlarında iki genç şehzadenin sonunu getirdi ve ibrişim kement ile boğularak öldürüldüler. Ancak, Sultan Murat bununla da yetinmeyecekti. İran Seferi'nden dönen padişah Sadrazam Tabannıyassı Mehmet Paşa'yı görevden aldı yerine hatt-ı hümayununu başarılı şekilde tatbik eden Bayram Paşa'yı getirdi(2 Şubat 1637).[304]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 112-114 30

Sultan Murat üvey kardeşleri Şehzade Süleyman ve Beyazıd'ın ölüm emrini gözünü kırpmadan vermişti. Ancak, ya öz kardeşi Şehzade Kasım'ın; aynı anadan olduğu, aynı sütü emdiği, aynı kişiye ana dediği Kasım'ı nasıl öldürtecekti! Nasıl katlini emredecekti? O Sultan Murat'dı, hiddetinden

dağlar bile çekinirdi ve bu mizaca sahip padişah, kardeşi Kasım'ın ölüm emrini tabi ki tereddütsüz verecekti. Nihayet Kasım'da ibrişim kemendin o soğukluğunu hissetmiş ve dilsiz cellâtların elinde acımasızca boğulmuştu.[305] Mahpeyker Kösem oğluna üzülüyordu, ağlıyordu. Ne çare .ki, Şehzade Kasım topraktaki yerini dolduruyordu

.Altınay, *Kadınlar*… s. 141 30

IV. Murat iki büyük İran Seferi ile Revan ve Bağdat'ı almış, Safevi Devleti'ni dize getirmişti. Bu büyük başarılar onu tekrar gençlik yıllarının günahları içine attı. Safevi komutanlarından olan ancak, IV. Murat'ın Revan Seferi'nde ona teslim olan ve kendisine ödül olarak Halep Beylerbeyliği verilen Emir Güne'nin yalısında ki eğlencelere padişahta katılıyor ve savaşlardan kalan zamanını içki alemlerine harcıyordu. Yaşadığı bu eğlence ve sarhoşluk, iki büyük seferin tüketemediği bedeni yıpratmıştı. Bu sefahat dolu yaşam, onun hastalanmasına yol açmış ve yirmi sekiz yaşında ölüme doğru yaklaşmıştı. Son günlerinde kardeşlerinin sonuncusu İbrahim'in öldürülmesi emrini verdi. Kösem Valide buna izin veremezdi. Çünkü kendi kariyeri çocuklarına dayanıyordu. IV. Murat'ın ölmesi ve Sultan İbrahim'in de öldürülmesi hem hanedanda başka bir erkek çocuk kalmadığı için Osmanlı Hanedanı'nı ve Devleti'ni sona erdirecek hem de Kösem Valide'nin kariyerinin sonu olacaktı. Bu sebeple oğlu IV. Murat'a yalan söyleyerek İbrahim'in öldüğünü bildirdi. Kardeşinin cesedini görmek istediyse de çeşitli bahanelerle bu isteği baştan savıldı. Fakat o emrinin yerine getirilip getirilmediğini kendi gözleri ile görmek istedi ve ayağı kalkar kalkmaz Silahtarın kollarına yığıldı, ölürken idamın gerçekleştiğini sanıyordu. Böylece Kösem Valide Sultan hem Osmanlı Hanedanı'nı hem de kendi .kariyerini korumuş oldu

IV. Murat ve validesi Kösem'e ağır suçlama

Ömrü boyunca erkek yüzü çizgilerinin ve erkek yapısının hayranı oldu."
Burada Kösem Sultan'ın terbiyesi üzerinde durmak lazımdır. Osmanlı Sarayı hareminin rakipsiz Valide Sultanı kalmak isteyen bu kadın, on iki yaşında

tahta oturtulan güzel oğlunun güzel bir kıza gönül vermesinden ve bir gün karşısına gözde bir hasekinin çıkmasından korkmuş, çocuğu mütemadiyen, Enderun-ı Hümayun'un güzel güzel oğlanlarıyla düşüp kalkmaya teşvik etmişti", " Aslanım… Padişahlar sureti ve siyreti, mahbup nedimlerle badesi gülfama iltifat ede gelmiştir" diyerek ona içki sofraları kurdurtmuş ve onu içki ve işret âlemlerine alıştırmış ve güzel oğlanlarla birlikte olmasını .sağlamıştı

Sultan Murat'ın ilk gözdesi Musa Melek Çelebi olmuştu. Bu zatı sarayın mehter ve çalgıcı takımı arasında gören Sultan Murat, onu sevmiş ve nedim olarak mahremiyetine almıştı. Bir Ermeni dönmesi olan Musa Melek Çelebi, IV. Murat'ın ilk devri yani Validesi Kösem Sultan'ın ona naiplik ettiği devrede çıkan 1632 ihtilalinde, ihtilalciler tarafından feci şekilde :öldürülmüştü. Sultan Murat ise nediminin arkasından şu beyti yazmıştı

> *Yola düşüp giden dilber"*
> *Musam eğlendi, gelmedi*
> *Acep yolda yolumu şaştı*
> *Musam eğlendi gelmedi…"*[306]

.Koçu, s. 266, 267 30

R. Ekrem Koçu'nun bu ifadeleri ve bir kısım tarihçilerinde öne sürdükleri IV. Murat'a ve Validesine yönelik bu suçlama oldukça ağır ve belgelere, gerçeklere dayanmayan iddialardır. Bu iddialara ise şu sözler dayanak olarak gösterilmektedir. " Ve yaz olunca avretlere meylet, kışın oğlanlara ki, sağlık ve esenlik içinde olasın. Çünkü oğlan teni sıcaktır, yazın iki sıcak bir araya gelirse sağlığa zarar verir. Ve avret teni soğuktur, kışın iki soğuk bir araya gelirse teni kurutur" bu sözleri kendilerine dayanak yapan bir kısım batılı ve yerli tarihçiler, başta Sultan IV. Murat olmak üzere bir takım padişahlara "yazlarını kadınlarla kışlarını da erkelerle" geçirdikleri yönünde iftiralar atmaktadır.[307] IV. Murat'ın bu eğilim içerisinde olması da Valide Kösem Sultan'ın iktidar hırsı ile oğlunu buna yönlendirdiğine bağlanmaktadır. Ancak, kelimelerin anlam karmaşası ve sözcüklere mana yükleme endişesinden dolayı ortaya çıkan bu yanlış ve asılsız düşünce, hem Osmanlı padişahlarının yanlış anlaşılmasına hem de tarihin çarpıtılmasına yol

açmaktadır. İddia da yer alan “oğlan” kelimesi iki manada kullanılmaktadır. Hem çocuk manasına hem de kız-erkek fark etmeksizin genç manasına gelmektedir.[308] Bu nedenle iddia da yer alan oğlan kelimesinden kasıt gerçekte “genç kız” anlamını vermektir. Bu nedenle IV. Murat’ın erkelerle düşüp kalktığı yönünde ki bir görüş yanlış ve iftira boyutunu aşmakla birlikte, padişahların dost ve arkadaşları ile eğlence meclislerinde ve içki sofralarında bulunduğu da bir gerçektir. Ancak, bu sadece bir eğlenme ve .sohbetlerle vakit geçirme anlamlarını taşımaktadır

.Akgündüz, *İslam Hukununda…* s. 48 3(

.Akgündüz, *Tüm Yönleriyle…* s. 25 3(

IV. Murat’ın kadına karşı ilgisizliği ve Validesi Kösem’in de bu yönde teşviki de iddialar arasında yer almaktadır. Ancak, Valide Kösem Sultan’ın iktidar hırsı ile dolu olduğu ve IV. Murat’ın kadınlara fazla rağbet göstermediği doğru olmakla beraber, bu durum onun vaktini seferlerde ve savaşlarda veya arkadaşları ile içki meclislerinde geçirme isteği ile .açıklanabilir

Ayrıca IV. Murat’ın kadınlarından[309] Kaya, Safiye ve Rukiye isimli kızları dünyaya gelmiştir. Bunlardan Rukiye Sultan doğumu sırasında .ölmüştür.[310] Buda iddiaların nedenli asılsız olduğunu göstermektedir

IV. Murat’ın Ayşe Sultan isimli hasekisi olduğu bilinmektedir. bkz. Uluçay, *Padişahların* 3(*.kadınları… s.54*

.Altınay, *Kadınlar*… s. 142 3

Sultan İbrahim’in Tahta Çıkışı Ve Valide Kösem Sultan’ın İkinci Saltanatı

Sultan IV. Murat, yönetimi Validesinden devraldıktan sonra devlet içerisinde düzenleme faaliyetlerini yürütmüş ve bunu da büyük ölçüde başarmıştı. İçyapı bu yönde olumlu şekilde gelişmeler gösterirken, dış yapı yani dış ilişkilerde de aynı şekilde başarılar yaşanmış, Safeviler dize getirilmişti. Böylece IV. Murat, Osmanlı İmparatorluğu’nu geçicide olsa eski kuvvetine getirme başarısını göstermişti. Ancak, genç yaşına rağmen 28

yaşında yaşamını yitirmişti. Şimdi yeniden kadın iktidarı hüküm sürecek, memlekette ve devlette sorunlar baş gösterecekti.[311]

.Mantran, s. 279 3

Sultan Murat'ın azametli, güçlü ve gurulu iktidarı 8 Şubat 1640 günü akşam saatlerinde ölümü ile sona erdi. Sadrazam Kara Mustafa Paşa derhal Şehzade İbrahim'e haber verilmesi için kapı ağasına talimat verdi. Kapı ağası Şehzade İbrahim'in dairesine girerek: " Şehzadem, dedi: mübarek başınız sağ olsun! Birader-i sâ'd-ahteriniz Sultan Murat Han, Dâr-ı Bakaa'ya gitti. Taht-ı saltanat sizindir, buyurun" diyerek onu dışarıya çağırdı. Ancak Şehzade İbrahim dışarı çıkmak istemiyordu. Artık kendisinin de ağabeyleri Şehzade Süleyman, Beyazid ve Kasım gibi öldürüleceğini düşünüyordu. Böyle düşünmesi tabi ki normaldi. Çünkü ağabeyi Sultan Murat 28 yaşında sağlıklı bir padişahtı ve bu sağlam yapısı şimdi devrilemezdi. Ayrıca saltanatı sırasında kardeşlerine acımadan kıymıştı. Şimdi ona neden kıymasın? Belki de kendisine komplo kurulmuş, ağabeyine sadakati ölçülüyordu. Bu düşünceler Şehzade İbrahim'i daha da ürkütüyor ve " Bana taht-ı saltanat gerekmez! Karındaşım sağ olsun! Diyerek odasından dışarı çıkmak istemiyordu. Bunun üzerine validesi Kösem' e haber verildi.[312]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 115-117 3

Bunun üzerine Kösem Valide Sultan, saray ağaları ile birlikte oğlunun bulunduğu odaya girdi ve ona : " Aslanım! Başın sağ olsun, gel, çık" dedi. Ancak Sultan İbrahim hareket etmeye bir türlü cesaret edemiyordu. Nihayet Valide Sultan ile kapıağası Sultan İbrahim'in kollarından tutarak ona Sultan IV. Murat'ın nâşını gösterdiler.[313]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 148, 149 3

Sonrasında taht odasına götürülen Sultan İbrahim'e, Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Hırka-i Saadet Dairesi'nden getirilen Hazret-i Ömer'in .sarığını başına sardı

:Bismillah padişahım, dedi. Sultan İbrahim "

Elhamdülillah Yârab, bencileyin zayıf kulunu bu makama layık gördün, diye hislerini ifadeye çalıştı. Vezir-i azam, koltuğuna girdi. Tahta oturmasına

yardım etti…” Sultan İbrahim’in böylece saltanatı başlamış oldu[314] ve tabii .ki validesi Kösem Sultan’ında

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 119, 120 3

Sultan IV. Murat’ın kardeşkanı ile kirlenmiş elerinden kurtarılan Sultan İbrahim, tahta çıktığında Osmanlı Hanedanı iki büyük tehlike ile karşı karşıya kaldı. Birincisi Sultan İbrahim daha şehzadeliği sırasında elemi asabi hastalığına yakalanmıştı. Sinir buhranlarına ve krizlerine neden olan bu hastalık onu öldürebilirdi. Böylece hanedanın tek erkek evladı olan Sultan İbrahim’in ölümü ile Osmanlı soyu tükenebilir, büyük imparatorluk anında parçalanabilirdi. İkinci tehlike ise, Padişahın erkeklik kudretinin düğümlü olmasıydı. Sultan İbrahim, yatak odasına gönderilen cariyelere dokunmuyor ve bu davranışı Osmanoğulları neslini tehlikeye sokuyordu. Onun bu durumu Validesi Kösem Sultan’ı büyük ölçüde endişelendiriyor doktorlardan, üfürükçülerden ve hocalardan çare arıyordu.[315]

.Koçu, 292 3

Sultan İbrahim’e sunulan cariyeler meselesi yabancı tarihçiler tarafından yatak ve zevk aracı olarak tanımlanıyordu. Ancak, Osmanlı Devleti ve hanedanı için başka anlamlar ve manalar taşıyordu. Sultan İbrahim, Osmanlı hanedanın son erkek temsilcisi idi. Onun dışında hanedanda erkek çocuk, şehzade bulunmuyordu. Bu sebeple Validesi Kösem, çeşitli güzelliklerde cariyeleri Sultan İbrahim’e sunarak bir erkek çocuk dünyaya gelmesini sağlamaya çalışıyordu. Kösem Valide Sultan, her ne kadar kötü bir şöhrete sahip olsa da, neticede oda bir Osmanlı olmuştu. Bir Osmanlı padişahının hasekiliğini yapmış, ona şehzadeler, hanım sultanlar doğurmuş, Padişah Valideliği yapmış, oğlu IV. Murat adına bir süre Osmanlı Devleti’ni yönetmiş. Bu sebeple Osmanlı soyunun ne anlama geldiğini biliyordu. Bu soyun tükenmesi ve yok olması halinde ne gibi olumsuz durumların olabileceğini idrak edebiliyordu.[316]

.Burak, s. 129 3

Valide Sultan oğlunun bu hastalığından kurtulması ve kadınlara meyletmesini sağlamak amacı ile çeşitli doktor ve üfürükçülere başvuruyordu. Bu üfürükçü hocalardan bir tanesi de Safranbolulu Hoca

Hüseyin Efendi idi. Bu Hoca, Safranbolu'da doğmuş ve İstanbul'a talebe olarak gelmiş ve Mehmet Çelebi'nin yanında eğitim görmüştü. Şeyh Efendi, İzmir kadılığına tayin olduğu zaman Hüseyin Efendi'yi de yanında götürmesi istenmiş ancak, onun büyücülük, efsunculuk ile uğraşmasından yakınarak onu götürmemişti. Hüseyin Efendi'de İstanbul'da kalarak nefesi ile şöhret bulmaya devam etmişti. Onun bu şöhreti saraya kadar ulaşmış Valide Kösem Sultan'ın kulağına kadar gelmişti. Valide Sultan, derhal Hoca'nın saraya getirilmesini istemişti. Sultan İbrahim'e çeşitli muska ve efsunculuk faaliyetlerinde bulunmuş ve Sultan İbrahim'in hastalığının iyileşmesi bu Hoca Hüseyin Efendi'ye atfedilmişti. Bu ise onun saadetinin başlangıcını oluşturmuş, sarayda yükselen ve nüfuz kazanan isimler arasına girmişti. Kendisine Hocalıkta verilince "Cinci Hoca" lakabını almıştı.[317] Sultan İbrahim'in elemi hastalığı büyük ölçüde sona ermiş ve macunlarla ve çeşitli ilaçlarla iktidarsızlığı da çözülmüştü. Bundan sonra Sultan ibrahim, III. Murat gibi kadına doymaz bir padişaha dönüşecekti.[318] Onu bu duruma iten büyük ölçüde iktidarı elinde bulundurmak isteyen Kösem Valide Sultan'dı. Sultan İbrahim artık kadın müptelası olmuştu ve birçok cariye ile .düşüp kalkacak birden çok hasekisi olacaktı

.Altınay, *Kadınlar*… s. 155-157 3

.Tektaş, *Harem…* s. 217 3

Valide Kösem'in, Sultan İbrahim dönemindeki devlet idaresi

IV. Murat zalim, I. Mustafa meczuptu ancak; Sultan ibrahim onlardan daha kötü bir hastalığa yakalanmıştı: Oda bitmek tükenmez safahatıydı. Tarih ve halk şiddetli ve kuvvetli tabiatlı hükümdarların, hükümet işlerini unutmadıkları takdirde, zevklerin sihirli cazibesine kapılmalarını affedebilirdi. Fakat, devlet işleri ile ilgilenmeyip hayatını zevk-i sefaya adayan, hem bedenini hem de ruhunu sefahatle bitap düşüren hükümdarları kolay kolay affedemezlerdi. İşte Sultan İbrahim'de kendini bütünüyle zevk alemlerine ve sefahat gecelerine bırakmış, zevklere olan meylini hiç azaltmamış, kadınların tesiri kuvvet buldukça, kendi kuvveti tükenmiş bir

padişahtı. Hatta kendisine itidâl çağrısında bulunan doktoru Hammalzade'yi Büyükada'ya sürdü. Kadınlara karşı aşırı düşkünlüğüyle dile getirilen Sultan İbrahim'in, yatak odasına yirmi dört saatte, yirmi dört kadın girerdi. Tabii olarak bu ifratlar Sultan İbrahim'in bünyesinin zayıflamasına neden oluyordu.[319] Ancak yinede kadınlardan vazgeçmiyordu. Onun devlet işlerine karşı ilgisizliği çevresinde oluşan etki ve nüfuz hizbinin işine yarıyor .ve idarenin bütünüyle onların eline geçmesine neden oluyordu

Baron Joseph Von Hammer Purgstaal, *Osmanlı Devleti Tarihi (Sultan İbrahim'in Cülusundan Köprülü Mehmet Paşa'nın Tayinine Kadar 1050-1067/1640-1656),* c.10, Üçdal Neşriyat, İstanbul .1985, s. 55, 56 3

Bu nedenle dönemin adı Sultan İbrahim'in saltanatı olsa da, gerçekte imparatorluğu Valide Kösem Sultan ve onun gizli konseyi olan; Sultanzade Semin Mehmet Paşa, Sultan İbrahim'in Silahtarı Yusuf Paşa ve Cinci Hoca lakabı ile tanınan Safranbolu'lu Hüseyin Efendi yönetiyordu. Bu kişiler hem padişahın hem de diğer devlet adamlarının üzerinde önemli bir nüfuz sahibi idiler. Ancak Sadrazam Kara Mustafa Paşa onların egemenlik alanına girmemişti. Valide Sultan'da hâkimiyetini kısıtlayan Sadrazama karşı kin beslemekte idi. Ayrıca damat adayı olan Silahtar'ı kendisine danışmadan idam ettirmesi de ona karşı olan nefret duygularını daha da arttırdı. Bu sebeple Valide Sultan, bu gizli konseyindeki kişileri Sadrazam'a karşı kışkırtmaya çalışırken, bir yanda da oğlu İbrahim'i dolduruyordu.[320]

.Lamartine, s. 667 3

Sultan İbrahim bu kişilerin ve Validesi Kösem'in yönlendirmesi ile devlet yönetiminde dengesizlikler ve davranışlarında bozukluklar gösteriyordu. Hatta bir keresinde: Saray kadınlarının temsilcisi Kahya Hatun, yakacak odunu sadrazamdan istemiş, Sadrazam yoğun işleri olduğunu, odunla uğraşacak halde olmadığını söylemişti. Padişah odun meselesi için toplantıyı bıraktırdığı Kara Mustafa Paşa'yı azarlamış, Paşa'da daha mühim işleri niçin sormuyorsun diye Padişaha çatmıştı. Bir odun yüzünden başlayan tartışma sonunda sadrazamın idam edilmesi ile sonuçlanmıştı. Böylece Sultan İbrahim'in üzerinde ki Valide Kösem'in etkisi yoğun biçimde görülebilmektedir. Eğer Sultan İbrahim, iyi insanlar tarafından

yönlendirilmiş olsaydı, belki de iyi işler yapmış olacaktı. Ancak kötü ve istismarcı devlet adamları ve saltanat hırsı ile dolu bir kadın tarafından yönlendiriliyordu ve hatta dalkavuklarının oyununa geliyordu. Baş dalkavuk Semin Mehmet Paşa'nın, "Sultanım siz halifesiniz. Allah'ın yeryüzünde gölgesisiniz. Aklınıza gelen her şey İlham-ı Rabbani'dir!" sözlerine kandı aklına gelen her şeyi yapmaya kalkıştı.[321]

.Burak, s. 135, 137, 138 32

:Sultan İbrahim'in ilk kadını
Hatice Turhan Sultan

Sultan İbrahim'in ilk hasekisi Hatice Turhan Sultan'dı. Ukrayna uyruklu olan bu kız Kırım atlıları tarafından esir alınarak yaklaşık 13 yaşlarında Osmanlı haremine verilmişti. Sarışın, narin, alımlı, güzel bir kız olarak büyüdü. Yine diğer Sultan kadınları gibi oda haremde çok iyi tahsil ve terbiye gördü. Çok akıllı ve terbiyeli idi ve herkese iyi davranıyordu. Padişah için yetiştirilen bu kız has odalılar arasına alındı ve istikbalinin yolunu açan gün gelip çattığında Padişah Sultan İbrahim'e takdim edildi.[322]Teninin cazibeli beyazlığı, kumral saçlarının göz kamaştırıcı parlaklığı, gözlerinin maviliği Sultan İbrahim'i oldukça etkilemişti. Sultan İbrahim'in Turhan Sultan'la olan beraberliğinden 1642 yılında Şehzade IV. Mehmet dünyaya geldi.[323]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 125 32

.Uluçay, , *Padişahların Kadınları… s.57* 32

Bu doğumla birlikte Kösem Valide Sultan'ın emeği boşa gitmemiş olduğu görüldü. Çünkü Kösem Valide, İbrahim'in bir çocuğu olması için elinden gelen çabaları ortaya koymuştu. Muskalar, büyülü nefesler, iksirler en sonunda fayda göstermişti. Ancak, Kösem için bir sorun vardı. Bu Rus (Ukraynalı) kızı Sultan İbrahim'in gözünde parlamaya başlamıştı ve bu parlayan yıldız Kösem Sultan'ın hâkimiyetine gölge düşürebilirdi. Turhan Sultan kısa zamanda sarayın önemli kadınları arasına girdi. Zira o Osmanlı soyunun kurtarıcısı olarak görülüyordu. Çünkü ilk şehzade onun tarafından

dünyaya getirilmişti. Bu nedenle Sultan İbrahim, kimseye göstermediği ilgiyi ilk hasekisi Turhan Sultan'a göstermişti ve annesine duyduğu sevgi ve saygıda azalmaya başlamıştı.[324]Turhan Sultan henüz Kösem Valide Sultan'a göre çok gençti bu yüzden genç kadın kayınvalidesine bir sorun .oluşturmuyor ve ona gönülden itaat ediyordu

.Tektaş, harem… s. 221 3

Kızlarağasının sunmak istediği cariye hadisesi

Kızlarağası Sünbül Ağa, padişaha bir güzel cariye takdim etmenin ona ne gibi kazançlar sağlayabileceğini ve Padişahın bu cariyeyi beğendiği takdirde ne kadar cömert olabileceğini bilen bir Ağa idi. Bu sebeple Sultan İbrahim'e takdim etmek için güzel bir cariye satın almıştı. Adı Zafire olan bu güzel genç kız, padişahın yatak odasına götürülmek üzere yetiştirilmeye başlanmıştı. Sultanın yatak odasına götürüleceğini anlayan Zafire, bakire değil, hamile idi. Bu yüzden zenci hadım olan Kızlarağası Sünbül Ağa'nın ayaklarına kapanmış ve durumunu yalvar yakar ona anlatmıştı. Kösem Sultan'ın yetiştirmesi olan Sünbül Ağa, Valide Kösem Sultan'ı durumdan haberdar etti ve kızın sarayda kalması için izin istedi. Kösem Valide Sultan'ın müsaade vermesi ile sarayda kalan Zafire, Aralık 1641'de çocuğunu doğurmuş ve adına Osman adı konmuştu.[325] Ağa kadının bu durumundan dahi yararlanmasını bilecek zekâya sahip olduğunu göstermiş ve Sultan İbrahim'e oğlu Şehzade Mehmet için bu kadını sütnine olarak tavsiye etmişti. Sultan İbrahim zamanla bu kadını ve çocuğunu benimsedi. Öyle ki, bu kadının çocuğuna Şehzade Mehmet'den daha fazla ilgi göstermeye başladı. Bu ise Şehzade Mehmet'in validesi ve Sultan İbrahim'in ilk hasekisi Turhan Sultan'ı kızdırıyor ve kıskandırıyordu. Nihayet bir gün Sultan İbrahim havuz başında bu kadınla ve çocuğu ile ilgilenirken, Turhan Sultan dayanamayarak, Şehzade Mehmet'i göstererek: Asıl sevginize layık olan budur ve gerçek evladınız da budur diyerek çıkıştı. Sultan İbrahim hiddetlenerek genç kadının kucağındaki Şehzade Mehmet'i kavrayarak havuza fırlattı. Turhan Sultan atılarak şehzadeyi ölümden kurtardı. Bu olay

üzerine Sünbül Ağa sarayda daha fazla duramayacağını anlayarak bu kadını ve çocuğu da alarak Mısır'a gitmek istedi. Ancak yolda Malta korsanlarına hedef oldu ve ağa öldürüldü. Çocuk ise Malta şövalyeleri tarafından büyütülmek üzere alındı. Amaçları daha sonra bu çocuğu Osmanlı'ya karşı kullanmaktı. Bu çocuk Osmanlı hanedanından zannediliyordu ve çocuğa "padro ottomano" adı verildi. Ancak bu çocuk onlara fayda sağlayacağı yerde Girit Savaşı'na neden oldu.[326]

.Koçu, s. 296 3:

.Altınay, *Kadınlar*… s. 154, 155 3:

Sultan İbrahim'in kadın, kürk ve anber tutkusu

Sultan İbrahim'de kadın, kürk ve anber tutkusu başlamıştı. Harem kendisi için, güzel kokular yayan, güzel ve yumuşak kürklerle bezeli safa yatağından başka bir şey değildi. Tutkunu olduğu şeyler için para harcamaktan hatta hazineyi boşaltmaktan çekinmemişti. Onun bu düşkünlüğü cariyelerin kıymetini o kadar arttırdı ki, hiç biri beş yüz kuruştan aşağı satılmaz, en güzelleri de iki bine kadar çıkardı. Yine başka bir tutkusu olan anberinde fiyatı artmış oda on beş veya yirmi kuruşa çıkmıştı. Sultan İbrahim'in anber tutkusu o kadar aşırıydı ki, bir gece, geç vakitte haremde anber bulunamadı; saray ümerasından biri Galata'da ki İngiliz tacirinde piramit şeklinde bir anber parçası olduğunu bildirmesi üzerine, Galata'ya adamlar gönderildi ve İngiliz tacir uykusundan uyandırıldı ve saraya getirildi ve sabah olunca da Sultan'ın huzuruna çıkarak anber parçasını üç bin kuruşa sattı. Sultan İbrahim'in müptelası olduğu başka bir şey de kürktü, diğerlerinde olduğu gibi kürkte oldukça hazineye yük getiren bir emtia idi. Padişahın bu garip zevklerinden dolayı kadınları da onun tutkularına cevap verebilmek için, kadınların genel olarak ve sıklıkla taktığı mücevher iğneli sorguç yerine saçlarına, kulaklarının arkasına çiçekler takarlardı. Bu geleneklere ters bir davranış olduğu için çok da hoş karşılanmazdı. Harem kadılarının elbiselerindeki ihtişamda evvelki ve sonraki kadınların elbiselerini gölgede bırakacak derecede idi.[327]

.Hammer, s. 56,57 3:

Sultan İbrahim, devlet işlerinden çok harem dairesi ile ilgileniyor ve yaşamını kadınlar, güzel kokular, anberler, samur kürkler içerisinde geçiriyordu. Samur kürke olan merakı kendi saltanat dönemine "Samur Devri" denilmesine neden olmuştu. Kalabalık hareminin masraflarını ve özellikle samur kürk masraflarını hazine karşılayamadığı için Sultan İbrahim, çoğu kez adamlarına talimat vererek Venedik ve Ceneviz gemilerinin yüklerine el koyduruyordu. Sultan İbrahim o denli eğlenceye düşkün hayat yaşıyordu ki, kendisini memnun eden ve eğlendiren kişilere ihsanlarda bulunuyor, devletin en önemli mevkilerini bu kişilere vererek bu yüksek makamları ayağa düşürüyordu. Örneğin soytarılıkları ile kendisini eğlendiren Ahmet adındaki bir çingeneyi Yeniçeri Ağalığına, bir donanma eğlencesinde attığı fişeklerle kadırga şekli çıkaran Rum Musluoğlu'nu da Kaptan-ı Deryalığa getirmişti. Ancak bu kişiler kendilerine sunulan bu mevkilerin yüceliğinin altında kaldıklarından dolayı teklifleri kabul etmediler.[328]

.Lamartine, s. 670,671 3:

Yönetimin Hasekiler ve Kösem Sultan'ın eline geçmesi

Sultan İbrahim'in Kadınlara düşkünlüğü o kadar büyüktü ki hasekileri durmadan artıyordu. İkinci haseki olarak Muazzez Sultan'ı seçmişti. Bu kadın Şehzade Ahmet'i 1643 yılında doğurmuştu. Dilaşub Sultan, Sultan İbrahim'in kadınları arasında üçüncü hasekisi ve oğlu Şehzade Süleyman'ın annesi idi. Saf ve meczup bir kadın olarak tanınırdı. Ayşe Sultan'da, Sultan İbrahim'in kadınları arasına 1644(1056) yılında girmiş ve padişahın dördüncü hasekisi olmuştu.[329]

.Uluçay, *padişahların kadınları…* s. 59, 60 3:

Sarayda artık Sultan İbrahim'in nüfuzundan çok, Valide Kösem Sultan ve Hasekiler ile Cinci Hoca'nın nüfuzu göze çapıyordu. "Sultan İbrahim'in ebesinin damadı İbrahim Efendi defterdar olmuş, Sultan Murat'ın dadısının kocası Eyüp Paşa Mısır Eyaletine atanmıştı". Kadınlar artık saraya hâkim olmuş, dilediklerini diledikleri yere getiriyorlar, istemediklerini

azlediyorlardı. “Sultan İbrahim’in musahibesi Şekerpare, kethüdası Musa Ağa’yı evvela tersane emini, sonrada yeniçeri ağası yaptırmıştı”. Hasekiler ise istediklerini kadılıklara bile getirirdi. Bu kadınların liderliğini ve başkanlığını Kösem Valide Sultan yapardı. Kösem, bazen Cinci Hoca ile güçlerini birleştirerek ve idamları dahi önleyebilecek bir nüfuz elde edebilirdi. Sarayın çok nüfuzlu olmayan kadınları bile istediklerini yerine getirebilirdi. Sarayın çamaşırcı kadını dahi nüfuz kazanmıştı. Sultan İbrahim ise bu kadın nüfuzu arasında yaşar, onlara mani olmaz/olamaz ya da olmak istemez ve isteklerini yerine getirirdi. Hasekisi Turhan Sultan’ın kardeşi Yusuf’a ihsanlarda bulunmuş, ona saray tahsis ederek sarayın önemli simaları arasına sokmuştur. Kadınlarından üçüncü hasekisine Bolu Sancağını, beşinci hasekisine Hamit Sancağını, altıncı hasekisine Niğbolu Sancağını ve yedinci hasekisine Şam Sancağını paşmaklık olarak ihsan etmişti. Bu nedenle hasekilerin serveti artmaya ve buna paralel olarak da nüfuzları çoğalmaya başlamıştı.[330] Ayrıca zenginliklerini arttırmak amacı .ile rüşvetlere dahi bulaşmışlardı

.Altınay, *Kadınlar*… s. 161-163 33

Kadınlar; yolsuzluk, rüşvet, adam kayırma, mevki satma, alma, mansıp temin etme, hısım ve akrabayı mansıba kayırma gibi faaliyetlerde bulunmuş ve devlet işlerini ellerine geçirmişlerdi. Bu kadın idaresi ve hükümranlığı döneminde nüfuzlu saray kadınları, bir mansıptan daha fazla rüşvet ve daha fazla para kazabilmek için Sancakbeylerini, Kadıları, Valileri bir yerden bir yere, bir mevkiden diğer mevkie kaydırmışlardı. Böylece bir valilik makamını satın alan kişi orada fazla tutulmuyor, böylece tekrar boşalan makam, bir kez daha rüşvetle satılabiliyordu. Mevkileri satın alanlarda verdikleri rüşveti, görev aldıkları bölge halkının paralarını ağır vergilerle gasp ederek, onları ezerek çıkarmaya çalışıyorlardı.[331]

.Koçu, s. 300 33

Kösem Valide Sultan gölgede kalmaya başlıyor

Sultan İbrahim kadınlara meylettikçe validesinden uzaklaşıyor ve bu durum Kösem'in nüfuzunu azaltıyordu. Sultan İbrahim, yine bir kadına tutulmuştu. Bu kadın Şivekâr Sultan'dı, enine boyuna olan şişman bir ermeni kadınıydı. Sultan İbrahim kısa zamanda bu kadından etkilenmiş ve onunla düşüp kalkmaktan çok hoşlandığı için ona Şivekâr adını koymuştu. Sultan İbrahim'in kadınlarının dönemin devlet işlerine nasıl etkide bulundukları Şivekâr Sultan'ın sadrazama yazdığı mektupta da görülebilir.[332] Bu mektupta yer alan yazıda Şivekâr Sultan, baltacılarından Hasan'ın bir mansıba tayin edilmesini rica etmekteydi. Sultan İbrahim'i etkilemeyi başaran ve gözünde oldukça nüfuz kazanan bu Ermeni kadını, kısa sürede harem içerisinde ki rakiplerini geçti. Ancak Kösem Valide Sultan, onun bu yükselişi ve kazandığı nüfuzdan endişelenmeye başlamıştı. Zira kendi egemenliğine tesiri olabilirdi. Bu şekilde düşünen Valide Sultan, Ermeni kadını bir ziyafete davet ederek öldürtmüştü. Padişaha aniden öldüğü söylenmiş ve bu haber Sultan İbrahim'i oldukça üzmüştü.[333]

.Uluçay, *padişahların kadınları…* s. 61 3[332]

.Hammer, s. 59 3[333]

Kösem Sultan kendi hâkimiyetini güvence altına almaya çalışırken oğlu Sultan İbrahim ise kadın müptelalığına devam ediyordu. Sultan İbrahim'in yeni kadını ve o kadına bağlanışı Kösem Valide Sultan'ı endişeye düşürüyordu. Nitekim Sultan İbrahim yine bir kadına gönlünü bağlamıştı. .Bu kadın Telli Haseki diye bilinen Hümaşah Sultan'dı

Hümaşah Sultan güzelliği, cazibesi ve zekâsı ile kısa zamanda Sultan İbrahim'in en çok sevdiği hasekisi olmaya başarmıştı. Sultan İbrahim'in Hümaşah' a sevgisi o denli büyüktü ki, onu kendisine nikâhladı. Evlilik töreni oldukça debdebeli ve ihtişamlı geçti. Protokole dâhil olan bütün divan üyeleri, yüksek devlet memurları merasim sırasına göre dizilip Davut Paşa bahçesine gittiler. Telli duvaklı Hümaşah'ı oradan alıp Valide Sultan Bahçesi'ne getirdiler. Hümaşah Sultan teller ve duvaklar içerisinde getirildiği için ona bu tarihten sonra Telli Haseki denilmiştir (1647-1057).[334] Acemi cariye bir anda kariyer sıçraması yapmış ve hasekilik mevkiine yükselmişti. Bu durum Valide Kösem Sultan'ın hiç hoşuna

gitmemiş ve oğlunun dairesine girerek onunla tartışmıştı. Osmanlıda kurallar, gelenekler, adetler yer yer bozulmalar gösteriyordu. Bu zamana kadar hiçbir padişah, annesi ile tartışma içine girmemiş, hiçbir padişah annesi de padişah oğlunu azarlayacak cesareti gösterememişti.[335]

.Uluçay, *padişahların kadınları…* s. 61, 62 3

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 130 3

Sultan İbrahim bu tarihten sonra zamanın çoğunu Telli Haseki ile birlikte geçirmeye başlamıştı. Diğer kadınları ile de beraber oluyorduysa da en çok Telli Haseki'yi seviyordu. Bu sebeple sarayda Telli Haseki'nin nüfuzu görülmeye başlanmıştı. Onun nüfuzu ve gücü artarken, Valide Kösem Sultan, Sultan İbrahim'in gözünden düşüyordu.[336]Telli Haseki, Sultan İbrahim'in kalbine öyle dokunmuş ve yerleşmişti ki, gözleri ondan başkasını .hatta kız kardeşleri de dâhil görmez olmuştu

.Altınay, *Kadınlar…* s. 164 3

Osmanlı Hanedan geleneğinde Sultan kızları diğer kadın sultanlardan ayrı tutuluyordu. Çünkü onlar bir Osmanlı soyundan geliyordu ve has Osmanlı idi. Ancak padişahın kadınları aynı statüde değildi. Onlar farklı ailelere mensup, hareme alınmış yetiştirilmiş cariyelerdi. Bir Sultan, hasekisini ne kadar severse sevsin o kadın, Osmanlı sayılmazdı ve önem açısından Sultan kızları öncelikli gelirdi. Bu durum Telli Haseki ile birlikte değişmiş ve bir Haseki, Sultan kızlarını kendine hizmet ettirecek kadar ileri gidebilmişti. Sultan İbrahim, bu hizmetlerin yapılmasını emrettiği gibi, buna karşı çıkmaya çalışan kız kardeşleri Ayşe, Fatma ve Hanzade ile IV. Murat'ın kızı Kaya Sultan'ı cezalandırmış ve onlara ait olan mücevherleri ve mülkleri onlardan alarak Telli Haseki'ye vermiş ve kız kardeşlerini Edirne'ye sürmüştü.[337]

.Tektaş, *Harem… s. 269* 3

Sarayda etkili bir kadın daha: Şekerpare

Şekerpare Kadın, 1647'de sadrazam yapılan eski kaptan-ı deryalardan Kara Musa Paşa'nın eşi, Sultan İbrahim'in nedimesi, musâhibesiydi. Kösem

Sultan'ın otoritesi bu dönemde azalmıştı. Padişahın değil hasekisi ya da gözdesi bir padişah musâhibesi dahi Kösem Sultan'a küstahlık yapabiliyordu. Osmanlı geleneğinde ve saray kurallarında böyle bir şeyin olması mümkün değildi. Bir valide sultan hakkında entrikalar çevrilebilir ancak, yüzüne karşı en ufacık saygısızlık yapılamazdı. Şekerpare Kadın, padişaha yakınlığına ve muhabbetine güvenerek küstahlıkta bulundu ve Valide Kösem Sultan'ın emrine karşı akıl öğretici bir cevap verdi. Kösem Sultan bu söze tahammül edemedi ve cariyelere emir vererek onu dövdürttü. Şekerpare Kadın'ın ayrıca; rüşvetlerle zengin olduğu anlaşıldı. Bir nüfuzlu saray kadını olmasından istifade ederek, işlerini hallettirmek isteyen kişilerden rüşvet alıyor, halledebildiğini hallediyor, halledemese bile parayı geri vermiyordu. Tabi ki bir saray kadını olma avantajı ile bunun hesabı ondan sorulamıyordu. Sultan İbrahim, bu durumdan haberdar edildi ve gereğinin yapılması için talimat verdi.[338] Derhal Şekerpare, Sakız Adası'na sürüldü ve malları müsadere edildi. Şekerpare'nin ortaya çıkan serveti ve zenginliği Sultan İbrahim'i şaşırtmış ve Şekerpare için: "Hay kâfir! Bana akşam ekmek alacak param yoktur diye yemin ederdi. Bak neleri çıktı." diyerek hayretini gizlememişti. Şekerpare ise sürüldüğü Sakız Adası'ndan Mısır'a sürüldü ve sefalet içinde yaşam sürdü.[339]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 128, 129 3

.Altınay, *Kadınlar*… s. 181 3

Kösem Valide'nin Yeni Saray'dan sürülmesinin nedenleri

Kösem Sultan ile oğlu Sultan İbrahim'in arasını rüşvet ve iltimas yolunda Kösem'i kendilerine rakip gören Sadrazam Ahmet Paşa ile Cinci Hoca açmıştı. Çünkü Kösem Sultan, büyük oğlu IV. Murat'ın ilk saltanat devresinde gerek oğlunun bağladığı tahsisat gerek rüşvet kaynakları ile muazzam bir servet edinmişti. Ancak, Sultan IV. Murat'ın ikinci saltanat devresi yani büyüdükten sonra idareyi bütünüyle ele aldıktan sonra ki dönemde Kösem Sultan, köşeye çekilmek zorunda kaldı ve hatta kendisi ve oğlu İbrahim'in hayatını tehlikede görerek yeniçeri ağaları ile anlaşmış hem

kendisini hem de oğlu İbrahim'i muhafaza edecek bir gücü sağlamıştı. Onun yeniçeri ağaları ile olan ittifakları Sultan İbrahim'in saltanat döneminde de devam etmiş ve onlarla birlikte muazzam bir rüşvet şebekesi oluşturmuştu. İşte onun bu nüfuzunu çekemeyen ve kendilerine Kösem'i rakip gören Cinci Hoca ile Sadrazam Ahmet Paşa, Sultan İbrahim'e validesinin aleyhinde konuşuyorlar ve Valide Sultan'ın devlet işlerine müdahalesinden dem vurarak, şikâyet ediyorlardı. Bu şikâyetler ve aleyhte konuşmalar Padişahı o kadar bunalttı ki, annesi Kösem'i Topkapı Saray-ı Hümayun'undan çıkarttırarak Topkapı dışındaki bahçesine yolladı. Hadise Yeniçeri Ocağında infial etkisi yarattı: "Validesiz saray ve harem olmaz" diyerek Valide Sultan'ın tekrar geri dönmesini sağladılar. Kösem bu sefer ihtiyatlı idi. Oğlu ona ikinci bir darbe yapabilir ve onu tekrar saraydan uzaklaştırabilirdi.[340]

.Koçu, s. 304, 305 34

Kösem Sultan bu sebeple oldukça zor bir durumda kalmıştı. Önünde iki seçenek bulunuyordu. Ya oğlu Sultan İbrahim' in saltanatı devam edecek ancak, kendi güvenliği tehlikede olacak ya da bir ihtilal çıkarılarak oğlu tahttan indirilecek ve torunu tahta çıkarılacaktı. Valide Kösem'in bu şekilde düşünmesine neden olan etkenler vardı. Bu etkenler şunlardı: İki saltanat dönemi boyunca (Sultan IV. Murat ve İbrahim'in ilk dönemleri) sürdürdüğü hâkimiyetini yitirmesi, annesine aldırmayan bir oğlun cariyeler uğruna validesini feda etmesi, Sultan İbrahim'in kızları Ayşe, Fatma ve Hanzade'yi ibrik tutmaya ve kahve ikram etmeye zorlayarak onları küçük düşürmesi, Padişah'ın bir kaprisi sonunda her an idam ettirilebilecek olan şehzadelerin hayatlarının tehlikede olması, kendisinin İskender Çelebi Bahçesi'ne sürülmesi ve Rodos'a sürülmekle tehdit edilmesi gibi etkenler onu bu düşünceye sevk etmişti.[341]

.Lamartine, s.681 34

Kösem Valide Sultan, oğlunu tahttan indirebilecek bir teşebbüs için harekete geçti. Oldukça büyük bir servete ve bu serveti akıllı bir şekilde kullanabilecek zekâya sahip olan Valide Sultan, ilk olarak Sadrazam Ahmet Paşa'yı elde etmeye çalıştıysa da buna muvaffak olamadı. Bunun üzerine ilk fırsatta Ahmet Paşa'nın hakkından gelmeye çalıştı ve ocak ağalarına ve

ulemanın ileri gelenlerine ulaşmayı başardı. Onlara gerek büyük paralar, gerekse önemli mevkiler vaat ederek kendi tarafına çekmeye muvaffak oldu. Oğlunun tahttan indirilmesi için onlara nasihatlerde bulundu ve bu durumun devletin bekası ile ilgisini anlattı. Böylece planına milli bir renk vererek ocak ağalarını bu taht darbesine teşvik etti. Kösem Valide Sultan'ın bu girişimlerinden Sultan İbrahim'in haberi olmuştu. Validesini bu sebeple Rodos'a sürmek istedi. Ancak bir padişahın validesini İstanbul dışına göndermesi Osmanlı tarihinde görülmemişti ve Sultan İbrahim bunun bilincinde idi. Ayrıca validesinin girişimlerini çokta ciddi bulmuyor ve bir validenin oğlunun saltanatına son vermek isteyebileceğine ihtimal vermiyor, buna inanmıyordu. Ancak, Valide Sultan'ın planı ciddiydi ve oğlu Sultan İbrahim'i tahttan indirecek, yerine küçük torunu Şehzade Mehmet'i getirecek, kendiside onun naiplik görevini üstlenerek siyasi iktidarı tekrar elde edecekti. Zaten Sultan İbrahim'in saltanatından rahatsız olan bir grup ortaya çıkmıştı. Bu sebeple İstanbul'da da isyanlar görülmeye başlandı. Valide Kösem de kendi ve ekibinin yaptığı yolsuzlukları oğluna mâl ediyor ve gözlerin Sultan İbrahim'e çevrilmesini sağlıyordu.[342]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 128 34

Kösem Valide Sultan'ın teşviki ile çıkan isyanı 1648

Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesine ve öldürülmesine neden olacak olan 1648 yeniçeri isyanı gerek Valide Kösem Sultan'ın teşviki gerekse Sultan İbrahim'in kendi hataları sonucu çıkmıştır. Sultan İbrahim'de nedeni anlaşılamayan ancak varlığı kesin olan bir kürk müptelalığı mevcuttu. Hatta bir gün harem kadınlarına masal anlatmakla gecelerini geçiren Eyüplü bir falcı kadın, Sultan İbrahim' e de hikâye anlatmış ve anlattığı hikâyede: Zamanında kürk meraklısı büyük bir padişahın bütün elbiselerini, sarayın döşemelerini, yatağını ve yastıklarını kürkten yaptırmış olduğunu söylemişti. İşte bu hikâye Sultan İbrahim'in zaten var olan kürke olan tutkusunu daha da arttırmış ve kürk göndermeleri için tüm eyaletlere emirler göndermişti.

Padişahın bu kürk merakından dolayı Sadrazam Ahmet Paşa " Kürk ve Anber" vergisi adı altında vergiler toplamaya başlamıştı.[343] Bu vergiler esnafı ve yeniçerileri çileden çıkartmaya başlamıştı. Sadrazam Hazarpare Ahmet Paşa, çaresiz Sultan İbrahim'in bu isteklerini yerine getirmek ve ona samur kürk ve anber bulmak zorunda kalmıştı. Devlet ricalinden ve hatta ocak ağalarından dahi samur kürk ve anber bedeli istemişti. Ocak ağaları içerisinde nüfuzlu olan Murat Paşa'dan da iki samur kürk ve 60 kese akçe istenmişti. Bu durum ocak ağlarının hoşuna gitmemekle birlikte, Kara Murat Paşa'nın etrafında saraya karşı toplanmaya başlamışlardı.[344] Ocak ağalarının bu kıpırdanmalarından rahatsız olan Sadrazam Hazarpare Ahmet Paşa, onlara karşı plan hazırlığı içerisine girmişti. Ahmet Paşa küçük oğlu Baki Bey'i Kara Mustafa Paşa'nın sekiz yaşında ki kızıyla düğününü icraya başlamıştı. Bu düğüne Ocak Ağalarından en nüfuzlu olanları ve Valide Kösem Sultan'ın müttefikleri olan Kara Murat Ağa, Müslihiddin Ağa, Kara Çavuş'u da davet etmişti. Hesabı; düğünde bu ağaları ortadan kaldırıp öldürtmekti. Ancak, ziyafet odasında haklarında planlanan bu tuzaktan haberdar olarak oradan kaçmaya muvaffak oldular.[345]

.Hammer, s. 115 34

.Abdülkadir Özcan, "*Kara Murat Paşa*", Belleten, Cilt LXIII, Sayı 237, (Ağustos 1999), s. 490 34

.Hammer, s. 116 34

Nihayet 1648 isyanını, 7 Ağustos 1648 yılında Bektaş Ağa, Müslihiddin Ağa, Kara Murat Ağa ve Kara Çavuş isimli ağalar başlatmıştı. Amaçları bütün kötülüklerin sorumlusu olarak gördükleri Sadrazam Ahmet Paşa'yı hal etmekti. Orta Cami'de toplanan ve burayı kendilerine merkez yapan kalabalık asi gurup, Sultan İbrahim'den Sadrazamı istemeye başlamışlardı. Sultan İbrahim çaresiz sadrazamını azletmek zorunda kaldı. Yerine asilerin seçtiği Sofu Mehmet Paşa'yı getirdi. Ancak isyancılar bununla yetinmek niyetinde değildi. Ahmet Paşa'nın kendilerine verilmesini istiyorlardı. Sultan İbrahim buna red yanıtını vermiş ve yeni Sadrazam Sofu Mehmet Paşa'yı da isyanı çıkartmakla suçlayarak azarlamıştı. Bunun üzerine Mehmet Paşa mührü Orta Cami'ye göndermiş ve sadrazamlıktan vazgeçtiğini bildirmişti. Artık isyancıların amacı değişmişti. Sultan İbrahim tahttan indirilecek yerine

Şehzade Mehmet getirilecekti.[346] Bu tamda Kösem Valide Sultan'ın kurguladığı ve tasavvur ettiği gelişme idi. Kösem artık oğlu Sultan İbrahim tehlikesinden kurtulacak ve daha önce oğlu IV. Murat'ın ilk devresinde ki .gibi tahta getirilecek olan, çocuk padişaha "Naibe-i Saltanat"lık yapacaktı

.Altınay, *Kadınlar*… s. 188-191 34

Kösem Valide Sultan evlat katili oluyor

Sultan İbrahim 1648 isyanı içerisinde mecburen azlettiği Ahmet Paşa'yı tekrar sadrazam yapacağını ve isyancıların isteği ile sadrazam yaptığı Sofu Mehmet Paşa'nın da hakkından geleceğini ağzından kaçırdı. Bunun üzerine isyancılar zaten düşüncelerinde yer alan ve kendilerine öğretilen amaçlarını ortaya çıkardılar ve Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesinin şart olduğuna inanmaya başladılar. Kösem Valide Sultan ve onun rüşvetle yanına çektiği gurupta bu düşünceyi destekliyor ve hatta teşvik ediyordu. Ahmet Paşa'nın da ortadan kaldırılması yönünde karara varan isyancılar, Ahmet Paşa'yı aramaya koyuldular. Ahmet Paşa ise öldürüleceğinin bilinciyle, sarayında bulunan hazinesini ve kıymetli eşyalarını alarak dostlarının evine koştu. Ancak, hiç biri onu kabul etmek istemedi. Nihayet 7 Ağustos 1648 akşamı bir dostu onu evine aldı. Fakat Sadrazam Sofu Mehmet Paşa'ya, Ahmet Paşa'nın yerini söylemekten geri durmadı. Bunun üzerine yakalanan eski sadrazam, Cellatbaşı Kara Ali tarafından kementle boğuldu. Ahmet Paşa'nın cesedi Sultan Ahmet Meydanı'na atılmış ve insan yağının mafsal ağrılarına iyi geldiği hakkında söylenti yayılmış ve eski sadrazamın etleri parça paça edilerek satılmıştı. Geriye Ahmet Paşa'nın çıplak kemikleri kalmıştı. Bu yüzden Ahmet Paşa, tarihe Hazarpare yani "Bin Parça" Ahmet Paşa lakabı ile geçmişti.[347]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 133 34

Bu vahşice cinayetten sonra isyancılar Sultan İbrahim'i tahttan indirmek için harekete geçtiler. Asi başları daha önceden planlandığı gibi Valide Kösem Sultan'a bu durumla ilgili müracaat ettiler. Valide Sultan bu müracata zaten dünden hazırdı ve kendi kurgusu idi. İsyancılar Kösem

Valide Sultan'a: Herkesin destek verdiği şeye karşı çıkmak doğru değildir. Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesi gerekir. Bu sebeple Şehzade Mehmet'i biat için Orta Cami'ye göndermesini söylediler. Kösem Valide ise: Orta Cami'de biat olmaz, şuana kadar olmamıştır. Bu yüzden saraya geliniz diyerek isyancıları saraya davet etmişti. Kösem Valide Sultan, içinde ocak ağaları ve kazaskerlerin olduğu isyancı heyetini dairesine çağırdı. Valide Sultan esasında oğlu Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesini ve torunu yedi yaşındaki Şehzade Mehmet'in tahta geçirilmesini ve onun naibeliğini yapmak istiyordu. Ancak, isyancıları şımartmamak için ilk önce onlara nasihatte bulunma yoluna gitti. Ağalara dönerek: "Böyle fitneye yol açmak insafa sığar mı? Hepimizin karnı bu hanedanın ihsanı ile doymuyor muydu? Padişaha kötülükleri öğretin, söyleyin işe yaramazlar defedilsin o yine tahtında otursun" dedi.[348]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 201 34

Benim Sultanım, biz size itimat ettik merhametinize ve şefkatinize güvendikte buraya geldik. Düşmanlar hücumda, âlemin ahvali müşkül, padişahımız ise kendi nefsi için yaşamakta. Bu sebeple onun döneminde ıslahat yapmak mümkün değildir. Oğlunuz yanındaki iyileri dahi öldürttü. Oğlunuz Sultan IV. Murat zamanından kalma değerli vezir Kara Mustafa Paşa'yı kendi isteklerine uymadığı için öldürttü. Bunları gören insanlar, nasıl cesaret edipte padişaha nasihatte bulunsun? Diyen eski Anadolu kazaskeri Hanefi Efendi, Valide Kösem'in "şimdi yedi yaşında bir masumun saltanatı nice mümkün olur? Sorusuna cevaben ise: Mezhebimiz olan Hanefi mezhebinde akılsız büyüğün saltanatı caiz değildir ancak, akıl sahibi çocuğun saltanatı caizdir. Masum çocuk tahta çıkar, vezir işleri yürütür. Diyerek Valide Sultan'ı susturur, şeyhülislam olmak için can atan Karaçelebi-zade Abdülaziz Efendi'de birçok söz söyleyince Valide Kösem Sultan, sözde bu duruma üzülmüş gibi yapar ve karşısında ki gruba: Şimdi varayım, şehzadeyi huzurunuza getireyim diyerek oradan ayrılır.[349]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 136 34

Aslında Kösem şehzadeyi de tahtı da hazırlamıştı. Kösem Sultan torununu tahta çıkarmak için harekete geçerken isyancı ağalar ve ulemada Sultan

İbrahim'i tahttan indirmek üzere yanına gitmişlerdi. Sultan İbrahim, isyancıları karşısında görünce onlara bağırmaya başlamış ve her birinize ihsanlar verdim, şimdi size uymadığım için beni tahttan indirmek istiyorsunuz, ben padişah değimliyim diyerek isyancılara çıkışmıştı. İsyancılar arasında bulunan Karaçelebizade, Sultan İbrahim'e: "Hayır, padişah değilsin! Vaktini eğlence ve gafletle geçirdin, aklı kısa kadınlar sözüyle ortalığa rüşvet yaydın, devlet nizamını bozdun, halka muzırsın, nefsini ıslah edecek adam olmadığın için tahta layık değilsin…" demişti. Nihayet ağız kavgası bitmiş Sultan İbrahim pes etmiş ve kapatılacağı kafes yani odaya doğru hareket edilmişti.[350]

.Koçu, s. 309 3!

Sultan İbrahim çaresiz ve yorgun mahbes kapısı önüne gelmiş ve kapı önünde şu sözleri söylemişti: "Elhamdülillah, bir cemaatin başı oldum". Bu sözleri dikkat çekicidir. Çünkü Sultan İbrahim bir cemaatin başı oldum derken kendinden sonra gelecek padişahların atası oldum imasında bulunmuştu. Sultan İbrahim'in sözleri kesinlikle doğruyu yansıtmaktaydı. Çünkü Sultan İbrahim'den sonra tahta geçen padişahlar yalnızca onun neslidir. 1648 – 1695 yılları arasında Sultan İbrahim'in üç oğlu, 1695 – 1730 yılları arasında iki torunu, 1730'dan sonra 1789' a kadar torunlarının oğulları, sonradan onların oğulları… Tahta çıktılar.[351] Sultan İbrahim iki cariyesi, sultana yaraşır yiyecek mühimmatı ile birlikte bir oda içerisine kapatılmış ve oda kapısı kitlenmiş, kilit üzerine de kurşun akıtılmak sureti ile kapı sağlamlaştırılmıştı.[352] Böylece Sultan İbrahim kafese konulurken, Şehzade IV. Mehmet'de babaannesi Kösem Sultan tarafından tahta .oturtulmuştu

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 140, 141 3!

Karaçelebi-zade Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l – Ebrâr Zeyli (Tahlil ve Metin)*, Haz: Nevzat Kaya, 3! .TTK, Ankara 2003, s. 7,8

Sultan İbrahim, validesi Kösem Sultan'ın büyük ağalar ile ulemaya dayanarak yaptığı saltanat darbesi ile kafese konulmuş ve kafese girdiği günden beri ise, acı acı bağırmaya, haykırarak tepki göstermeye başlamıştı. Onun bu durumuna üzülen, Enderun'un zülüflü ağaları, saray halkı hep

Sultan İbrahim'i konuşur olmuşlar ve bir ulu padişahı diri diri mezara koydular, bir masum çocuğu tahta geçirdiler, Sultan İbrahim'in nice ekmeğini yedik, lütfunu gördük, şimdi mezarından feryatlarını işitmektense uğrunda ölmek bizim borcumuzdur, hemen birleşelim, kafesten çıkartıp onu tahtına oturtalım diye söylenmeye başlamışlardı. Saray halkı bu düşünceler içerisindeyken şehir halkı ve sipahilerde bu düşüncelere paralel söylemler içerisine girmişlerdi. Sipahiler, Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesine ve çocuk yaşta bir padişahın tahta geçirilmesine itiraz sesleri yükseltiyordu. Halk ise; cümle âlem Sultan İbrahim'den hoşnuttur, o validesinin hilesine, entrikasına uğradı ve tahttan indirildi. Hiç çocuktan padişah olur mu? Padişah olan asıl büyük valide sultandır. Osmanlı Devleti, saçı uzun aklı kısa kadının elinin altında, bizdeki din ve devlet gayreti nerede? Diye söylenmeye, konuşmaya başlamıştı. Bu konuşmalar ve söylemler, itirazlar Valide Sultan'ı endişeye sevk etmişti ve Sultan İbrahim'in hayatta olmasının kendisi için bir tehlike arz edeceğini düşünerek öldürülmesi gerektiğini devlet ricaline bildirmişti.[353]

.Koçu, s. 310, 311 35

Devlet erkanı ve Valide Kösem Sultan aralarında yaptıkları müzakereler sonucunda "Nizam-ı Âlem" için Sultan İbrahim'in katline karar verdiler. Sultan İbrahim'in odasına cellât Kara Ali ile çömezi Hamal Ali gönderildi. Sultan İbrahim'in odası kazmalarla kırıldı. Sultan İbrahim kazma seslerini duydukça feryat ediyor, amanlar çekerek bağırıyordu. Saray halkı başta olmak üzere gaddarlığı ile tanınan Kara Ali bu feryatlardan müteessir olmuştu. Sultan İbrahim'e el sürmek istememiş ve kaçmıştı. Sadrazam Sofu Mehmet Paşa bu duruma kızarak cellât Kara Ali'yi sopa ile aramaya koyuldu ve onu bulduğunda sopa ile vurarak azarladı. Kara Ali vezirin karşısında tir tir titriyor ve beni katleyle ama bu işi yaptırma diye yalvarıyordu. Ancak, çaresiz sadrazamın dediğini yaparak Sultan İbrahim'i yardımcısı ile birlikte kementle boğarak öldürdü. Sultan İbrahim'in öldürülmesi ile Valide Kösem Sultan'ın korkuları giderilmişti. Sultan İbrahim, Sultan Mustafa'nın yanına defnedilmişti.[354]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 212-214 35

Sekizinci Bölüm- IV. MEHMET DÖNEMİ KADINLAR SALTANATI

Sultan İbrahim'in saltanatı oldukça karışıklık ve zorbalıklar içerisinde geçmiş ve neticesinde de kendisi tahtan indirilerek öldürülmüştü. Bu dönemden sonra hiçbir Osmanlı Padişahı şehzadelerinin adını İbrahim koymadı. Sultan İbrahim devlet işinden oldukça uzak bir karakterde ve oldukça bilgisiz bir şekilde tahta çıkmıştı. Gerçek şu ki, onun bu durumu etrafında ki politik güçleri sevindirmiş ve padişah üzerinde hâkimiyet kurma fırsatı vermişti. Kemankeş Kara Mustafa Paşa ve başlıca rakibi padişahın lalası ve sır dostu Cinci Hoca lakaplı Hüseyin Efendi, IV. Murat'ın ikinci döneminde kendisinden esirgediği gücü elde etmeye çalışan ve Cinci Hoca ile büyük bir ittifak kurmuş olan Kösem Valide Sultan, padişahın yedi karısı ve kız kardeşleri padişahın üzerinde etki ve nüfuz sağlayan gurubu oluşturuyordu. Bunlara karşı koyacak gücü ve cesareti olmayan Sultan İbrahim, onların gönlünü yapma ve isteklerini yerine getirme politikası izlemek zorunda kaldı. Kendisi Harem'de sefahat ve zevk içinde vakit geçirirken, onlar devleti istedikleri gibi idareye koyulmuşlardı. Rüşvet muazzam boyutlara ulaşmış, hazine tam takır kalmıştı. Devlet memurları efendilerini memnun edebilmek ve doymak bilmeyen isteklerini yerine getirmek için zenginlerin mülklerine el koymaya, paranın değerini düşürmeye başlamıştı.[355] Sultan İbrahim, ayrıca kadınlara aşırı ilgisi ve çevresindeki dalkavukların etkisi ile validesine karşı düşmanca tutum .takınmış ve validesini saraydan uzaklaştırmıştı

.Shaw, s. 276 35

Sultan İbrahim'in validesine karşı uyguladığı bu hareket Valide Kösem Sultan'ın oğluna karşı cephe almasına neden oldu. Böylece iktidar hırsı hiç sönmeyen bu kadın, oğlu Sultan İbrahim'in tahttan indirilip öldürülmesinde en büyük paya sahip olmuştu ve oğlunun ölümünün arkasından riyakârca konuşabilme yüzsüzlüğünde dahi bulunarak, bir devlet erkânı toplantısında

şöyle demişti: Kendiliğimden bir şey yapmadım. Her ne yaptımsa sizin isteğiniz ile yaptım. Oğlumu saltanata layık görmediniz razı oldum, katli icap ediyor dediniz onay verdim. Zavallı İbrahim kimin bedduasına uğradı da, böyle bir akıbete uğradı? Dediğinde, Karaçelebi-zade Abdülaziz Efendi dayanamayarak tabi ki sizin bedduanıza uğradı Sultanım diye cevap verdi. Sultan İbrahim'in tahttan indirileceği gün "Allah'ım oğlumu dünya mihnetlerinden halâs (sıkıntılardan, zahmetlerden kurtuluş[356]) eyle!" diye dua eden siz değil miydiniz?[357] Abdülaziz Efendi eserinde bu sözleri Büyük Valide Kösem Sultan'a söyledikten sonra Kösem'in kendisine kin beslediğini ve hasımane bir düşünce içerisine girdiğini kaydeder.[358]

.Ferit Develioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Lûgat*, 17. Baskı, Aydın Kitapevi, Ankara 2000, s. 316, 645 35

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 146,147 35

.Karaçelebi-zade Abdülaziz, *Ravzatü'l – Ebrâr…* s. 13 35

Kösem Valide Sultan Tekrar Naibelik Makamında

Sultan İbrahim'in hal'i gerçekleşmiş ve kapatıldığı odasında ibrişim kementle boğulmuştu. Yerine henüz çocuk yaşta olan oğlu IV. Mehmet geçti. IV. Mehmet tahta geçerken, Validesi Turhan Sultan'ın da naibelik makamına gelmesi gerekiyordu. Ancak, bu şekilde olmadı. Saltanat ihtirasını hiçbir zaman yüreğinden atamayan ve bu ihtiras ateşini söndüremeyen Büyük Valide Kösem Sultan, Turhan Valide'nin genç ve henüz tecrübesiz olmasından istifade ederek, torununa naiplik edebilme hakkını eline almıştı. Turhan Sultan denildiği gibi genç ve tecrübesizdi yılların entrika ve siyaset ustasına galip gelemezdi. Daha çok çalışmalıydı ve zamanla tecrübe kazanmalıydı. Tüm ipleri eline alan Kösem Valide, gelini Turhan'ın hareket alanını daraltıyor ve ona serbestlik tanımıyordu.[359]

.Burak, s. 153 35

Naibelik makamına oturan Büyük Valide Kösem Sultan, önemli bir sorunla karşı karşıya kaldı. IV. Mehmet'i tahta oturtmuştu ancak, askerlere ulufe dağıtılması gerekiyordu. Fakat, Sultan İbrahim'in çılgınca zevkleri uğruna Osmanlı hazinesi boşalmıştı. Bu zor durum esnasında Cinci Hoca'nın

malları ve serveti göze batmaktaydı. Kösem'in talimatı ile Sadrazam cülus bahşişine yardımcı olmak üzere Cinci Hoca'dan 200 kese altın istemiş, kayınpederi Mahmut Efendi vasıtası ile Cinci'ye azledilmiş kazaskere verilmesi adet olan tahsisatı vaat etmişti. Ancak, Cinci Hoca, Sadrazam Sofu Mehmet Paşa'nın bu isteğini reddetmişti. Bunun üzerine Cinci Hoca'nın mallarına el konularak kendisi de öldürülmüştü. Böylelikle Kösem Sultan en önemli sorunu başından savabilmişti. Aksi taktirde askerler isyan edebilir ve Kösem'in kariyeri sona erebilirdi.[360]

.Hammer, s. 133 3(

Kösem Valide Sultan, torunu IV. Mehmet'in naibeliğinde ilk sorunu bertaraf edebilme başarısını göstermişti. Ancak bu son sorun olamayacaktı. Kösem'e karşı bir muhalefet gurubu oluşması gecikmedi. Sadrazam Sofu Mehmet Paşa ile Karaçelebizade Abdülaziz Efendi sürekli Valide Kösem'e muhalefet etmeye başlamışlardı. Sadrazam Sofu Mehmet Paşa yaşlı idi. Ulemadan kötü niyetli kişiler onu kandırır, küçük sultanın vasiliğinin onun hakkı olduğuna inandırırlardı. Oda kendini veliaht olarak görür, divana gelmez sarayında oturur, tek başına hükümeti idare ederdi. Ayrıca ekonomiyi düzeltme çalışması nedeniyle sarayın tahsisatını kesti. Bu ise Valide Kösem Sultan'ın düşmanlığını kazanmasına neden oldu. Sadrazamın taraftarı Karaçelebizade de Valide Kösem'e muhalefet eder, nezaketsiz ve kaba davranışları ile Valide Kösem'i kızdırırdı. Zira daha Sultan İbrahim'in hal'i sırasında söylediği ağır sözler neticesinde Kösem Sultan'ın düşmanlığını kazanmıştı. Karaçelebizade'nin gözü Şeyhülislamlıkta idi. Bu nedenle sadrazamla yakın münasebette bulunur ve ona taraftar olurdu. Ancak Valide Kösem'e de sürekli muhalefet ediyordu. Daha cülusun hemen ertesinde Valide Kösem Sultan'ın hasları ve zenginliği dikkatini çekmiş onu bu konuda ağır bir şekilde eleştirmişti. Valide Kösem'in Eski Saray'a gönderilmesini istiyordu. Bunu icra etmek için Sadrazam Sofu Mehmet Paşa ile müzakerelere girişiyordu. Onların bu tasavvurlarından Kösem'in haberi vardı. Ancak Kösem, bunlara ehemmiyet vermiyordu. Nitekim o, ocak ağalarını arkasına almış elini güçlendirmişti. [361] Özellikle bunlardan Kara .Murat Ağa onun en büyük müttefiki idi

.Altınay, *Kadınlar*… s. 220-222 3

Zira Kara Murat Paşa, Sadrazam Sofu Mehmet Paşa'ya karşı bir kin bağlamıştı. Bu kininin görünen sebebi; Sadrazamın, ocak ağalarından Sarı Hüseyin Kethüda'yı öldürtmesi idi. Ancak asıl neden; Sofu Mehmet Paşa'nın işlerine oldukça fazla müdahale ediyor diye Valide Kösem Sultan'ı öldürtmek istemesiydi. Bu haberi Valide Sultan ile paylaşan Kara Murat Paşa, Valide Sultan'ı himaye etmesi karşılığında sadrazamlık sözü almıştı.[362]

.Özcan, s. 491,492 3

Sultan Ahmet Vakası

İstanbul bir türlü isyan havasından kurtulamıyordu. Topkapı ve Galata Sarayları'ndaki içoğlanlardan bir kısmının yeni bir padişahın cülusunda sipahi yazılması âdet iken bu âdete IV. Mehmet'in cülusunda uyulmamıştı. Bunun akabinde ise sipahiler ayaklanmaya başlamıştı. Hem kendi haklarını hem de Sultan İbrahim'in kan davasını güdüyorlardı. Bu nedenle Sadrazamın ve Şeyhülislamın idamlarını istiyorlardı. Dağılmaları yönünde ki uyarıları dikkate almayan sipahiler, isteklerini yinelemeye devam etmişlerdi. Ancak, ulemanın fetvası ile harekete geçen yeniçeri ve yeniçeri ağaları başta Kara Murat Ağa olmak üzere sipahilerin üzerine yürümüş ve pek çok sipahinin öldürüldüğü isyan bastırılmıştı. Tarihte Sultan Ahmet Vakası diye bilinen yeniçeri – sipahi çatışmasını böylece yeniçeriler kazanmış ve bundan sonra Kösem Sultan'ın da destek verdiği/vereceği “Ağalar Saltanatı” dönemi başlamıştı. Sultan İbrahim'in sefahat ve ihtişam dolu hayatı bu kez ağaların eline geçmişti. Oyun aynıydı ancak, oyuncular değişmişti. Sultan İbrahim ve yanında ki dalkavuk şebekesi ortadan kalkmış, şimdi Kösem Sultan ve ağaların hâkimiyeti başlamıştı. Ağalar memuriyetleri adeta müzayede ile satmaya başlamışlar, etle ekmeğe varıncaya kadar memleketin bütün ticari ve iktisadi hayatını ele geçirmişlerdi ve böylece servetlerini büyüten ağalar Sultan İbrahim gibi samur kürk ve anber sefalarına başlamışlardı.[363]

.Danişmend, s. 413 3

Valide Kösem Sultan, daha öncede belirtildiği gibi ocak ağalarından en nüfuzlusu olan Kara Murat Ağa'ya sadrazamlık sözü vermişti ve bu sözünü tutarak Kara Murat Paşa'yı sadrazamlığa getirtti. Böylece kendisine muhalefet eden Sadrazam Sofu Mehmet Paşa'dan kurtulmuş oldu. IV. Murat döneminin ilk devresinde saltanat naibeliği yapan Kösem Valide Sultan, o dönemde de sorunlara yol açtığı gibi şimdi IV. Mehmet'in naibeliğinde de sorunlara yol açıyor ve bir kadının iktidarı halkın ve memleketin harap .olmasına neden oluyordu

Turhan Valide Sultan ile Büyük Valide Kösem Sultan Arasındaki Mücadele

Tahtta küçük yaşta bir çocuk IV. Mehmet, onun naipliğini yapan iktidar hırsı ile yanan ve arzularına ulaşmış ve çocuk padişah üzerinden saltanat yürüten Kösem Valide Sultan, gerçekte devleti yöneten, bütün memuriyetleri rüşvetlerle satan padişahtan daha padişah gibi davranan ocak ağalarının oluşturduğu "ağalar saltanatı": devletin yönetim durumu bu şekilde oluşurken, Anadolu bu yönetim durumuna karşı ayaklanmış ve yeniden bir celali isyanları dönemine girmişti.[364] Makamlar, mevkiler rüşvetle satılır olmuştu. Rüşvet ile mevki satın alanlarda üç ay sonra görevden uzaklaştırılırım diye verdiği parayı ve hediyeyi yani rüşveti tekrar kendi kesesine koyabilmek için zulüm ve eziyet ile halktan olağanüstü vergiler toplamaya başlamışlardı. Haddinden fazla vergiyi kaldıramayan halk da bulunduğu bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştı.[365] Memleketin ahvali bu yönde iken saray içinde de kıpırdanmalar yaşanmaya başlamıştı. Ocak Ağaları ve Kösem Sultan iktidarına karşı bir güç ortaya çıkmaya başlıyordu. .Bu gücün temsilcisi ise Turhan Valide Sultan olacaktı

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 149 [36]

Mehmet Halife, *Tarih-i Gılmani*, Haz: Kamil Su, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul [36] .1976, s. 56

Büyük Valide Kösem Sultan'ın hâkimiyetinin gölgesi altında yaşayan Valide Turhan Sultan artık sarayın entrika dolu dünyasında tecrübe kazanmış ve Kösem Sultan'a rakip olmaya başlamıştı. Kara Murat Paşa, birkaç celali

isyanlarını bastırınca otoritesini ve aşırılıklarını arttırmıştı. Kara Murat Paşa, Kösem Sultan'ın gözdesi ve en büyük destekçisi olduğu için Valide Turhan Sultan, Sadrazam Murat Paşa'ya karşı hiç de iyi duygular beslemiyordu. Bu sebeple Turhan Sultan, Sadrazam'ı suçlayan ve idam ettirilmekle tehdit eden bir Hatt-ı Şerif'i oğluna yazdırdı. Ummadığı anda Padişah'tan böle bir Hatt-ı Şerif alan Sadrazam Kara Murat Paşa dehşete kapıldı ve bunu padişah'a kimin yazdırdığını araştırmaya başladı. Padişah'ın kâtibini sorguladı ancak istediği bilgiyi alamadı, bunun üzerine onu görevinden aldı. Onun bu hareketi Valide Turhan'ın hiç hoşuna gitmedi ve padişahın egemenliğine bir müdahale olarak yorumlayarak oğlu Sultan IV. Mehmet'e Kara Murat Paşa'yı kötülemeyi başardı. Bu teşebbüsler Murat Paşa'nın istifası ile sonuçlandı. Sadrazamlığa Turhan Sultan'ın gözdesi Melek Ahmet Paşa getirildi. Bu Turhan Sultan'ın, Büyük Valide Kösem Sultan'a karşı ilk zaferini temsil ediyordu.[366]

.Lamartine, s. 689 3(

Valide Kösem Sultan ile gelini Turhan Sultan arasında ki nüfuz mücadelesi Ağalar Saltanatı döneminde daha da şiddetlendi. Hatta birbirlerine üstün gelmek için çeşitli güç odaklarını kendilerine çekmeye veya onlara dayanmaya çalışıyorlardı. Turhan Sultan, başlala Uzun Süleyman Ağa ile Padişahın Hocası Reyhan Ağa ile ittifak kuruyor ve onlara yanaşıyordu. Uzun Süleyman Ağa oldukça güçlü ve nüfuzlu bir ağa ve ağalar saltanatına son vermek isteyen biriydi. Büyük Valide Kösem ise, Bektaş Ağa ve yandaşlarına dayanıyor ve Turhan Sultan'ın güçlü ağalar ile yakınlık kurmasından çekiniyordu. Bu sebeple ocak ağalarını temine çalışıyor ve elini olabildiğince güçlendirmeyi amaçlıyordu. Kösem Sultan ilerlemiş yaşına rağmen, ne saltanat sevdasından vazgeçiyor ne de elindeki nüfuzu kaybetmek istiyordu.[367]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 277 3(

Yine Bir İsyan Ve Yine Bir Kadın: 1651 İhtilali

Halk ağalar saltanatı iktidarından bıkmış ve usanmıştı. İhtilalin kaynağı ağalar saltanatı idi. Ancak halk bu durumun sorumlusu olarak saltanat

naibesi olan Valide Kösem Sultan'ı görmekteydi. Valide Kösem, iktidarını ağalara dayandırıyor, ağalarda saltanatını Valide Sultan'dan aldığı tavizler ve ayrıcalıklarla sürdürüyordu. Sadrazam ise ağaların oyuncağı olabilecek nitelikte idi. 21 Ağustos 1651'de ayaklanan halk, yeniçeri iktidarının bitmesini istiyordu. Çünkü yeniçeriler, henüz küçük yaşta tahta geçirilen padişahın babası Sultan ibrahim ile amcası olan Genç Osman'ı katletmişler ve kendi saltanatlarını sürmeye başlamışlardı. Halk padişahların öldürülmesini saygısızlık saymış ve ayrıca ağaların iktidarından bıkmıştı. Ayaklanan halk Valide Kösem Sultan'a bir padişah annesi olması sıfatı ile saygısızlıkta bulunmamış ve sadrazamında bir padişah damadı olması hasebiyle katledilmesinde ısrarcı olmamışlardı. Böylelikle sadrazam değişikliği olmuş Kösem Valide Sultan, Melek Ahmet Paşa'nın yerine Siyavuş Paşa'yı atadı ancak bilinen bir şey vardı ki, oda yeni sadrazamın yeniçerilerin oyuncağı olabilecek, onların isteklerine yerine getirebilecek değersiz bir vezir olması idi. Bilinen bu gerçekler halkı daha da kızdırmış ve ertesi gün yine toplanma kararı almışlardı. Ancak yeniçeriler bu teşebbüsü engelleyebilecek tertibatları alıp bu durumu bertaraf etmişlerdi.[368]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 154, 155 3(

Halkın ve esnafın 1651 ayaklanması oldukça kısa ve etkisiz oldu. Bu ayaklanma ile ne ocak ağalarının, ne de Kösem Valide Sultan'ın iktidarı devrilebildi. Fakat önemli bir sonucu oldu; halkın ve esnafın, ocak ağaları ile Büyük Valide Kösem'e kin ve nefret duyguları ortaya çıkarken, Turhan Valide Sultan'a da sempatileri gün yüzüne çıkmıştı. Hatta ihtilal içerisinde yirmi beş bin kişilik bir halk, esnaf kitlesi saraya gitmiş ve ayak divanı istemişti. İşte bu hadisede Turhan Valide Sultan, kaynanası Kösem'den bağımsız ve onun muhalefetine karşılık bir tavırla, hakimane bir tutum içerisine girmiş ve oğluna Babüssaade önün de taht kurdurtarak bir ayak divanı yaptırtmıştı. Halk, ocak ağalarının zulmünden, yeniçerilerin eziyetlerinden, ülkede ki fitneden, fesattan, rüşvetten, hileden dem vurarak bu durumun düzeltilmesini ve ocak ağalarının nüfuzunun ve hâkimiyetinin tasfiye edilmesini istemişti. Bu hadise Turhan Sultan'ın nüfuzunun ne denli

arttığını göstermektedir.[369]Bu durum Kösem Sultan’ın hâkimiyetine gölge .düşürmüş ve iktidar müptelası Kösem’in egemenlik alanını daraltmıştı

.Koçu, s. 327,328 36

Kösem Sultan’ın Torununu Katletmek İstemesi

Valide Kösem Sultan tekrar eski saltanatına kavuşmak ve Valide Turhan Sultan’ın nüfuzunu sonlandırmak yönünde karar vermişti. Bunun için ise tek çıkar yol torunu Sultan IV. Mehmet’in ve validesi Turhan Sultan’ın ortadan kaldırılması idi.[370] Kösem Sultan amacını belirlemişti. Torunu IV. Mehmet’i ve annesini ortadan kaldıracak yerine Sultan İbrahim’in diğer oğlu ve kendisinin torunu olan Şehzade II. Süleyman’ı tahta geçirecek ve kendisine dert açmayacak ve saltanat hırsı ile rakip olmayacak aciz ve meczup olan II. Süleyman’ın annesi de Turhan Sultan’ın yerini alacaktı. Biliyordu ki; Dilaşub Sultan, Turhan Sultan gibi değildi ve Kösem Sultan’ın iktidarı için bir sorun teşkil etmezdi.[371] Sahneye torununu öldürtmek .isteyen bir babaanne olarak çıkacak ve bundan da hiç çekinmeyecekti

.Altınay, *Kadınlar*… s. 278 37

.Burak, s. 145 37

Bu suretle Kösem Sultan, hayatının sonuna kadar saltanat nâibeliğinde“ kalabilecekti. Vaktiyle şuuru bozuk kayınbiraderi I. Mustafa’nın tahta oturmasına müsaade etmemiş miydi? Bunun için meşru veliahd olan üvey oğlu ikinci Osman ‘ı bertaraf etmekten çekinmiş miydi? İkici Osman ‘ın felakete uğramasına çalışanlar arasında değil miydi? Büyük oğlu dördüncü Murad’ın çocukluk yıllarında istediği gibi saltanat sürmemiş miydi? Sonra oğlu büyüyüp onu bir kenara itince onun ölümünü dört gözle beklememiş miydi? Sonunda diğer oğlu Sultan İbrahim’den de siyasete karışması için yüz bulamayınca onu da ortadan kaldırmakta ve öldürtmekte tereddüt etmiş miydi? Şimdi çocuk torunundan ve genç gelininden mi çekinecekti? İktidarı, hayat boyu olmak gerekti” Gerçi bir çocuk padişahın ortadan kaldırılması, öldürülmesi zordu. Çünkü henüz icraatlarından kendisi sorumlu tutulmayan bir çocuk padişah, nasıl devlet yönetimi ile suçlanabilir, tahttan indirilebilir

ve ibrişim kement atılarak boğdurulabilirdi. Ayrıca henüz çocuk olan Sultan IV. Mehmet'in naipliğini Kösem Valide Sultan yapıyordu.[372]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 160 3'

Ancak yinede IV. Mehmet ve annesinin öldürülmesi için hemen çalışmalara başladı. Ağalara haber göndererek padişahın ve annesinin de içinde bulunduğu dört kişinin ortadan kaldırılması için talimat verdi. Gece sarayın arka kapılarından bir kaçını açık bırakarak buradan ağaların girişini sağlayacak ve IV. Mehmet ve annesi bu suretle öldürülecekti. Kösem Valide Sultan bu şekilde bir plan yapmıştı ancak, bu olayın oldukça kanlı olabileceğini düşündüğü için bu plandan vazgeçti ve daha kansız bir planı uygulamaya koydu. Buna göre IV. Mehmet zehirlenerek öldürülecekti. Helvacı başı Üveys Ağa'yı çağırarak ona zehirli şerbet yaptırmak sureti ile IV. Mehmet'e bunu içirtmeyi düşündü ve bunu başarması durumunda Üveys Ağa'ya ihsanlar vaat etti.[373]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 278 3'

Kösem Sultan'ın Trajik Sonu

Kösem Valide Sultan, cariyelerine ne denli lütufkâr olduğu ve ne denli ihsanı bol olduğu bilinmekte ancak, en küçük hatayı affetmediği, oldukça ağır cezalar verdiği de görülmekte idi. Valide Kösem, cariyelerinden Meleki Kalfa'yı zülüflü baltacılardan güzel bir oğlana göründü diye kırbaçlatmış ve hakaret kastıyla da kadının saçlarını erkek saçı gibi kestirmişti. İşte bu eziyetlere maruz kalan Meleki Kalfa'da efendisi Kösem'e karşı bir kin beslemeye başlamıştı. Bu olaydan sonra Kösem Valide Sultan'ın her hareketini takip etmeye başlayan Meleki Kalfa, Validenin, zehirli şerbetleri helvacı başına gönderdiğini görmüş ve ayrıca Kösem'in kendi harem ağalarına verdiği emirleri de işitmişti. İşte bu durum Meleki Kalfa' ya intikam alma şansı vermiş ve vakit kaybetmeden bu suikast planlarını Turhan Valide'ye ihbar etmişti.[374] Turhan Valide Sultan'da derhal bu planı müttefiki Uzun Süleyman Ağa ile paylaştı ve Süleyman Ağa'da Kösem'in planına karşı bir tertibat hazırladı. Turhan Valide Sultan, Uzun Süleyman

Ağa ve IV. Mehmet taraftarlarının müzakereleri sonucu Büyük Valide Kösem Sultan'ın öldürülmesine karar verildi.[375]

.Koçu, s. 329 3'

.Altınay, *Kadınlar*… s. 278 3'

Genç Valide Turhan'ı destekleyen, padişahın baş lalası olan, devleti Kösem Sultan ve ağalar saltanatından kurtarmaya ve tahsil ve terbiyesinden sorumlu olduğu ve kendisinin sorumluluğunda bulunan küçük padişahın hayatını korumaya azmetmiş olan Uzun Süleyman Ağa, ağalarını etrafına çağırmıştı. Onlara vaziyeti anlatmış ve görüyorsunuz küçük padişahımıza suikast yapmak isterler diyerek, onların fikirlerini de almış ve cevaben: Padişahımız için canımızı veririz sözleri ile karşılaşmıştı. Bundan sonra baltacılar, zülüflüler Süleyman Ağa'nın etrafında toplanmaya başlamıştı. Has odalılar da durumu haber almış ve derhal Uzun Süleyman etrafında toplanmak için harekete geçmişti. Zira has odalılar yeniçeri iktidarından ve Kösem Sultan'dan bıkmışlardı. Has oda, sarayın Enderun kısmının en yüksek kademeli odasıydı. Bu oda da bulunan has odalılar çıkış denilen dönemlerde, terfi alır ve bunlar saray hizmetinden memleket hizmetine atanarak vezir, beylerbeyi ve sancak beyi olurlardı. Ağalar saltanatı süresince bu makamlar, mevkiler rüşvetle satılmıştı. Bu sebeple çıkış denilen terfi zamanları olmamış ve terfi yolları tıkanmıştı. Has odalılar bu sebeple ocak ağalarına karşı diş bilemekteydi ve bu haber onlar için bir fırsat teşkil etmiş ve "Niçin bize haber salmazsız? Biz padişah ekmeği yemedik mi? Uğruna baş koymak bizim vazifemiz değil midir?" Diyerek uzun Süleyman'ın etrafında toplanmışlardı.[376]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 166, 167 3'

Süleyman Ağa derhal yanında bulunanların hepsini silahlandırdı ve Has oda penceresinden: "Siz uyuyorsunuz; yeniçeriler ise hepimizi öldürmek için sarayı istila ediyorlar, Büyük Valide Sultan ile ittifak etmişler Padişah'ı öldürecekler, Bektaş'ı tahta çıkaracaklar, Valide de ona varacak" diye bağırdılar. Gürültüler üzerine Büyük Valide Kösem taraftarı olan Has odabaşı elinde bir değnekle has odalılara yerlerine dönmeleri için işaret etmiş ancak, orada has odalılar tarafından hemen öldürülmüştü. İsyanın

başlaması demek olan bu kanlı hadise üzerine memnun olan Uzun Süleyman Ağa, bunların başına geçerek Büyük Valide Kösem Sultan'ı öldürmek üzere dairesine doğru yürünmesi talimatını vermişti. Kösem Sultan düşmanları hareketleri esnasında da kendilerine mukavemet edenleri öldürmüşlerdi. Bu arada Kösem Sultan kendi taraftarları olan yeniçerilerin planladıkları şekilde yanına gelmesini bekliyordu. Süleyman Ağa ve etrafında ki kalabalık Valide Kösem Sultan'ın dairesinin önüne gelmişti. Ayak seslerini duyan Kösem Sultan beklediği yeniçerilerin geldiğini zannederek içeriden: "Geldiler mi? diye bağırdı. Uzun Süleyman Ağa'da: Evet geldiler siz dışarıya buyurunuz" diye cevap verdi.[377] Bu ses Valide Kösem'e ecel terleri döktürmeye başladı. Oda biliyordu ki bu ses beklediği ses değildi ve bu ses kendinin sonu demekti. Bunun üzerine kaçmaktan başka çaresi olmadığını anlayan Kösem Valide, dairesinin gizli bölümüne girerek buradaki dolaba saklandı. Korkuyordu ve vücudu ölüm korkusu ile titriyordu. Valide dairesi, Süleyman Ağa ve adamları ile dolmuştu. Hepsi Valide Kösem'i arıyorlar, bulamayınca Süleyman Ağa'ya çatıyorlardı. Nihayet Kuşçu Mehmet dolapları merak ederek aramaya başlamış ve Valide Kösem'i dolaba büzüşmüş halde bulmuştu. Valide Kösem yakalandığında oldukça korkarak Kuşçu Mehmet'e: Yiğidim bana kıyma, seni zengin ederim diyerek canını kurtarmaya çalıştı. Ancak, ağalar özellikle Kuşçu Mehmet, Valide Sultan'ı katletmekte kararlı idi. Valide Kösem başka çaresi olmadığını anlamıştı. Etrafa altınlar serpmiş ve altınları kapışma hengâmesinden yararlanarak kaçmayı denemişti. Ancak, bu teşebbüsüne karşı, Kuşçu Mehmet onu yakalayarak dışarıya sürüklemişti. Bu arada yağmacılıkta devam etmiş ve Valide Kösem Sultan'ın üzerindeki küpe, yüzük vs. talan edilmeye başlanmıştı. Zülüflüler, Valideyi kuşhane kapısı önüne getirmiş ve içlerinden bazıları iple Valideyi boğmaya çalışmıştı. Daha fazla direnemeyen Valide Sultan yere yığıldı. Oradakiler öldüğünü zannederek öldü diye bağırmaya başladılar ve sevinçle bu haberi Padişaha ve Turhan Valide Sultan'a bildirmeye koştular. Ancak, Kösem Sultan henüz ölmemişti, sadece bayılmıştı ve oradakilerin uzaklaştığını görünce hareketlenip kaçmak istedi. Fakat Kuşçu Mehmet derhal Valide Kösem'in üzerine atılarak, oradaki perdelerin biri ile Kösem'i boğarak öldürdü.[378]

Böylece meşhur Osmanlı kadını Kösem Sultan'ın hâkimiyeti ve saltanat .arzusu 2 Eylül'ü 3 Eylül'e bağlayan gece kendisi ile birlikte sona erdi

.Hammer, s. 196, 197 3'

.Altınay, *Kadınlar*… s. 282, 283 3'

Kösem Sultan ile Hürrem Sultan arasında benzerlikler / farklılıklar

Avrupa'da Osmanlı hanedanın en çok tanınan kadını Hürrem Sultan'dı. Ancak, Türkler arasında çok güçlü bir kadın olarak görülen isim ise Kösem Mehpeyker Sultan'dı. Kösem Sultan'ın, Sultan I. Ahmet'den birçok çocuğu vardı. Şehzadeleri IV. Murat, İbrahim ve Kasım, kızları Ayşe, Fatma, Hanzade ve Gevherhan Sultan'dı. Hürrem Sultan gibi oda nüfuzu oldukça fazla olan bir hanım sultandı. Hürrem'den farklı olarak, Kösem Sultan siyasi otoriteyi hasekilik döneminde değil oğulları IV. Murat ve İbrahim'in saltanatı sırasında valide sultanlığı döneminde elde etmişti. Hatta torunu IV. Mehmet 'in saltanatının ilk yıllarında da bu otoritesini bir müddet sürdürmüştü. Kösem Sultan'ı güçlü konuma getiren etkenlerin başında birden fazla erkek çocuk dünyaya getirmesi ve hasekiliği döneminde güçlü bir valide sultanın bulunmaması olarak gösterilebilir. Kösem Sultan'da yine Hürrem Sultan gibi nüfuzunu ve otoritesini kendi çıkarlarını temin için kullanmakla suçlanmıştı.[379]

.Peırce, s. 141,142 3'

Ağalar Saltanatı'nın Sonu Ve Turhan Valide Sultan'ın Yükselişi

Makamları belli mevki sahibi kimselere vereler. Şeriattan ve dünyada" olup bitenlerden haberdar olmayanlara vermeyeler. Kayırma, rica veyahut rüşvet ile vermeyeler… Bütün kötü adetlerin ve zulümlerin başı ve başlangıcı ve türlü kötülük ve karışıklıkların kökü ve kaynağı, felaketlerin büyüğü rüşvettir".[380] Ancak bu sözler Kadınlar ve Ağalar Saltanatı dönemleri için önem taşımamaktadır. Rüşvetle makamlar satılmakta, adam kayırma ile mansıplar dağıtılmakta idi. Rüşvetle makam satın alanlarda görevden uzaklaştırılırım diye verdiği parayı kendi kesesine koyabilmek için

zulüm ve eziyet ile halktan olağanüstü vergiler toplamakta, haddinden fazla vergiyi kaldıramayan halk bitap düşmekte ve harap olmaktaydı. Herkes ağalar saltanatına diş biliyordu. 1651 halk isyanı onları devirememişti. .Ancak bu saltanat son bulmalıydı

Defterdar Sarı Mehmet Paşa, *Devlet Adamlarına Öğütler (Osmanlı'da Devlet Düzeni*), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 54, 56. [38]

Nitekim 3 Eylül 1651 günü yani Kösem Sultan'ın öldürülmesinin ertesi günü yeniçeri ağaları telaşla Kösem Sultan'ın kan davasını gütmeye ve yeniçerileri de etraflarında toplamaya başlamışlardı. Ancak yeniçeriler ağalarına çok da fazla rağbet göstermiyorlardı. Bunun üzerine Ağalar Saltanatına son vermek isteyen Valide Turhan Sultan, müttefikleri Sadrazam Siyavuş Paşa ve Uzun Süleyman Ağa ile birlikte bostancıları silahlandırdılar. Turhan Valide Sultan bir saltanat naibesi olarak oğluna Sancak-ı Şerif'i çıkartıp Müslümanların bu sancak altında toplanmaları yönünde ferman yazdırttı. Zira halk ve esnafta ağalar saltanatından muzdaripti. Onlarda sancak altında toplanmaya başlamıştı ve hatta yeniçerilerden bile sancak altına gelenler vardı. Yeniçeri ağaları oldukça zor duruma düşmüşlerdi ve bunun üzerine para ile adam satın almayı deneyerek kendilerini kurtarmaya çalışmışlarsa da bunda muvaffak olamamışlardı. Özellikle Bektaş Ağa hedef noktası idi ve en büyük kötülüklerin sorumlusu olarak görülüyordu.[381] Yeniçeri ağaları bu zor durumdan kaçarak kurtulmayı denediler ancak, bu teşebbüsleri de başarısızlıkla sonuçlanmış, bulunanlar öldürülmüş kaçanlarda daha sonra yakalanarak katledilmişti. Böylece Ağalar Saltanatı 2 sene, 10 ay, 6 gün sürdükten sonra Valide Turhan ve .müttefiklerinin gayreti ile son bulmuştur

.Rıza Nur, *Türk Tarihi*, c. 3-4, Toker Yayınları, İstanbul 1994, s. 150 [38]

Turhan Valide Sultan'ın Naibeliği

Büyük Valide Kösem, öldürülmüş ve ağalar saltanatı sona erdirilmişti. Böylece Turhan Valide ve onun etrafındaki müttefikleri rahatlamıştı. Artık IV. Mehmet'in naibeliğini bu 24 yaşında ki genç anne yapacaktı. Kösem Sultan yaptıkları ile tarihe menfi olarak geçerken genç Valide Turhan Sultan

yaptıkları ve ortaya koyduğu iyiliklerle müsbet olarak geçecekti. III. Murat ile başlayan asayişsizlik ve düzensizlikler bir müddet IV. Murat devrinde görülmemiş veya engellenmişse de daha sonraki devirlerde tekrar aynı düzensizlikler baş göstermeye devam etmişti. Turhan Sultan yani 24 yaşında ki bu güzel kadın nüfuzunu Hürrem, Kösem ve Safiye gibi olumsuz ve kendi çıkarına yönelik kullanmayacak ve elinde bulunan nüfuzu Osmanlı Devleti'ne, ne yararlı ise o yöne aktaracaktı. Valide Sultanlık mevkisi esasında oldukça büyük bir makamdı. Ancak, bu makama gelenler kendilerini otorite sarhoşluğuna kaptırmışlar ve bu iktidar hırsı ve politik arzularla hem devletin hem de milletin bitap düşmesine neden olmuşlardı. Turhan Sultan kararlıydı ve devlet ve millet refaha ermeli, bozukluklar düzene sokulmalıydı. Kendisine valide sultanlık veren milletine ve devletine bu iyiliği yapmalıydı.[382]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan, s. 174* 38

Ancak, onunda ilk naibelik yılları çeşitli nüfuz ve otorite odakları ile etki altına alınmış ve yanlış uygulamalara gidilmişti. Bu etki odaklarının başını Valide Kösem'in öldürülmesi ve ağalar saltanatının sona erdirilmesinde yaralılıklar gösteren hadım bir ağa olan Uzun Süleyman Ağa çekiyordu. Bu başarılarından dolayı Kızlarağalığına getirilmişti. Ağalar saltanatı sona ermişti ancak, halk yine açtı ve huzursuzluklar yine sürüyordu. Değişen sadece sarayın hırslı elleriydi. Yeniçeri Ağaları gibi saltanat hırslıları ortadan kaldırılarak yerine yine saltanat ve nüfuz hırsı ve ihtirası içinde olan bir zümre ortaya çıkmıştı. Artık saray yönetimi Kızlarağası Süleyman Ağa ve onun sözlerinden dışarı çıkmayan Valide Turhan Sultan ve oğlu IV. Mehmet'in eline geçmişti. Bunların yanında (yine bir kadın) Meleki Kalfa ve eşi Şaban Ağa'da bulunuyordu. Turhan Valide içinde saltanat hırsı olan biri değildi. Ona göre devlet, tecrübeli ve büyük devlet adamlarınca yönetilmeliydi. Ancak, sarayda etkinlik kuramıyor, müdahalelerde zayıf kalıyordu. Uzun Süleyman Ağa'nın sözlerinden dışarı çıkamıyordu. Süleyman Ağa sarayda tek hâkim olmuştu. Padişaha dahi emirler verebiliyordu. Zira Padişah henüz 11 yaşında bir çocuktu ve işi avlanmak ve

oyunlarla vakit geçirmekti. Henüz kadınlara meyledecek yaşa gelmemişti ve bu ise sarayda bir müddet kadın çekişmesi yaşanmamasını sağlayacaktı.[383]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 299, 300 38

Kızlarağası Süleyman Ağa, kendi hâkimiyetini daha fazla arttırabilmek için sadrazamında kendine itaat edecek bir kişi olmasını istiyordu. Bu sebeple Sadrazam Siyavuş Paşa'nın kendi isteklerine göre hareket edebilecek biri olmadığı kanısını zaten taşıyan Süleyman Ağa, Valide Turhan Sultan'ı etkisi altına aldığı için Siyavuş Paşa'yı azlettirmeyi başarmıştı. Süleyman Ağa, Siyavuş Paşa'nın öldürülmesini istiyordu ancak, Valide Turhan Sultan buna müsaade etmedi ve sürülmesinin daha uygun olacağını belirterek onu Malkara'ya sürdürdü. Böylelikle sadrazamlığa, doksan yaşını aşmış, iradesi oldukça zayıf ve Kızlarağası Süleyman Ağa'nın kolaylıkla hâkimiyetini eline alabileceği Gürcü Mehmet Paşa getirildi.[384]Yeni sadrazam yaşlı ve zayıf kişilikli olduğundan kendisini bu makama getirenlerin etkisine maruz kaldı ve bir başarı gösteremedi. Anadolu yine Celali İsyanı ile çalkalanıyor, Venedik ise Girit Savaşı'nda Çanakkale Boğazı'nı tıkıyordu.[385]

.Jorga, c. 4, s. 70, 71 38

.Shaw, s. 282 38

Perde Arkasında Valide Turhan Sultan

Henüz küçük olan padişah, validesinin isteği ile sık sık divan toplantısı yapardı. Bu meclislere sadrazam, şeyhülislam ve kazasker katılmışlardı. Ayrıca sarayda büyük nüfuz sahibi olan Süleyman Ağa'da divanda hazır bulunurdu. Divanın başkanı padişah gibi görünse de gerçekte divan başkanlığını perde arkasından Turhan Valide Sultan yürütürdü. Bir gün yine bu meclislerin birinde Mısır'la ilgili görüşmeler yapılıyordu. Mısır gelirlerinin Mısır'a sürgün edilen Kızlarağalarına tahsis olunduğunu, valilere verilen ödenekler kesilmedikçe ve Mısır valilerinin uzaklaştırılarak tayini temin edilmedikçe Mısır'ın iyi idare edilemeyeceği konusunda bir mütalaa ortaya çıkmıştı. Bunu sadrazam ve şeyhülislam uygun buldu. Ancak

Anadolu Kazaskeri Hocazade Mesud Efendi buna karşı çıkarak, böyle bir girişim Mısır'ın ayrı bir saltanata dönüşmesine neden olur ve Mısır elden çıkar demişti. Sultan IV. Mehmet bu çıkış üzerine Hocazade'nin öne sürdüğü fikri perde arkasından meclisi izleyen ve dinleyen validesi Turhan Sultan'a: "İşittin mi? Efendi Söyledi". Turhan Sultan'da cevaben: "Gerçektir söz bunundur" diyerek bu fikri onayladı. Bu olay neticesinde Sadrazam, Valide Sultan'ın gözünden düşerken, Hocazade Mesud Efendi yükselmişti. Bu yükseliş Valide Turhan'ın yönünü değiştirmesine ve sadrazam ile Kızlarağası Süleyman Ağa'ya yüz çevirmesine neden oldu. Bundan sonra Turhan Sultan üzerinde Mesut Efendi'nin tahakkümü görülecekti. Valideye yaptırdığı ilk icraatlar ise Sadrazamlığa Tarhuncu Ahmet Paşa'yı, Kızlarağalığına'da Süleyman Ağa'yı sürdürerek Behram Ağa'yı getirtmek oldu.[386]Tarhunca Ahmet Paşa iyi şeyler yapmak istedi ancak, başarılı olamadı ve halefinin entrikası ile öldürüldü. Yerine Tarhuncu'yu öldürtmeyi başaran Çerkez Derviş Paşa getirildi. Oda bir yıl 7 ay kadar sadarette kaldıktan sonra yerine, sadrazamlık için yanıp tutuşan isyancı İbşir Paşa getirildi. Ancak oda Kara Murat Paşa ve onun liderlik ettiği yeniçerilerce öldürüldü.[387]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 307, 308 38

.Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, s. 168, 169 38

Turhan Valide Sultan bu kez de sadarete Kara Murat Paşa'yı getirdi. Bu Murat Paşa'nın ikinci sadareti idi. Ancak, ikinci sadrazamlığı çokta iyi geçmedi. Karşısında bir takım sorunlar vardı; hazine oldukça kötü durumda idi. Reaya ise; mukataaların sık sık el değiştirmesinden oldukça eziyet çekmiş ve daha da yoksullaşmıştı. Tarhuncu Ahmet Paşa'nın zorluklarla sipahi ve yeniçeri ocaklarında yaptığı azaltma politikası terk edilmiş ve Sadrazam Murat Paşa'nın talimatı ile sipahi mevcudu 25 binden 55 bine, yeniçeri mevcudu ise; 55 binden 80 bine çıkartılmıştı. Aynı şekilde öteki kapıkulu ocaklarının mevcutları da kalabalıklaştırılmıştı. Böylece gelir gideri karşılayamaz duruma gelmiş ve Sadrazam Murat Paşa işin içinden çıkamaz olmuştu. Ayrıca Anadolu'da ortaya çıkan Abaza Hasan ayaklanması da Sadrazamı zor duruma düşüren nedenler arasında idi. Bu sorunlar karşısında

aciz kalan Sadrazam Murat Paşa, hacca gitme bahanesi ile sadrazamlıktan istifa etmek zorunda kaldı.[388] Adeta sadrazamlar fırtınası yaşanıyordu. Kimse memleketi ve devleti bir raya sokamıyor, düzeltemiyordu. Turhan Sultan buna çare arıyor ancak, tecrübeli ve yetenekli bir sadrazam bulamıyordu. Bu arada saraydaki nüfuz grupları da çoğalmaktan geri .durmuyordu

.Özcan, s. 505 38

Meleki Kalfa'nın Nüfuzu

Turhan Valide Sultan'ın saray içerisinde yegâne yardımcısı Meleki Kalfa idi. Daha öncede belirtildiği gibi Meleki Kalfa, Kösem'in torunu IV. Mehmet'i öldürme planlarını Turhan Sultan'a haber vermiş, böylece Padişahın ve Valide Turhan'ın hayatını kurtarmıştı. Bu hizmetinden dolayı Turhan Sultan onu en yakın yardımcısı yaptı. Bu şekilde kariyeri yükselen Meleki Kalfa, saray içerisinde nüfuz kazanmaya başladı. Turhan Valide, hariçte Hocazade Mesud Efendi ile ilişki içerisindeyken, haremde de Meleki Kalfa ile iyi ilişkiler içinde idi. Meleki Kalfa, elde ettiği nüfuzu kullanmaktan geri kalmamış ve kocası Şaban Ağa'yı Valide Sultan'ın kahvecibaşısı iken yarenci bölük ağalığına getirtmeyi başarmış ve Tarhuncu sadrazamlığında ise yüz otuz akçe ile emekli olmasını sağlamıştı. Devletin masraflarını kısmaktan yana olan Tarhuncu buna itiraz etse de Valide Turhan'ın desteğinde olan Meleki Kalfa'nın etkisi ile mecburen bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Onun bu direnişi katlinde etken dahi olmuştu. Meleki Kalfa'nın işbirlikçisi de kocası idi. Devlette yükselmek isteyenler, bir yerlere erişmeyi dileyenler, makam satın almak isteyenler arzularının gerçekleşmesi için Şaban Ağa'ya müracaat ederler onun vasıtası ile Meleki Kalfa'ya rüşvet verirlerdi.[389]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 316-318 38

Turhan Valide Sultan'ın Zor Durumu

Turhan Valide Sultan, oğlu IV. Mehmet'in av tutkusunu destekleyerek onun avla meşgul olmasından istifade etmek sureti ile devletin idaresini elinde tutmak istiyordu. Yardımcıları da sık sık değişen sadrazamlar olacaktı. Sarayda adeta sadrazam bolluğu yaşanmıştı: tecrübelisi, tecrübesizi başa geçiyor ve sonrada azlediliyordu. Bir devlet ricali çekişmesi yaşanıyor herkes kendi menfaatlerine uygun sadrazamın gelmesine destek veriyordu. Bir türlü sadrazamlıkta istikrar yakalanamamıştı. Bu sırada Anadolu isyanlarla yanmakta, halk yoksullukla uğraşmakta idi. Hazine bomboş, devlet otoritesi zayıftı. Bu sorunlara birde Venediklilerle girişilen Girit mücadelesi eklenmişti. Bu dönemde her alanda olduğu gibi denizcilik alanında da bozulmalar yaşanmış ehliyetsiz kişiler Kaptan-ı Deryalığa getirilmişti. Nitekim Girit mücadelesine atanan Kaptan-ı Derya, denizcilik konusunda bilgisi olmayan biri idi ve tek özelliği zenginliği idi. Onu o makama getirenler onun, donanmanın ihtiyaçlarını kendi kesesinden karşılayacağını umuyorlardı. Ancak o, zengin olduğu kadar akıllı biri olduğunu gösterdi ve Mısır Valiliğini satın alarak bu işten kurtulmuş oldu. Onun yerine yine denizcilikte tecrübesi olmayan ama Valide Turhan Sultan tarafından tutulan Kenan Paşa Kaptan-ı Deryalığa getirildi. Fakat, 1656 yılında yaptığı Girit mücadelesinde ağır bir mağlubiyet aldı. Bu mağlubiyet İstanbul' a korku yaydı. Venedikliler Limni ve Bozcaada'yı, Çanakkale Boğazı'nı kapatmalarını mümkün kılan bu adaları zapt edince korku paniğe dönüştü. İhtiyaç mallarının kıtlığı yaşandı, fiyatlar arttı, herkes telaş içine düştü.[390]

Norman Itzkowıtz, *Osmanlı İmparatorluğu Ve İslami Gelenek*, Çev: İsmet Özel, Çıdam Yayınları, 39 .İstanbul 1989, s. 113-115

Hazine bomboş olduğu için askerlere tağşiş akçe yani ayarı bozuk akçe verilerek maaşları ödenmek istendi. Ancak bu durum onların isyan etmesine ve tarihe Çınar Vakası veya Vakka'i Vakvakiye olarak kaydedilen olayın çıkmasına neden oldu. Yeniçerilerle sipahiler birlik olmuşlardı. Oldukça zenginleşmiş ve halkı sömürmüş olan saray ağalarına karşı başlatılan bu isyanda otuz kişinin isminin geçtiği bir liste hazırlanmış ve IV. Mehmet'den bir ayak divanı talep edilmişti.[391] IV. Mehmet, Alay Köşkü'nde isyancılara

göründü ve istedikleri 30 kelleyi onlara verdi. İsyancılar bu kişileri Sultan Ahmet Meydanı'ndaki ulu bir çınar ağacına astılar. Ondan dolayı bu ihtilale Çınar Vakası veya Vakka'i Vakvakiye denilmiştir. Öldürülenler arasında Turhan Valide Sultan'ın yardımcılığını yapan ve elde ettiği nüfuza dayanarak rüşvetle makam satan ve bu yolla oldukça zengin olan Meleki Kalfa'da vardı.[392]

.Danişmend, s. 421 39

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan*, s. 178 39

Çınar Vakası'ndan sonra Osmanlı Saray'ındaki nüfuz güçleri de değişmişti. Bu olaya kadar yönetim ve idare Kızlarağası ile Valide Turhan Sultan tarafından yürütülüyordu. Şimdi ise vakvak kahramanları idareyi ele alıyorlardı. Bunlar içerisinde en nüfuzlu olanlar Karakaş Mehmet, Kara Osman, Yamak Ali vs. idi. isyanlar sürekli açlık ve yoksulluğun giderilmesi için çıkıyordu. Ancak bu isyanlar bir rüşvet elitini ortadan kaldırırken yeni bir rüşvet zümresini ortaya çıkarıyordu. Turhan Valide Sultan, bu seferde kendi saltanatlarına "Meydan Ağaları Saltanatı" diyen vakvak kahramanlarının tahakkümü altına giriyordu.[393]

.Altınay, *Kadınlar*… s. 344, 345 39

Köprülü Şart Koşuyor Valide Turhan Çaresiz Kabul Ediyor

İstanbul Çınar Vakası ile sarsılmış ve vahşet içinde kalmış, Osmanlı Donanması Venedik karşısında yenilmiş ve Turhan Valide Sultan, meydan ağalarının tahakkümüne girmişti. Devletin bu perişan döneminde, Osmanlılık onurunu koruyacak yetenekli ve idrak sahibi bir sadrazamın gerekliliği ortaya çıkmıştı. Halk düşman saldırısına karşılık vermek, devlet ricali de hazineyi doldurmak istiyordu. Ancak memleket perişan, asker disiplinsizdi. Valide Turhan Sultan bu durumun derhal düzelmesini ve Osmanlı Devleti'nin düzene sokulmasını tüm kalbi ile istiyor ve bunu başarabilecek bir isim arıyordu. Valide Turhan Sultan'a, Mimar Kasım Ağa ve Solakzade Mehmed Hemdemi Efendi sürekli Köprülü Mehmet Paşa ismini önermişlerdi. Ancak devlet ricali ve bir takım nüfuzlu çevreler Köprülü Mehmet Paşa'yı çokta yetenekli görmüyorlar ve hatta sadrazam

olabileceğine ihtimal vermiyorlardı. Fakat Turhan Sultan kararlı idi. Devlet ve millet huzura kavuşturulacaktı. Gizli müşavirlerin yani Kasım Ağa ve Solakzade'nin sözlerini dinleyen ve onlara güvenen Turhan Valide Sultan, Köprülü ile görüşmeye karar verdi.[394]

.Ahmet Refik Altınay, *Köprülüler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s. 9, 10 39

Valide Turhan Sultan, Köprülü Mehmet Paşa ile görüşmesinde ona sadaret müjdesi verdi. Normalde bir vezire sadrazamlık müjdesi verildiğinde o kişi derhal ayaklara kapanır ve şükranlarını sunardı. Ancak, Köprülü Mehmet Paşa bir kısım devlet ricalinin zannettiği gibi cahil ve yeteneksiz bir adam değildi. Valide Turhan'ın müjdesine hemen evet demedi. Zira biliyordu ki, diğer sadrazamların bir kısmı entrikalara bir kısmı isyanlara bir kısmı da rekabetlere kurban gitmişti. Bu sebeple Valide Sultan'a sadrazamlığı şartlı olarak kabul edeceğini bildirdi. Valide Turhan derhal şartlarını sordu. Bunun üzerine Köprülü Mehmet Paşa dört tane şart sıraladı ki, bu dördü bir kişiyi hükümdar yapacak maddelerdi. Köprülü Mehmet Paşa'yı bu denli hâkim :kılacak şartları şunlardı

- ***.Huzuru Hümayuna ne arz edersem kabul olunacak"***
- ***.Her kime, hangi hizmeti istersem verebileceğim***
- ***.Hiçbir vezir ve itibarlı kişiler benimle nüfuz yarışına girmeyecek***
- ***".Benim hakkımda yapılacak iftiraları padişah dikkate almayacak***

Valide Turhan Sultan düzensizlikten sıkılmış ve bunalmıştı. Bu nedenle düzeni sağlayacağına inandığı veya inanmak istediği Köprülü Mehmet Paşa'nın bu isteklerini kabul ederek onu sadrazamlığa getirdi.[395]

.Tektaş, sadrazamlar, s. 278 39

IV. Mehmet'in Av Ve Gülnûş Tutkusu

Köprülü Mehmet Paşa İstanbul'da kısa sürede hâkimiyetini ve otoritesini kabul ettirmişti. Köprülü ilk önce idari işleri düzene koymuş ve askeri, disiplin altına almıştı. Uzun zamandır halledilemeyen Çanakkale Boğazı, Limni ve Bozcaada'nın Venedikliler'den geri alınmasını sağlamıştı. Orduyu böylece düzene sokan Köprülü, Anadolu'daki isyanlara yönelmiş ve bunları

şiddetli bir şekilde bastırmıştı.[396] Turhan Valide Sultan en sonunda muvaffak olmuş, içte ve dışta sükûn sağlanmaya başlanmıştı. Devletin idaresini bütünüyle Köprülü'ye bırakan Sultan IV. Mehmet'de av ihtirası içerisine girmişti. Avlanmak için Edirne'ye o kadar sık gitmiş ve orada o kadar uzun süreler kalmıştı ki, adeta Edirne'de ikinci bir idari merkez kurulmuştu. İlk olarak tahta çıkışından 9 yıl sonra 1957 yılı Ekim ayının sonlarında Edirne'ye giden IV. Mehmet, burada bir yıl kadar kalmıştı. İkinci olarak da, Validesi Turhan Sultan'ın yapımını üstlendiği Çanakkale Boğazı'nın her iki yakasında yaptırılan kaleleri (Kumkale ve Seddülbahir) teftiş etmek için yola çıkmış ve bu teftişi gerçekleştirmiş ve validesini ziyaret ettikten sonra oradan yine av için Edirne'ye geçmişti (1659 sonbaharı). Edirne'ye 3. gidişinde 9 ay, 4. gidişinde 2,5 yıl, 5. gidişinde de 10 yıl kalmıştır. Onun bu uzun süren ve sıklıkla gerçekleşen av seferleri halkın ve devletin ileri gelenlerinin tepkisini çekmişti.[397]

[39] Yılmaz Taşçıoğlu , " *Köprülü Mehmet Paşa*", Mad. Osmanlı Ansiklopedisi, c. 4, 3. Baskı, İstanbul .1995, s. 188

[39] Şenol Çelik, *Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri Ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-Gâhı),* XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 4-8 Ekim 1999, Kongreye .Sunulan Bildiriler, C. 3, TTK Yayınları, Ankara 2002, s. 6-8

Turhan Valide Sultan'ın Şefkati

IV. Mehmet'in yukarıda da belirtildiği gibi en büyük tutkusu av olmuştu ve avcı Mehmet lakabını da bu yüzden almıştı. Ancak onda av tutkusundan başka bir tutku daha oluşmuştu. Bu tutkusu ise, Gülnûş Sultan isimli bir kadındı. Bu kadın Rabia Gülnûş, Emetullah Gülnûş şeklinde de adlandırılırdı. 1642(1052) Girit'te doğan Gülnûş Sultan, Verzizzi ailesindendi. Girit Serdarı Deli Hüseyin Paşa bu kızı esir alarak Osmanlı haremine hediye etmişti. Kendisine Gülnûş ismi verilen bu kız, esmer, siyah saçlı güzel bir kızdı. IV. Mehmet'in gönlünü çalmayı başaran Gülnûş Sultan, Şehzade Mustafa (1664-1074) ve Şehzade Ahmet'i (1673-1084) doğurarak sarayda oldukça nüfuz elde etmiş ve mevkiini yükseltmişti. Gülnûş Sultan sevgisi IV. Mehmet'de o kadar büyümüştü ki ondan olan oğullarını tahta

geçirebilmek için kardeşlerini bile öldürtmeyi düşündü.[398] Ancak, onun validesi Kösem, Hürrem veya Safiye Sultan değildi. Kalbinde sevgi ve merhamet barındıran saltanat hırsı ile yanmayan ve bu yönde ihtirasa kapılmayan Turhan Valide Sultan'dı. Bu nedenle oğlu IV. Mehmet'in .kardeşlerini öldürmesine izin vermeyecekti

.Uluçay, *padişahların kadınları…* s. 65, 66 39

Turhan Valide, oğlu Sultan IV. Mehmet'in kardeşleri Şehzade II. Ahmet ve III. Süleyman'ı öldürmeye teşebbüs edeceğini haber aldıktan sonra kendi öz çocukları olmasa da onları muhafaza etmeye ve onları korumak için kendi odasına bitişik bir oda da oturtmaya ve yatırmaya başladı. Bu şehzadelere ulaşmak için Valide Turhan'ın odasından geçmek gerekiyordu. Sultan IV. Mehmet bir gece buna teşebbüs ederek, elinde bir hançer ile validesinin odasından geçip, şehzadelere kıymak istedi. Ancak valideyi bekleyen cariyeler uyanarak, Valide Turhan'ı da kaldırdı. Valide Sultan birden bire kalkarak oğluna engel oldu ve onu kardeşkanına girmekten men etti.[399] Böylece Turhan Valide Sultan tarihe kötü bir Valide Sultan olarak .değil şefkatli ve merhametli bir Valide Sultan olarak geçecekti

.Altınay, *Kadınlar…* s. 356, 357 39

Turhan Valide Sultan'ın Ölümü Ve IV. Mehmet'in Hal'i

Köprülü Mehmet Paşa ölmeden önce Sultan IV. Mehmet'e şu sözleri söyledi, bu sözlerden gayrı hareket etmemesini tembihledi: "Çocukluğunuz sırasında gelen bütün felaketler kadınların yönetim üzerinde ki etkisinden doğmuştur. Onlara kalbinizi açın, fakat politikanızı asla! Avarelik askerlerinizin bozulmasına neden olur. İçte isyancıların korkması, dışta gâvurların saygı göstermesi için sık sık ordunuzun başında bulunun. Hazineye gelince, onun boş kalmasına asla izin vermeyin. Çünkü bu kadar geniş bir imparatorluğun dört bir yanından mutlaka bir felaket gelebilir. Fakat dolu bir hazine ve itaat altına alınmış bir ordu ile göğüslenemeyecek felaket yoktur."[400]Ancak, Köprülü'nün bu sözleri IV. Mehmet'te bir tesir göstermemiş olacak ki, av tutkusuna devam etmiş ve çoğu vaktini Edirne'de

sürek avlarında geçirmeye başlamıştı. Edirne’ye 3. gidişinde 9 ay, 4. gidişinde 2,5 yıl, 5. gidişinde de 10 yıl kalmıştı. Onun bu uzun süren ve sıklıkla gerçekleşen av seferleri halkın ve devletin ileri gelenlerinin tepkisini çekmişti. Ancak bu tür şikâyetlere kulak asmayan Padişah IV. Mehmet özellikle saltanatının sonlarına doğru ava daha fazla önem vermeye başlamıştı.[401] Oldukça sert tabiatlı idi ve idamlarda affı yoktu. Tecrübesizdi, çocukluğu padişahlık makamında geçmişti ancak, ona fırsat tanınmamıştı. Bu suretle kötü bir eğitimden geçirildi, Kösem’in, Turhan’ın ve nihayetinde Köprülü Mehmet Paşa’nın tahakkümünde sultanlığını sürdürdü. Onun bu yaşamı ortaya “asık suratlı, sarıya kaçan soluk yüzlü, gözlerini aşağıda tutan veya öfke ile oynatan” bir padişah portresi çıkmasına neden oldu.[402] Ne av tutkusundan vazgeçiyor ne de iktidarı terk etmek .istiyordu

.Lamartine, s. 716, 717 40

.Çelik, s. 6, 8 40

.Jorga, C. 4. S. 118 40

Bu arada IV. Mehmet’in pek sevdiği validesi 1683 yılının yazında hastalanmıştı. Zira Turhan Valide Sultan’ın, ölümün o acı haykırışı kulağına çalınsa da, artık gözü arkada kalmayacaktı. Devleti ve memleketi düzene sokmak ve halkı refaha kavuşturmak istemişti. Celali İsyanları ve Venedik meselesinin hal olmasını dilemişti. Aklında hep huzur ve refah içinde yaşanabilecek ve eski ihtişamı olmasa da ona yaklaşılması vardı. Kadınlar ve kadın entrikaları Topkapı Saray’ı başta olmak üzere, İstanbul’u daha da genellenmek istenirse tüm Osmanlı ülke ve devletini bir inhitat (Çöküş) dönemine sokmuştu. Halk açlıktan, askerler ulufe akçelerinden şikâyet ve isyan etmekte idi. Turhan Valide Sultan bunları görmüş ve en acı tecrübelerle yaşamıştı. Oda biliyordu ki, kadın nüfuzu ve etkisi devam ettiği sürece Osmanlı’da düzen sağlanamayacaktı. İşte bu sebeple Köprülü Mehmet Paşa iktidarında, Köprülü saray dışı düzensizlikleri yoluna koyarken (celali isyanları, askeri disiplin vs.) kendiside harem içinde ki entrika yuvalarını, kadın iktidarını ve buna yol açan amilleri ortadan kaldırmıştı. Artık ondan sonra gelecek valide sultanlar ve hasekiler asla

iktidara el uzatamayacak ve devlet işlerine karışamayacaktı. O haremde öylesine bir terbiye ve nizam kurmuştu ki imparatorluğun sonuna dek bu düzen bozulmayacak ve tarihe kara kalemle yazılan "Kadınlar Saltanatı" .dönemi bir daha yaşanmayacaktı

Nihayet Turhan Valide Sultan 5 Temmuz 1683 yılında gönlü ve kalbi huzur içinde dar-ı bekaya gitmişti. Fazıl Mustafa Paşa, Valide Sultan'ın ölümünü derhal Padişaha bildirdi. IV. Mehmet haberi alınca: "devletin rükn-i âzamı (en büyük temel direği) gitti! diyerek haklı teessürünü açıkladı". Gerçekte onun bu düşüncesi doğru idi. Turhan Valide Sultan'ın ölümünden sonra IV. Mehmet kendini oldukça kaybetti, haklı haksız tayinler, aziller yaptı, idam fermanları verdi. Kendini iyice ava ve av gezilerine verdi. Devlet ve millet kavramları ona yabancı gelmeye başladı. Nitekim IV. Mehmet'i dengede tutan validesi idi ve validesi Turhan Sultan'ın ölümü ile IV. Mehmet en büyük ahlaki ve siyasi danışmanını kaybetmiş oldu.[403]

.Öztuna, *Üç Haseki Sultan,* s. 214-217 4(

IV. Mehmet'in bu dengesizce tavırları ve aşırılıklara dayanan av müptelalığı onun halk, ulema ve askerler tarafından eleştirilmesine ve sonuçta da tahttan indirilip kardeşi III. Süleyman'ın tahta geçirilmesine neden olmuştur(1687/1099).[404] Turhan Valide Sultan'ın ölümü ile "Kadınlar Saltanatı", IV. Mehmet'in iktidardan devrilmesi ile de "Kadın Tahakkümüne .Giren Padişahlar" dönemi sona ermişti

.Danişmend, s. 464 4(

Osmanlı Haremi Nüfuzlu Kadınlarının Hayır Faaliyetleri

Saltanat gücünün en önemli sembolik göstergelerinden biri yapılan hayır faaliyetleri ve yaptırılan hayır inşalarıydı. Osmanlı hanedanı içerisinde oldukça sivrilmeye başlayan, nüfuzları gittikçe artış gösteren kadınların, bu gücün en yüksek seviyede olduğu dönem olan 16. ve 17. yüzyılda faaliyetleri hem artmış hem de yapılar ihtişamlı ve büyük olmuştu. Genelde bu yapılar içerisinde cami, medrese vs. bulunan külliyeler şeklinde idi. Hayrat yapılar olarak bilinen bu tür inşa faaliyetleri görünüşte, dini bir

davranışla Allah'ı memnun etme amacı ile yapılır, ahirete yönelik bir çalışma olarak gösterilirdi. Ancak, bu yapıların dini mahiyetlerinin yanı sıra bir de, hayratı yaptıranın statü ve zenginliğini ilan etme ve bu faaliyet neticesinde bölge halkının sempatisini kazanma gibi dünyevi mahiyetleri de vardı. Yapının ne denli büyük oluşu ve ne denli ihtişamlı görünüşü onu yaptıran kişinin sosyal ve siyasi statüsünü ortaya koymakta idi. İşte bu tür faaliyetlere, padişah kadınları da büyük bir ilgi göstermiş ve pek çok hayır inşaları yaptırmışlardı. Özellikle 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra Şehzadelerin politik ve sosyal alandan el çektirilmesi ve saraya kapalı bir hayat sürmeye zorlanması ile onların hayır işlerine karışması ve hayrat yapıları oluşturması buna bağlı olarak yasaklanmıştı. Bu alanda oluşan boşluk ise şehzadelerin yerine politik ve sosyal yönleri artan saray kadınları tarafından doldurulmaya çalışılmıştı.[405]

.Peırce, s. 263,264 40

Bu sebeple ilk ihtişamlı ve oldukça büyük yapılar Nurbanu Sultan ile birlikte görülmeye başlanmıştı. Nurbanu Sultan, Yahudi dönmesi bir cariye idi ve Yahudilerin Osmanlı Sarayı'na girmelerinde etkisi oldu. Ancak o Yahudiliğini geride bırakarak iyi bir Müslüman olmuş ve yaptırdığı hayır kurumlarıyla bunu ispatlamıştı. Bunlar içerisinde yaptırdığı vakıf inşalarından en göze çarpanı ve ihtişamlı olanı Valide-i Atik veya Atik Valide Sultan Camii'dir.[406] 1570 – 1579 yılları arasında yaptırılan bu caminin tasarımı Mimar Sinan Paşa'ya aittir. Camii, külliye şeklinde yapılmıştı. Çevresinde sübyan okulu, darülhadis, darülkurra, aşhane, tabhane, kervansaray ve hamam bulunurdu. Bunun yanı sıra Nurbanu Sultan bu külliyeye kitaplar bağışlayarak adını taşıyan kütüphane de kurmuştu. Ayrıca Nurbanu Sultan'ın çok sevdiği yardımcı cariyesi Canfeda Hatun'da Beykoz'da bir sebil ve mescit yaptırmıştı. [407]

.Danişmend, s. 71 40

.Şahin, s. 105, 106. 214, 249 40

Safiye Sultan'da, Nurbanu benzeri ya da daha ihtişamlısı bir külliye yaptırmak istedi. Ancak, Safiye Sultan'ın yaptıracağı cami alanında yani "Emin İskelesi" denilen Eminönü ile Sirkeci arasında Yahudi mahallesi ve

sinagog bulunduğu için, bu caminin yapımı için buraların istimlâk edilmesi gerekiyordu. Böylece bölgenin iki misli değerleri ile istimlâk edilmesine karar verildi. Ancak Bina-emini tayin edilen Kara Mehmet Ağa bölge halkına zulmedip, sekiz ay para vermediği için mülk sahipleri şikayet etmişti. İşte bundan dolayı o dönemlerde halk arasında bu yapıya “zulmiye” denilmişti. Neticede Kara Mehmet Ağa görevinden azledilmiş, herkesin hakkı sahiplerine verilmişti. Bu inşanın ilk mimarı Davut Ağa 1007/1599’da vebadan ölmüştü. Yerine Dalgıç Ahmet Çavuş atanmıştı. Fakat Valide Safiye Sultan’ın 1014/1605’de ölmesi üzerine inşanın yapımı durmuştu. Ancak bu daha sonra Turhan Valide Sultan tarafından tamamlatılacak ve adı Yeni Cami olacaktı.[408]

.Danişmend, s. 185 4(

Turhan Valide Sultan’ın Osmanlı’ya yaptığı belki de en büyük iyilik Çanakkale Boğazı’nın her iki tarafına da kale yaptırmak oldu. Turhan Sultan’dan daha önce Valide Kösem Sultan, Çanakkale Boğazı’na kaleler yaptırmak istemiş ancak, halk kalelere asker konulduğu taktirde sürekli saldırıya uğrayacaklarını ileri sürdüğünden bundan vazgeçmek zorunda kalmıştı. Ancak 1660 yılında Turhan Sultan ahalinin bu sözlerine ehemmiyet vermeyerek haslarından gelen kendi paraları ile Çanakkale Boğazı kalelerini yaptırmıştı. [409]

.Uluçay, *Padişahların kadınları… s.* 58, 59 4(

Padişahın sır kâtibi Abdi Abdurrahman Paşa, Valide Turhan Sultan’ın yapımını üstlendiği Çanakkale Boğazı’nın her iki yakasındaki kalelere yönelik Valide Sultan’a övgü dolu sözler kaydetmiştir: “Herkes görsün ki Osman soyunun geleneği hep dinin emrettiği hayırlı işler yapmaya uğramıştır. Özellikle Sultan Mehmet Han Gazi’nin annesi, yani Valide Sultan bu cömert hediyeyi sunabilmek için çok çaba sarf etti. Tertemiz bir kalple anıtlar yapmaya ve dinin emrettiği hayırlı işlere girişmeye karar verdi, Allah’ın sevgili kullarından manevi destek aldı. Boğazın iki yakasına iki kale yaparak müminlerin topraklarını düşmana karşı emniyetli kıldı. İki yakada da denizi öyle birbirine paralel doldurmak, yani Boğazı yeni baştan

yapmak ne lütuf. Şimdiye kadar hiçbir valide sultan dünyaya böyle saygın .”bir anıt dikmeye layık olamamıştı

Osmanlı hanedanı kadınlarının, zorda olan kadınlara (fahişeler, mahkûmlar, esirler, yetimler) yönelik merhamet duygularını gösteren tarihi kayıtlara da rastlanmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Şah Sultan, kocası Sadrazam Lütfi Paşa'nın fahişelere insanlık dışı davrandığı için onu protesto etmiş ancak, Lütfi Paşa bu tür cezalandırmalara devam edeceğini bildirmiş ve Şah Sultan'ı dövmeye başlamıştı. Şah Sultan bunun üzerine Lütfi Paşa'dan boşanmak istediğini kardeşi Sultan Süleyman 'a bildirmiş, I.Süleyman'da kardeşinin bu isteğini yerine getirerek Lütfi Paşa'yı da görevinden almıştı. Yine bir tarihi kayıt da Safiye Sultan'ın aciz kadınlara yönelik merhamet doygusunu yansıtmaktadır. Olaya göre; Valide Safiye Sultan diğer kadınlarla birlikte sarayda yürürken, Boğaz'da hep birlikte hızla yol alan çok sayıda kayık görmüş ve neler olduğunu öğrenmek için bir adam yollamıştı. Bu adam Valide Sultan'a vezirin fahişelere ceza verdiğini söylemişti. Bu durumdan hoşlanmayan Valide Safiye Sultan, Hadım Paşa'ya haber göndererek, seferde olan padişahın kendisini kadınların işini bitirmek için değil, kenti ve devleti yönetmek üzere görevlendirdiğini bildirerek, diğer işlerle uğraşmasını ve padişah seferden dönene kadar bir daha kadınlarla uğraşmamasını emretmişti.[410]

.Peırce, s. 260,261, 267, 268 4

Sultan III. Murat'ın Safiye Sultan'dan olan kızı Ayşe Sultan'da fakir kadınlara ve zorda olan kadınlara yardım etmesini severdi. Nitekim iyi kalpliliği ve hayırseverliğiyle tanınan Ayşe Sultan, öldüğünde bir vasiyetname bırakmıştı. Buna göre: Parasının bir kısmının ölümünde sarf edilmesini, geri kalan kısmının iki cariyenin azad edilmesinde, İstanbul hapishanesinde 500 veya daha az akçe borçtan dolayı tutuklu olanların paralarının ödenip serbest bırakılmasında, tımarhanedeki fakir hastalara, fakir halka, sakatlara, Mekke, Medine ve Kudüs' ün fakirlerine, ilk önce kadınlar olmak üzere esir düşen Müslümanların kurtarılmasına harcanmasını istemişti.[411]

.Uluçay, *Padişahların kadınları… s. 45* 4

Yine oğlu İbrahim'i öldürtmekle ve torunu IV. Mehmet'i de öldürmeye teşebbüsle suçlanan ve ağır eleştirilere uğrayan Kösem Mahpeyker Sultan'da zor durumdaki kadınlara yardım ederdi. Onun bu yönünü ortaya çıkaran bir olay dikkat çekicidir ve gaddarlıkla suçlanan Kösem'in yumuşak ve nedenli merhametli olduğunu ortaya koymaktadır. Olaya göre: Fedaye isimli genç bir kızı, yetim ve yoksul olduğu için Bakkal Hüseyin Efendi isimli bir şahıs himaye etmiş ve dükkânın temizliğinden sorumlu tutmuştu. Nasıl olduysa bakkalındaki pirinç çuvalları kaybolmuştu. Hüseyin Efendi ise bu genç kızı kaybolan pirinç çuvallarından sorumlu tutarak ondan şikâyetçi olmuştu. Neticede Fedaye isimli genç kız mahkemede muhakemesi yapıldıktan sonra hapse atılmıştı. Fedaye hapishanedeyken kendisine birinin ziyarete geldiği söylendi. Gardiyan Kalfa'sı kendisine hatırlı bir misafir geldiğini, şayet güzel ve iyi bir intiba bırakırsa, mübarek üç ayların yüzü suyu hürmetine, hüküm giymesine neden olan borcunun bu kişi tarafından ödenebileceğini söylüyordu. Fedaye gibi diğer mahkûm kızları da çağırtmış olan misafir kadın, Valide-i Muazzama Kösem Sultan'dı. Borçlarından dolayı mahkûm olan kadınların borçlarını ödemiş ve onların serbest kalmasını sağlamıştı. Valide Kösem Sultan, her sene üç aylarda borcu beş yüz akça ve daha altında ki kadınların hikâyelerini tek tek dinler ve kadı ile istişarede bulunduktan sonra borçlarını ödeyerek hapishaneden kurtulmalarını sağlardı. Ancak bir şartı vardı. Bu affedilecek kadınları bizzat kendi inceler, mahkûm hallerinin tetkik meselesini Saray Ağalarına bırakmazdı. İşte Fedaye isimli genç kızda, Kösem Sultan'ın şefkatine mazhar olmuş ve hapishaneden kurtulmuştu.[412]

.Sibel Eraslan, *Osmanlı Sarayında Kadın Sultanlar*, Selis Kitaplar, İstanbul 2007, s. 121-123 4

Osmanlı nüfuzlu saray kadınlarının (valide-haseki ve kadın sultanlar) ortaya koymuş olduğu hayır anıtları yani hayratlar ve zorda olanlara yardımlar şunu göstermektedir ki, siyasi olaylara karışsalar da, devlet için bazen sorun oluştursalar da, harem içerisinden dış dünyaya hâkim olsalar ya da olmaya çalışsalar da onların sadece bu olumsuz yönleri ile eleştirilmeleri ve olumlu ve yapıcı faaliyetlerinin ortaya konularak belirtilmemesi tarihi .nesnellikten çıkartmakta ve öznellik kılıfı içerisine sokmaktadır

SONUÇ

Harem dünyası ve içindeki kişilikler tarih kaleminin oldukça ilgisini çekmiştir. Gerçekte harem mekânsal olarak değil, işlevsel olarak ele alınmıştır. Yani tarih ve tarih kalemi için haremin fiziksel yapısından çok siyasi, sosyal ve etkisel yönleri dikkate alınmış ve bu yönleri ile aktarılmıştır. Harem padişahın evi olmasının yanı sıra Fatih Sultan Mehmet'den itibaren ve özellikle Kanuni'den itibaren adeta hükümet merkezi ve idari binası haline gelmiştir. Haremin ve harem içindeki yüksek şahsiyetlerin bu denli etki kazanması ve nüfuz oluşturması gerçekte harem dairesinin padişah evi olmasının yanında idari merkez haline getirilmesinden kaynaklanmıştır. İlk etki gücü Osmanlı Devleti tarihi için bir dönüm noktası teşkil eden Hürrem Haseki Sultan dönemi ile görülmüştür. Daha doğrusu Osmanlı Saray kadınlarını Hürrem öncesi ve Hürrem sonrası diye iki .döneme ayırmak daha doğru olacaktır

Hürrem Sultan öncesindeki kadınlar ya da daha geriye gidersek Fatih dönemi öncesi kadınların padişahlarla evlilikleri siyasi bir kimlik taşısa da onlar genellikle siyasi hayata müdahale ve devlet işlerine ilgi gösterme rolleri içerisine girmemişler ve daima padişah arkasında kalmayı tercih etmişlerdir. Birkaç istisnai durum dışında Hürrem öncesi padişah kadınları, ellerini harem dairesi dışına çıkarmamışlar ve sadece törensel imajlarını korumuşlardır. Yabancı hanedan kadınlarının Osmanlı Harem-i Hümayun'una intikal etmesinin ardından Osmanlı Padişahlarının kültür ve İslami değerlerinde düşme ve azalma olduğu iddia edilmektedir. Özellikle Yıldırım Beyazıd'ın eşi Sırp Kralı'nın kızı Olivera Despina (Maria) bazı tarihçiler tarafından adeta günah keçisi olarak görülmekte ve padişahı içki alemlerine alıştırmakla suçlanmaktadır. Ancak, bu görüş doğru olabilmekle birlikte, Osmanlı padişahlarının ve beylerinin daha öncesinde içki içmediğini ve içki alemleri düzenlemediğini öne sürmek oldukça yanlış ve dayanaksız .olmaktadır

Osmanlı Padişahları bulundukları konum itibarı ile Osmanlı İmparatorluğu'nun tek hâkimi ve yöneticisi olması hasebi ile onun kadınlarının da bu güce paralel olarak yükseldiğini ve özellikle Hürrem Sultan örnek verilerek söylenebilir. Yine Sultan kızları da Hürrem öncesi dönemde padişah soyundan ve kanından gelse dahi siyasi etkileri oldukça zayıf ve cılızdır. Bu dönem padişah kadın ve kızlarının bu denli siyasi etkisizliği (bundan kasıt devlet işlerine müdahaledir) padişahın otoritesine ve bir takım amillere bağlanmaktadır. Padişahın seferlere katılması, ordunun başında bulunması ve hareket etmesi ve saray ile harem dairesine nadiren uğraması ya da bu yönde vaktinin olmaması veya seferlere katılmayı saray içinde hayat sürmeye tercih etmesi kadın egemenliğini kısıtlayan ve etki gücüne izin vermeyen amillerin başında gelmektedir. Ayrıca Hürrem öncesinde ki padişah kadınlarının şehzade ile birlikte sancağa gönderilmesi ve şehzade annesinin böylece merkezden uzak tutulması da yine kadın nüfuzunu ve etkiliğini kısıtlayan nedenler arasında gösterilebilmektedir. İşte kadın iktidarını önleyen başlıca bu etkenler Kanuni dönemi sonrasında ortadan kalkmış ve gerek hanedan politikasında yaşanan değişiklik yani kadınların merkezde toplanması gerekse Osmanlı Padişahının saraya ve hareme dayalı hayat sürmesi ve ordunun başında seferlerden vazgeçmesi Osmanlı yönetiminde bir kadın nüfuzuna zemin hazırlamıştır. Hareme kapanan ve saraydan nadiren veya hiç çıkmayan padişah, çeşitli etki guruplarının etrafında toplanmasına neden oldu. Bu etki hizipleri arasında en önemli unsuru ise kadınların oluşturduğu nüfuz gurubu teşkil etmekteydi. Kadınlar saraya ve hareme kapanan padişahı sıklıkla görebilmekte ve onun üzerinde tesirler gösterebilmekteydi. Etkilere böylece açılmış olan padişah; kadın telkin, nasihat veya kışkırtmalarına maruz kalmış ve devlet .yönetiminin yanlış ellere geçmesine neden olmuştur

Osmanlı Harem'i Hümayun'unda ilk kadın nüfuzunun belirtileri daha öncede belirtildiği gibi Hürrem ile birlikte başlamıştır. Hürrem Haseki Sultan, Kanuni'yi etkisi altına alabilme başarısını gösterince Kanuni'nin bu zaafını kendi lehine çevirmek istemiş ve kendi oğullarından birinin tahta varis olması için elinden gelen entrika ve çabayı sarf etmiştir. Kendinden

başka Kanuni üzerinde bir etki gücü istemeyen Hürrem Sultan, ilk olarak Sadrazam İbrahim Paşa'yı ortadan kaldırmış ve sonrasında da kızı Mihrimah Sultan ile evlendirdiği Rüstem Paşa ile birlikte bir aile ittifakı oluşturmuştu. Hürrem – Mihrimah – Rüstem ittifakı Hürrem lehine çalışmış ve onun oğullarından birinin tahta varis olabilmesi için mücadele vermişti. Bunun en trajik sonucu ise Kanuni'nin Mahidevran Kadın'dan olan oğlu Şehzade Mustafa'nın babası Kanuni tarafından öldürtülmesi olmuştur. Böylelikle bir kadın nüfuzunun ve etkisinin ne derece etkili olabileceğini gösteren bu olay adeta emsal teşkil etmişçesine sonrasında da en acı şekilde yaşanmıştır. Örneğin Safiye, Valide Sultanlık döneminde oğlu III. Mehmet'e torunu .Şehzade Mahmut'u öldürtmüştür

Kadınlar sadece kendi oğullarının iktidara gelmesi için çalışmamışlardır. Oğlunun iktidarı kendilerinin de iktidara gelmelerini sağlayabileceği için esasında kendileri için çalışmışlardır. Nurbanu Sultan'ın kocası II. Selim'in ölümünü damadı olan Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa ile birlikte ustalıkla saklaması ve oğlu III. Murat tahta oturana kadar bunu devam ettirmesi buna verilebilecek örnekler arasındadır. Yine Safiye Valide Sultan'ın oğluna Manisa Sancakbeyliğine gönderilirken verdiği "gümüş tas" (rivayet olduğu iddia edilir) ve söylediği: "sana babanın ölüm haberini getiren kim olursa olsun, bu tası görmeyince inanma. Emr-i Hak vâki olursa seni bu tasla çağıracağım. O zaman hiç vakit kaybetme! Diyerek aslında kendi iktidarını .güvence altına almak istemiş ve bunu da başarmıştır

Osmanlı Harem'in etkili kadınları özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda padişahların açtığı bu iktidar boşluğunu doldurma ihtirası içine girmişler ve tüm hesap ve entrikalarını bu yönde oluşturmuşlardı. İktidarı bazen harem dışından bir güç odağı (yeniçeri ocak ağaları, ulema, vezirler vs.) ile ittifak içine girerek elde eden kadınlar, bazen de padişah üzerinde ki etki gücüne dayanarak bunu başarmışlardı. Nurbanu Sultan, Sadrazam olan damadı ile ittifak içerisine girerek elini kuvvetlendirirken; Safiye Haseki padişah üzerinde yarattığı derin aşk tesirine güvenerek gücünü muhafazaya çalışmıştır. Nasıl Hürrem Sultan haleflerine bir takım örnekler teşkil ettiyse, Nurbanu ve Safiye Sultan kendinden sonraki kadınlar için paradigmalar

oluşturmuştu. Nurbanu Sultan, Validelik makamını, Safiye Sultan ise Hasekilik makamını halk ve hükümdar nezdinde meşrulaştırmış ve haleflerinin de bu makamlarda meşru zemin içerisinde oturmasını .sağlamışlardı

Kadınların iktidar hırsı bazen oldukça şiddetlenebilmekteydi. Saltanat arzu ve hırsı bazen çocuklarının ölümüne izin vermek veya öldürtmek bazen de onu iktidardan devirmek boyutlarına ulaşabiliyordu. Kösem Sultan bunun en büyük ve trajik örneğini sergilemekteydi. Büyük oğlu Sultan IV. Murat'ın ilk saltanat dönemlerinde padişaha naibelik yapan Kösem Sultan, iktidarın ne denli hoş ve ihtişamlı olduğunu anlamış olacak ki, bundan sonraki yaşamında iktidarı hiçbir zaman elinden alınmasına izin vermeyecek, eğer bu durum gerçekleşirse de tekrar ele geçirmek için elinden gelen gayreti sarf edecekti. Nitekim oğlu Sultan İbrahim'in ilk saltanat yıllarında yine iktidarı elinde bulunduran Kösem Sultan, daha sonra oğlu Sultan İbrahim tarafından iktidardan uzaklaştırılınca, oğluna karşı cephe almış ve güç odakları (ocak ağaları, ulema vs.) ile birleşerek oğlunun iktidarını devirip onu tahttan indirmiş ve sonrasında da "katil anne" olarak anılmasına neden olan Sultan İbrahim'in öldürülmesine izin vermişti. Tekrar saltanatı ele geçiren kadın sultan yani Kösem, bu seferde torunun validesi ile karşı karşıya kalmıştı. Padişah yapılan çocuk yaştaki torunun naibeliğini yapan, iktidarı ele geçirmek için oğlunu öldürtmekten çekinmeyen Kösem'in, gelinine saltanatı kaptırması beklenemezdi ve bu yöndeki planı da gecikmedi. Sultan IV. Mehmet'in annesi ile birlikte öldürülmesi fikrini benimseyerek bunun tatbiki için çalışmıştı. Ancak, daha öncede belirtildiği gibi rakip kadınlar olduğu gibi (Kösem ve gelini Turhan Sultan) devlet içinde de bir birine rakip unsurlar vardı. İşte bu unsurlarda oldukça güçlü konumda olan saray kadınlarını kullanarak iktidarı ellerine geçirmek istemişlerdi ve bu sebeple rakip güçler, rakip kadınlar etrafında toplanmaya başlamıştı. Yaşanan mücadele birini iktidara taşırken birinin de Kösem Sultan örneğinde olduğu gibi ölümü ile sonuçlanabilirdi. Kösem Sultan yaptığı plan ortaya çıkınca .gelini ve onun etrafında toplanan güç odakları tarafından öldürülmüştü

Kösem Sultan’ın perde ipi ile boğulması hadisesi oldukça trajik anlara sahne olmuş ve bunlar tarihi kayıtlara ayrıntıları ile geçmişti. Böylece nasıl Hürrem’in entrikaları haleflerine emsal teşkil etmişse Kösem’in bu trajik sonu da haleflerini bu yönde etkilemiş ve belki de Kösem sonrası harem kadınları “siyasi müdahale ve entrika başımıza Kösem Sultan’ın ki gibi bela açabilir ve bizde böyle trajik sona uğrayabiliriz” düşüncesi ile entrikaya bulaşmamışlar ve siyasi müdahale yönünden de istekli davranmamışlardır. İşte “Kadınlar Saltanatı”nın sona ermesinde Köprülü Mehmet Paşa, Köprülüler iktidarı ve Turhan Valide Sultan’ın büyük etkisi görülse de gerçekte “Kadınlar Saltanatı” Kösem Mahpeyker Sultan’ın bu trajik sonun oluşturduğu emsal neticesinde sona ermişti ve bu olay bir daha Osmanlı .tarihinde “Kadınlar Saltanatı”nın yaşanmamasını sağlamıştı

BİBLİYOGRAFYA

Akgündüz, Ahmet, *İslam Hukukunda Kölelik-Cariyelik Müessesesi Ve Osmanlı’da Harem*, 6. Baskı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, .İstanbul 2006

Akgündüz, Ahmet, *Tüm Yönleriyle Osmanlı’da Harem*, Timaş .Yayınları, İstanbul 2007

Altınay, Ahmet Refik, *Kadınlar Saltanatı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları .Ankara 2005

Altınay, Ahmet Refik, *Köprülüler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, .İstanbul 2001

Aydın, Mahir, “ *Osmanlı Dünyasında Yahudi Kira Kadınlar*”, Belleten, cilt. .(LXV, sayı, 243, (Ağustos 2001

.Burak, Ertuğrul, *Cariyeler Saltanatı*, Manifesto Kitap, İstanbul 2006

Çelik, Şenol, *Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne’nin Yeri Ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-Gâhı)*, XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler, C. 3, .TTK Yayınları, Ankara 2002

Çerçi, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âli Ve Künhü’l Ahbarı’ında II. Selim, III. Murat Ve III. Mehmet Devirleri*, c.1. Erciyes Üniversitesi Yayınları, .Kayseri 2000

Danişmend, İsmail Hami *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 3, Türkiye Yayınev .İstanbul 1972

Defterdar Sarı Mehmet Paşa, *Devlet Adamlarına Öğütler (Osmanlı’da .Devlet Düzeni*), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992

Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Lûgat*, 17. Baskı, Aydın Kitapevi, .Ankara 2000

Ekrem Koçu, Reşad, *Osmanlı Padişahları*, 7. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul .2004

Eraslan, Sibel, *Osmanlı Sarayında Kadın Sultanlar*, Selis Kitaplar, İstanbul .2007

Fairfax, Downey, *Kanuni Sultan Süleyman*, Çev: Kemal Atasoy, .Nokta Kitap, İstanbul 2005

Fınkel, Caroline, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu’nun Öyküsü 1300-1923,* Çev: Zülal Kılıç, Timaş Yayınları, .İstanbul 2007

Goffman, Danıel, *Osmanlı Dünyası Ve Avrupa 1300-1700*, Çev. .Ülkün Tansel, Kitap Yayınevi, İstanbul 2004

Halife, Mehmet, *Tarih-i Gılmani*, Haz: Kamil Su, Kültür Ve Turizm .Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976

Hammer, Purgstaal, *Osmanlı Devleti Tarihi (Sultan İbrahim'in Cülusundan Köprülü Mehmet Paşa'nın Tayinine Kadar 1050-1067/1640-1656)*, c.10, .Üçdal Neşriyat, İstanbul 1985

Itzkowıtz, Norman, *Osmanlı İmparatorluğu Ve İslami Gelenek*, Çev. İsmet .Özel, Çıdam Yayınları, İstanbul 1989

İbrahim Peçevi, *Peçevi Tarihi II*, Haz. Bekir Sıtkı Baysal, Kültür Bakanlığı .Yayınları, Ankara 1992

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300 – 1600*), Çev. .Ruşen Sezer, 7. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006

Jorga, Nıcolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1538 – 1640)*, c. 1, 2, .3, 4, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005

Karaçelebi-zade Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l – Ebrâr Zeyli (Tahlil ve .Metin)*, Haz. Nevzat Kaya, TTK, Ankara 2003

Lamartine, Alphonse, *Osmanlı Tarihi*, Çev. Serhat Bayram, II. Baskı, Toker .Yayınları, İstanbul 1995

Mantran, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I,* Çev. Server Tanilli, 8. .Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul 2007

Meram, Ali Kemal, *Padişah Anaları Ve 600 Yıl Bizi Yöneten Devşirmeler*, 6 .Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul

Mustafa Selaniki, *Tarih-i Selaniki 1003-1008/1595-1600,* Haz. Mehmet .İpşirli, TTK Yayınları, Ankara 1999

.Nur, Rıza, *Türk Tarihi*, c. 3-4, Toker Yayınları, İstanbul 1994

Özcan, Abdülkadir, "*Kara Murat Paşa*", Belleten, Cilt LXIII, Sayı 237, .((Ağustos 1999

Öztuna, Yılmaz *Üç Haseki Sultan*, 5. Basım, Ötüken Neşriyat, .İstanbul 2006

Öztuna, Yılmaz, *Büyük Osmanlı Tarihi (Türkiye Medeniyet Tarihi)*, c. 4, 6, .Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994

Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c.2, Faisal Finans Kurumu .Yayınları, İstanbul 1986

Öztürk, Mustafa, "*Osmanlı Para Politikası*", XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler,

.III. Cilt, III. Kısım, TTK Yayınları, Ankara 2002
Pamuk, Şefket, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Para Politikası*, 4. Basım, Tarih .Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007
Peırce, Leslıe P., *Harem-i Hümayun (Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık Ve Kadınlar)* , Çev. Ayşe Berktay, 4. Baskı, Tarih Vakfı Yurt .Yayınları, İstanbul 2002
Samarcıc, Radovan, *Sokullu Mehmet Paşa*, Çev. Meral Gaspıralı, .Sabah Kitapları, İstanbul 1997
Shaw, Stanford, *Osmanlı İmparatorluğu Ve Modern Türkiye*, Çev. Mehmet .Harmancı, e Yayınları, İstanbul 1982
.Şahin, Turan, *Harem'in Efendileri*, Nokta Kitap, İstanbul 2006
Taşçıoğlu, Yılmaz, " *Köprülü Mehmet Paşa*", Mad. Osmanlı Ansiklopedisi, .c. 4, 3. Baskı, İstanbul 1995
Tektaş, Nazım, *Haremden Taşanlar (Padişahların Bütün Kadınları),* Çatı .Kitapları, İstanbul 2004
Tektaş, Nazım, *Sadrazamalar (Osmanlı'da İkinci Adam Saltanatı),* Çatı .Kitapları, İstanbul 2002
Uluçay, M. Çağatay, *Harem II*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, .Ankara 2001
Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları Ve Kızları*, 4. Baskı, TTK .Basımevi, Ankara 2001
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, III. .Basım, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988
Wheatcroft, Andrew, *Osmanlılar*, Çev. Mehmet Harmancı, Altın Kitapları .Yayınevi, İstanbul 1996
Yalçın, Soner, " *Bakire Kraliçenin Bekâretini Osmanlı Padişahı Korudu*", Hürriyet Gazetesi, 9 Aralık 2007, http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/7836090.asp